

L 90-3
643 III

TRIMDAJ
RAKSTNIEKI

gram. *Microsticta* *les. approximata*
fondam

12 viii. 2004

TRIMDAS RAKSTNIEKI III

106776

L 90-3
643

L
821

TRIMDAS RAKSTNIEKI

AUTOBIOGRAFIJU KRĀJUMS

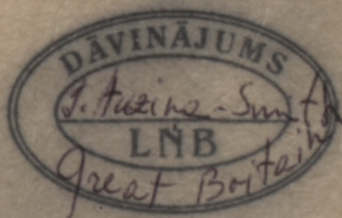
III

Viršredaktors

PĒTERIS ĒRMANIS

Redaktors

ARTURS PLAUDIS

1947

VIĻA STĀLA APGĀDS

L-2

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

0302032146

pārē. 20. RT 2002. 7. 0.

pārē. 21. RT 05. 70.

Registered by
EUCOM HQ Civil Affairs Division.

Allgäuer Druckerei und Verlagsanstalt
Kempten (Allgäu).

BIOGRAFIJAS

H. Giesma

FRICIS DZIESMA

LIDZĪBA

Ir citiem draugu daudz: gan dzīrnieku, gan sievu.
Es eju vienatnē ar savu mūža Dievu.
Viņš laipni vēlēto man visai dzīvei lēmis —
ne tā, kā cilvēks ļauns, kas doto atkal ņēmis.
Es tuos nomaļus un nesacenšos spīdēt
un ļauju gadskārtām un ļaudīm gaŗām slidēt
kā ūdensatspulgā. Tur miers un vizēšana,
ko tikai klusumā un apcerībā mana.
Smalks dzelmes atspīdums ar vieglu gaismas plīvi
viz reizēm brinišķāks par aumašainu dzīvi:
tas nesit mutuļus un neuzvanda dūņas
un duļķes nesāceļ, ne uzgriež zāļu pūņas,
tik staro starodams un atspoguļo klusi
pats savu daiļumu, ko dzīve aizliegusi.
Ar puķes iejūtu es pāri krastam sveŗos
un dzelmes spodribā kā otrā mūžā veŗos.

Col. Giering.

OLĢERTS LIEPIŅŠ

ATMIŅAS

Pēc sava gara struktūras esmu vidzemnieks un atzīstu un cienu visvairāk vidzemniekus dzīvē un literātūrā, kaut gan no mātes puses man kurzemnieku asinis, jo esmu rados ar juristu Valteru dzimtu, kuŗas šūpulis bija pie Kuldīgas. Vidzemnieki ir gaišāki, cietāki, pieticīgāki, izturīgāki; tie ir lielie, skaidrie stāstītāji, kā Blaumanis un Ezeriņš, jūtīgie un vienkāršie dzejnieki, kā Poruks un Skalbe. Jā, mūsu rakstniecības augstākās virsotnes laikam gan slejas Vidzemes kalnos. Kurzemnieki ir veikli fabulētāji un pasakotāji, kā Janševskis un Lerchs-Puškaitis, bet dzīvē praktiski, mīl miesas priekus. Zemgalieši ir valdnieciski, patetiski līdzenuma ļaudis, kā Virza un Ulmanis.

Kautgan esmu miera draugs, mana mūŗa pirmā puse iekritusi nemieros. Esmu dzimis krievu cara sodu ekspedīciju laikā, 1906. gada 12. aprīli. Pēc zodiaka zīmēm Auna zvaigzņnāŗā, un ja palasisit astroloģiskos paŗalojumus par to, kādi ir Auna zīmē dzimuŗie, tad tur apmēram redzēsīt mana rakstura īpatnības. Galvenais — viņi stūŗgalvīgi. Skolā sāku iet pirmā pasaules kaŗa iesākuma vasarā, izģlītību beidzu, kad pienāca bēdu ģadi Latvijai, bet 40 ģadu dzimumdienu nosvinēju trimdā, vecā Hanzas pilsētā Libekā pie Baltijas jūŗas.

Stingriem saimnieka soļiem uznāk skatuvē mans tēvs, Pēteris Liepiņš. Viņš bija liela auguma, plecģgs un spēcģgs, daudzģjādā ziņā par mani pāŗāks. Acīs viņam bija rudzu puķu zilumā, cietie mati tumŗi, nelielā bāŗda jaunģbā ģaiŗa, velāķ peleķa. Mums ģģimenē ir plati vaģģu kauli un liela pēda, laikam lģbiskas iezģmes. Viņš lģbi deģģoja, skaisti dziedāģja tenoru un zģmģģja, un tās ir īpaŗības, kā trūkumu allaŗ

esmu nožēlojis. Arī kā runātājs vecais Liepiņš bija par mani lielāks. Dažādās svinībās, godos, sarīkojumos viņš jutās sevišķi labi, bija jautrs un pacilāts.

„Tēt, nelielies“, es kādreiz aizrādīju.

Viņš, omulībā iztraucēts, sacirtās un apstājās. „Ja par sevi stāsta taisnību, vai tad tā ir lielišanās?“ viņš kā neizpratnē jautāja.

„Ja labu, tad jā“, es atbildēju.

Citreiz viņš teica galda runu viesībās un līdzīgā situācijā pēkšņi skaļi iesaucās: „Mamma, neknieb!“ Mana apdomīgā māte, kas sēdēja blakus, bija gribējusi to gurdināt.

Tautiskā pēromantisma iekrāsotie astoņdesmitie gadi bija kā radīti mana tēva jaunībai. Kronvalds un Māters bija viņa elki. Kopā ar Aronu Matisu (ar ko vēlāk drusku korespondēja) mans tēvs pabeidza Ļaudonas draudzes skolu. Tālākās izglītības trūkuma dēļ tas palika savā pagastā, tak allaž daudzinaja klasisko audzināšanu, „Faustu“ un spieda man ierakstīties bibliotēkās. Viņš piedalījās vienā no pirmajām teātra izrādēm mūsu novadā, tēlodams Icika Mozes titullomu. Pēc 50 gadiem viņš atkārtoja šo pašu lomu vietējās skatuves mīļotāju kopas jubilejā. Iemīlota nodarbošanās manam tēvam bija bērnu kristīšana, ko viņš veica kā pērminderis, saņemdam par atalgojumu krāšņus cimdu pārus. Arī mani tēvs nokristīja pats. Ļaudonas mācītājs, pazīstamais teologs Kārlis Avots gan gribēja, lai ved mani „pārsvētīt“, bet tēvs nepiekrita. Laikam tādēļ esmu izaudzis ne visai ticīgs. Vēlākos gados, Rīgā iebraukdam, viņš mēdza piedalīties literātu izrikojumos. Jānis Jaunsudrabiņš kādā Orientācija kalendārā raksta, ka Janševska jubilejā bijuši tikai divi bārdaini „žīdi“: viņš pats un mans tēvs. Pat preses ballēs tas bija klāt. Aida Niedra teica, ka no manis neesot nekā, salīdzinot ar manu tēvu.

Mans tēva tēvs Miķelis bija kalējs bērzauniešos. Ar savu veseri viņš bija sakalis tik daudz, ka varēja aizdot naudu diviem pazīstamiem, un tad visi kopīgi un vienā reizē iepirka trīs mājas, Dūkstupus jeb, pēc vietējo izrunas, Dūškupus Mētrienas, toreizējā Ļaudonas-Odzienas pagastā. Tā laikam bija augstsirdība vai arī nepraktiskums, jo vec-tēvs varēja saņemt visas trīs mājas viens pats. Viņš nomira, kad mans tēvs bija 16 gadu vecs zēns, tāpēc šim vajadzēja

sākt agri saimniekot. Jaunībā tēvs pelnījās arī kā tirgotājs, strādādams par linu uzpircēju savam svainim, lielo Audzāru māju saimniekam Pēterim Beķeram. Ar dziesmām, jokiem un jautriem stāstiem viņš brauca apkārt un visur bija ļabi ieredzēts. Vēlāk viņš palika par saimnieku vien. Tie jau bija gadi, kad dzīve gāja uz augšu! Tā kā no samērā nelie-lajām mājām — jo vectēvs sev bija paturējis tikai nepilnus 40 ha — vajadzēja dot augstskolas izglītību divām meitām un man kā pastarim — tad maniem vecākiem nācās diezgan daudz lauzīt galvu un arī rokas nevarēja pūtināt. Zemko-pība atmeta samērā maz, tāpēc tēvs kļuva arī par dārzkopi un vīndari, viņam bija laba galva. Viņš saimniekoja sek-mīgi un sacēla jaunas ēkas. Vēlāk, pats par saimnieku ticis, es brīnījos, kā viņš to veicis. Es nevarētu pat vienu tādu māju uzcelt. — Tēvs ļoti milēja kokus. Ap erbēgi stiepās ozolu un ošu alejas, un vasarās tīrumu starpā šalca simti ābeļu. Arī zemi viņš pa gabaliņiem piepirka klāt, melio-rēja pļavas, ļoti saudzēja mežu.

Tēvs apprecējās 1888. gadā, trešo dziesmu svētku ballē iepazinies ar Kurzemes saimnieka meitu Grietu Valteri no Kuldīgas, toreiz Griķu pagasta Dindžiem.

Ak, jaukais Vidzemes dziedātāju brauciens pušķotās liellaivās no Pļaviņām uz Rīgu ar alu un dziesmām! Ak, sajūsma par latviešu architekta celto dižo svētku namu! Mans tēvs bija tā iemilējies skaistajā kurzemniecē — malē-jiņā, ka nemaz nesajuta, ka viņa lāgā neprot dejot. Pēc balles viņš tai pasniedza vizītkarti ar uzrakstu: „Jūs esat mana sirds mīlākā. Liepiņu Pēteris“. Māte bija jautājusi, vai tēvam esot daudz tādu kartīšu sagatavots. Viņš atzinies, ka tikai viena.

Tad tēvs brauca precēs. Sievas māte bija teikusi: „Kāja drusku par lielu, lūpas par biezām, citādi stalts vīrie-tis. Žel, ka viņš neaudzē rāceņus.“ Bet tas bija pārpratums. Kurzemnieki par rāceņiem sauc kartupeļus, un tos mans tēvs audzēja, bet lopbarības bietes, ko mūsu pusē dēvē par rāceņiem, toreiz vēl tikko sāka ieviest. Vēlāk gan lop-kopība mūsu pusē uzplauka visādā ziņā. Tas taču slavenais brūno govju apgabals.

Ap to pašu laiku tēva vecākā māsa Anna, ar ko viņš vienmēr sevišķi ļabi sapratās, izgāja par sievu pie čaklā,

centīgā Beķeŗa. Manai tēva māsai bija aristokratiska daba, viņa milēja visu smalko un skaisto, bija žirgta līdz lielam vecumam. „Kādēļ tu nenēsā osas?” viņa man vaicāja (tā pie mums sauc ūsas). Viņa piedzīvoja daudz bēdu. Abi viņas dēli mira traģiskā nāvē. Vecāko — tirgotāju Teodoru, bijušā Rīgas Hipodroma direktora Reinholda Beķeŗa tēvu — nošāva pārsteidzīgais virsnieks Bruņenieks, jaunāko — advokātu un filozofu — Voldemaru, kas bija ziedojis daudz pūļu un līdzekļu Audzāru izdaiļošanai — nomocija lielinieki pie Baltezera 1941. g. Jaunākā tēva māsa, ļoti rūpīga un līdzjūtīga dvēsele, bija aizgājusi par sievu pie Degšņu saimnieka Galāna, arī pašu pagastā.

Mana māte bija sikāka auguma, bet ļoti strādīga. Kaimiņi drīz vien bija novērojuši, ka tēvs „izvilcis lielo vinnestu”. Viņa bija saticīgās un klusas dabas. Mana vecākā māsa Austra mācījās Maskavas augstākajos sieviešuursos, kad kara laikā nomira. Jaunāko, Zeltu, boļševiki aizveda uz Krieviju 1941. gadā līdz ar vīru, Nodokļu departamenta direktoru Kalsnavu, un trim bērniem. Nesen saņēmu ziņu, ka viņa trimdā mirusi. Vācu laikā man kā tiesas ieceltam aizbildnim bija jāpārvalda māsas pamestā saimniecība Stopiņu pagastā.

Tā kā es māmiņai, tautas dziesmu vārdiem runājot, biju piedzimis vecumā, tad viņa mani ļoti milēja. Mana māte bija beigusi Kuldīgas meitu skolu un to laiku mērogā labi izglītota. Viņai bija valodu dāvanas, un viņa pārzināja dažādas literatūras. Kā mans tēvs, tā māte perfekti runāja vāciski un diezgan labi krieviski. Jau kā mazs zēns, pie mātes gulēdams, es skaitīju vācu un franču vārdiņus un mācījos tos locīt. Agro bērniību pavadīju vientulībā plašajā dārzā starp kokiem, strazdiem un vistām. Es varēju darīt ko gribēju, varēju dzīvot ar saviem sapņiem un fantazijām. Tāpēc arī izaugu samērā neatkarīgs: kā skatās dažas sabiedrības aprindas, tas man allaž bijis diezgan vienaldzīgi.

Nobeidzis pagasta skolu (skolotāji Kļaviņš un Zālite-Kļaviņa), iestājos Madonas proreālskolā, kur par direktoru bija tēva jaunības draugs Augstkalns, un kas vēlāk kļuva par istu vidusskolu. Te es piedzīvoju pirmā krievu laika beigas. Bija taču tā, ka mācīšanās laikā bija aizliegts sarunāties latviski, un mēs, latviešu zēni, iedziļinājāmies Iljas

Mūromieša mistikā un pag. g. s. sākuma elegantās, franciskotās krievu Eižena Oņegina sabiedrības problēmās. Jo tālāk gāja kaŗš, jo brīvāks kļuva gaiss, un mēs vēriģāk klausijāmieš jaunā laika vēdās. Toreiz Madonā kaŗa dēļ bija sabēģusi virkne ļoti labu skolotāju no visas Latvijas. Latviešu valodas likumos un skaistumā mūs ievadīja Augusts Baltpurviņš, kas uzcirties reizēm staigāja ar degunkniebi un baltās biksēs. Viņš milēja labu dzeju un smalkus tēlojumus, izstrādātas skicītes. Tas bija ļoti labsirdīģš vīrs. Kā īsts dzejnieks, sevī un daiļuma pasaulē noslēdzies, Baltpurviņš līdz mūģa ģalam nostrādāja pa provinces vidusskolām, mācīdams jaunajai paaudzei latvisko valodu, kas tam bija pārāka par visu.

Franču valodā apmācīja vidusskolas direktors Ludviģš Sēja, vēlākais ārlietu ministrs un sūtnis, kas tagad tika ļauna liktens pārsteiģts Polijā. Sēja bija studējis Francijā, ļoti cienīja franču kultūru un mācēja par to sajūsmināt skolniekus. Vēl tagad man atmiņā skolas ģrāmatu stāsti par gallu virsaiti Vercinģetoriksu, kas siksti turēģies pretī Cezaram pie Alezijas, un varonīģo marģalu Neju, kas atkāpjoties pa Krievijas snieģiem, vadiģis lielā Napoleona arģjēģardu. Zīmēģanu man velti pūlēģās ierādīt vēlākais jelģavnieks, saktu kalēģš un mitoloģiskais gleznotāģš Kārlis Celmiņģš.

Kaut ģan man prāts vairāk nesās uz humanitārām zinībām, fizikā mani ieinteresēja vēlākais Universitātes asistents un mācības ģrāmatu autors Andrejs Bumbērs. Vēsturi mācīja Praulienas paģastā dzimuģšais padomju aģentu noslepkavotā pareizticīģo archibiskapa Jāņa Pommera brālis Antons. Viņģš bija interesants ģars, mācēja stāstīt dzīvi un saistoģi. Protams, ka toreiz viņģš vēsturi izskaidroja progresīvi, kā jau katrs labi domāģošs inteligēntģš. Par svarīģākajiem faktoriem apzīmēja apģaismības principu un jaunu šķīru ienākģšanu sabiedrisko ciņu laukā. Pie abiem pēdēģiem skolotāģjiem es vēlāk mācīģos arī Rīģā. Mūsu vēstures ģrāmata bija R. Vippera sacerēta un Leona Paegles tulkota. Tā vēsturi izskaidroja no apslēpta, bet tomēr ļoti noteikta marksisma un materiālisma viedokļa. Vēlāk ģan es uz cilvēces piedzīvoģumiem sāku skatīties citādi un, piemēram, lielo franču revolūģiju atzinu par lielu muļķību. Ka mūsu

gadusimtenis būtu progresīvs, tam taču tagad laikam neviens neticēs.

Būdams atjautīgs un diezgan gudrs cilvēks, Antons Pommers tomēr pārsteidzās: viņš noindējās 1944. gada oktobrī, kad krievi tuvojās Rīgai. Politiski pašnāvnieki vienmēr uzsāk darboties par āgru. Roberts Vipfers tagad atrodas Padomju Krievijā, kur uzrakstījis Latvijas postitāja Jāņa Briesmīgā apoloģiju. Turpat arī viņa dēls Boriss, kas starp citu pētījis Latvijas mākslas stilus un bijis Latvijas Penkluba loceklis.

Mani skolotāji L. Sējas vadībā Madonā cienīgi atzīmēja Latvijas proklamēšanas aktu 1918. gada novembrī. Sekojošo lielinieku laiku izdevās pārlaist bez lielākām grūtībām, tikai mans tēvs drošības pēc slēpās pa mežiem un Latgalē pie pazīstamajiem, kādu tam bija daudz.

1919. gada pavasarī man bija viegls prāts, kad, skolas gadu nobeidzis, soļoju basām kājām caur mežiem uz Dūškupiem. Pa ceļiem jādelēja komunisti zilās galifē biksēs. Viņi taisījās tā kā projām un aiz lielas vaļas draseja un bramanīgi pārbaudīja dokumentus. Mājās pārnācis, neatradu tēva. Bet tad jau arī komunisti bija projām. Tomēr īsta drošība iestājās tikai, kad mans brālēns, Ļaudonas komendants, vēlākais Rīgas dažādu policijas iecirkņu priekšnieks Jūlijs Vedējs atbrauca ar ratu un paziņoja par notikušajām Cēsu kaujām. Toreiz rotājām istabas durvis lieliem bērziem. Tik jauku Jāņu mums vēlāk vairs nekad nav bijis. Vedējs, pazīstamā ledus hokejista Leonīda un inženiera Nikolaja tēvs, nesen noslika Vācijā, būdams kaislīgs makšķernieks.

1919. gada rudenī, mazu laiciņu pirms Bermonta uzbrukuma, apmetos Rīgā un ierakstījos 2. pilsētas vidusskolā pie Stūrestepa un Krūzas, bet vēlāk 1. pilsētas ģimnazijā, kur toreiz par direktoru bija Ģeģers, vēlāk Stiprais, kuŗa dēls, bijušais Volhovas cīnītājs, nesen nomira Edmundstāles sanatorijā pie Ģēsthachtas. Ludvigs Sēja tagad bija ārlietu ministrijas direktors, bet daži citi skolotāji, pārnākuši no Madonas, mācīja šeit. Vidusskolu nobeidzu 1922. gada pavasarī.

Tie bija jaunās Latvijas laimīgākie gadi. Es gāju uz teātriem (Nacionālā teātri bija Akuratera Viesturs, Ibsena

Troņa tikotāji ar Aleksi Mierlauku! Lerberga Pans ar Reini Parņicki, Manna Legro kundze ar Mariju Leiko! — Dailes teātri — Uguns un Nakts!) un pirmo reiz nonācu operā. Tanheizera uvertīra un Voldemāra Komisara iestudētā Bakchanāle, kur dejotājas locījās baltos, gaisīgos tērpos, mani tā pārņēma, ka jutos kā brīnumu pasaulē.

Jau vidusskolā pieradām pierakstīt lekcijas kā studenti un patstāvīgi mācīties stundām, jo trūka grāmatu tāpat kā tagad. Psihologijā un loģikā man pamatus ieguldīja tagadējais Gēsthachtas ģimnazijas direktors P. Dreimanis. Šim piedzīvojušam pārdabīgajam esmu daudz pateicības parādā. Nesen viņš piedalījās kā eksperts mana stāsta varones Atvara Laumas tiesāšanā; pēc viņa norādījumiem grozīju pārīs detaļas stāsta beigās.

Latviešu valodu mācīja Plūdons. Viņa stingrās metodes dēļ skolnieki pat augstākajās klasēs visvairāk laika veltīja literatūras vēsturei, negūdami tomēr no sava skolotāja tik daudz, cik varētu, ja tam būtu citāds raksturs un uzskati. Tomēr kautkas no Plūdoņa mācības grāmatas košā, plastiskā, īpatniem vārdiem bagātā stila atmiņā un apziņā ir palicis. Dažus manus domrakstus Plūdons ievēroja. Bija arī literārais pulciņš, kur par Raiņa dzeju strīdējās skolēnu žurnāla redaktors Ēriks Ādamsons (viņš bija citā klasē) un vēlākais Socialdemokrata redakcijas loceklis un tagadējais boļševiku Literatūras un Mākslas līdzstrādnieks Oto Brikšķis. Vēl tagad redzu, kā Ādamsona prāvais, garenais, gaišmatainais pakausis drebēja pār melno, kundzisko kažoka apkakli, kad viņš aizstāvēja tiro mākslu, bet seja tam bija bāla un bezkaislīga kā visā vēlākajā dzīvē. Brikšķis jau toreiz bija noteikts marksists un apdāvināts jauneklis; viņa sevišķi skanīgā metalliski cietā balss ļoti piemērota mītiņu runāšanai. Kreisie kungī tomēr nekad nav ļāvuši tam isti izvīrīties.

1922. gada pavasarī beidzis vidusskolas reālo nodaļu, vasarā tiku iesvētīts un rudenī iestājos Latvijas Universitātes tiesību zinību fakultātē. Krustmāte, senātorā Valtera sieva, man uzdāvāja balto studenta cepuri, bet tēvs — spieķi ar baltu poģu galā un sudraba pulksteni, piekodinādam to neieķīlāt. Korporācijā iestājies netiku, jo man neatlika tikdaudz laika, lai ziedotu sadzīvei.

Nu es biju brīvs putns, students ar sešpadsmit gadiem, visa kultūras dzīve man bija plaši pavērta. Protams, sākmā staigāju diezgan citīgi uz lekcijām. Vislabāk patika tautsaimniecības profesors Kārlis Balodis. Slavenais zinātnieks un kartiņu sistēmas izgudrotājs bija nesen atgriezies no Vācijas, laikam vēl skaitījās turienes pavalstnieks. Mierīgā un rāmā balsī runādams, zelta brillēm uz acīm, sirmiņiem kupliem matiem viņš stāvēja pie tāfeles un pierakstīja to no galvas pilnu skaitļiem, izstaigādams visdažādākos un plašākos tautsaimniecības novadus.

Vēlāk man kļuva simpatisks nelielais Alfrēds fon Hēdenštrēms, kas sarakstījis labu Krievijas vēsturi, tad starptautisko tiesību mācītājs, ārlietu ministrijas ģenerālsekretārs Hermanis Albats, kas bija vienmēr glīti ģērbies un mācēja stāstīt par jaunākajiem notikumiem diplomātu pasaulē, kā arī pārzināja vēsturi, heraldiku un literātūru (tagad viņš aizvests Krievijā), un civiltiesību katedras vadītājs krievs Vasilijs Sinaiskis (tagad grūtos apstākļos Beļģijā). Daudzreiz, arī tad, kad turpat pēc 17 gadiem strādāju savu diplomdarbu, apbrīnoju šā tiesībnieka dziļo, tīri zinātnisko pieeju vielai un viņa paša uzcelto, skaidro un loģisko kultūras un tiesību vēstures metodi un sistēmu. Sinaiska pasaules uzskats ir monistisks, un viņam vienībā sanāk jurisprudences, folkloras, reliģijas un kosmogonijas. Kādreiz klausījos arī toreiz populārajā, jūsmīgajā filozofā Aleksandrā Daugē un Teodora Celma tīrājumos. Vācu valodas kursu noliku vēl pie Austruma redaktora, sirmā Velmes.

Es nevarēju norimties augstskolas klusajās sienās. Mani pievilka politiskā dzīve, avīzes un literatūra, kas ar patīkamu papīra troksni šalca ārpusē. Jau no rudens sāku iesūtīt laikrakstiem un žurnāliem feļetonus un satiriskus dzejoļus. Atsaucīgākie bija: Ed. Alaiņa žurnāls *Lapsene*, kur strādāja Ed. Brencēns un veiklais ksilografs, bijušais *Skudras* izdevējs J. Sprinģis — un *Arveda Berga* konservatīvās pilsonības dienas laikraksts *Latvis*. Tādēļ šiem izdevumiem arī paliku uzticīgs. Mans pirmais darbs bija iespiests *Lapsenē* 1922. gada rudenī: Brencēna zīmējumiem rotāts dzejotums *Ērmaņa* garā, kur es aizstāvēju jaunatnes iecienīto *Pāvilu Rozīti* pret uzbrukumiem par netikumību

u. t. t., ko toreiz diezgan asprātīgi bija sācis vērst pret viņu mans bijušais skolotājs Plūdons.

Jānim Sprinģim bija neganta bohēmieša daba, viņš stāigāja samta svārkos, ar mazu ķīļa bārdiņu un vienu šķību aci. Dzēra smagi. Viņam bija arī talants uz rakstišanu, kaut ne visai smalks. Alainis bija vienkāršāks, sentimentāls vīrs, un kaut gan praktiskas dabas, tomēr žurnālu un pasākto grāmatu apgādu (blakus paša lokalizētām lūgām izdeva J. Jaunsudrabiņa, P. Roziša, A. Austriņa, J. Ziemeļnieka, K. Studenta darbus) nevarēja noturēt. Vēlāk gan iedzīvojās ar kalendāriem.

Latvis bija liela stila preses organs. Manu talantu (parakstījos Eols — pseidonims atvasināts no maniēmiem iniciāļiem) tur sevišķi atzinīgi vērtēja literārais redaktors J. Grīns, bet arī politiskais H. Asars. Grīns mani pa reizei ņēma līdz uz krodziņiem un kafejnicām, kur iepazīstināja ar manu pretinieku Dr. Orientāciju; Asars bija atturībnieks. Es toreiz dzīvi un mākslu centos uztvert no satīriskā viedokļa. Nesasniedzamos augstumos man likās stāvam ievadnieki. Tomēr no ievadrakstiem tiku šo to vērojis. Vislabāk man patika Dr. K. Kasparsona strupā, aprautā, ļoti latviskā izteiksme, H. Asara asā, loģiskā analīze un A. Berga smalkais, kultūralais, sintetiskais stils. Šie tad arī uzskatāmi par maniēmi skolotājiem publicistikā.

Feļetonista gaitās man iznāca uz ilgiem gadiem aizkaitināt zemnieku savienības lideri K. Ulmani. Biju uzrakstījis gabaliņu, kur politiskā nozīmē pieminējis Ulmanim nesen izdarīto aklās zarnas operāciju. Citu valstu lieli politiķi neņem ļaunā, ka prese izmanto saviem raibumiem arī viņu privātās dzīves mazās likstas. Katru rakstu tie vērtē kā populāritātes vairotāju. Ne tā Ulmanis, tas savā aizkārtīgajā patmīlībā nesaprata humora. Viņa mandarīni, šo vājiņu pazīdami, protams, arī vēlāk nekavējās visuvarenajam manu jaunības joku katrā vajadzīgajā reizē atgādināt. Līdzīgs liktenis piemeklēja Ģirtu Salno, kam diktatūras gados pavisam noliedza ar vārdu drukāties, jo viņš bija Ulmaņa agronoma amatū izmantojis (kā feļetonists Farandola) kādai politiskai zobgālim.

Drīz pēc tam, kad biju pie pašdarītā viņa transportkannas nosvinējis 1 gada žurnālista darbības jubileju, kur

piedalījās viesi no abām redakcijām, starp citiem E. Brenčens un A. Cimmermanis, — sastrīdējās Asars ar Grīnu. Asars savā asajā veidā bija uzrakstījis, ka labs zābaku pāris esot tikpat vērts kā dzejolis. Nebija jau brīnums, jo Asara kā veca sociālista pasaules uzskats bija materiālistisks. Grīns no rīta mājā izlasīja ievadrakstu un tūlīt iesniedza Bergam demisiju. Arī Bergs bija sašutis par Asara spējām bez vajadzības satracināt cilvēkus un piedāvāja Grīnam sastādīt jaunu redakciju bez Asara. Bet Grīns toreiz taisījās beigt augstskolu un negribēja palikt. Redakcija bija sprukās, jo literārā redaktora postenis toreiz skaitījās svarīgs, bet daudzi Grīna draugi ar viņu solidarizējās. Tad Asaram radās doma pieņemt mani, jaunu, bet jau diezgan pazīstamu feletonistu, algā. Domāts — darīts. Man vajadzēja joprojām rakstīt feletonus, bet arī pārzināt iespējamos dzejoļus, stāstus un romānus un rakstīt kritikas par grāmatām un teātra izrādēm. Es uzņēmos.

Sekojošie trīs un pus gada pieder pie pašiem jaukākiem, lai arī diezgan grūtiem manā dzīvē. Vajadzēja daudz mācīties, lasīt naktīm cauri, lai varētu rakstīt kritikas. Es centos to veikt, pie tam ne trafareti atdarinādams kollegas, bet meklēdams pats savu pieeju un izteiksmi. Pēc neliela maldīšanās laika man pamazām izdevās iekārot atzišanu. Rīgā bija daži grāmatu veikali, kur varēja dabūt vērtīgus jauno ārzemju izdevumus. Es bieži ciemojos pie Valtera un Rapas, Jonka un Poljevskā un Etingeres, kuŗas pārdevēju Volkova kundzi nesen satiku kā darbinieci Fišavas atpūtas namā.

Kā redaktors centos piesaistīt pēc iespējas vairāk līdzstrādnieku. J. Grīns un viņa domu un paaudzes biedri — Serapiona brāļi, kas milēja sēdēt Švarca kafejnīcā: A. Švābe, V. Grēviņš, Ā. Erss, P. Rozītis, J. Sudrabkalns — saprotams, pie manis nerakstīja. Tomēr man izdevās piesaistīt toreiz drusku mazāk redzamos jaunākos rakstniekus K. Zariņu, J. Ezeriņu, P. Ērmani, A. Grīnu, K. Studentu. No vecākās paaudzes pievilku T. Zeifertu, Ed. Treumani, A. Saulieti — abi pēdējie, iebraukuši no laukiem, milēja iedzert ar mani glāzi alus Centrālviesnīcā. Sarakstījos ar Birznieku Zofiju un apciemoju to Kandavā jubilejā, no J. Misiņa dabūju Krievijā dzīvojošās Martes Altberģes manuskriptus. Vēl pie

manis strādāja Paula Jēgere-Freimane. Pieaicināju jaunās dzejnieces Luciju Zamaič, Aidu Niedru un Aliju Baumani. Vēlāk nāca talkā visjaunākā paaudze — Frīdrihs Gulbis, Ēriks Raisters, K. Rabācs, Jānis Medenis. Pēdējais tolaik vēl saucās Mednis, dzīvoja gan Jelgavā, kur rediģēja zemnieku savienības avīzi, gan laukos, Praulienas Ješkās. Staltais, gašais puisis bija plaša vēriena, bramanīgs un dūšīgi dzēra un milēja, izjusti skandēdams vēlākā krājuma Torņi pamalē vārsmas: Šis naktīs vientuļās un isās . . .”

Jānis Medenis cienīja Ed. Virzas ciето un skanīgo formu un pētīja Bodlēru. Laikam pats pirmais viņa Ritumā iespīests dzejolis sākās tā:

Es tavas baltās miesas iemilējis
Un dzeju, kas iz manas dvēsles rit . . .

Kad Cesvaines vidusskolas rakstnieku vakarā viņš to deklamējis, skolotāji bijuši nemierā par pārāk erotisko saturu. Toreiz viņš bija nogrimis drūmā baudas slavināšanā, kur aiz tvīkaina un tumša izmisuma beigās tomēr radījās noskaidrošanās — pestīšana. Kā viņš dūca savā varenajā balsī:

Mēs slepkavas un dzērāji,
Mēs tavi drūmie brāļi.
Mēs elles vārtu vērāji,
Mums spīd tavs gaišums tāļi.

Toreiz viņš sacerēja arī mīlestības dzejoļus savai vēlākajai kundzei Almai Vařkalei. Ists malēnietis, Medenis vēla smagu jūtu un ekstazes formulējumu kompleksus it kā dārdošus veltnus mālainajos Praulienas kalnos. Graciozuma, viegluma viņam nebija, kā patkulietim Jānim Ezerīnam, kas bija miris tik nesen — 1924. gadā. Cēlieniem Centrālviesnīcā pie alus kausa sēdēdami, mēs pieminējam agrī aizgājušo meistarū. Es vairākkārt finansēju Medeņa braucienus uz Jelgavu un no laukiem.

Ermanis man kādreiz vēltīja savu stāstu Nakts cīņa, bet vēlāk no mana apvārkšņa nozuda. Vienreiz viņš bija noskatījies un nopriecājies, kā jauns redaktors pamāca tikpat jaunu autoru. Tie bijuši: Liepiņš un Jānis Plaudis, kas vēlāk pārgāja pie kreisajiem.

Pats toreiz visvairāk interesējos par teātra mākslu un,

joprojām feletonu kā politisku līdzekli kopdams, biju kļuvis tāds kā drāmas teorētiķis, īpašu vērību ziedodams lūgas uzbūvei. Medenis bija ar manu palīdzību iecerējis traģēdiju Jēzus Kristus un sarakstīja pāri skaistu fragmentu, bet no šā nodoma nekas neiznāca, jo viņa talants drāmai bija pārāk lirisks.

Dažādā ziņkāršana mani dažkārt novirzīja arī citās sliedēs — tā, piem., vienreiz polemizēju ar doc. A. Janeku (Latvijas Vēstnesi) par budismu. Pētīju un rakstīju arī par baletu.

Iedraudzējos ar Robertu Kroderu, kas bija aistets no galvas līdz papēžiem, un ar ārkārtēju intuīciju apveltīts visu mākslu sapratējs. Stundām varējām runāties jaukajā, veclaicīgajā Mākslinieku klubā Vaļņu ielas 41. numurā, kuŗa patrons bija leģendārais miesnieks Svētais Lūkass. Arī Dailē teātra plastīķe un režisore Felicita Ertnerē man deva dažu dziļāku ieskatu par to, kas māksla ir un kā to radīt. Daudzās pastaigās viņa stāstīja savus piedzīvojumus, iejūtīgi un gudri vērtēja citu snieģumus. Savdabiģa parādība teātra dzīvē toreiz bija Intimā teātra vadītāja Bīrute Skujeniece, pie kuŗas mācījās un spēlēja vēlākais baletmeistars Osvalds Lēmanis. Viņa viena no latviešu visu laiku ievērojamākajām daiļrunātājām. Labs, apdāvināts teātra pazinējs bija Voldemārs Puķe ar raksturīģo kupli sirmo galvu, kas vēlāk nodzērās un pārgāja kopā ar Sprinģi laukos dzīvot. Arturs Bērziņš man sākumā bija pretinieks, bet vēlāk sapratāmies.

Es domāju, ka ar saviem modernajiem mākslas uzskatiem un plašo līdzstrādnieku kadru pa ļabai daļai palīdzēju pilsoniskajai un nacionālajai lietai. Bet, kā saka, vēl neviens no praviešiem cienīts nav no saviešiem. Līdzredatoru (H. Asara un laikam arī F. Krusas) intriģu rezultātā man nācās Latvi atstāt, 21 ģada vecuma nesasnēģušam. Varbūt Asaram derdzās, ka viņa ģara cilvēks es tomēr nebiju, bet pamazām iegāju literātu aprindās, ar kuŗām viņām nu reiz nesakrita. Un izdevēģiem personīgi pieģlaimoties nemācēju un nevēlēģos. Pēc daģiem ģadiem ģan piedzīvoģu ģandarģģumu, kad tas pats Krusa A. Daģģes un A. Berga uzdevumā mani sauca atpakaļ, bet es vairs negāju. Bergam, izģlitotam un apdāvinātam cilvēkam, bija visi dotumi, lai kģģtu par

pilsonības „dabisko vadoni“. Bet viņa kabineta politika daba, aukstais un noslēgtais raksturs atbaidīja cilvēkus, viņš taisīja kļūdu pēc kļūdas un viņa partija un frakcija dila kā delamajā.

Latvja laikā sacerēju savus pirmos daiļliterātūras mēģinājumus: skici Sirds, kur attēloju patriota Žaņa Lemonjē nāvi, lielā grūtsirdībā reģojot valsts patstāvības bojā eju, un stāstu Četras mīlestības, kur Jāņa Lejnieka piedzīvojumos izlietoti paša iesvētišanas mācības laika iespaidi. Pirmais gabaliņš iespiests Latvi, otrais iznāca arī Letas mazajā bibliotēkā. Kārlis Zariņš *Illustrētajā Žurnālā* atzīmēja cieto, protokolisko stilu, kas viņa uztverē nozīmēja uzslavu; taču pelnīti aizrādīja, ka 2 lokšņu esot par maz, lai dziļāk analizētu 4 mīlestības.

Mēs ar Kārli Zariņu, Kārli Studentu un Jāni Vainovski-Sukuburu tolaik bieži mēdzām tikties jautros brīžos. Mūsu paraša bija, uzmeklēt jau dienā kādu lētu restorānu, piem., Rīgu vai Prezidenta Širona fūrmaņu krogu Tērbatas ielā un tad sēdēt starp vienkāršiem ļaudīm un Dailes teātra aktieriem pie pudeles degvīna un cūkas kājiņām. Zariņš tādās reizēs jutās un uzstājās kā bojevīks-piektgadnieks. Krieviem ir visgrūtsirdīgākās un asprātīgākās dzērāju dziesmas, tās viņš vilka jo skaisti. Mazu laiciņu mūsu draugs un biedrs bija arī Linards Laicēns. Kad uzradās spēļu elles, Kārlis Students ar laimīgāko roku kādreiz spēlēja priekš mums visiem, bet mēs sēdējām kautkur blakus, sargājām maku, atņēmām tam laimēto tiesu un nedeivām nekā, kad viņš lūdzās priekš „atspēlēšanās“. Jauki tad bija ar atlikumu aizbraukt uz Baložu krogu un tur uzstāties kā Kreziem. Vēlāk Vainovskis nodevās kāršu spēlei vien un pazuda no literātūras. Viņa jaunākais darbs ir kādas padomju lugas tulkojums. Jautro dzīves baudītāju studentu salauza nelaimīga apprecēšanās, Laicēnu fantastiska māņu politika. Laicēnam pienāca briesmīgs gals čekas kambaņos; arī par Studentu nupat ziņo, ka tas Latvijā miris kā daudzi tur palikušie.

Es tieši no Latvja saņēmu darbu jaundibinātajā laikrakstā *Pēdējā Bridī*, kas mani bija jau iepriekš aicinājis. Toreiz paklausīdams būtu dabūjis labākus noteikumus, bet es mēdzu palikt katrā vietā līdz pēdējam. „*Bridī*“ 1927. g.

pavasari atvēra daži zemnieku savienībai tuvu stāvoši veikalnieki, pie kam tehniskais padomnieks bija krievu valodā iznākošā emigrantu laikraksta Segodņa izdevējs un redaktors Brāmss. Mērķis bija liels, godkāre un paredzamā peļņa: izkonkurēt avīzes magnātu Benjamiņu! Uzdevums varbūt arī bija veicams, bet kā bieži kaņos mēdz būt, uzbrucēji to ņēma pārāk viegli, netika izdarījuši rūpīgu sagatavošanos. Benjamiņš sēdēja uz milzu kapitāliem, viņa rīcībā bija visplašākā un vislabāk nostādītā redakcija, lielle un, galvenais, sīkie sludinātāji, korespondenti iekšzemē un ārzemēs, arī politiskā ietekme. Pats Benjamiņš bija daudz piedzīvojis un gudrs, viņš labi izprata latviešu tautas psiholoģiju, kuŗai prata piemēroties, un, noģidis briesmas, uzlaboja savu avīzi līdz tik augstam līmenim, ka konkurence vairs nespēja lidzi tikt. Varēja jau izgudrot dažas „trakas“ lietas, apstrādāt pāris labu ideju, izlaist pāris desmitus pārāku numuru nekā Benjamiņam. Bet viņš uzveica ar savu pastāvīgo, noturīgo līmeni, ar vispusību un koncentrāciju, ar labu sistēmu, ko varēja sniegt tikai viņa lielā un plašā redakcija. Jau pēc kāda gada konkurentiem vajadzēja no cīņas atteikties un meklēt ceļus eksistencei uz pulka niecīgāko un mazāk lasīto rīta laikrakstu rēķina. Tad arī Brāmss no latviešu avīzes aizgāja.

Pēdējā Brīdī kā atbildīgais redaktors parakstīja Pāvils Rozītis, viņa palīgs bija agrākais Brīvās Zemes redakcijas loceklis Arvids Avots. Rozītis jau nu avīžu cilvēks nebija. Viņš savu stāvokli vairāk izmantoja paša varas nostiprināšanai rakstnieku starpā, materiāliem mērķiem un savu draugu atbalstam. Kautģan kādreiz jau pirms kaņa Rozītis bija laiciņu skaitījis Jaunākās Ziņās, viņam trūka darba spējas, ko tik lielos apmēros patērē laikraksts, redakcijas gaiss nebija viņa atmosfaira. Kad „Brīdim“ sāka iet plānāk, Rozītis no tā atstājās. Turpmāk laikrakstu parakstīja Arvids Avots, kas bija ļoti spējīgs redaktors un spīdoša stila žurnālists. Lasītāji bija sevišķi iecienījuši viņa pussatirisko, pusfaktisko apskatu „7 dienas problēmas un anekdotes“ ik numurā. Lai uzrādītu savam beigu posmam tuvoģošās demokrātijas dekadences vainas, Avots atvēra nodaļu Politikas un birokrātizmas džungļos, kur regulāri nāca dažādu nebūģanu atklājumi. Kad pēc pāris ģadiem izdevēji sāka vēl

vairāk iejaukties redakcijas lietās — tā ir latviešu laikrakstu un līdz ar to arī pašu izdevēju tradicionāla nelaime — tad Avots aizgāja, mēģinādams laist pats kādu ilustrētu magazīnu, bet, kad tai nebija panākumu, iestādamies Latvija redakcijā.

Bijušais „galvenais” nu bija Pēdējā Brīdī konkurents. Kautgan Latvi tagad bija kopā daudz „spēka mitriķu” — es tomēr nebaidījos ciņu uzņemties un paliku Pēdējā Brīdī priekšgalā līdz pat tā slēgšanai 1936. gada pavasarī. Biju taču toreiz aiziedams zvērējis Hanibala zvērastu — iznīcināt Berga partiju un avīzi. Latvis arī beidza iznākt apmēram pusotra gada priekš manas lapas, pēc tam, kad pēdējā Saeimā partija nebija dabūjusi neviena deputāta. Vēl pēc 5 gadiem boļševiki apcietināja un aizveda uz Krieviju visus ievērojamus žurnālistus, manus kollēgas — A. Bergu, H. Asaru, A. Avotu un arī bij. Latvijas Vēstneša un Pēdējā Brīdī redaktoru A. Zaltu, tāpat K. Lapiņu, kas agrāk bija strādājis Latvi un ko es vēlāk piesaistīju savam laikrakstam, un veselu rindu manu reportieju (A. Zāli, V. Brūveru, dzejn. A. Birmalnietu, E. Rāvi). Kā teātra kritiķi Pēdējā Brīdī darbojās J. Sudrabkalns — vēlāk pārgāja pie lieliniekiem — Ā. Erss (tagad jau miris) un Marta Grimma, bet mūzikas recenzenti — J. Poruks un J. Cīrulis. Redakcijā par tehnisku spēku vienu laiku strādāja arī ekspresionists Pēteris Ķikuts, kas vēlāk uzsāka skaļu politiku kā neatkarīgais sociālists un bēdīgi beidza gaitas kā „kaitīga novirziena” cilvēks Krievijā. Redakcijas darbā man bija laime skolot dažus vēlāk pazīstamus žurnālistikas „matadorus” — Knutu Lesiņu, Ritu Liepu, Aleksandru Laubertu (tagad Amerikā), Tēvijas pēdējo redaktoru Kurzemes cietoksnī J. Vitolu, Libekas Vēstneša redaktoru J. Vaivaru, preses nodaļas vadītāju K. Zvirgzdiņu, sporta žurnālistu Albertu Sparinski u. c. Starp maniem lauku korespondentiem izcēlās vēlākais Brīvās Zemes kaļa lietu līdzstrādnieks K. Rozītis un pašreizējais Ķīles Nākotnes Ceļa redaktors Osvalds Akmentiņš. Ulmaņa laikā es vienu ziemu noturēju žurnālistikas kursu Darba kamerā. Tur manu audzēkņu vidū bija Ģēstachtas Apskata līdzdibinātājs un redaktors Arvids Elguts un tagadējais redzamākais padomju Latvijas kritiķis un LPSR pārstāvis Maskavā Edgars Damburs. Manī

skolnieki ir bijuši dažādi apdāvināti un ar visādām interesēm. Bet viens gan tiem kopīgs: garlaicīgi rakstīt no viņiem neprot neviens, izņemot Damburu, kam, protams, jāturas pie visu boļševiku teoretiku smagā un bezpersoniskā stila.

Konkurenti Pēdējā Brīdī izkļiedza par „bulvāra avīzi”. Te nu jāteic, ka P. Br. gan pirmais no latviešu laikrakstiem iekārtoja dažus tehniskus jauninājumus, ko vēlāk pārņēma arī citi. Tā kā P. Br. izveide iekrita pašos saimnieciskās krīzes gados, tad noķert lasītājus bija grūti, kādēļ bija jādod arī savi mesli „sensācijai”. Tas nenozīmēja, ka laikraksta redaktori būtu paviegli cilvēki: „nopietnu” avīzi taisīt ir daudz vieglāk. Bulvārisma neslavu mums arī pa lielai daļai piedēvēja naidīgie Jaunāko Ziņu ļaudis. Pazīstamā Benjamiņa procesa izbungošana bija politisks ciņas paņēmieni, ne skandala vai naudas iesašanās līdzeklis. Jaunāko Ziņu ietekme visos valsts resoros bija tik milzīga, ka šīs avīzes izdevēji domājās varam visu atļauties. Mūsu laikraksts nešaubijās izmantot kādu Benjamiņa nama pielaistu muļķīgu kļūdu, lai no tās izdabūtu visu, kas izdabūjams. Vēlākais boļševiku tieslietu ministrs Juris Pabērzs gan paglāba „junioru” no prokurātūras pārsūdzības, bet skandals un blamāža palika.

Dzīvajā formā bija paslēpts arī diezgan daudz vērtīgu graudu: dažādi vēstures materiāli, tagadējā prof. Fr. Gulbja raksti, A. Zalta, O. Nonāca, Edvina Medņa, prof. P. Starca saimnieciski un publicistiski apskati, skolotāja Olīva Mētras atmiņas par Raiņa pēdējo vasaru, mūzikas kritikas, grāmatu recenzijas no redaktoru spalvas, intervijas ar pazīstamiem darbiniekiem u. c. Laikraksts visu laiku ieturēja „urrānacionālu” virzienu. Pārbaudītam patriotam Oļģertam Liepiņam veltīja savu jaunāko grāmatu toreizējais krasais izglītības ministrs Atis Keņiņš, ko boļševiki trimdā aizvestu pārlauzuši savā pusē.

Pēdējā Brīdī pavadīti deviņi gadi bija grūtākais manā dzīvē. Darba pārmērs (jo maz bija strādnieku) aizņēma visu laiku, tādēļ gandrīz nemaz nebija iespējams sekot rakstniecībai. Pirmā laikā strādādams kā naktsredaktors pārpūlēšanās dēļ bieži aizmigū pie galda, kamēr Sudrabkalns, no teātra atnācis, smokingā preti sēdēdams rakstīja recenziju.

Arī vēlāk, kad jau pats biju šefs, darbs bija grūts, jo spiestuvē pats laikrakstu aplauzu un gaidīju nakts telegrammas līdz pēdējai stundai. Vienu laiku mans lielākais palīgs bija Kārlis Lapiņš, bet uz to lāgā nevarēja paļauties, jo viņš bieži mēdza „iekrist plostā”. Es sapratu viņa raksturu un nebāros. No rīta pēc nomodā pavadītās nakts Lapiņš tad atnāca redakcijā un bija visai vēsmīgi un jūtīgi noskaņots. Patlaban redzu un dzirdu iztēlē, kā viņš sēd pie rakstāmgalda un sapņaini lasa Sudrabkalna dzejoli par pēdējo lotofagu:

Jūrā tālā, salā neuzietā
(Vai tā senā Tūle pretī nirst?)
Lotofagu pēdējais šai rietā
Zelta bitēm dūcot mirst.

Pēdējā Bridī laikā iekrit arī satiriskā žurnāla Hallo isais mūžs, ko pūlējāmieš izdot kopā ar Romanu Sutu un litografu nelaiķi Ošiņu. Gādājām par modernu reklamu — kādā skatlogā ielikām dzīvu sivēnu ar uzrakstu, ka tā pēdējā cūka, kas paglābusies Ugāles „galma” medībās. Sivēns ierosināja publikas interesi, ka žurnāls uzbrūk it visām partijām vienādi, kāpēc izdevējs A. Jansons tika iestādēs pratināts. No kurienes nāk nauda? Izdevējs bija mans draugs, students un mākslas mīļotājs, un viss viņa kapitāls bija 500 latī, tādēļ arī žurnāls sevišķi ilgi nevarēja noturēties.

Pēc Ulmaņa apvērsuma 1934. g. 15. maijā Pēdējā Bridī nozīme mazinājās, jo, kā jau autoritārā iekārtā, visa prese tika uniformēta. Visvairāk bija jābrīnas un jāskaišas par likteņa ironiju — Ulmanim naidīgās Jaunākās Ziņas netika vis aiztaisītas, kā to varēja sagaidīt, bet gluži otrādi — Jaunāko Ziņu izdevēji un redaktori ieģuva necerēta favora laimi. Kad es par to reiz apvaicājos Virzam, viņš atbildēja: „Ugunskurā jāmet kā vesels koks, tā sapuvis”. Šī mulķīgā politika asi atriebās: no Jaunāko Ziņu bagāti atalgotajiem redaktoriem vēlāk sastādījās padomju Latvijas valdība, kas sagādāja neapprakstāmu postu mūsu dzimtenei un pazudināja arī savus agrākos labvēļus. Likās, ka toreizējiem homines novi varen imponēja Benjamina „vecā” un „aristokrātiskā” bagātība. Kafija bija tik salda un kāršu spēle patīkama un ienesīga.

Kautgan Ulmaņa neaprobežotās valdišanas laikā latviešu dzīve plauka daudzās nozarēs, tomēr kultūras dzīves administratīvā vadība nebija laimīga. Noteikšana tur bij prezidenta sekretāram Cimmermanim - Rudumam, Brīvās Zemes redaktoram J. Druvam un sabiedrisko lietu ministram A. Bērziņam. No visiem šiem trim mākslas un kultūras lietās diemžēl neviens nebija kompetents, un tie pametuši daudz rūgtu atmiņu, jo bija spiesti pieņemt visādus „pienesējus” un lietas izšķīra no privātpolitikas viedokļa. Sevišķi par Sabiedrisko lietu ministriju tauta runāja, ka tur esot sapulcējušies lielākie muļķi no visas Latvijas, kautgan gluži tā nebija, jo tur strādāja arī A. Kroders, A. Goba, A. Francis, L. Breikšs u. c. Arī Ulmanis pats, būdams, saprotams, liela personība, kā kultūras pazinējs nebija visai stīps. Viņš pārāk izcēla utilitāro saturu, glezniecībā mīlēdams skaistas, jaunceltas mājas un skaistus jaukus dabas skatus un neizpradams vecuma liriku („kādēļ viņi man glezno tos pajukušos šķūnīšus!” teica prezidents izstādēs.), bet filozofijā cienīdams Franku Krēnu, Mardenu un citus praktiskos amerikāņus.

Lai gan Pēdējā Brīdī grūtos laikos bija K. Ulmani aizstāvējis, pēc varas saņemšanas prezidentam radās citi miluļi un — ievērojot P. Br. agrākās asās attiecības ar Jaunākām Ziņām — pamazām tika vīta cilpa tagad lieka kļuvušā laikraksta nožņaugšanai. Vispirms jau Brīvā Zeme nodibināja savu rīta izdevumu un ar naudu un ietekmi pārsolīja un pārvilka Pēdējā Brīdī līdzstrādniekus. Druva mani administratīvā kārtā „izcēla” no Preses biedrības valdes — lai gan biju šīs organizācijas dibinātājos — un ielika vietā politiskā un mākslas ziņā ļoti svārstīgo Līgotņu Jēkabu. Tālāko kampaņu ievadīja Alfrēds Bērziņš, uzliekot administratīvos sodus, kas dažkārt bija pavisam vientiesīgi motīvīti, piem., aizvestā žurnālista mag. jūr. M. Sama vēsturiskam apcerējumam bija apakšvirsraksts: „Kazāki kā cara varas aizsargi”. Alfr. Bērziņš uzlika laikrakstam sodu „par aizsargu organizācijas nonievāšanu”. Redakcija ministram atriebās, konsekventi svītrojot tā vārdu no visiem valdības darbības atreferējumiem un pat grupu uzņēmumu parakstiem. Ilgu laiku tā bija vienīgā pretestība valdībai autori-

tārā valstī, ko publika vēroja ar neslēptu ļauni vīpsnājošu ziņkāri.

„No visa tā nekas nevar iznākt, jo es taču esmu par jums stiprāks”, tiekoties man sacīja Alfrēds Bērziņš, smaidīdams un piedāvādams papirosu ar zelta iemuti.

„Ministri aiziet — redaktori paliek”, es nodomāju, bet neteicu. Ulmaņa galvenie ministri jau laikam gan taisījās uz mūžīgu dzīvošanu.

Pie Ulmaņa audiencē tiku bijis tikai vienu reizi. Viņš mani sauca, lai izklāstītu valdības viedokli baznīcu jautājumā. Toreiz vēl vācieši bija Latvijā. Mēs bijām sākuši rakstīt, ka arī Pēterļa baznīca nododama latviešu draudzei. Prezidents aizrādīja, ka vēl neesot pienācis laiks. — No ārzemju diplomātiem man bija simpātisks apdomīgais spriedējs, Lietuvas militārais atašejs plkv. Jakutis, kas tagad dzīvo trimdā Špakenbergā. Šajos gados sadraudzējos ar amata brāļiem Ēdvinu Medni (no kuŗa gan vēlāk atsvešinājos), aizvesto Jāni Bankavu un Rūdolfu Vildi. Uzrakstīju arī vienu grāmatu: monografiju par Anglijas diktatoru Oliveru Kromvelu, ko man pasūtīnāja apgādnieks Ansis Gulbis tūlīt pēc 15. maija. To centos ieturēt tēlainā stilā, izmantojot diezgan daudz avotu. Nelaikis vēstures profesors A. Tentelis Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā uzrakstīja ļoti labvēlīgu atsauksmi.

1934. gada rudenī nomira mana māte, bet 1936. gada pavasarī tēvs (pēc vēža operācijas Rīgā). Ak, cilvēka gals allaž ir grūts un nelabs! Tagad man sākās ļaunas dienas, jo pietrūka allaž labvēlīgo vecāku atbalsta un vajadzēja sākt saimniekot Dūškupos. Labi vēl, ka Ulmanis, kā zinādams, taisni uz to laiku aiztaisīja Pēdējā Brīdī. Laikrakstu slēdza tūlīt pēc tam, kad presē bija parādījušās pāris rindiņas par Pēterļa Liepiņa nāvi. — „Pēdējā Brīdī vairs neiznāk, jo redaktoram nomiris tēvs” — bija paskaidrojusi pircējiem sieviņa kioskā pie Vērmaņa dārza. Bet pa vasaru man izdevās sarunāt par apsaimniekotājiem sievas vecākus un rudenī es varēju atkal ierasties Rīgā.

Laikrakstā strādājot apprecējos (1928. g.). Mana izredzētā bija konservātoriste, dziedātāja Paulina Malsate. Viņai toreiz bija jautra daba un viņa izskatījās jauki. „Bez daļuma cilvēks nevar dzīvot”, saka vācu rakstnieks Franks

Tīss par savu dzīves biedri. Manas sievas augumu stipri slavēja Dora Švikule, kas to laitija savos dziedniecības paņēmienos. Laikam jau glītu sieviešu pasaulē ir tiešām maz. Arī ar viņas dabu var pārtikt. Esam gan reizēm ķīvējušies, jo mums katram savi uzskati, bet citādi sadzīvojam laimīgi līdz pat šai dienai. Esam tā saraduši, ka reizēm nolasām pat viens otra domas.

Sekojošā Pāvila Rozīša, Artura Bērziņa, Ādolfa Ersa piemēram, viņiem kaimiņos iegādājos no Rīgas pilsētas apbūves gabalu Meža parkā, smilšu klajumā starp mežonīgām priedēm, kas tolaik vēl bija neiztaisīts un tukšs. Māju cēlu gandrīz tikpat ilgi kā savu izglītību, bet beidzot tomēr, sākot ar 1933. gada rudeni, varēju pāriet tur dzīvot. Grūtības nenozēloju: esmu tur pavadījis jaukus pavasarus. Man bija arī daži īrnieki, starp tiem diplomāte un rakstniece Austra Ozoliņa-Krauze (kas vēlāk noindējās) un aktrise Marija Leiko (mira Krievijā). Sievai bija māja, ko vācieši nodedzināja ar visu Ļaudonas ciemu.

Grūtajos namcelsmes gados biju spiests pārdot antikvāriem savu bibliotēku, mākslas grāmatas ar visiem Struņķa zīmētajiem ekslibriem. Kādas no tām pēc tam ieklida pat pilsētas bibliotēkās. Vēlāk tomēr man grāmatas radās atkal, arī gleznas. Uz naktsгалdiņa man allaž stāvēja Heine un Gogolis, ko mēdzu neskaitāmas reizes pārlasīt vakaros.

Kad 1936. gada septembrī iebraucu galvas pilsētā, visas vietas Druvam bija tā uzskaitītas, ka bez augsto kungu ziņas nebija iespējams tikt nevienā „robā”. Mani pakalpojumi preseī izrādījās nevajadzīgi. Uz attiecīgu jautājumu Druva tikai purināja galvu. Iestājos par jaunāko kancelejas darbinieku (120 latu mēnesī) Pirmās Latvijas daiļamatniecības izstādes sagatavošanas birojā, un tad arī paslepen, jo man bija bail, ka par manu vietu kāds iespaidīgais neuzzin un pēc mājiņa no augšas neatlaiž. Tur pavadītos mēnešus tomēr nenozēloju: iepazinos ar netaiķi Valsts daiļamatniecības skolas direktoru A. Dzērvīti, Ansi Cīruli, lielnieku aizvesto keramiķi prof. R. Pelši, dekorātoru Ed. Vitolu un citiem māksliniekiem, iegūdam ieskatu daiļamatniecībā, kā arī iepazīdamies ar Latgales tautas podniekiem un savākdams nelielu zaļo un brūno, spīdošo vāžu un zirdziņu kolekciju.

Tad es uzstrādājos par 10. Rīgas bibliotēkas pārziņa palīgu (pie Ž. Unama). Protams, tas jau notika ar izglītības valdes vadītāja zemnieksavienības Milgrāvja piekrišanu. Labi bija briži, kad varēju darba laikā iepazīties ar grāmatām un tās palasīt. Marijas ielas publiku apkalpot gan netikās.

Laikam domādams, ka mans „šķīstīšanas” laiks iet uz beigām, 1938. g. beigās Druva bija mani ieteicis Turības jaunizdodamajam nedēļas žurnālam Mūsu Mājas Viesis (prezidenta Ulmaņa izgudrots nosaukums) par faktisko redaktoru. Kad es gāju projām, atnāca Anšlavs Eglītis aprunāties par bibliotēkara darba apstākļiem, kaut gan viņš netika šo vietu pieņēmis. Laikam jau toreiz ar izpeļņu un vietām rakstniekiem bija diezgan smagi.

Valdības aprindu miluļa paraugs bija Nacionālā teātra drāmaturģs Voldemārs Zonbergs-Sauleskalns, samērā vēl jauns cilvēks, bet jau nopelniem bagāts Zemnieku Savienības partijas aģitators. Lielu laiku viņš bija vai faktiskais noteicējs Nacionālajā teātrī, kur pastāvīgi izrādīja viņa drāmatizējumus (tiem gan kritika sevišķu mākslas vērtību neatzina). Tā Sauleskalns tika pie lielām naudām. Kad viņš teātrī vairs nebija, valdība to iecēla jaundibināto centrālo sabiedrību vadībā (piem. Pašu Darbā). Drāmaturģs staigāja apkārt tukls, joviāls, papirosu kārbīņas vietā pazīstamiem piedāvādams skārda bundžiņu ar sukrenēm. Boļševiku laikā viņam, protams, no amatiem bija jāšķīžas. Tad tas savas saimniecības atstātajā daļā ierīkoja putnu fermu un lielijās, cik daudz varot ieņemt par olām. 14. jūnijā viņu līdz ar tiem 15 000 aizveda uz Sibīriju, bet 1944. gada rudenī tas pēkšņi parādījās Rīgā. Paša pirmā dienā viņš (pēc paša vārdiem) saticis uz kanāla tilta Bertu Rūmnieci, kas lūgusies: „Rakstiet tak luģu, lai man būtu skaista loma ko spēlēt!” „Sirsnīgi un draudzīgi” viņu sagaidījuši padomju rakstnieku saime, kas arī pati tikko bija ieradusies Latvijas galvas pilsētā. Un tagad Sauleskalns strādā kopā ar Griguli un Vili Lāci, un viņu izlieto kā mānu, lai vilinātu latviešu kultūras darbiniekus atgriezties no brīvās emigrācijas dzimtenē ...

Kur palicis patiesi ievērojamais mākslas kritiķis, viens no labākajiem latviešu teātra speciālistiem Roberts Kroders, ko aizveda reizē ar Sauleskalnu, to nezina neviens.

Nākošais bija baigais 1939. gads, kad iesākās nelaimīgais otrais pasaules karš, kas sagrāva mūsu tēviju un viņas kultūru un iznīcināja pusi tautas. Turības direktors, pēc pusotra gada boļševiku aizvestais J. Blumbergs šaubīdamies grozīja galvu, kad es viņam atstāstīju vērtējumu pēc angļu avotiem, ka karš ilgs ne mazāk kā 4 gadi. Mūsu „spīces” visas toreiz ticēja Anglijai un viņas varai.

Drīz vācieši sāka taisīties projām pie Hitlera, ko latvieši uzskatīja par ļaunu zīmi. Es aizgāju atvadīties no sava drauga, baleta un teātra kritiķa un literāta Oskara Grosberga, kas beigu laikā dzīvoja Pārdaugavā un nekarp labprāt nekustējās, kā jau vecs kungs. Biju tulkojis latviski viņa Mežvaldi un Rotkaļus un mēs allaž labi satikām. Kaut gan vācu oficiālie vadoņi teica, viņi neticot, ka krievi nākšot Latvijā, tomēr vecais žurnālists Grosbergs, par kuŗu stāstīja, ka viņa tēvs bijis latvietis, man klaji pateica, viņš domājot, ka tā būšot. Par piemiņu no Oskara ieguvu reinvīna pokalu servizi, ko tā tēvs iegādājies jaunībā. Tā nu gan būs gājusi bojā, jo palika Mežaparkā. Pats Grosbergs nomira Vācijā 1941. g. sākumā.

Vēl izmantoju atlikušo laiku, lai nobeigtu ieilgušās studijas. 1939./40. g. ziemā nomira Edvarts Virza. Pie viņa šķirsta stāvot, prāts bija sevišķi skumīgs tādēļ, ka daudzi nojauta arī Latvijas brīvvalsts tuvo galu, un tuvas nelaiimes iespāids radās vērojot, kā veda uz kapiem šo šķirstu, segtu ar sarkanbaltsarkano flagu.

Kad nākamā vasarā ienāca boļševiki, no Turības atlaida arī mani līdz ar manu palīgu, pensionēto pamatskolas pārzini un rakstnieku draugu Andreju Sestuli.

Tā kā laukos rādīties nebija visai ieteicami, saņēmu darbu pilsētas dzīvokļu saimniecības nodaļā pie namu pārvaldīšanas, kur bija patvērušies daudz „buržuju”. Manā rajonā bija čellists Komisars, grāmatu apgādnieka Māliša brālis un Rīta un tagadējais Eslingenas Latviešu Ziņu red. Klāvsons. Dienests kļuva arvien karstāks, bet laiks gāja ātri, jo parasti vajadzēja strādāt arī svētdienās, bet naktīs bija ar tramvajiem jāved no pilsētas ielām sniegs.

Kad 1941. g. vasarā nāca iekšā vācieši, dabūju vairākas dienas slēpties, jo boļševiki aicināja stāties sarkanajā armijā, bet es baidījos, ka neizrēķinās par nepaklausību.

Kādu nakti pavadīju 1. pilsētas slimnīcā, ietērpies asinīm notriektā sanitāra ķītelī.

Pēc 1. jūlija drīz tiku atpakaļ pie kādreiz tik ļoti iemiļotajām grāmatām. Pēc Artura Krodera ieteikuma jaunais Vapp'a (boļševiku dibinātā apgādu tresta) priekšnieks Arvids Māļitis mani pieņēma par literāro redaktoru. Tehniskais redaktors bija savdabis, Zelta Ābeles Miķelis Goppers, ko sauca par Runci un kas tāds arī izskatījās. Viņš toreiz nezināja, ka viņa tēvs, kritis no slepkavu rokām, dus smiltis iekašāts starp prieditēm Stopiņu pagastā, netāl no manas mājas mājām. Kad Māļitis privatizējās, nākamā gadā pārgāja par E. Kreišmaņa grāmatu apgāda vadītāju. Tai pašā gadā ieguvu maģ. iur. diplomu un tiku atstāts pie universitātes sagatavoties zinātniskai darbībai. Kaŗa apstākļu dēļ tiesību zinību kopšanai dziļāk nodoties diemžēl esmu varējis tikai tagad, būdams Pinebergas Baltijas Universitātes civiltiesību katedras aspirants. Sacerēju Sigismunda Vidberga monografiju, ko izdeva K. Rasiņa apgāds, un ievadu Oļģerta Ābelītes kokgrebumu mapei. Tuvāk sagājos ar Vidbergu, Ābelīti, Junkeru. Pēdējam sagatavoju māpi, kas palika manuskriptā.

Atjaunojās vecās pazišanās. Atkal satikos ar Aidu Niedru, pie kuŗas biju kādreiz ciemojies, kad viņa dzīvoja Alberta ielas rajonā kopā ar savu brāli, vēlāko agronomu, un kad pie viņas nāca viesos Jānis Veselis. Nožēloju, ka ar šo ļoti interesanto rakstnieku un cilvēku tuvāk nesadraudzējos jau jaunībā. Pastāvīgā domu apmaiņā ar viņu esmu nonācis tikai tagad, trimdā. Iebrauca Jānis Medenis, kas gan pa šiem gadiem bija kļuvis tālāks. Savu veco draugu Kārli Zariņu tagad sastapu kā vienīgā lielākā laikraksta literāro redaktoru, ko visi cienīja, aiz muguras tomēr pasmiedamies par viņa dīvainībām. Starp citu, viņš allaž bezgala šaubījās par katru soli, nekad nevarēja izšķirties, un tādēļ arī laikam palika iekšā Kurzemē. Tā kā grāmatām konjunktūra bija laba, jaunais apgāds tūdaļ uzsāka laist laudīs Aidas un Andrieva Niedru, Zariņa, Jaunsudrabiņa, Viktora Eglīša darbus, Ilonas Leimanes Vilkaču mantinieci, Elzas Ņezberes Jāapsnieg u. c.

Arī ar savas puses cilvēku Viktoru Eglīti tikos par jaunu — jaunības gados jutos dažkārt viņa pievilktis, daž-

kārt atgrūzts. Viņš pēdējos gados stipri bija nodevies prātniecībai un Valdemāra Reiznieka dzīvoklī noturēja „filozofu sanāksmes”, kuŗas man vajadzēja vadīt. Tur piedalījās Viktora Eglīša kundze un dēls, V. Tone, V. Dambergs, T. Zaļkalns, prof. Jurevičs, Dr. med. O. Strazdiņš, zvērināts adv. V. Ūze u. c. Viņa stāstu krājumu izdevu, bet dzejoļi un luŗas patriotiskā satura dēļ nebija publicējami. Kad uznāca liktenīgās dzimtenes atstāšanas dienas, Viktors Eglītis vēl man piezvanīja. Viņš pats devās uz Dobeli, kur to pārsteidza krievi. Vieglas smiltis ...

No vecākās paaudzes iezīmīgākajiem cilvēkiem vācu laikā dabūju redzēt Andrievu Niedru, kas bija atgriezies dzimtenē nomirt. Es biju ar viņu korespondējis, vēl tam trimdā esot. Viņš lūdza, lai izgādānot atļauju braukt uz Latviju, bet Ulmanis tam nekad nepiekrita. Nežēlīgā likteņa dēļ pašam Ulmanim nācās iet bojā trimdā, kamēr Niedra apgulās dzimtenes smiltīs. Pie mums iznāca viņa bērniņas atmiņas, ko vēl paspēja mazliet palabot un komentēt tagad arī aizsaulē aizgājušais Jānis Missiņš. Niedra daudz nodarbojās ar savu rakstu kārtošanu un izdošanu. Dabūju vērot, cik ārkārtīgi uzmanīgs Niedra bija līgumus parakstot, cik liels „āķis”.

„Kad vācieši ieies Maskavā, tad tik viņi redzēs, cik tie maziņi”, teica pirms nāves redaktors Jānis Lapiņš, kad es to apciemoju Pārdaugavā. Viņš savā laikā bija pie Druvas godā, bet krita nežēlastībā, rakstīdams, ka vāciešu izceļošana Latvijai nozīmēnot tikpat kā zaudētu karu, kas vēlāk izrādījās taisnība. Viņam blakus uz gultas galdiņa gulēja cāļa kājiņa. „Piedodiet, ja es jums ko darijis”, viņš atva-doties teica. Es viņam arī piedevu.

Pie manis nāca arī jaunā paaudze, kam izdevu grāmatas: apdāvinātā, īpatnā Ingrīda Viksna, „maza, zaļa zvaigznīte pie literātūras debesīm”, kā mēs ar Veseli viņu raksturojām, Jānis Klīdzējs, Arnolds Rasa, Francis Skoda. No sešām Kultūras Fonda godalgām par 1943. g. mūsu apgāda darbi ieguva trīs. Apgādā mana palīdzē skaitījās melodiskā, darbos ne pārāk nādzigā, bet sabiedrībā patīkamā Elza Ūzberē. Garšīgu olu liķieri mācēja darināt un eksklusīvas viesības rīkot Velta Toma.

Vācu laikā literātiem bija gauži modē dažādas pri-

vātas kafijas, sanāksmes, viesības, jo sabiedriskā dzīve tika kontrolēta un bija aizdomīga. Arī es tās sarīkoju pāris reizes savās mājās. Vienā labi jutās nelaiķis Eriks Ādamsons. Otrā ritā liegā noskaņā projām iedams un ieraudzījis govī ganāmajos Mežaparka zālajos, viņš gribēja likties zemē, paskaidrodams, ka „gulēšana blakus govij nomierina”.

Pēc daudzajiem „melnā darba” gadiem bija liela bauda atkal turēt pirkstos grāmatas un gremdēties mākslā, kuņas bezgalīgo burvību biju tik saldi izjutis jaunībā. Beidzot atkal savam īstajam aicinājumam tuvojies, ar prieku vairākkārt pārlasīju Anšlava Egliša Ģimetnes lapaspuses, kur pakļidušais gleznotājs ar stipru gribas spēku atgriezās „no pagrīdes” dzīvē un savā arodā.

No smagajiem žurnālista pienākumiem atsvabināts, vaļas brīžos uzrakstīju noveļu grāmatīņu Rožainais smaids, ko vēl izdevu 1944. g. Bet tad pēc šoreiz nelaimīgajām Līgo kaujām pienāca laiks, kas aprakstīts Jēkaba Kazaka zīmējumā.

— Ticēt, cerēt jau nu gribēja katrs. Vecas sievas izplatīja baumas, ka angļi un amerikāņi esot nolieguši krieviem ieiet Latvijas teritorijā. Prātīgākajiem bija skaidrs, ka tie ir nieki. Mans kollega redaktors Podnieks stāstīja, ka kādās viesībās sastrīdējies ar profesoru Švābi, kas arī aizstāvējis „robežas nepāriešanas” teoriju. Epizode liecina, ka mūsu tagadējie trimdas vadoņi toreiz nav bijuši sevišķi tālredzīgi. Iebrucējiem varēja pretī stāties tikai latviešu krūts. Diemžēl, arī šis valnis bija par nestipru. —

Es staigāju pa sava nama istabām nazi un knaiblēm rokā un ņēmu ārā no logatiem gleznas un grafikas, kraudams tās čemodānos, lai varētu vest uz Kurzemi. Tas bija apmēram tāds brauciens, kā Jēkabā Kazakā ar zirgu karavāni, govīm un teļiem cauri Rīgai. Uz īsu brīdi vēl apstājos mātes mājās, kur Lāčplēšu kapos apbedīju mātes vecāko brāli, senatoru, kad apkārt jau dunēja lielgabali. Gudrais vīrs bija nomiris īstā laikā.

Trimdā šim stāstam pievienoju vēl dažus citus un izdevu Ģēstachtā uz Elbas krasta. Atsauksmes bija necerēti labas. Tādēļ arī laikam piedalos šai krājumā. Nu varētu strādāt, bet — ?

Trimdas atmiņām vēl laiks nav pienācis.

Konstance M. R. King
/

KONSTANCE MIKELSONE

Rakstu darbos laikam nav grūtāka uzdevuma kā rakstīt pašam par sevi. Liekas, tas ir tāpēc, ka gribētos būt patiesam, bet tas nav ne gudri, ne arī izdevīgi, jo katram taču ir tāda vieta sirdī, ko kauns savam Dievam rādīt. Rakstīt tikai labu? — Nevienš neticēs. — Rakstīt arī slikto? — Neizdevīgi.

Tālab atliek šim jautājumam pievērsties ar humoru, kam tāds ir, vai arī uzskaitīt tikai datus un ģeografiskās vietas, kur autoru iesviedusi dzīve.

Bet šie dati neinteresēs pat sātīgu lasītāju, nemaz nerunājot par tiem, kas aiz pikantas ziņkāres cenšas ieskaņties katrā priekš kara spraugā.

*

Māte stāstīja, ka es piedzimusi tai pavasarī, kad „melnā sotņa” aulekšojusi pa Adulienas kalniem, meklēdama dumpiniekus, kas sacēlušies pret Viņa Majestāti Krievijas Caru un vācu muižniekiem. Dzimšanas dienu viņa izvēlējusies 16. maiju.

Netiešā kārtā arī es esmu palīdzējusi cīnīties, jo mans tēvs cauras naktis pametis mūs vienus, lai labotu un ieeļļotu dumpinieku šautenes.

Rēķinot chronoloģiskā kārtībā, esmu ģimenē trešā galviņa. Par mani jaunāki ir divi brāļi — tātad kopā — pieci.

Manam tēvam kā vecākajam vajadzējis mantot lauku mājas — Jaungulbenes Dzeņu-kalnus, bet viņš vairāk par arāja amatu iemīlējis mašīnas, dzelzi un vijoli.

Šis abas tolaik bijušas lielas vainas, lai bajārīgā tēva māte novērstos no sava dēla, kuram gan bija pirmdzimtā

tiesības, bet viņš tās velti valkāja, radodamies ar tirā klaidoņa un pasaules gājēja kaislībām. Tā mans tēvs kļuvis kalējs.

Arī otru vājību viņš nevarējis izārstēt — ar kabatas nazi viņš iztaisījis vijoli, kas vēl šodien glabājas pie mana vidējā brāļa, ja vien viņš ir vēl dzimtenē un pie dzīvības. — Jā, vijole manam tēvam bija svēta lieta, un viņš allaž runāja, ka galvenais vijolei esot „dvēsele” (koka tapiņa iekšpusē), ko vajagot trāpīt ielikt īstajā vietā, tikai tad vijole skanot labi.

Ja man acumirli jāpasaka, kas visvairāk iespiedies atmiņā no agrās bērnības, tad bez vilcināšanās varu sacīt, ka tās ir tās reizes, kad mans tēvs bija iebaudījis kaut ko stiprāku, smaidīja un spēlēja vijoli. Citādi viņš bija drūms un kluss. — Bet tā bija labi, jo piecas galviņas savaldīt mātei vien nebija pa spēkam, kaut arī viņa varēja lepoties ar lielām runas dāvanām. Tēvam pietika tikai paskatīties, un mājā bija kārtība.

Pirmās skolas gaitas sāku Jaungulbenes Siltā pamatskolā. Šai posmā ievērojams tas, ka vienu gadu latviešu valodas skolotājs bija dzejnieks Vilis Plūdons. Tas bija ārkārtējs skolas gads. Istenībā lielākā daļa laika pagāja stātot kaktā visai klasei vai atsevišķi pa visiem kaktiem, klases priekšā, katedra priekšā, ar seju pret klasi un visbeidzot ar muguru pret klasi.

Dzejnieka parastais teiciens bija: „Vai tā jūs manim pašņāpat un trekno druku gaumējat?” Par šo gadu varētu uzrakstīt veselu grāmatu, kas nobeigtos ar tīri novelisku akcentu: Gada beigās, izsniedzot apliecības, dzejnieks bargi rādīja ar pirkstu uz skolnieci Stepī un jautāja: „Step, kā tevi sauc?”

Pamatskolā sekmes man svārstījās: „eksaktajās zinātnēs” es nebiju stipra. Šo vainu izpirku ar „humanitārajām zinātnēm”. Bet lielā mīlestība man bija zīmēšana. Pēdējās klasēs nāca vēl jauna kaislība: krievu klasiķu lasīšana, ko pacietīgi ievadīja tā laika skolas pārzinis.

Pēc pamatskolas nobeigšanas, kad mājinieki man piesolījās dāvināt vērējamo ratiņu, man pirmo reizi sametās bail no dzīves mājās. Reizē ar bailēm galvu pacēla tāda kā apzinīga apziņa: šeit es nevarēšu. Prom no mājas.

Tā nu arī pēc sūrām cīņām un apspriedēm ar piederīgiem, radiem un skolas pārzini, iekļuvu Cesvaines ģimnazijā.

Ģimnazijas laikā, liekas, ar mani nebija viegli tikt galā. Sikāka atzišanās man nebūtu izdevīga, jo lasītājs, kam paša jauneklīgie gadi piemirsušies, var pārņemt manu pārdzīvotumu straujās amplitūdas, kas gan sastādījās no samērā nevainīgām vainām — lasīšanas pa naktīm, aizraušanās ar rakstu darbiem, pasaules apceļošanas projektiem un pat daļēju realizēšanu — tomēr uzvedības ailē var nopelnīt četri ar minusu.

Bet vislielākā mīlestība ģimnazijas laikā man bija mūzika, kaut arī lielo tiesu man vajadzēja būt klausītāju rindās.

Sev par labu jāsaka, ka es tomēr nebiju vieglprātīga. Bet liela kļūda bija tā, ka es nepratu priecāties. Es nedejoju, negāju rotaļās, kādu laiku pat teātris man izlikās liela ķecerība. Turpināju ieskatīties krievu klasiku darbos, sevišķi aizrāva mani Gogols, Puškins un, protams, Ļermonovs. Turģeņevu zināju jau no pamatskolas laikiem. Ģimnazijas beidzamajos gados mans pamatskolas pārzinis atļāva ķerties pat pie Tolstoja un Dostojevska.

Nevaru sacīt, ka pēc ģimnazijas beigšanas man būtu bijis kāds noteikts mērķis. Vienkārši es nevarēju palikt uz vietas. Vajadzēja kaut ko darīt, kaut ko meklēt.

Šādā nemierīgā noskaņā arī aizbraucu uz Rīgu un sāku mācīties pa dienu valodu institūtā, pēcpusdienās — skolotājuursos, vakaros uz teātri vai operu un naktīs lasīju un tulkoju dažiem laikrakstiem literārajiem pielikumiem, jo ēst, kaut arī nedaudz, tomēr vajadzēja.

Šie straujie pāris gadi un bezrūpība par uzturu tomēr bija bojājuši veselību: sākās process plaušās. Bet atkal tā pati bezrūpība un nevaļa domāt par sevi bija nākusi man par labu: process ierobežojās.

Laikā starp divdesmit otro trīsdesmit gadiem biogrāfijas rakstā maz rakstāma. Šai laikā iedzīvojos ģimenē.

Pirmais darbs, kas iznāca atsevišķā izdevumā, bija luga Uguns kristības (1932. g. Mākslas aģentūras izd.) Tai sekoja bērnu luga Pasaules apceļotāji. Nākošajos gados vēl radās vairākas lugas, pēdējā iespiestā 1938. g. Slinkā sieva. Ma-

nuskriptos palikušas Latvijā vēl divas: Slapjā vasara un Mēness tilts. Tomēr šīs lūgas nedomāju ierindot savas literārās darbības gados, ja pienāktu spaidīgs brīdis par darba atcerēm.

Kā nokļuvu pie atziņas, ka drāmas veids nav mana stiprā puse, par to būtu gaŗš un drūms stāsts. Pietiks, ja pasacīšu, ka trīs gadus mēģināju uzrakstīt kamerspēli, kur būtu pateikts tas, kas pirmajā novelē Nelga (pirmiespiedumā Nelgas ciņa). Tas man tomēr neizdevās. Šis neizdošanās rezultāts bija atziņa, ka vai nu katra viela nepadodas drāmatiskajam traktējumam vai arī to nevaru tikai es.

Lai atbrīvotos no vielas, sāku mēģināties noveles formā. — Kā tagad redzu, arī noveles forma prasa ārkārtīgu koncentrāciju un drāmatisku kāpinājumu — tādu pašu kā drāmas uzbūvē. Tas kādreiz liek šaubīties, vai neskatīties vēl uz kādu citu veidu — kā fotogrāfs sacītu, — uz tuvuzņēmumu — romānu, kur bez bažām varētu tēlot visu to, ko novelē liedz iepriekš minētā nepieciešamā koncentrācija, resp. lieltriepieni, pat strupums.

Godīgi atzīstoties, jāsaka, ka mācišanās laiks itnebūt nav galā. Ar katru jaunu darbu sākas jaunas šaubas. Bet tad es mierinu sevi ar to, ka man ir vismaz nojauta, kādai vajadzētu būt īstai novelei. Es pametu acis uz Jāņa Ezeriņa noveļu krājumu, un man gribas teikt tāpat kā kādreiz Krūza sacīja par Poruku: mums ir Ezeriņš, un jūs vēl spriežat par noveli?

* * *

1944. g. 27. septembrī, kad krievi parādījās jau aiz Siguldas, ar pēdējo ešalonu aizbraucu uz Liepāju, un 10. oktobrī kuģis atstāja Latvijas krastu.

Līdz kara beigām dzīvojām Eilenburgā pie Leipcigas. Kad ienāca amerikāņi un krievi tuvojās no otras puses, pēdējā brīdī izkļuvām no posta un virzījāmies cauri Saksijai, Tīringai uz Bavāriju. No Bavārijas pils. Bambergas uz Detmoldu, no Detmoldas uz Blombergu, kur dzīvoju līdz šai dienai un gaidu jaunu rīkojumu, kas liks savākt mantīņas un meklēt jaunu dzimteni kādā baraku pilsētā, kas celta tikpat nestabili, kāds ir tās iemītnieku liktenis.

Šo svaidīgo stāvokli stabilāku padara apziņa, ka ir kāda nekustīga ass pie kā pieķerties — un tā ir doma par kaut kādu skaistumu vai nu mākslā vai otrā cilvēkā, vai arī kaut tikai mežā un laukā.

Girtfalney

ĢIRTS SALNAIS

NEVEIKSMES

Visu mūžu klusībā esmu vēlējies izdarīt kaut ko neparastu, varonīgu — protams — cildenu un vienreizīgu, diemžēl, šie labie nodomi beigušies ar neveiksmi. Varbūt, ka te vainojams ļauns liktenis, nepareizi izvēlēts dzīves mērķis, uzņēmības, drosmes vai zināšanu un talanta trūkums, mani jaukie sapņi nav īstenojušies, tāpēc, manuprāt, šī autobiografija — ja vispār tā ir autobiografija? — var būt vai nu neveikla lielīšanās vai apzināta viltība, lai no savas neievērojamības rādītu kaut ko ievērojāmu. Lai sasniegtu vienu vai otru no šiem uzdevumiem, godīgi solos vairāk noklusēt nekā pastāstīt, un lai nemocītu lasītāju kā dzīves traģēdijas varonis, centīšos būt neuzbāzīgs un neatzīmēšu visus tos teiksmainos varoņdarbus, ko man nācies paveikt, — atvainojiet — ko esmu gribējis paveikt, bet ko ļaunā dzīve nav ļāvusi iemūžināt. Šādā kārtā šī autobiografija lai ir kā sirreālistu glezna, kuŗā cilvēku rāda, piemēram, tikai kā nedabīgi lielas kāju pēdas, vai tikai kā sirdi, kas iemesta bangainā okeānā, vai arī kā smadzenes, kas novietotas modeļa dabai un raksturam piemērotā traukā.

Visa mana dzīve pastāv no neveiksmēm.

Pirmo pārsteigumu pasaulei gribēju sagādāt 1906. g. 28. jūlijā, kad biju nodomājis vienā rāvienā kļūt par aktīvu politiķi un latviešu revolucionāru.

Rīgas priekšpilsētas mežā tai dienā bija sasaukta slepena revolucionāru sapulce, kuŗā bija jārunā manai māmiņai. Savā slavas kārē es pārrēķinājos un pieteicu savu ierašanos pasaulē drusku pāragri. Māmiņa netika uz sapulci un es tur nepiedzimu. Ja tas būtu noticis, mana politiskā karjera būtu sākusies pavisam leģendāri.

Protams, man bija jāsamierinās ar izdarīto kļūdu un jāsāk parastā zīdaiņa karjēra. Diemžēl arī šis vienkāršais pasākums neizdevās. Kādā jaukā dienā, 1907. g., mans tēvs Rīgā, Marijas ielā, nejauši iekļuvis žandarmu vidū, nebija laikus paspējis norīt dažas pretvalstiskas zīmites. Atzīmējot šo neveiklību, žandarmi izgreznoja viņa rokas nelāga rokuspīdžēm. Lai glābtu savas ģimenes kronprinci, mana māmiņa nosūtīja mani uz Lubānas džungļiem. Tas viņai izdevās, bet pašai tomēr bija jāapmierinās ar tēvam līdzīgu likteni.

Es tomēr biju kļuvis zināmā mērā ievērojams, jo arī manu jauno dzīves vietu apmeklēja uradņiki ar žandarmiem. Ja viņi mani būtu dabūjuši rokā, droši vien, būtu izaudzinājuši pēc turku parauga par cara janičaru, bet diemžēl viņi nebija mācījušies tik lielisku pratināšanas skolu kā cara pēcteči. Tā es cietu otru neveiksmi un nenokļuvi cara miesas sardzē, kur, izlietojot tuvību ar Krievijas valdību, es, varbūt, būtu varējis izpestīt no katorgas savus vecākus.

Bija jāsamierinās ar likteni un sēdēju Lakstienes Pauru māju dārzā zem ābeles, dzēru pienu, pa starpām iekozdams ābolā vai plūmē, kamēr bija jāsāk iet ganos un skolā. Tā janičaru zobena vietā četras vasaras nēsāju rokās ganu stību un patronsomas vietā gana kulīti. Senlaicīgo platmali gan izlocīju pēc Napoleona parauga, garlaicības māksis devu vijoļkoncertus savām raibaļām, bet tas nelaboja manu likteni.

Mana māmiņa, nevarēdama sagaidīt, kad viņas varonīgais dēls to atbrīvos, pēc viena gada bija izbēgusi no cietuma un aizbraukusi uz ārzemēm, atrazdama dzīves vietas dažādās Amerikas pilsētās, tēvam bēgšana bija izdevusies pēc sešiem gadiem. Un tā es no viņiem nedabūju pat atvadīties . . . Atvainojiet, tomēr . . . Bet tā arī bija neveiksme.

1913. g. mana vecmāmiņa aizveda mani uz Nītauri, lai iepazīstinātu ar mana brāļa Ārija mājskolotāju, kas tikko bija ieradies un nezin kāpēc tūdaļ gribēja aizceļot. Tikko ieraudzīju studenta formas tērpā ģērbto kungu, es tūdaļ sapratu, kas par lietu: ģimenes padome baidās no manas un Ārija plāpības! Labi, — vecāku cilvēku lēmumi ir svēti. Es klusēju. Bet kad mēs braucām mājās Piebalgas kalnos, es iečukstēju ausī vecmāmiņai: „Tas bija mans papiņš!” un

sirds tā sažņaudzās, ka sāku brēkt. No tā brīža neko pasaulē tā neesmu ienīdis kā patvaldniekus un despotus.

1917. g. pēc revolūcijas biju tik priecīgs kā visi, kas alkuši brīvības. Ar saviem vienpadsmit gadiem es gan no visa tā nekā lāga nesajēdzu un tāpēc sekoju vecāku ļaužu priekšzīmei — mēģināju „laupīt salaupīto”. Tomēr arī īstēni laikam nebiju izpratis revolūcijas jēgu, jo šis pasākums beidzās pavisam mulķīgi. Pūlis tajā dienā izvazāja Lubānas pils mantas, un nesajēgdams, kas šai pasaulē ir vērtīgs, vairāk skatīdamies, cik jauki lielle cilvēki taisa revolūciju, pievākdami visu, kas kust un nekust, arī es biju paņēmis kādu brīnišķīgu lietiņu. Tā bija ļoti skaista, — vācu baptistu kalendārs ar bildēm! Mājinieki par šādu revolūcionāru apstāšanos mani izvieda pa durvīm ar visām bildēm un divas dienas apbalvoja ar tik zibenīgiem skatieniem, kas būtu izkausējuši alvu. Tā atkal biju briesmīgi sakompromitējies: revolūcionāru dēls būdams, biju pārpratis revolūcijas jēgu, skriedams līdz kaut kādiem vazaņķiem, un skaidrs nu bija arī tas, ka laupītāju virsnieks no manis neiznāks. Pārāk mīksta sirds.

Ar labu zīmi sākās Latvijas atbrīvošanas laikmets. Mēs pa kara gadiem bijām pavisam applisuši: divām sievietēm un mazam zēnam bija jāapsaimnieko vidēja lieluma saimniecība, un kam gan tad bija laiks domāt par tēriņiem — laidars, tērums un pļava nav balles zāle. Un te, pēkšņi, Lubānas ezerā ierodas Latvijas kara flote! (Tās bija dažas motorlaivas, kas savu jaukāko mūža daļu pavadīja uz sēkļiem.) Kāds garš vīrs — liepājnieks — Kārlis ar ādas biksēm — man uzdāvināja pamatīgas „galifē” bikses, kurās varēju iegrimt līdz kaklam. Protams, es tūdaļ gribēju iestāties armijā. Jāpiezīmē, ka toreiz šāvu labāk kā vēlāk būdams kaņavīrs, — biju izšaudījis uz savu Napoleona platmali un vārnām pāra kastes patronu, ko mans tēva brālis viens pats bija atkarojis kādai slavenai armijai. Nelaimīgā kārtā manu šaušanas pašapmācību sekas atklājās tikai tajā dienā, kad gribēju ziedoties dzimtenei. Visi bija uz mani tik dusmīgi, ka nedzirdēja nekā no tā, ko es pabailīgi ņurdēju. Tā no manis neiznāca kaņavīrs, kaut biju tik pašaieliedzīgi gatavojies.

1920. gadā biju nobeidzis pamatskolu un izdomāju, ka

jāklust vai nu zvejniekam, mašīnistam vai pienotavas vadītājam.

Nekā.

No Tālajiem austrumiem ieradās mani vecāki un nepaspējis lāgā ne apdomāties, kļuva reizē savas ģimenes loceklis, vidusskolnieks un ridzinieks.

Ja cilvēkam izdodas vienlaicīgi paveikt trīs tik jaukas lietas, tad visi cer, ka no viņa kaut kas labs iznāks.

Bet neiznāca nekas un nav iznācis vēl šodien! Mācījos komercskolā, bet no laika gala manās acīs naudai nav vērtības. Dzīvoju savā ģimenē, un tomēr piecpadsmit gadu vecam iepazīties ar tēvu un māti ir drusku kaut kas cits, nekā bojāt viņiem nervus no pirmās dienas. Kļūt par istu pilsētnieku arī grūti, ja esi saņēmis pilnu sirdi ar klānu vientulību. Un tā, gribot negribot, visu mūžu bijis jāskaita klusībā Ķētes rindas: „Ak, divas dvēseles manās krūtīs mīt un viena ved ar otru sīvu kaŗu.“

Bet nekļūsim sentimentāli — tas nav manā dabā.

Mana tālāko neveiksmju vēsture ir tik raiba, ka to nemaz nav iespējams sakarīgi attēlot. Tāpēc varu tikai atzīmēt, ka esmu studējis jurisprudenci, mācījies angļiski, latīniski, krieviski, vāciski. Esmu mācījies teātri spēlēt, rakstīt lūgas, romānus un feļetonus. Esmu strādājis bankā, notariātā, finanču resorā, redakcijās. Esmu bijis iemilējies vismaz 33 reizes kopš sešu gadu vecuma, esmu milzīgs gaļas, sviesta un krējuma izēdājs.

Un ko viss tas līdzējis?

Neesmu kļuvis ne tiesnesis, ne advokāts, ne bankas, ne departamenta direktors. Un no 33 reižu iemilēšanās esmu tikai vienreiz apprecējies. Kā ierēdni mani piemeklējusi lielākā neveiksme. Kādreiz man piedāvāja kādu posteni, kas nozīmēja ievērojamu lēcienu augšup pa ierēdnieciskās hierarchijas kāpnēm. Man kļuva baigi, iedomājoties, ka lielajā augstumā reibs galva, jo — kā jau zināms — esmu līdzenuma cilvēks. Es atteicos, un toreiz kollēģas apgalvoja, ka manā galvā atteikšanās brīdī esot kaut kas aptumšojies vai sajucis. To es pilnam atzīstu vēl tagad, jo cilvēku, kas pieņēma man piedāvāto posteni, pēc diviem gadiem pakāra vai nošāva — katrā ziņā viņš bija beigts un pa-

galam, bet es vēl cīnos pa šo pasauli ar naudas trūkumu, vieglu reimatismu stilbos, gariem teikumiem. No visām šīm nelaimēm par lielāko atzīstu pēdējo. Ģarīe teikumi man pamazām sagādā ievērojamu ienaidnieku pulku — tie ir ģimnazisti, kam pāidagogi diktātos un teikumu analizē šād tad izmet manus ģaros periodus kā kovboji lasso uz nožēlojamiem trusīšiem. Kā literāts savus lielākos panākumus ģuvu finanču ministrijā, būdams vairāku ievērojamu iestāžu un komisiju budžeta referents. Es pratu rakstīt augstākām instancēm tik lieliskus memorandumus, kuļos bija trīs ceturtdaļas lietišķu melu, ka ģandrīz vienmēr ģuvu vajadzīgos līdzekļus. Toties pilnīgi nelietoģams esmu bijis savas ģimenes budžeta sastādīšanā, tā ka pusmūža pagājis kauģoties ar ģagātīgiem parādiem un sapņojot par ģagātu dzīvi. Šai sakarībā laikam man pašam un dažiem citiem radies uzskats, ka esmu ideālists, kaut klusībā domāju, ka esmu vienkārši neatbildīgs izšķērdētājs, kas neprot likt kapeiku pie kapeikas.

No visa tā, kas šeit rakstīts, liekas, nav skaidrs, kāpēc vispār rakstu šo pastāstu. Cik saprotu, tad man tas jādara, lai rādītu, cik cēls mans raksturs, cik ģrūtas cīņas esmu dzīvē izcīnījis, kamēr ticis sabiedrībā uz augšu un kamēr esmu iekļūvis literātu un mākslinieku vidū. Diemžēl arī šai ziņā mans mūžs nespēj aizkustināt nevienu līdz asarām. „Tā ir parastākā parastība, kas staigājusi ar cepuri ģalvā“, es teiktu, ja redzētu man līdzīgu tipu staigājam apkārt. Ar mākslām un literātūru ir ģluži tāpat kā ar skaistām dāmām. Kamēr tu alkatīgi tiecies kļūt skaistules draugs, tikām viņa uzcērt lūpu un uzģriež muguru, bet tad, kad tu taisies viņa aizmirst, izrādās, tā atrodas tavos apkampienos. To drīzāk arī var saukt par neveiksmi nekā uzvaru.

Piemēra dēļ — teātris. Citiģi mācīģos šo mākslu pie dažādiem meistariem, studģju literātūru par teāģriem, līdz beidzot apmierināģos ar atģiņu, ka tādu kā es uz mģsu skatuvēm ir simģtiem — ne labāku, ne sliktāku — un 1940. ģ. nozvērģģos nekad vairs par teāģri neģnteresģties. Nodarboģos ar ģurnālistiku un — beģģas. 1945. ģ. Vircburgā, atrazdamies trimdā, humora pģc ļāvu drauģiem pierunāģties un nu jau divi ģadi no dienas dienā esmu bijis skatuves verģģs.

Un literātģra?

Kāda žurnālistiska nedarba dēļ Latvijas labajos laikos man bija aizliegts publicēties ar savu vārdu, un no šī aizlieguma nekādi nevarēju tikt vaļā 5 gadi. Un jo vairāk man tas nepatika, jo spītīgāk sāku nodarboties ar dažādiem literāriem vingrinājumiem. Kādā dienā, kad bija pienākuši mūsu izdevniecību zieda laiki, satiku uz ielas A. Gulbja apgāda īpašnieku A. Māli. Viņš bija tāds pusnobēdājies.

„Vai jums nav kaut kas?”

„Man ir kaut kas”, es stomijos.

Pēc mēneša es nokrāvu uz izdevēja galda deviņi simti lappuses mašīnrakstā.

„Ta, nu ir rakstijis... Traks, kas traks!” viņš nopūtās.

Nekad pirms tam nebiju sapņojis, ka mani uzņems literātūrā ar 444 iespiestām lappusēm vienā rāvienā. Bet tas bija romāns Okers, un kritika to pavisam nenoncināja. Draugs Ēriks Ādamsons man par to deva atzīmi — četri ar mīnusu. Diemžēl tā nav atzīme, kas sevišķi iepriecinātu. Tātad — galu galā — arī šai gadījumā esmu cietis neveiksmi, jo man vajadzēja varēt uzrakstīt darbu uz piecnieku, un kamēr tas nenotiks, kamēr savos darbos pats redzēšu vairāk kļūdu nekā kritiķi tajos spēj saskatīt, tikmēr man būs vien jāpārcieš vēl daudzas neveiksmju neveiksmes.

s
a
i
i
i
s
t
r
i
n
k
n

Sutau Ruppert

ANTONS RUPAINIS

MANU DIENU LIČU-LOČI

Kāda gan nozīme būtu dzīvei, ja cilvēks piepildītu savas vēlēšanās? Tad jau nemaz nebūtu nemirstīgā gara, kas ar šīs zemes sapņiem aiziet mūžu mājokļos.

Tādu mierinājumu es došu sev, atskatoties uz savām liču-loču gaitām, kas dzīves pēcpusdienā ir tik pat tālu no iecerētiem mērķiem kā kādreiz jaunībā. Kad šāds mierinājums vēl nespēj dzēst vilšanās sūrumu, es pats mēģinu sev iestāstīt, ka dzīves piepildījums ir kāpšana augstā kalnā: jo tas augstāks un kraujāks, jo vairāk jāiet liču-ločus. Un es šai patiesībai puslīdz ticu.

Mani pirmie soļi ir vingrināti Latgales sādžas vecā mājiņā uz dobumainā klona, un nievājama vārds trūkums man sekoja kā ēna tik ilgi, kamēr to uzveicu saviem spēkiem. Tāpēc man bija vairāk ko vēlēt nekā bagāto ļaužu bērniem, bet kad sirds sāk trenēties iekārēs, tad tās nekad nav piepildāmas. Turklāt, ja katrai iegribai ceļā stāv daudzi šķēršļi, tie veido ciņas garu. Cik atceros, pat bērnībā man bija radusies, neteiksim atziņa, bet nojūta, ka grūtības ir tāpēc, lai tās pārvarētu. Šī intuitīvā nojūta man palīdzēja vieglu sirdi pārvarēt visas bērnības nedienas un deva sparū neapvaldāmi traukties pēc izglītības.

Vēl šobaltdien, kad es šad tad izmeklēju savu paidāgoģisko sirdsapziņu, atzīstu sevī lielu trūkumu, ka nespēju saprast mūsdienu bērnus, kas, atrodoties nesalīdzināmi labākos apstākļos un dzīvojot kultūras atmosfērā, nenes sevī to trauksmaino gara alku, kādu pārdzīvoju es savā bērnībā un jaunībā. Nevienas citas iekāres dēļ es neesmu birdinājis tik daudz žēlu asaru, kā skolas un grāmatu dēļ. Tiesa, visgardāks šķiet aizliegts auglis, bet kādu garšu varēju iedo-

māties es izglītības auglī, kad man ne tēvs ne māte nebija skoloti? Kas gan mani mudināja piecu gadu vecumā slepen iemācīties lasīt grāmatā? Septiņu gadu vecumā — pašmācības ceļā rakstīt? Kas man lika iet pie izglītotākā kaimiņa skrodeņa un lūgt no viņa palasīt kādu grāmatu vai laikrakstu?

Lūk, šie jautājumi arī šodien man nav skaidri. Tāpēc daudzus gadus, cīnoties skolā par bērnu sekmēm, es neticu iedzīmtām kultūras tieksmēm. Tādas var būt tikai ārišķīgas, ko visu varētu apzīmēt par modes lietām. Arī grāmata kultūras cilvēkam ir modes lieta. Bet īstās slāpes pēc zināšanām nav modes lieta. Tās guļ kaut kur neizdibināmos tautas dvēseles dziļumos un kā apslāpēts zemes lodes iekšējs karstums vulkaniski izverd gan uz sauszemes, gan jūrās.

Tāds mazs izverdums jūras dziļumos jutos arī es, un biju ārkārtīgi nelaimīgs, kad nevarēju izrauties augstu pret debesīm, jo smagās ūdens masas aizdambēja katru izrauto krāteri. Asarām veldzēts mans ceļš gāja uz pamatskolu, sūrā neatlaidībā nobeigts skolotāju institūts, ar grūtībām izlemts ceļš līdz augstskolai un tad — vajadzēja nest upuri jaunāko brāļu un māsu labā, lai manas trauksmes pēc tie nepaliktu pusceļā.

Šķēršļiem aizsprostotais ceļš jau agrā jaunībā man izveidoja diezgan stingru atziņu: kļūt derīgam. Nedomāt tikai par izglītības gaitām, bet iegūtās zināšanas izmantot praktiskā dzīvē. No vienas puses tā bija ļoti svētīga atziņa, kas mani nav atstājusi līdz šai dienai, bet no otras puses, tā gados tik dziļi iegremdēja manu kuģi dzīves ūdeņos, ka tas bija spiests atteikties no tālā brauciena un kļūt par smagās kravas izvadātāju piekrastēs. Bet ceļi piekrastes apkalpei iet liču-loču. Mans kuģis ir kalpojis piecās ostās un nemitīgi braucis gaŗām piecām pilsētām. Tā viena bija skolu pilsēta, tā otrā — rosīgs sabiedrisks centrs, un tālāk — trīs mazākas pilsētas ar stiprām mākslas tendencēm: vienā populārs bija teātris, otrā — mūzika, trešā — rakstniecība.

Vēl šobaltdien jutos, it kā būtu zvērināts skolotājs. Skolotāja arods man ir mīļākā profesija. Tanī es atgūstu nevien sevi, bet arī savu bērību un jaunību. Atstājot savu pēdējo vadīto skolu Latvijā, es izjutu tādas pat žēlas, kā šķīroties no piederīgiem, un trimdā, ieraugot latviešu bērnu

pulciņu, biju simtprocentīgi nodarbināts ar ideju, kā noorganizēt latviešu skolu.

Tāda pat dziņa mani vienmēr triekusi sabiedriskā darbā. Organizēt! Esmu gan brīvs no vajības — visur būt priekšgalā, sabiedrības priekšā pozēt un fotografēties, toties jūtos nelaimīgs, ja svarīgā darbā esmu izpalicis. Visur būt klāt, palīdzēt, būt derīgam — tāds ir bijis mans lozungs. Salāpit, salīmēt panikušās organizācijas, aktivizēt biedrus, iztaisnināt idejiskās vadlīnijas, un, ja rodas vajadzība, organizēt kaut ko no jauna — tāds ir bijis mana sabiedriskā darba raksturs. Tāpēc grūti iedomāties organizācijas veidu, kurā es nebūtu ņēmis dalību kaut īsu laiku (par cik tās mērķi un uzdevumi saskanēja ar maniem uzskatiem).

Skola un sabiedrība — tā ir mana ikdienas pasaule. Bet katram cilvēkam ir arī dziļāki dvēseles noslēpumi, pie kuriem viņš mīl kavēties vienatnē un, kad jūtu un izdomu kauss līst pāri malām, nāk ar tām atklātībā. Klusos vakarus un zvaigžņotās naktis es esmu veltījis trim mūzām. Savā laikā katra no viņām bija paņēmusi manu sirdi savā varā un dažkārt tās visas vienlaicīgi dalījušas manu dvēseli. Tās ir: teātris, mūzika un literatūra.

Teātris man iepatikās kopš pusaudža gadiem, kad sāku uzstāties pamatskolas sarikojumos, bet visā nopietnībā sāku tam pievērsties skolotāju institūtā, kur bija ieviesta obligāta teātra mākslas studija kā mācību priekšmets. Pirmos divus gadus mācījos pie vecās patosa skolas aktieŗa V. Segliņa, kuŗš tanī laikā bija arī Latgales Teātra režisors Rēzeknē. No viņa es centos piesavināties galvenokārt mimiku, žestus un tipu veidojumus. Tad jaunās skolas pārstāvis Ābrams, kas bija kļuvis populārs ar brīvdabas izrādēm, mums mācīja reālo tēlojumu un izteiksmi kustībās. Trīs gadus spēlējot Latgales teātri, es tiku mācījies vēl islaicīgos kursus pie Gulbja, Zeltmata, Lauberta un E. Feldmaņa.

Iespaidīgākie teātra paidagogi bija režisors Lauberts, kuŗš pirmais nostādīja Latgales teātri mākslas līmenī, un režisors E. Feldmanis, kuŗš ar savu teātrālo dinamiku un smalku salonkomēdiju deva teātrim smalkāku mākslas slīpējumu. Bez šīm studijām es tiku arī mācījies teātra kursus Rīgā gan pie Zeltmata, kuŗš koriģēja manu dikciju, gan pie E. Feldmaņa, kuŗš uz Latgales teātra direktora lūgumu gata-

voja mani režisora amatam Latgales teātri. Šajā pašā nolūkā es apmeklēju arī slaveno ārzemnieku Čehova un Gromova rīkoto teātra semināru Rīgā Latvijas konservātorijā, kur mācījos cienīt Staņislavska skolu Maskavā, ar dziļu nopietnību analizēt drāmatiskos darbus un iejusties lomās.

Kā es spēlēju pats, par to man nenākas spriest, bet Latgalē nebija neviena īsta mākslas recenzenta, kas spētu lietišķi vērtēt teātri. Laikrakstos pa laikam gan parādījās pa kādam rakstiņam arī par teātra izrādēm, bet tiem mēs, aktieři, nepiešķirām lielāku nozīmi par nemākulīgu vārda pieminēšanu. Tikai vienīgo reizi man bija prieks lasīt Jaurāko Ziņu kādā numurā teātra recenzenta atsaukšmes par Latgales teātri, kuŗš bija noskatījies Gogoļa Revidentu. Tanī starp citu bija teikts, ka Latgales teātrim esot tik labs Osips, kāda pat neesot Krievu drāmas teātrim. Protams, tāda atsauksme mani cēla vai debesīs. Es pratu pieklājīgi tēlot raksturlomas un komiskos večus, un būtu varbūt arī lielāki panākumi, ja visus spēkus būtu ziedojis tikai aktieŗa nodarbēm. Bet es ar vienu kāju biju Latgales teātri, ar otru stāvēju ārpusē, jo daudzās biedrības un organizācijas lūdza mani talkā. Tur vajadzēja būt par režisoru pašam. Tādēji es esmu dabūjis pāris simtu reizes tēlot dažādas lomas uz skatuves un tikpat daudz vadīt režiju diletantu sarīkojumos, panākot pieklājīgu un baudāmu spēli.

Latgales teātris (beidza pastāvēt 1940. gada rudenī) savā laikā, bieži izbraukdams ar viesizrādēm, bija nenoliedzams kultūras faktors Latgales novadā. Bez profesionāliem režisoriem un aktieŗiem, kuŗu vārdi pazīstami visai latviešu sabiedrībai, arī diletantiskā teātra fāzē bija aktieŗi, kas ieiet kultūrvēsturē. Tie bija E. Podis, Ūdris, V. Podis (dziedātājas Kozlovskas māsa), Sventeckā, Skangels, Apīne, Martinovs, Sietnieks, Tūčs, Varoslavāns, Rijkure, Kravale, Emsiņš, A. Klincāne un citi. Īpaši jāatzīmē, ka nelaiķe Anna Klincāne (Dobara) bija apveltīta ar reti labām aktrises dāvanām un viņa ilgus gadus ar saviem skatuves tēliem valdzināja teātra skatītājus. Anna Klincāne bija Latgales Dace Akmentiņa.

Nu, metot skatu atpakaļ uz skatuvei veltīto laiku, man kļūst skumji un sāpīgi, ka liktenim nebija lemts lielo entuziasmu paturēt vienīgi teātrim. Pāri palikušas tikai raib-

raibās atmiņas par sūriem un komiskiem piedzīvojumiem čigānu ceļojumos pa pagastiem un mazām lauku skatu-
vitēm; atmiņas par Latgales Tautas Pils celšanu, teātra un
kultūras darba noorganizēšanos un beidzot — par šīs gais-
mas pils sagraušānu drupās līdzī Rēzeknes pilsētai 6. aprīlī
1944. gadā.

No manām teātra gaitām pāri palikusi tikai kūpoša
cigarete, jo līdz tam laikam biju nesmēķētājs; režisors Lau-
berts par nemākulīgu rīcību ar papirosu kādā izrādē aiz-
kulisēm man deva tik sāpīgu dunku pakrūtē, ka novēlos uz
dekorāciju grabažām bez elpas, un augu nedēļu Rēzeknes
upes krastmalā tiku draugu apmācīts pūst dūmus gaisā, lai,
dūšai šķebinoties, varētu panirt zem ūdens. Arī tagad, kad
es aizkūpinu cigareti, atmiņā nāk teātrim veltītais laiks un,
kad vien skatos izrādē, pamostas apslāpētā tieksme kāpt
uz skatuves.

Mana otrā kaislība bija mūzika. Šinī nozarē es dziļi
sirdi esmu izjutis, cik salds ir aizliegts auglis. Kad manā
pirmajā Sendžu skolā skolotāja Olga Lācis sāka mācīt kla-
viešu spēli, es biju neatlaidīgākais skolnieks. 1918. gadā
mēs bijām no vācu okupācijas rekvizīcijām nolaupīti līdz-
kaulam. Ar ritā iebaudītu pelavmaizes gabaliņu es aizgāju
uz skolu un nespēju atgriezties mājās līdz tumsai, jo skolo-
tājai bija klavieres. Pie tām es būtu sēdējis arī pa naktīm,
ja tikai viņa mani neraidītu mājās. Tā skola izbija viena
gada laikā, tomēr man atmiņas palika visam mūžam. Kad
vien vēlākos gados es gāju gar to zemnieku māju, kur pie
skolotājas spēlēja klavieres, es jutu sirdī dziļu satraukumu.
Roka cēlās noņemt cepuri, sveicot laimes brīžus bērībā.

Bet manā Bērzgales pagasta 6-kl. pamatskolā nebija
neviens mūzikāla skolotājs. Vienīgais mūzikālais cilvēks
bija draudzes prāvests J. Kazlass (pēc tautības lietuvietis),
kurš komandēja savu ērģelnieku un mācīja arī skolā dziedā-
šanu. Meklēdams šā cilvēka draudzību, es vairākus gadus
viņam kalpoju baznīcā kā ministrants. Tas man deva iespēju
pagrozīties arī pa plebanijas istabām un pār visām lietām —
paspaidīt harmonija taustiņus. Tur es sāku dziedāt arī baz-
nīcas korī, apjēgt dziedājuma slīpējumu un izpildījumu. Korī
apmācīja ērģelnieks, bet slīpēja pats prāvests. Un te man
jāsaka ļoti atzinīgi vārdi par J. Kazlasu, kurš tanī laikā bija

viens no nedaudziem mūzikāliem garīdzniekiem Latgalē. Viņa sabiedriskā rosme un mākslas temperaments deva spēcīgu impulsu pagasta kultūrai augšanai. Koris, orķestris, teātris, dažādi sarikojumi, organizācijas un pat sports — draudzes vērtējumā — viņam bijuši tuvāki nekā baznīca. Pat Latgales rakstniecībā atzīmējamas dažas J. Kazlasa ludziņas ar pseudonimu Ūzeits.

Un lūk, šā prāvesta J. Kazlasa iespaidā sāka veidoties manas tieksmes. Es centos viņu atdarināt kā pērtiķēns cilvēku, būdams svētā pārliecībā, ka mans prāvests un skolotājs ir ideāls. Prāvests ieteica skolā rīkot pieaugušiem vispār izglītojošus kursus — tādus pat kursus es sāku rīkot savā ciemā. Sanāca no piecām sādžām ārpuskolas jaunatne vakarēt, un es nosvīdīs ņēmos tos mācīt visām gudribām, ko vien pats skolā biju iemācījis. Prāvests organizēja kori un teātri — līdzīgu kori un teātri vajadzēja kaut miniatūrā organizēt arī man. Prāvesta vadībā Bērzgalē rīkoja vakarus, — tādus pat vakarus vajadzēja kaut zemnieka istabā sarīkot man un palūgt prāvestu un skolotājus ciemos. Mēs lasījām referātus, spēlējām teātri uz mazas no palāgiem veidotas skatuvītes, deklamējām dzejas, uzstājāmies ar korīti 16 dziedātāju sastāvā.

Es šaubos, vai mani šodien tā klausītu manas dzimtās mājas apkārtnes jaunatne, kā klausīja tad mazajam knauķim pamatskolas skolniekam Rupaiņu Antonam. Es pats brīnos par savu kādreizējo enerģiju un entuziasmu, ko sēju lauku jaunatnē. Mēs visi bijām kā elektrizēti. Ziemas dienu pievakarēs jaunieši pulciņos nāca no apkārtējām sādžām un, sablīvējušies istabā, cītīgi mācījās. Pēc mācībām kopīgi padziedāja tautas dziesmas un tad sākās mēģinājumi, kas bieži ievilkās pāri pusnaktij. Vecākie cilvēki rājās, dzina mūs mājās, bet jaunatne lūdza atļauju uzkavēties. Puiši paši nesa petroleju un lampas apgaismošanai, meitas mazgāja grīdas, nesa pūra baltos galdautus un segas skatuves iekārtošanai un dekorēšanai. Tāpat katrs stiepa no savām mājām kostimus, rekvizītus, pat solus un krēslus, neprasot atļūdzību. Vienīgā jaunatnes alga bija papricēšanās sarikojumos un šād tad pa svētdienām.

Tad arī jaunatne bija citāda nekā mūsdienās. Tā neprasiņa spēlēt šlāgerus. Cienā bija stīgu orķestris ar veclaici-

gām dejām un rotaļas. Jaunatne varēja iet rotaļās stundām ilgi, kamēr dziedātājiem bija kakli ciet, stundām ilgi svētdienas vakaros pulciņā dziedāt tautas dziesmas un priecāties, kā balsis līgo pāri tālo mežu galiem.

Tas varēja notikt tikai Latvijas valsts patstāvības pirmajos gados, kad visa dzīve modās kā daba pavasarī pēc ziemas sala. Tas varēja notikt it īpaši Latgalē, kas visvairāk bija cietusi no svešām varām un vēl nebija piedzīvojusi īstu tautiskas atmodas laiku, jo pirmo tautisko atmodu pēc dzimniecības atcelšanas 1861. gadā nomāca drakoniskais drukas brīvības un organizētības noliegums, bet otrs tautiskās atmodas laiks iesākās 1904. gadā tālajā Pēterburgā un tikai tā atskaņas atlidoja uz dzimteni. Īstā Latgales tautiskā atmoda sākās tikai Latvijas brīvvalstī pēc tās atbrīvošanas 1920. gadā un turpinājās turklāt 20 gadus. Tas bija Latgales ļaužu pavasaris, kad viskošāk skanēja dziesmas, uz skolām plūda jaunatnes straumes, tautas nami bija pārpilni publikas, zemes reforma, sādžu dalīšana viensētās, pilsētu un lauku celtniecība un vispārējs kultūras uzplaukums šita vēl nepieredzētus burbuļus.

Šo skaisto laiku sākumā Bērzgali kā vienu no pirmajiem Latgales pagastiem kultūrālai atmodai uzpurināja minētais prāvests Kazlass, un viņš bija arī tas, kurš man kā pamatskolas absolventam ielika rokā diriģenta zizli vadīt draudzes kori Bērzgales sarikojumos. Šo necerēto pagodinājumu man vajadzēja attaisnot visiem spēkiem.

Tanī gadā man nomira tēvs. Trūcīgie apstākļi spieda iet pakal arklam, jo māte viena pati panīkušajā mazaimniecībā nespēja uzturēt piecus mazus bērnus. Un atkal tas bija prāvests Kazlass, kas mātei liedza grēku piedošanu tik ilgi, kamēr viņa apsolīsies Antonu skolot. Visa nabadzīgo radu kopiņa sprieda, kā mani izskolot par priesteri, bet es klusībā pie sevis domāju, ka labāki būt labam ērgelniekam un diriģentam, kurš drikst uzstāties uz skatuves. Prāvests mani aizsūtīja uz jaunatvērto Zemkopības ministrijas lauksaimniecības vidusskolu Malnavā. Tur es noliku pārbaudījumu, un direktors P. Sauleskalns solījās mani izskolot uz valsts rēķina, lai tikai skolā organizējot kori, bet es nobijos no tāda pagodinājuma un traucos uz Rēzeknes skolotāju

institūtu (kur arī man izrādīja lielu pretimnākšanu), lai padziļinātu zināšanas mūzikā.

Vīlies es nebiju. Tur bija labs paidagoģisks sastāvs, it īpaši neaizmirstamā atmiņā man palicis direktors Kārlis Dāvis un mūzikas skolotājs Nikolajs Vidulejs. Jūtu pienākumu visiem veltīt kaut dažas rindas.

Mēs visi bijām lepnī uz direktoru Dāvi. Viņa staltais augums, sirmie kuplie mati, nopietnā apgarotā seja un cēlais žests mums bija paraugs, kādam jābūt skolas priekšnieka izskatam. Viņa dziļās, vispusīgās zināšanas, domu skaidrība, klasiskais izteiksmes veids, tolerance, solidaritāte un sabiedriskums bija paraugs skolotāja stājai skolā un ārpus skolas. Tikpat cēls viņš bija klasē, savā kabinetā, uz ielas, sabiedrībā un ballē. Cēla nedalīta personība. Izpildot direktora pienākumus Valsts Rēzeknes skolotāju institūtā un ģimnazijā, viņš bija izglītības un kultūras lietu vadītājs nevien Rēzeknē, bet visā Latgalē. Dziesmu svētkos, skolu jaunatnes svētkos un visos plašākos pasākumos viņš bija atbildīgais rīkotājs un visu lietu izkārtotājs. Savā laikā viņš bija Latgales kultūras lietu reprezentants. Un, kad 1925. g. Latgales dziesmu svētkos viņš gāja uz estrādi soli soli ar pirmo valsts prezidentu J. Čaksti, es domāju, ka dziļāku vīru par valsts prezidentu un mūsu direktoru nav visā Latvijā. Direktoram K. Dāvim nākas mana pateicība par manis atbalstīšanu gan skolā, gan ārpusskolas kultūrālos pasākumos.

Tikpat populārs un cienijams bija mans mūzikas skolotājs Nikolajs Vidulejs. Viņa klasisko diriģēšanas žestu dziesmu svētkos labi atceras itin visi. Tikpat smalka bija viņa dziesmu apdare. Ar skolotāju institūta, vidusskolas un Rēzeknes latviešu b-bas lielām dziedātāju saimēm viņš sastādīja pamatbazi visiem dziesmu svētkiem Latgalē, bija par to programmas daļas vadītāju, košu inspicētāju un virsdiriģentu. Ne mazāks meistars viņš bija arī orķestru vadīšanā. Varšavas konservātorijā viņš bija cītīgi studējis vairākus instrumentus. Labi spēlēja ērģeles, klavieres, vijoli, altu (braču), čellu, pārvaldīja mežragus, klarnetes, fleites un pārējo šķiru instrumentus. Viņš noorganizēja simfonisko orķestri arī skolotāju institūtā, kur es spēlēju braču. Pat kompozīcijā viņš bija stiprs. Daudzas viņa skaistās dziesmas ar skolu jaunatni aizgāja pasaulē. Kā Kurzemē un Vidzemē

rūgtinātais direktors mūsu turpmākiem ceļojumiem lika priekšā baļķi. Un atkal man atlika tikvien prieka, kā saņemt šad tad skolotāja zizli pār lielo skolas kori vai padirīgēt bērzgaliešiem svētdienās un svētku dienās.

Tad es ķēros pie dziesmu sabalsošanas. Bet harmonijā vēl biju par vāju. Trīsbalsīgās dziesmiņas skolēnu korim N. Vidulejs uzslavēja, taču četrbalsīgie sabalsojumi atgādina vecmodīgos korāļus, un manas skaistās debesis ar Fr. Bārdas tekstu nozuda zemes dzīves ikdienā. Tomēr skolotājs šinīs mēģinājumos kautko saskatīja un neatlaidīgi atkārtoja savu vēlēšanos redzēt mani studējam konservātorijā. Studēt tādu luksu mākslu kā mūziku bez līdzekļiem un turklāt Latgales atmodas laikā, kad katrs inteligents cilvēks bija nepieciešams praktiskā darbā, likās nelaikmetīgi. Tomēr šī vēlēšanās urbināja manu sirdi ikdienas. Es nolēmu: tiklīdz būs vismazākā iespēja — tūdaļ došos uz Rīgu.

Bet cilvēks nenoteic savu likteni. Pēc skolotāju institūta beigšanas Izglītības ministrija caur skolu man piešķīra komandējumu uz Ženēvu pie Tautu Savienības, kur notika starptautiskais skolotāju kongress un miera idejas propagandas kursi (1928. g.). Pagodinājums ārzemēs pārstāvēt Latvijas skolotāju saimi man ļoti glaimoja. Divus mēnešus ceļojot pa Čehoslovākiju, Austriju, Franciju, Šveici, Itāliju un 3 nedēļas pavadot Ženēvā, mana pasaules pieredze jūtami pieauga. Tas priekš manis bija svētīgi. Bet slikti bija tas, ka mani tūdaļ iecēla par skolotāju Rēzeknē, kur pulcēja Latgales sirds.

Rēzekne bija Latgales ģeografiskais, kultūralais un politiskais centrs. Tur satecēja visu Latgales interešu pavedieni, tur notika visas lielākās konferences un kongresi, tur bija sēdekļi visām lielākām organizācijām. Katra biedrība un organizācija silti apsveica jaunus spēkus un centās iesaistīt darbā. Man lūgumi un piedāvājumi radās vai katrā ielu krustojumā. Manā vietā vajadzēja būt vīram ar stingru raksturu, kas patur prātā tikai galveno mērķi, bet es jau biju lokani iešūpojis sabiedriskos viļņos un nemanot aizlīgoju straujā dzīves ritumā. Skola, Latgales teātris, draudzes koris, Latgales skolotāju centrālbiedrība, koris un teātris Bērzgalē un citos pagastos, dziedāšanas skolotājs

Varakļānu ģimnazijā, laikrakstu Latgales Vārds, Zīdūnis un Sauleite redakcijas — tie bija mana darba galvenie pieturas punkti. Un kad klātu nāca Latvijas Katoļu Jaunatnes B-ba, kas ar pāri simtu nodaļām un 10 000 biedriem bija plašākā organizācija Latgalē, es izsēju savus spēkus uz visām pusēm.

Tikai pēc pāris gadiem pamodos kā no trauksmaina sapņa, kurā šķitu lidojam pāri Latgales ezeriem un pakalniem, un devos uz Rīgu. Pie Latvijas konservātorijas pastāvēja skolotājiem domātā obligāto priekšmetu klase ar koŗa studiju. Tur es jutos laimīgs. Liels prieks bija klausīties visās lekcijās, bet visvairāk studēt profesora Jozuusa koŗa vadības tehniku. Viņa klasiskā meistarība man daudz ko deva jaunu, it sevišķi lika izprast piano nozīmi. Bieži viņš mūs mocīja ar piano pianissimo līdz elpas pārtrūkumam un tomēr sauca: „klusāk, klusāk!” Un reizi tad tikai iesaucās: „Nu ir labi!” kad mēs bijām pilnīgi noklusuši.

Tādu piano man arī pašam gribējās dabūt no koŗa praksē. Es uzņēmos vadīt Rīgas katoļu jaunatnes kori. Bet kaislibām vajag pastiept tikai vienu pirkstu, lai tās satvertu visu roku. Kontakts ar cilvēkiem mani atkal rāva Rīgas virpulī. Tur koris, tur teātris, tur teātra studijas pie Zeltmata un E. Feldmaņa, tur organizācijas, tur laikraksti. Līdzekļu trūkums un nepārtrauktie sakari ar savu novadu atkal lika dažkārt skatīties uz Rēzeknes pusi. Un mani cienījamie profesori M. Gubene un Zīverts jau sāka dažkārt bažīties par manu iztrūkšanu auditorijā. Eksāmenus es nolīku spīdoši, tomēr Kr. Barona ielā sāku parādīties arvienu retāk. Tanī laikā es cīnījos ar līdzekļu trūkumu, jo ārpus savām interesēm vajadzēja būt par tēvu arī jaunākiem brāļiem un māsām, kuŗi mācījās Rēzeknes vidusskolās.

Sašutumā uz sabiedrības vadoņiem, kam vienaldzīgi šķita Latgales jaunatnes centieni pēc augstākas izglītības, es metos politiskā virpulī. Ar mazu studentu saujiņu gribēju noorganizēt jaunu partiju un sakaut vecos politiķus. Sākumā tas likās būs panākams viegli, jo jaunatnes entuziasms nevērtē šķēršļus. Tikai jāizstrādā laba programma. Un Latgales caurmēra trūcīgajos apstākļos pie katoliskās tautas šķita būtu vispiemērotākā Austrijas kristīgo sociā-

listu partijas programma. Jau bija uzsākta sarakstišanās ar Austrijas katoļu vadoni Dolfusu, saņemta no viņa partijas programma un iesākta tās pielaikošana Latvijas apstākļiem. Mēs paredzējām pat Latvijas satversmes reformu.

Lai iegūtu lielāku populāritāti tautā, es mudināju katoļu jaunatnes organizāciju rīkot dziesmusvētkus Aglonā. Izstrādāju tai programmu, gādāju notis, nemitīgi braucu apkārt pa draudzēm inspicēdams, apmācīdams un dibinādams jaunus koņus. Tas bija pirmais plašākais pasākums Latgales dziesmu druvā, ko veica tikai paši latgaļi, un viss smagums gūlās uz maniem pleciem, jo garīdznieki bija tikai runātāji un nepraktiski spriedelētāji, koņu vadītāji-ērgelnieki vāji laicīgās mūzikas prātēji. Koņu pieteicās daudz, visi ar lielu dziedātāju skaitu, bet ierodoties uz vietām tos pārbaudīt, bieži atradu priekšā tikai kopā sadzītu ļaužu pūli. No tiem vajadzēja izmeklēt īstos dziedātājus, ievadīt darbu, instruēt diriģentu un atkal pēc laika braukt inspicēt, cik tālu un kā veikts uzdevums. Visa vasara man pagāja, divritenim sedlos krustām šķērsām braucot pa Latgales ceļiem. Un tomēr 15. augustā 1931. gadā Aglonā bija svētki. Uz estrādes stāvēja 2000 dziedātāju — lauku jaunatne ar sulīgām balsīm. Es kāpu tribīnē un atbalss tālu līgoja pāri Latgales ziliem ezeriem, mežiem un birstalām. Zobgaļi klausītāji vēlāk jokojās, ka man straujos tempos frakas līpa lekusi par augstu gaisā.

Bet kad manus slēptos nolūkus uzzināja partiju vīri, tad par frakas līpas lekšanu vajadzēja rūgti samaksāt. Pastorieši, rubulieši, trasunieši un opincānieši saslējās preti kā vienota fronte. Mani draugi skolotāji, ierēdņi un studenti no dažādām partijām paslēpās kā pelītes. Dumpinieku līderis palika viens un pāri viņa galvai nu brāzās nežēlīgs negaiss. Jau agrāk pret mani mazliet vērsās greisirdīgie partiju vīri, tāpēc ka neiesaistījos viņu stutēšanā. Nu nebija nevienas partijas, kas aizstāvētu mani. Visa dzīve tad balstījās uz politiskām kājām, un, tiklīdz tās kājas man notrūka pavisam, es jutos kā nevarīga kājbumba, ko visi paspēra no sevis tālāk. Mani padzina projām no Rēzeknes, pārtaisot par nicināmu rezerves skolotāju, un trieca uz tālām Latgales nomalēm no vienas skolas uz otru. Izmocīts un nopīcīts es atkal devos uz Rīgu turpināt studijas, bet

mani neviens no politiķiem neatbalstīja. Izbadojies un saplēstām korpēm es gāju no viena maizes tēva pie otra, gaidīju Saeimas gaitēnos uz kungiem un lūdzu viņu līdzjutību. Bet pa to laiku notecēja termiņi un pagarinājumi iemaksāt lekciju naudu. Ar rektora speciālatļauju vēl es drikstēju kādu mēnesi novilcināties, bet arī šini liktenīgā brīdī atgadījās neveiksme sabiedriskā pasākumā, par ko minēšu turpmāk pie literārās darbības. Mani mazie līdzekļi aizripoja, un konservātorijas durvis man aizcirtās pašā deģuna galā.

Vēl es mācījos privāti, vēl nebeidzu domāt par studiju turpināšanu, tomēr citi pienākumi arvien ciešāk sāka aizbarikādēt ceļu uz konservātoriju, un visus brīvos līdzekļus nācās sūtīt brāļu-māsu atbalstam.

Atstātai mūzai par godu es vēl savācu krietnu sauju neuzrakstītās folkloras, ko nodevu komponistiem un no tiem ieguvu apdarinātas latgaļu tautas dziesmas. Tāpat sagādāju komponistiem latgaļu autoru tekstus un ieguvu dažu labu oriģināldziesmu. Šo materiālu izlase tika sakopota krājumā, un Latvijas Katoļu Jaunatnes B-ba to izdeva zem nosaukuma Latgaļu dziesmas 1935. gadā. Šis krājums ļoti noderēja Latgales koņiem, jo, atskaitot Izglītības ministrijas izdevumus, J. Vitola Koņu dziesmu krājuma I un II daļu un Andreja Jurjāna Latgaliešu tautas dziesmas (1922. gadā), nebija nekādu citu latgaļu dziesmu kopojumu.

Ar augšā minēto Latvijas Katoļu Jaunatnes B-bu saistās viss mans turpmākais darbs koņu organizēšanā, inspicēšanā un dziesmu dienu rikošanā. Pa laikam būdams šīs organizācijas Centrālās valdes loceklis, es visu laiku esmu bijis par tās mūzikālās daļas vadītāju. Biedribu nodaļas pastāvēja pie draudzēm, kāpēc arī visi draudžu koņi faktiski bija L. K. J. b-bas koņi. Ārpus šīm dziedātāju kopām Latgalē koņi bija tikai pie skolām un vēl kādai retai organizācijai pilsētās. Tāpēc katoļu jaunatne faktiski pārstāvēja visu Latgales dziedātāju saimi. Kamēr šī organizācija dziesmu talkā nepiedalījās, Latgales dziedātāju sastāvs dažādos dziesmu svētkos bija gaužam niecīgs. Piemēri: 1922. gadā Daugavpils dziesmu svētkos bija tikai apm. 200 dziedātāju, Rēzeknē 1924. gadā — 250 dziedātāju, Latgales jaunatnes dziesmu svētkos Rēzeknē 1925. gadā — 500 dziedātāju,

Latgales skolu jaunatnes svētkos Rēzeknē — 1000 dziedātāju, Dziesmu dienās Ludzā 1926. gadā — 500 dziedātāju.

Visos nosauktajos svētkos uz estrādes kāpa tikai skolu jaunatne, Rezeknes, Daugavpils, Ludzas latviešu b-bu un Birzgales un Burkavas draudžu kori. Tikpat vāji bija pārstāvēti latgaļi dziesmu svētkos Rīgā. Bet pēc 1931. gada, kad dziesmu talkā iešūpojās lielā katoļu jaunatnes organizācija, visos svētkos dziedātāju skaits manāmi pieauga. 1935. gada 15. augustā L. K. J. B-bas rīkotos dziesmu svētkos Aglonā jau bija 3000 un šis skaitlis sāk figurēt citu svētku dziedātāju sastāvā.

Minētie skaitļi runā skaidru valodu, ko nozīmēja Latgales lauku jaunatnes iesaistīšana dziesmu talkā kvantitatīvā ziņā. Turklāt kvalitatīvā nozīme bija daudz dziļāka. Ja Latvijas brīvvalsts pirmajā gadu desmitā Latgales novada dziedāšanu reprezentēja ģimnazisti ar neizveidotām balsīm, tad otrajā gadu desmitā svētku estrādes trīcināja ūsaini vīri un dūšīgas jaunavas, kuŗu reti sulīgās balsis aizkustināja katru virsdiriģentu. Lai pieminu kaut Teodoru Reiteru, kuŗš Daugavpilī sajūsmināts izteicās: „Nekur Latvijā nedzied tik koši kā Latgalē, jo nevienā citā novadā nav tik liela tautas vitālitate kā Latgalē”.

Un, lūk, parādīt latgaļu vitālītāti dziesmā, lai gara modrībā tā straujāk ietu uz priekšu visās kultūras nozarēs — tas bija mans nolūks, strādājot dziesmu drūvā.

Noslēdzot pastāstu par dziedāšanu Latgalē, nevaru neminēt trūkumus Latviešu skaņražu kopas pagalmā. Pirmkārt, mani neapmierināja Emīls Melngailis, kas ar Kultūras fonda līdzekļiem bija savācis apm. 600 latviešu tautas dziesmu melodiju, lielāko tiesu Latgales novadā, bet neļāva tās apstrādāt citiem komponistiem. Tāpat ar viņu bija jācīnās par citu komponistu darbu iespiešanu, jo katram viņš meklēja vājo pusi, lai vairāk laistu apgrozībā savus darbus. Tā daudzas skaistas latgaļu dziesmas nav nokļuvušas skaņražu rokās un arvienu nesabalsotas guļ E. Melngaiļa folkloras plauktos.

Otrkārt, esmu neapmierināts ar latviešu skaņražu pāviršo pieeju latgaļu dziesmu izvērtēšanā. Vienu laiku bija pat modē kaut kur Latgalē izrakt pa nedzirdētai lipīgai melodijai, tās sabalsot un reklamēt par Latgales tautas

dziesmām, kaut gan tās neapstridami pieder slavu tautām. Pat lielais tautas gara pazinējs Jurjānu Andrejs ar pāris dziesmām ir kļūdiņies.

Šis kļūdas labot ir mūsu skaņražu nākamais uzdevums.

Kad atskatos uz savām kordiriģenta gaitām, man pašam šķiet neticami, ka viens cilvēks varēja tik daudz nenogurstoši braukt un iet dziesmas pēc; vienā dienā vadīt divus un vairāk mēģinājumus dažādās vietās. Tas varēja notikt tikai jaunības entuziasmā. Bet arī vēlākos laikos un pat tagad, kad priekšā redzu kori, kaut kas ceļ augšā un roka instinktīvi tiecas kustēties takts žestā. Vecie tikumi un kaislības iet līdzās kā ēnas.

Un ko lai es saku par rakstniecību, kas vēl vairāk ir populārizējusi manu vārdu? Vai tā arī ir tāda pat kaislība kā teātris un mūzika? Man jāatzīstas, ka nē. Varbūt šīnī branžā man talants visvājākais, varbūt arī tāpēc, ka rakstniecība ir individuāls kabineta darbs. Esmu vaļsirdīgi izmainījis domām ar daudzajiem pazīstamiem rakstniekiem par daiļradišanas tieksmēm un tās procesu. Viņu pieredze daudz neatšķiras no manējās. Tāpēc es domāju, ka skatuves māksla ir vairāk aizrautīga nekā rakstniecība. Tā prasa īsākus, toties daudz intensīvākus dvēselīgus degsmes brīžus. Rakstniecība, it īpaši prozas rakstniecība, ir vairāk ilgstošs daiļradišanas process, kurā nevar degt ik mirkli. Tur garīgā enerģija jāregulē tāpat kā lidmašīnas motors tālajā lidojumā.

Kad es sāku īsti rakstīt? Uz šo jautājumu ir tikpat grūti atbildēt kā uz jautājumu, kad sāku mākslinieciiski spēlēt teātri un vadīt kori. Katras mākslas radišanas sākums izpaužas diletantismā, bet kur šis diletantisms beidzas un māksla sākas, robežu grūti noteikt, jo māksla ir relatīvs jēdziens. Mākslinieka cenzs bieži ir atkarīgs no mākslas limeņa tautā un no lietpratējiem kritiķiem. Latgalē nopietnu mākslas kritiķu nebija, pat objektīvu recenzentu trūka. Ar tādiem nevarēja lepoties arī pārējā Latvijā. Gandrīz par katru rakstnieku vai mākslinieku gan sākumā, gan vēlāk ir izteikti daži nepareizi vērtējumi. Vairāk objektīvu vērtējumu parādās tad, kad mākslinieks sev izlauz ceļu. Bet tad atkal bieži sākas akla mākslinieka slavināšana, kas samaitā kritikas mērauklu.

Tāpat, man šķiet, ir nepareizi atzīmēt datus par rakstnieka pirmajiem iespiestiem darbiem. Bieži no tiem vēlāk kaunas pats autors. Vismaz to varu apliecināt es. Es jutos pat laimīgs, ka agrā jaunībā biju atturīgs nododot dzejoļus iespīšanai laikrakstos, kaut gan tāds vilinājums bija un bija arī cilvēki, kas mani bīdīja uz šo kļūmīgo soli.

Neatkarīgās Latvijas pirmajos un arī vēlākos gados latgaļu rakstniecībā bija iestāties zināms tukšums. Tautiskās atmodas iezvanītāji Pēterpili brāļi Skrindas bija miruši, Fr. Trasuns, Fr. Kemps un J. Pabērzs bija aktīvi iesaistījušies politikā; brāļi Laizani, N. Rancāns, Mukt-Kvedus un citi — cieši piekērušies gan tiesnešu gan pašvaldību amatiem, gan darbam skolās uz vietām. No pirmās rakstnieku un žurnālistu saujņas pie spalvas turējās vienīgi S. Putans un Neaizmirstule (R. Tobine). Daudzajiem laikrakstiem bija vajadzīgi jauni redaktori, jauni sleju aizpildītāji. Politiskie laikraksti vairumā nodarbojās ar savstarpīgu polemiku, taču tie labprāt vēlējās sniegt arī pa daiļdarbam. Un tādu nebija. Fr. Trasuns iespieda pa kādai fabulai, J. Pabērzs — pa dzejoļim, vēl šis un tas nāca no malas, un tas bija viss. Un, kad prof. P. Strods sāka izdot pirmo literāri-zinātnisko mēnešrakstu Zidūnis, rakstītāju pavisam trūka. Vajadzēja izaudzināt gluži jaunu latgaļu rakstnieku saimi. Darbā tika aicināti visi. Un pirmie, kas aicinājumam atsaucās, bija jaunie skolotāji, ar trūcīgu izglītību, toties karstām sirdīm. Tie bija: M. Apels, A. Gori-Jōne, T. Selicka, Dominika (Selicka kundze), J. Cakuls, J. Kundrišs, J. Silkalns, A. Eglājs un daudzi citi. Modē bija dzejošana, respektīvi pantu rakstīšana: skola — tautiskās atmodas dzejnieku darbi. Tāpēc grūti runāt par šīs dzejas māksliniecisko vērtību. Tā vienīgi ievadīja rakstīšanas epidēmiju, kas plosījās veselus desmit gadus gan skolās, gan ārpus skolas. Skolnieku darbiem vismaz gluds bija pantmērs, bet „dzejniekiem” ārpus skolas — kā iznāca. Šī epidēmija piemeklēja arī mani vēl pamatskolas ceturtā klasē. Pamats: vai es arī nevaru tādus dzejoļišus uzrakstīt? Nudien, var! Vēl labākus! Un tad — rāvu kā negudrs. Ar tiem bija pilns mūsu skolas žurnālis Dorbs, tos es aizrautīgi deklamēju sarīkojumos uz skatuves un ļoti žēl bija, ka savu pūru nekad nespēju izklāstīt citiem. Latviešu valodas

skolotājs lūdza ļaut manus darbus piesūtīt Zīdūnim un Jaunības tekām. Tad es atgīdos. Sāku nopietnāk mācīties poētiku, un prieks uz dzejošanu mitējās. Tomēr vēl daudzus gadus mani pavadīja šī apslēptā dziņa izteikties pantos, un, mācoties skolotāju institūta jaunākās klasēs, pat gribējās iespiest kādu dzejolīti žurnālā Daile.

To bija pamanījis skolotājs, Zīdūņa redaktors Strods. Kādu dienu viņš ieradās pie manis mājās un atrada uz galda divas palielas klades. To vienu es sasarkušām ausīm noturēju saujās, bet otrā palika redaktora rokās. Bet redaktors drīzi aizbrauca studiju nolūkā uz Insbruku un es biju izglābies no kauna. Toties vēl lielāks kauns bija, kad vecie panti parādījās Zīdūņa slejās 1926. gadā. Vienīgā laime bija tā, ka uz klades bija uzrakstīts „vientuļnieka dziesmas” un mana pirmā „māksla” aizgāja ar pseudonimu Vientulis. Bēgdams no šī pseudonima, turpmāk es liku inīciāļus O. R.

Kā redziet, mans „dzejnieka” vārds ir pirīts tikpat lēti, kā to bija ieguvuši citi tā laika latgaļi „dzejnieki”. Tomēr es to nepratu godam nēsāt, turklāt pirmais stājos pie neslavas celšanas sev un citiem.

Visi nosauktie, nenosauktie, vecākie un jaunākie dzejnieki bieži iebrauca Rēzeknē, gan uz konferencēm, gan skolu, gan privātās lietās un iegriezās arī tipografijā Dorbs un Zinība, kas bija latgaļu rakstniecības šūpulis. Arī es šai tipografijai nevarēju pāiet secen, jo tāni tika iespiesta avīze Latgoles Vords, žurnāli Zīdūnis, Sauleite, Latgoles Škola, gan reliģiska, gan laiciģa satura grāmatas. Jāatzīstas, ka man bija diezgan liela interese pret šiem izdevumiem, un redaktori bieži apjautājās, vai tāds un tāds raksts būtu iespiezams. Zīdūņa redaktors prof. P. Strods no Rīgas tikai piesūtīja mapē savāktos manuskriptus, bet žurnāla sakārtojums un iespiešana tika uzticēta mums rēzekniešiem uz vietas. Vēl vairāk. Dažkārt redaktors lūdza izvērtēt rokrakstus, ievietot pēc lietderības vai atvietot ar citiem rakstiem, kas savākti uz vietas. Tāds pat stāvoklis bija ar Sauleiti, kuŗas redaktors nedzīvoja Rēzeknē. Skolotājs V. Ikaunieks un es — mēs bijām tie faktiskie redaktori; es — rakstu vērtētājs un koriģētājs un viņš — tehnisko darbu izpildītājs.

Šinī tipografijā tad arī notika mana sastapšanās vaigū vaigā ar visiem tā laika rakstniekiem. Tur bieži nāca temperamentīgais M. Apels, kas vēlāk rediģēja Latgoles Školu un izdeva vairākas grāmatīņas, tur apģrozījās pazīstamā vecākā rakstniece Neaizmirstule (skolotāja R. Tobine), kuņai iespieda lielo stāstu grāmatu Lauku zīdi; ražīgais dzejnieks J. Silkāns, rāmais liriķis J. Čakuls, kvēlais J. Kundrišs, rezignētais domu liriķis T. Selickis, silti saulainā dzejniece Dominika un citi. Klāt bija nākuši spēcīgi liriķi C. Pokrotnieks (A. Eglajs), A. Adamāns un nezināmais Alberts, kas rakstot vēstules redakcijai, tās noslēpumaini parakstīja: „Skolotājs praktikants”. Vēlāk noskaidrojās, ka šis nelaimīgais, neatzītais skolotājs bija Alberts Sprūdžs. Šad tad Rēzeknē iebrauca arī vecais dzejnieks S. Putans, kas strādāja uz dzelzceļiem pie Rīgas, vēlāk Rucavā.

Man kā jaunam rakstniekam nebija viegli cīnīties ar šiem vārdiem. Bez drosmes un uzstājības vajadzēja šo to arī zināt. Un es lielāko tiesu cīņos par sekošām lietām: mācaities izkopt formu un stilu! Pēc agrākās glaimīgās slavināšanas tādi komplimentī kollēģām likās ļoti sūri. Viņi uzbruka man, kāpēc pats maz rakstot. Atbilde bija: tāpēc, ka neatzīstu vairs šo individuālo albumu dzeju; un apgrūtināt citus ar to, kas pašam lieks, tas nav godīgi. Tie bija skarbi vārdi, tomēr beidzās ar svētīgām pārdomām. Dorbs sāka iznākt retāk, toties ar labāku formu un dziļāku saturu. Dažs neprogresējošais dzejnieks pat aizgāja atvaļinājumā uz neatgriešanos, un viņu vietā nāca klāt jauni.

Es jutos nelaimīgs, iepinies literāros strīdos. Vajadzēja arī pašam rakstīt, lai aizstāvētu savu viedokli. Ar dažiem cīņās sauksmes dzejoļiem, ironiju un satīru vēl netika nekā līdzēts. Bij jāsējās pie lielākiem darbiem. Bet pie kādiem? Sprūdžs un M. Apels jau izmēģināja roku stāstu rakstīšanā. Kolektīvs lēmums bija, ka man jāsāk rakstīt drāmas, jo, izņemot J. Opincāna 1924. gadā izdoto lugu Dzeives reits, šai rakstniecības nozarei neviens vairs nepieskārs. Es pārzināju skatuves prasības, biju jau „operācijas” taisījies pie A. Alunāna un citām lūgām un skolotāju institūta solā veiksmīgi drāmatizējis Birznieka Upīša Vasara Līčos (jaunatnes skatu lugu 3 cēlienos).

Lūk, tādos apstākļos 1929. un 1930. gadā radās manas pirmās patstāvīgās lūgas Laikmetu maiņā — skatu lūga 5 cēlienos, Liels cilvēks, savs pat latgaliētis — komēdija 3 cēlienos, un Uz slidena ceļa — drāma 4 cēlienos. Pirmā tika publicēta Zīdūnī un iespiesta atsevišķā izdevumā 1930. gadā. Otrā tika publicēta laikrakstā Latgolas Vords. Trešās publicēšana tika apturēta, jo autors sāka apdomāties. Pie lūgu uzvešanas radās divi sarežģījumi: Latgales teātri uzvedamo lūgu Laikmetu maiņā režisors Lauberts lika pašam autoram pārceļt baltiešu dialektā, bet lauku teātra pulciņi lūdza autoru lūgu saīsināt, pārveidot un samazināt darbojošos skaitu. Tas nozīmēja: pirms nekā rakstīt ir jāpadomā, vai pretendēt uz lielo skatuvi vai apmierināties ar lauku teātru uzvedumiem. Pirmā gadījumā jāraksta baltiski, otrā latgaliski un jāpielāgojas trūcīgai skatuves iekārtai. Es nebiju vērā ņēmis ne vienu ne otru prasību, un tāpēc mani pirmie darbi maz tika uzvesti.

Vēl šim periodam jāpieskaita divus dzejoļu krājumus: Dziesmas Latgalei un Suseklis. Mazajā krājumīņā Dziesmas Latgalei bija uzņemti 56 dzejoļi par dzimteni, no kuŗiem dažus E. Melngailis, V. Ozoliņš un L. Reinholde ir komponējuši, un tie ar notīm iespiesti vienā, otrā dziesmu krājumā. Suseklis bija īpata žanra humoristiski-satiriskas dzejas krājums kupleju, dziedājumu un feļetonisku fabulu veidā, par kuŗām sirsnīgi smējās publika sarīkojumos, un dažas no tām (piemēram, Poēma par putru, Svētki Greivuloš, Deputāts un auns) pat rokrakstā izplatījās visā Latgalē. Tomēr atsevišķus izdevumus tie nepiedzīvoja, jo Latgalē nebija neviena izdevēja, un autoram pašam trūka ir līdzekļu, ir laika nodarboties ar savu grāmatu izdošanu, kā tanī laikā praktizēja citi latgaļu rakstnieki.

Rīgas dzīves periods (no 1931. līdz 1934. g.) man bija mazražīgs literātūrā, toties svētīgs mācībās un pieredzē. Šinī posmā es uzrakstīju tikai 2 lūgas: Kad pirmie gaiļi dziedāja un No elles pie cilvēkiem. Pirmā drāma 5 cēlienos uz vēsturiska fona, sākumā bija uzrakstīta saistītā valodā, vēlāk — pielaikojoties lauku teātru prasībām — pārveidota prozā un krietni saīsināta. Otrā — komēdija 3 cēlienos, bija studijas darbs lakoniskai valodai. Abas lūgas skatuvei derīgas. Pirmā uzvesta Latgales teātri un

bija arī uzņemta Nacionālā teātra repertuārā, bet par neuzvešanas iemesliem turpmāk.

1934. gada rudenī, atgriezoties skolotāja darbā Latgalē, sākās mans ražīgākais periods rakstniecībā. 1935. gadā iznāca komēdija 3 cēlienos Dzimtā zemē un komēdija 2 cēlienos Teātris bez teātra, 1936/37. gados Atpūtā tiek iespiests romāns Baltie tēvi, 1938. gadā — kultūrvēsturisks romāns Tumšais plivurs, 1939. gadā — kultūrvēsturisks romāns Gaiļi pusnaktī, bet pa starpām trīs lugas: Audžudēls — komēdija 3 cēlienos, Jaunā audze — jaunatnes luģa 3 cēlienos Kāzas Ezerniekos — drāma 4 cēlienos. Periodikā izkaisīti daži stāsti, dzejoļi, apcerējumi.

Kāpēc no visiem šiem darbiem, kas aptvertu pāris tūkstots lappuses, ir iespiestas tikai apm. 800 lappuses un viena daļa rokrakstu aizgājusi bojā, uz to dod atbildi: 1) mana aizraušanās citās dzīves un mākslas nozarēs un 2) īpatie apstākļi, pie kuriem gribot negribot ir jāpaka vējas. Un šie īpatie apstākļi ir vēsturei un iekšpolitikai neatrisināto Latgales jautājumu komplekss. Te nav vietas un laika šos jautājumus tvērt visā visumā, kas prasa laiku un telpu, taču nevar paiet gaŗām lietām, kam ciešāks sakars ar rakstniecību.

Katram latvietim vairāk vai mazāk zināmi apstākļi, kāpēc mazajai latviešu tautai ir divas rakstu valodas. Līdz šā gadasimta sākumam katra tautas daļa sevi sauca par latviešiem un tikai, saskaŗoties abu dialektu rakstiem kopā, sākās jaunu nosaukumu meklēšana. Augšlatvieši tika dēvēti senās Latgales nosaukumā par latgaliešiem, bet piejūras novadu latvieši par baltiešiem. Līdzās šiem nosaukumiem radās arī problēma par kopīgo rakstu valodu. Tā arvien nav atrisināta triju iemeslu pēc: 1) minēto tautas daļu starpā pastāv zināma atšķirība mentalitātē, 2) kā baltiešu, tā latgaliešu rakstiem ir apm. 250 gadu vecas tradīcijas, un neviena tautas daļa negrib viegli no tām šķirties, 3) baltieši (pēcējā laikā būdami vairākumā) nekad nav gribējuši šo jautājumu izkārtot uz savstarpējās vienošanās pamatiem tā, lai nociestu latviešu valoda un netiktu viltota vēsture. Tāpēc šini jautājumā domstarpības pastāvēja un pastāvēs, kamēr vien nākamie vēstures notikumi neizlabos pagātnes kļūdas.

Ar šiem nelaimīgiem dialektu rakstniecības un tautas daļu apvienošanas jautājumiem bieži tiku nodarbināts arī es. Vēl mazs knauķis būdams, 1917. gada kongresā Rēzeknē arī es, izstiepis kaklu, klausījos aģitatoru runās par un pret latgaļu pievienošanas baltiešiem. Man neskaidri bija tie jēdzieni, bet kad redzēju, ar kādu niknumu kongresa pretinieki vērsās pret garīdzniekiem, es jutos stāvam pozīcijā. 1919. gadā klusas ziņas nāca no rietumiem par Latviju. Es arī gaidīju atbrīvošanu. 1920. gada janvārī mani atbrīvoja Latvijas karaspēks kaujā par Bērzgali, kad es gāju uz skolu. Krievi man uzbrēca, lai slēpjoties muižas mūra kūtī, un tur es ar šausmām klausījos apšaudišanās troksni. Pēc tam ļaudis priecājās par pārmaiņām, un es priecājos līdzī. Bet kad skolā parādījās grāmata Balts tīrums, melna sēkla, mēs sākumā smējāmies kā kutināti par jocīgo izrunu, pēc tam sadrūmām dzirdot, ka šī valoda būs jāmācās. Tik jocīga un neparasta mums tad izlikās mūsu rakstu valoda. To es saku tāpēc, lai baltieši zina, ka mēs visi esam nesuši zināmu upuri, kamēr pieradām pie nedzirdētā dialekta.

Cik stūrgalvīgi latgaļi pretojās baltiešu dialektam, lai raksturo kaut piemērs Rēzeknes skolotāju institūtā. Tur līdz 1928. gadam audzēkņi, izņemot latviešu valodas stundas, klasē atbildēja latgaliski. Bieži notika pat drāmatiskas vārdu izmaiņas starp skolotājiem un skolniekiem. Man palicis atmiņā kāds skolotāja dialogs ar skolnieku abiturijas klasē, kuŗš neatkāpās no sava dialekta.

Skolotājs: Runājiet latviski!

Audzēknis: Es runoju latvyski!

Skolotājs: Lūdzu, runājiet rakstu valodā!

Audzēknis: Es runoju rokstu volūdā!

Skolotājs: Runājiet valsts valodā!

Audzēknis: Tautas volūda ir valsts volūda!

Mēs jaunāko klašu audzēkņi ar lielu sašutumu raudzījāmies divos piesarkušos vīros (absolventam bija apmēram 23 gadi) un domājām: kāpēc šo jautājumu neatrisina abām pusēm pieņemamā veidā? Tad pie mums šo lietu atrisināja direktors. Viņš prata mums paglaimot. Esot nenoliedzami

pārāka tā puse, kuŗa protot abus dialektus. Mēs gribējam būt pārāki par baltiešiem un mācījāmiem citīgi.

Taču dzīve nav skola. Tur katrs direktors par sevi. Un tā atkal desmitiem un simtiem reizes nācās saskarties ar šo delikāto jautājumu. Valsts patstāvības pirmajos gados pati Izglītības ministrija izdeva latgaļu izloksnē Apsīšu Jēkaba, Blaumaņa un citu rakstnieku darbus. Visās iestādēs bija legalizēti divi dialekti. Bet latgaļi savas pozīcijas nespēja noturēt kvalificētu rakstnieku trūkuma pēc. Nikuļoja prese, literātūra un pamazām zuda pretestības gars. Jaunie filoloģijas studenti profesoru ietekmē sāka pacelt balsis par vienu rakstu valodu. Sevišķi asi pret latgaļu dialekta kultivēšanu uzstājās apdāvinātais filologs L. Latkovskis. Alberts Sprūdžs un Heronīms Tichovskis cirtās preti. (Salīdzini šo vīru nostāju vēlākos laikos!) Vecākās, vidējās un jaunākās paaudzes rakstniekiem sākās diskusijas bez gala.

Pozīcija nolēma aktivizēt latgaļu rakstniecību. 1929. gada vasarā Rēzeknē tika sarīkots pirmais latgaļu rakstnieku vakars. Debitēja: M. Apels, J. Čakuls, S. Putans, A. Rupainis un Alb. Sprūdžs. Reziģnēti izskanēja nestabilās dzejas vārsmas, bet pārpildītā komercskolas zāle dimdēja no aplausiem. Arī L. Latkovskis kļuva domīgs. 1930. gadā Rēzeknē notika otrs rakstnieku vakars. Tanī nāca klāt vēl jauni spēki: K. Strods-Plencinieks, Al. Ancāns un, vēl skolnieks būdams, A. Smagars. Tanī pašā gadā man izdevās pievilkt talkā apdāvināto jauno dzejnieci M. Andžāni. Pēc sarīkojuma visi čupiņā sēdējām pie tautas atmodas darbinieka mons. Nikodema Rancāna, kuŗš vienīgais no vecākās paaudzes vēl bija uzticīgs spalvai, un pārrunājām sasāpējušās problēmas. Rakstītāji jau ir, bet izdevēju un atbalstītāju nav. Rakstniecības ceļmlauži nodevušies politikai un neinteresējas par to, kā klājas viņu pēctečiem un ka Latgales rakstniecībā iestājas krīze. Dzīvi diskutējām jautājumu par sadarbības nodibināšanu ar baltiešu presi, lai tanī varētu objektīvi apgaismot Latgales jautājumus.

Šo pārrunu rezultātā 1930. gada vasarā es ierados Jaunāko Ziņu redakcijā kā pārstāvis no latgaļu rakstniekiem. Šefredaktore Emilija Benjamiņa atvainojās, ka viņai esot jāsteidzas darīšanās un savā vietā izsauca dzejnieku Kārli Skalbi.

— Ak, jūs esiet no Latgales? Sveicināti, sveicināti! —
rāmi runāja sirds un saules dzejnieks, lūkodamies jaunekli —
Vai jūs arī esat kaut ko sarakstījuši?

Es laimīgs jutos, ka portfelī bija viens eksemplārs no
tikko izceptas Laikmetu maiņas. Skalbe šķirstīja un lasīja.
Es jutos ļoti pagodināts.

Tā bija mana otrreizējā iepazīšanās ar dzīvu rakst-
nieku (atskaitot Ā. Ersu, ar kuŗu Rēzeknē un Rīgā tikos
ļoti bieži), ja vispāri par iepazīšanos varētu saukt manu
nejaušo satikšanos ar J. Raini 1927. gada pavasarī Rēzeknē.
Tad viņš kā Izglītības ministrs bija ieradies atklāt jaunatnes
svētkus un negaidīts ienāca skolotāju institūtā. Es aiz god-
bijības sastingu pie durvīm kā stabs.

— Kas jūs esiet pēc tautības? — man jautāja Rainis,
laikam domādams saņemt atbildē — latgalietis.

— Latvietis, ministra kungs! — es viņam kareiviski
atbildēju.

— Sakiet labāk — latvijietis — mani pie rokas paņēma
sirmais dzejnieks — Visi Latvijas pilsoņi ir latvijieši. — Es
nepaguvu ne aptvert jaunā vārda nozīmi, kad augstais
viesis man nodeva paturēt savu zaļo samta platmalīti un
vēru ar liko galu. Kamēr viņš izgāja skolas telpas, es stā-
vēju nekustīgi kā priesteris bīskapa svinīgā dievkalpojumā,
turot rokās vēru un cepuri. Likās, J. Rainis būs tas vīrs,
kas ar vārdu latvijieties pārvilks svītru visiem dialektu un
valodu strīdiem.

Bet laikam J. Raiņa jaunajam vārdam nebija daudz
piekritēju.

Nu es sēdēju otrā vecākā un nopelniem bagātākā dzej-
nieka priekšā un gaidīju, ko viņš teiks.

— Tā pati mīļā latviešu valodiņa vien ir, — tā runāja
Skalbe un man silti bija dzirdēt, ka es rakstu latviski.
Runājām par daudzām domstarpībām presē un literātūrā.
Skalbe solījās palīdzēt. Lai tikai sūtot rakstus. Ievietošot.
Laiks esot iet draudzīgā kopsolī.

Spārnots es pārbraucu Rēzeknē. Ziņoju kollēgām, lai
raksta. Rakstijām arī. Bet neviens mūsu raksts netika
iespiests. Tikai 1931. gadā Jaunākās Ziņās parādījās pāris
Smaģara rakstiņu par Latgales atmosfēru ar aplamiem datiem.

Tā izbeidzās mūsu tuvināšanās Jaunākām Ziņām. Suprātām, ka Skalbem tur ir maza teikšana.

1931. gadā Rīgā ieradās Latgalē neatzītais skolotājs Alberts Sprūdžs. J. Trasuns viņam bija pagādājis maza ierēdņa vietīņu Hipoteku bankā. Nu viņš bieži nāca pie manis Alberta ielā 10, un mēs plaši diskutējām sasāpējušos jautājumus. Viņš un tāpat es bijām sarūgtināti par dižvīru mazgādību savu rakstnieku labā. Sprūdžam bija padomā izmēģināt laimi pie baltiešiem un Rīgas iekarošanu uzsākt ar viegla žanra milestības stāstiem. Viņš tos rakstīja ar veiklu roku, anekdotiski veidojot sižetus (pēc Ā. Ersa modes) un mazliet pieliekot klāt pikantumu. Nolēmām atkal izmantot Skalbes starpniecību, lai piekļūtu Jaunākām Ziņām. Bet liels pārsteigums mums bija, ka Skalbe šos stāstus nolēma iespiest savā Piesaulē. Viņš lūdza arī mani pāriet uz stāstniecību. Stāstiem vieta būšot ja ne Piesaulē, tad Daugavā. Taču es gribēju noskatīties, cik tālu lidos Sprūdža izmēģinājuma balons. Pie mana dzīvokļa saimnieces Miesnieka k-dzes (Eš kundzes māsa) bieži nāca Nacionālās Līgas dāmas un apbrīvoja ciemos atnākušo Albertu. Saimniece viņā bija pat iemīlējusies. Balons lidoja labi. Man arī gribējās papildināt mazo ierēdņa aldiņu ar paprāviem honorāriem, jo tas bija jaunums. Latgales izdevumi nevienam honorāru nemaksāja, turklāt bieži darbu nopēla erotikas vai idejiskā sekluma pēc. Nu, likās, bija izcirsts logs uz vieglu rakstīšanu un labu nopelņu. Kāpēc smakt kancelejā, kad vēl vieglāk pelnīt naudu savā profesijā? — Tā domāju arī es un meklēju sensacionālus sižetus uz Latgales fona, ar ko varētu iepriecināt rīdziniekus. Bet pie manis ieradās monsinjors Nikodems Rancāns un izjauca jauneklīgos sapņus.

Monsinjors N. Rancāns bija viens no citīgākiem Latgales kultūras celmlaužiem, kas mūžam palika uzticīgs saviem centieniem. Viņš smagi pūta, stāstot, ka Latgales politiķiem maz rūp kultūras lietas un ka viņu nolaidības pēc dažs labs jaunais rakstnieks sāk attālināties no tautas. Minēja A. Sprūdžu. Es pastāstīju, kā tas balons tapa. Monsinjors smējās kā kutināts.

— Tomēr — viņš teica — ir labāki, ja materiālās intereses vār apvienot ar idejisko stāju. Citādi var apmaldīties materiālisma purvā un pazust.

Pēc viņa domām latgaļu rakstniekiem būtu vairāk jānorūdās katoliskā ideālismā, lai, ieslēdzoties baltiešu rakstniecībā, tie nebūtu tikai honorāru ņēmēji, bet ideju paudēji. Tautiska apvienība varot rasties tikai uz godīgiem demokrātiskiem principiem, tāpēc vispirms jālabojot tendenciozā Latvijas vēsture un literātūrvēsturē jāievedot latgaļu rakstnieki. Viņš zinot manus centienus sarakstīt latgaļu literatūras vēsturi un vēloties, lai darbam būtu plašāks vērēns. Līdztekus šim darbam vajagot arī propagandēt atsevišķus rakstniekus presē, radiofonā un panākt viņu atzišanu pie baltiešiem. Nu dienas kārtībā esot Pēteris Miglenieks.

Par Miglenieka personību es jau biju vācis materiālus veselu gadu. Viņa brāļa dēls dr. J. Miglenieks man bija nodevis savas cilts aprakstu, P. Miglenieka rokrakstus, senču brīvības simbolu šarfu un dažus dokumentus, kā arī fotografijas. Es kārtāju materiālus vēsturiskam romānam. Bet nu uzpeldēja doma atzīmēt nelaiķa 50 gadu nāves dienu, un mons. N. Rancāns ieminējās par luģu, jo es šajā žanrā rakstiju.

Šis ierosinājums manās rakstniecības gaitās bija diezgan liktenīgs. Pirmkārt, tas pievērsa uzmanību latgaļu lietām, otrkārt, sagrozīja manu projektu ķerties pie romāna, treškārt, ievilka mani uz dažiem gadiem strīdu virpulī, kas bremzēja rakstniecības darbu.

Drāma Kad pirmie gaiļi dziedāja tapa drīzi. Ar uzrakstīto darbu es tūdaļ devos uz Nacionālo teātri. Drāmaturģs Freinberģs to pieņēma un solījās pēc izlasīšanas dot atbildi. Atbilde bija pozitīva. Nākošais gājiens bija pie izglītības ministra A. Ķeniņa, lai atļauj P. Miglenieka aktu noturēt skolās. Bet ministra atbilde bija ļoti strupa: „Es tādu Pēteri Miglenieku nezinu”. Man vajadzēja sēsties pie plašākas monografijas sarakstīšanas. Pieliku tai klāt fotografijas, dokumentus un atkal devos pie ministra. Viņš apskatīja darbu un nolika man priekšā: „Tomēr es neticu, ka tik nozīmīga personība būtu iztrūkusī mūsu vēstures un literātūrvēstures lappusēs”. Viņš lika man ievākt Latgales ministru parakstus par monografijas satura patiesīgumu. Vispirms gāju pie savas Latgales Kristīgo zemnieku partijas ministra Irbuļa. Viņš atzinās, ka tādu P. Miglenieka vārdu esot gan dzirdējis, tomēr tuvāki nekā nezinot. Mi-

nistra parakstam esot liela nozīme, tāpēc nevarot tādu dot. Augu vakaru stāstiju savam ministram Latgales kultūrvēsturi, tomēr viņš man ieteica vispirms griezties pie ministra Vl. Rubuļa. Tas labāk pārzinot literatūras lietas.

Tiesa, Rubulis zināja vairāk, tomēr arī viņu vajadzēja ilgi apvārdot, kamēr uzlika savus iniciālus „Vl. R.". Tad atkal ceļš gāja pie Irbuļa un beidzot pie A. Ķeniņa.

Nu Izglītības ministrs piekrita dot rikojumu noturēt P. Miglenieka atceres brīžus Latgales skolās, bet man kā lietas iniciātoram uzdeva iespiest apceri par P. Miglenieku presē un uz atsevišķām lapām, ko piesūtīt skolām kā materiālus priekšlasījumiem.

Nu Izglītības ministrijā logs bija izcirsts, bet tās kontrolei padotajā Nacionālā teātrī „pirmie gaiļi" bija iesaluši. Luģas režija bija uzdots vecajam Mierlaukam, pat lomas izdalītas, tomēr direktors negribēja rēķināties ar noteikto datumu — 11. februāri. Viņš repertuārā lika citas maznozīmīgas ludziņas teātra atelpai.

Es sašutis devos pie direktora Artura Bērziņa. Pastāstīju par ministra rikojumu atzīmēt P. Miglenieka atceri skolās un lūdzu 11. februārim papūlēties dot izrādi Pirmiem gaiļiem. A. Bērziņš ar nepatiku atteica: „Teātrim nav nekāda sakara ar skolām. Ja mēs luģu uzvedīsim, — viņš teica, — to uzvedīsim laikā, kāds mums izdevīgs. Mēs nevaram ar gluži jauna autora pirmo darbu šauties priekšā vecajiem." „Es neesmu gluži jauns un nav veci tie, kuģu darbus nupat uzvedat" — piezīmēju es. „Bet es jūs nepazīstu!" — iesaucās direktors. „Vai autora pazīšana jums no svara? Taču jums vajadzīga tikai luģa" — centos apvārdot. „Arī jūsu luģu es nepazīstu" — strupi noteica Bērziņš. — „Tad, lūdzu, izlasiet" — piezīmēju es. „Man nav laika lasīt" — direktors sāka šķirstīt uz galda papīrus, rādot, ka tiešām viņš ir aizņemts.

Es biju ļoti sašutis. Saprātu, ka esmu iemanevrējis nepareizās slīdēs un tāpēc uz panākumu vājas izredzes. Vēlreiz noprasīju direktoram, vai 11. februārim nav iespējams dot lūgto uzvedumu, un pēc noteiktā „nē" paņēmu darbu no drāmaturga atpakaļ. Freinbergs izteica nožēlu, ka šajā akcijā nav palīdzējuši Latgales politiķi. Saka, būtu piezvanījis kāds ministrs, lieta tūdaļ ietu. Arī es nožēloju savu

neatjautību. Taču bija cerības, ka lugu uzvedīs Dailes teātris. Apmeklējot Čehova-Gromova semināru, biju iepazinies ar Dailes teātra dramaturģi Elinu Zāliti. Bieži aprunājāmies, kā iet ar rakstīšanu. Viņa lūdza iesniegt Dailes teātrim kādu darbu. Nu es gāju pie Zālītes. Otrā dienā viņa man piezvanīja, ka darbs esot tiešām labs, tikai ļoti nožēlojot, ka esot uzsākta jaunas lugas iestudēšana.

Sapicis paņēmu darbu atpakaļ. Nu to vajadzēja pārceļt latgaļu dialektā, saistītās valodas tekstu pārveidot prozā un nodot latgaļu volontieru trupai Rīgā. Par režisoru palūdzu Benediktu Laupaci, kuŗš bija beidzis pie Zeltmata teātra kursus, par mūzikas konsultantu S. Duku, par dekorātoru A. Ārmani, un mēģinājumi sākās. Jutos laimīgs, ticis vaļā no formālistiem.

P. Miglenieka atcerei iespiesto monografiju aiznesu Izglītības ministrijā. Ministrs to bija izlasījis un lika man ierasties pie viņa. „Es brīnos” — viņš teica — „ka tik cildens vīrs līdz šim nav pazīstams plašākai latviešu sabiedrībai”. Viņš lika iespiest monografiju 3000 eksemplāros, solījās izdevumus segt no ministrijas līdzekļiem un manā klātbūtnē uzrakstīja rīkojumu 11. februārī visās skolās noturēt P. Miglenieka 50 gadu nāves dienas atceres aktu. Pēc pāris stundām man piezvanīja radiofona direktors dzejnieks Jānis Akuraters un tās pat dienas vakarā mani uzmeklēja Alberta ielā radiofona literārās daļas vadītājs Edvarts Virza. Viņš lūdza nolasīt radiofonā nevien referātu par P. Miglenieku, bet veselu lekciju ciklu par Latgales vēsturi, kultūrvēsturi un literātūru. Un kad sāka zvanīt no visām laikrakstu redakcijām, jutos bezgala laimīgs par tautiešu silto atsaucību un draudzību iepretim latgaliešiem. Tikai Rīgas teātri palika sliktā atmiņā.

Es sniedzu ziņas uz visiem pieprasījumiem un vairākas reizes runāju pie radiofona mikrofona. Pat nolasīju atsevišķus priekšlasījumus Rīgas teknikumam un 4. vidusskolai. P. Miglenieka piemiņas vakars Vingrotāju zālē notika ar lielām svinībām. Klāt bija daudz rakstnieku, žurnālistu, mācības spēku. Likās, dižais Latgales dēls būs kļuvis par visas tautas nacionālo varoni.

Bet velti. Ne vēstures, ne literātūrvēstures programmā nekas turpmāk negrozījās. Ed. Virza reizi pat bažīgi ie-

minējās, ka direktors Akuraters vēloties ar mani runāt. Aizgāju. Vecais rakstnieks pastāstīja, ka daži vēsturnieki un literāti izsakot šaubas, vai Latgales pagātne esot tik bagāta ar vēsturiskiem un literātūrvēsturiskiem notikumiem. Es atsaucos uz dokumentiem. Bet viņš man ieteica griezties pēc padoma pie attiecīgiem profesoriem. Es norādīju, ka šos datus un faktus ir sijājis vēstures profesors B. Brežgo. Akuraters atkal nezināja B. Brežgo vārdu. Viņš atzīstot tikai tos profesorus, kuŗi strādādot pie L. U. katedrām. Bet ja viņi par Latgales pagātņi neinteresējas? — jautāju es. Viņi paši labāk zina, kas tiem jāpētī — vienpusīgi apgalvoja Akuraters. Ar šo sarunu mūsu draudzība bija izbeigusies.

Tikai ar Edvartu Virzu es vēl uzturēju ciešāku kontaktu. Viņš dzīvoja Pulkv. Brieža ielā 8, netālu no manis, kāpēc mēs bieži satiekāmies. Sarunās viņš vienmēr sevi dēvēja par katoli un mīlēja runāt par Latgales un pārējo novadu katoļu sadarbību. Traucēklis esot dialekts, tāpēc latgaliešiem esot jāpiekāpjas. Es viņam neslēpu savu vilšanos sadarbībā ar pašnovadu tautiešiem. Ar sevišķu nepatiku vienmēr atcerējos to mazo, bet zīmīgo faktu, ka Izglītības ministrija atteicās samaksāt Rīti tipografijas rēķinu par iespīestām P. Miglenieka atceres lapām aktiem skolās. Ministrs A. Ķeniņš man lika uzrakstīt lūgumu Kultūras Fonda padomei, kuŗas sēde bija paredzēta pēc pāris nedēļām, bet man bija jāsamaksā lekciju nauda tūlīt un tās nesamaksas gadījumā man nācās atteikties no studijām konservātorijā.

Ed. Virza centās mani pierunāt nodoties vairāk rakstniecībai un rakstīt baltiešu dialektā. Bet tanī laikā latgaļu jaunie rakstnieki auga kā sēnes pēc lietus, iznāca jaunas avīzes, žurnāli, sāka straujāki pukstēt kultūras darbs. Es aizgāju latgaļu politiskās un sabiedriskās dzīves virpulī.

Tad 1934. gada 16. maija rītā nāca nepatīkams pārsteigums. Pie visām iestādēm bija uzlīmētas sarkanā krāsā lapiņas. Kuŗš latgalietis to lasīja, tas nosarka līdz paziņojumam. Arī es nosarku. Zināju, ka līdz ar demokrātijas ierobežošanu pirmā kārtā cietīs latgaļi.

Tanī pat dienā Pulkv. Brieža un Strēlnieku ielu stūrī sastapu tecīņiem skrienot Ed. Virzu. Padusē viņam liels

sainis ar proklamācijām, kas jāaizved uz Jelgavu. „Anton” — viņš aizkūsis sauca — „ir labi! Tūlīt uzraksti Brīvai Zemei rakstu — Latgale sveic vadoni. Nepievilsies.”

Man iesāvās prātā, varbūt K. Ulmanis pēdējās stundās ir izlīdzis ar katoļiem. Devos pie biskapa Rancāna. Pie viņa mājas durvīm vēl arvienu stāvēja divi policisti. Uzrādīju pasi, ienācu. Bīskapa tēvs bija ļoti drūms. „Ir labi,” — viņš teica, — „redziet, mani apvaktē eņģeļi. Tomēr es parakstu par atteikšanos no saeimas vicepriekšsēža amata nedevu. Mans zvērests Latvijas satversmei nav viņu zvērests.” Es priecājos, ka starp latviešiem ir arī principu vīri, vīri ar mugurkaulu.

17. maija rītā Tautas labklājības ministra sekretārs Gulbis man pienesa paziņojumu ar vēl nenožuvušu ministra parakstu par manis atbrīvošanu no vecākā revidenta amata. Par iesākušos akciju nebrīnijos, tikai biju sašutis par to, ka mani atlaida vienā dienā ar komunistiem un ka šo akciju veica savs pat latgalielis J. Pabērzs. Es uzgāju tūdaļ atvadīties no ministra, bet viņš jau bija paguvis atvadīties no ministrijas iepriekš manis. Aizgāju pie Kristīgo zemnieku partijas frakcijas līdera dekāna A. Pastora noskaidrot divvainās parādības. — „Neesmu vairs nekāds līderis” — uz dīvana sēdot un kājas ietinis sutana sterbelēs, tirināja ar rokām A. Pastors. Pastāstīja, ka tomēr K. Ulmanis esot lūdzis dot vienu ministru. Kad atteikušies atbalstīt diktatūru, vēl prasījis, kuŗu par ministru labāk vēlas: VI. Rubuli vai J. Pabērzu? Arī J. Pabērzs pats bijis atnācis lūgt archibīskapu Springoviču atbalstīt viņa kandidātūru. Tomēr viņu noraidījuši. Nu es sapratu, kāpēc biju atlaists. Aizejot, J. Pabērzs manā vietā bija iecēlis savu krustdēlu.

Ielu krustojumā atkal sastapu Ed. Virzu: „Anton, jūsu raksts redakcijā nav ienācis. Dodiet kaut dzejoli, veltītu vadonim!” Kārdinājums bija liels. Lieta grozījās ap augstu amatu. Zināju arī, ka drīzi radīsies cilvēki ir no latgaliešiem, kas ar prieku piedāvāsies paši tādiem pakalpojumiem. Tomēr ir šodien esmu lepns, ka spēju kārdinājumu pārvarēt. Es aizbraucu atpakaļ uz Latgali par skolotāju un no tā laika ar Ed. Virzu sastapos ļoti reti.

Tomēr no ministra VI. Rubuļa saņēmu aicinājumu ierasties Rīgā. Viņš gribot labot J. Pabērza man nodarīto pāres-

tibu, stāstīja, ka ir runājis ar Sabiedrisko lietu ministru A. Bērziņu. Ar Rubuļa vēstuli aizgāju apskatīt jauno ministriju. Ilgi sēdēju sekretāra Kocha kabinetā, gaidot audienci pie ministra. Bet tur gāja tikai uniformētie vīri. Kad audiences lūdzēju sanāca pārāk daudz, sekretārs Kochs sāka izmisīgu cīņu. „Visi, kam kāds sakars ar atdzimšanu, ejiet atdzimšanas nodaļā pie Krodera!” — viņš sauca un bīdīja publiku laukā. Arī mani viņš bīdīja: „Ejiet atdzimšanas nodaļā!” Bet es gāju laukā un braucu mājās atdzimt darbam dzimtenē.

Atkal es biju rēzeknietis, tikai dzīvoju ārpus pilsētas — tās „Mežaparkā” Tandējānos. Skolas ēkas jumta istabiņā bija ierīkots mans kabinets. Pa logu atvērās krāšņs skats uz dārzu un parku, lejā burbulēja liču-loču upīte ar ievām un lazdām kraujas krastmalās, pa koku zariem dažkārt lakstīgalas rita stundās piezagās vai klātu logam. Tur tapa mani darbi viens pēc otra. Tapa un krājās rokraksti lielās kaudzēs, jo es biju nolēmis ietērt Latgales pagātņi kultūrvēsturisku romānu ciklā. Desmit romāniem jau bija sīzēti gatavi, tikai vajadzēja izpētīt dažus nenoskaidrotus faktus, parakņāties pa arhīviem pēc dažādām ziņām un dokumentiem.

Kad cilvēks sāk nopietni strādāt, viņš atrod vērtību pašā darbā. Atkrit visas pārējās iekāres kā peļņa vai gods. Darbu — pienākuma dēļ, pienākumu — apziņas dēļ, bet apziņu —? Tāpēc, ka to diktē veselais saprāts.

Tā es būtu netraucēti dzīvojis un strādājis ilgi, ja mūsu pusē nebūtu parādījies divainais lielmakšķernieks Jānis Jaunsudrabiņš. Caur paziņām viņa rokās bija nokļuvis mans pirmais romāns *Baltie tēvi*, un pēc īsa laiciņa es saņēmu viņa vēstuli: „Jūsu romānu iespiedīs žurnālā *Atpūta* un jūs saņemsiet pāris tūkstošus latu. Tikai nepalieciet traks”. Tā bija rakstīts ar Baltās grāmatas autora roku. Es vēl neticēju, ka Jaunāko Ziņu redakcijā būtu izbeigusies skepse pret latgaliešiem. Bet tūlīt arī saņēmu *Atpūtas* redaktora Jūlija Lāča oficiālo paziņojumu, biografijas un fotografijas pieprasījumu.

Uz Rīgu es vēl nebraucu. Gaidīju rezultātus. Bija. Viens turpinājums, divi, trīs — tad aizbraucu arī. Sāku iepazīties ar redaktoru saimi. Tur sēdēja arī bijušais Nacionālā teātra

direktors A. Bērziņš. Mani ļoti vēloties redzēt izdevēji — stāstīja redaktors — esot neapmierināti ar iedomīgo autoru. Aizgāju. Benjamiņa kundze vairs nebija tāda steidzīga kā citkārt. Arī vecis nolika pie malas kalkulācijas grāmatu. Man ienāca prātā Kristapa Lindes stāstījums, kā Benjamiņš pēc viņa dzinies pakaļ automašīnā uz ielas tāpēc, ka bija pārrēķinājies par dažiem santimiem. Tomēr pret mani viņš bija ļoti laipns. „Jūs esat vislabākais Latgales rakstnieks” — tā man glaimoja izdevēju pāris — „un mums ir tie lielākie laikraksti un augstākie honorāri. Tikai rakstiet”.

Es sapratu Jaunāko Ziņu greisirdību iepretim Rotas sabiedrībai, kas bija piesaistījusi Alb. Sprūdzu, jauno rakstnieku Jāni Klīdzēju, daļēji — Al. Ancānu, A. Smagaru un pat Bornovski. Mani viņi gribēja izlietot Latgales propagandai sacensībā ar Brīvās zemes izdevumiem, tāpēc arī brīdināja nēielaisties ar zemsaviešiem nekādās darīšanās. Es smīnēju par šefredaktoru nostāju. Bet, kad kasē uz galda man uzlika veselu čupu naudas, es noskatījos, kā dara citi. K. Skalbe savu čupiņu nepārskaitījis sagrāba kā siena vīstokli un iebāza ārējā mēteļa kabatā. Tāpat dariju arī es. Un kad par šo lēti pelnīto naudu tomēr daudz ko varēja nopirkt, Benjamiņi man šķita esam ļoti simpatiski cilvēki. Toties Rotas aprindas mani lāgā neieraudzīja. Ed. Virza pat tik tikko mani pazina.

Kautkā no agrākiem laikiem bija radusies tradīcija atzīt pusotra cilvēka no Latgales. No latgaliešiem vajadzēja būt vienam ministram un vienam viceministram, tāpat arī — vienam rakstniekam un vienam vicerakstniekam. Pēdējie bija A. Sprūdžs un J. Klīdzējs. Kā ministriem tā rakstniekiem bija jāpilda augstākā griba: ko kungī vēlas. Rakstniekiem bija jāraksta modīgie pastāsti par novadgrāvjiem, par platiem baltiem lielceļiem, kas vieno tautu nedalāmā saimē, un par trešo „visspožāko zvaigzni” Latgali, kas atdzimst 15. maija saulē. Par tādiem rakstiem piesprieda godalgas, un ar šām idejām latgaļu rakstnieks kā ar Trojas zirgu varēja iebraukt Preses biedrības pagalmā. Bet es netīkoju pēc rakstnieka kartiņas, ne godalgām, ne apvainojos par pārmetumu, ka starp latgaļiem nav neviena, kas varētu uzrakstīt luģu Rīgas teātriem. Manas lūgas ar labiem panākumiem tika uzvestas Latgales teātri, par tām

tika arī rakstītas labas recenzijas, bet Rīgā gadiem ilgi mocīja Sprūdžu, Klīdzēju, Ancānu un Smagaru, lai taču latgalieši uzraksta kaut vienu lugu. Nabaža Sprūdžs pat bija piespiests rakstīt pēc Krodera Atdzimšanas dziesmas parauga drāmatisku penterējumu pļaujas svētkiem Rēzeknē. Viņš pats smējās ar pasakas vārdiem: „Ne māku rakstīt, ne bakstīt, jau ceļ mani par ķēniņu“.

To prasīja tendenciozā valsts politika iepretim Latgalei, un tā sāka izbeigties tikai tad, kad apkārt Latvijai sāka savilkties draudīgi mākoņi.

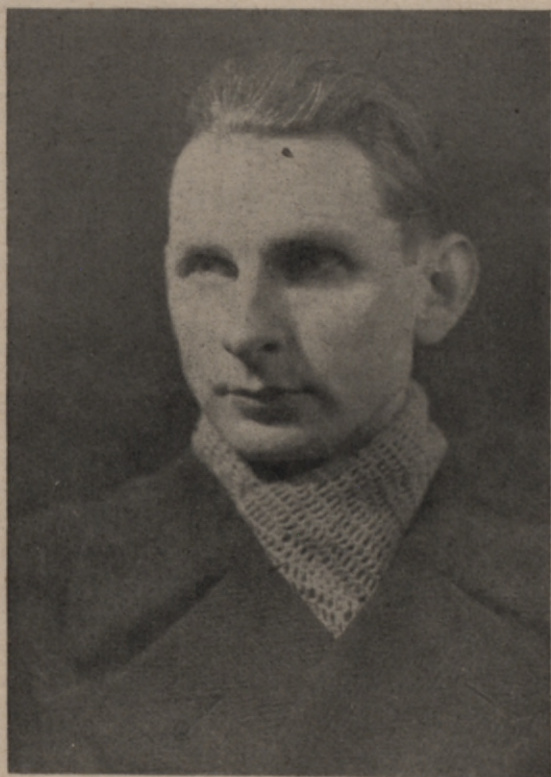
Tad visā dzīvē iestājās zināms pagrieziens uz izligšanu. Tāpat arī presē un literatūrā. Nabags Latgales vienīgais izdevējs Vl. Locis, kuŗa lūgumi pēc izdevniecības atļaujām desmitiem reizes tika noraidīti, nu tās atļaujas dabūja. Ar režisoru E. Feldmani arī man tika atsūtīta ekstrā ziņa — iesniegt kādu lugu Sabiedrisko lietu ministrijai godalgošanai un uzvešanai Rīgas teātros. Tāpat pienāca aicinājums uzrakstīt lugu mazpulkiem un radiofonam — godalgošanai. Daugavas vēstneša redaktors Vanags, kuŗš agrāk lepni pagāja garām, nu zvanija vai pārdienas: „Taču dodiet kādu romānu, stāstu vai rakstus avīzei. Taču uzņematies Daugavpils dziesmu svētkos diriģēt līdzās T. Reiteram!“

Šis rindas es rakstu ne aiz lielības vai pārmetuma, bet lai atvērtu dažam labam acis, kas arī šodien nav atgīdies no urrā patriotisma murga, kas daudz ir kaitējis mūsu tautas viengabalainībai un smagajos pārbaudījuma gados prasījis daudz dzīvību upuŗus. Tie ir skarbi vārdi, toties šī atziņa iegūta sūrā ilgu gadu pieredzē, kad labā griba vienmēr atdūrās uz nepārdomātu uzpūtīgu pretestību no otras puses.

Cik lielu postu mūsu tautai nodarījuŗas novadu nesaŗķas, to varēs pārredzēt tikai tālākā nākotnē. Patreiz apmierināsimies ar vispārējo konstatējumu, ka cietēji ir abās pusēs. Arī es politisko pārmaiņu gados daudz esmu cietis no sveŗām varām. Krievi mani purināja un pratināja, ko esmu darījis plutokratiskās Latvijas laikā, vācieŗi darijo to paŗu un pratināja, ko esmu darījis boŗŗeviku gadā. Abas nelabvēlīgās varas aizveda pēc kratiŗanām arī papŗāvus saiņus ar manuskriptiem, kas pazuda bez ziņas. Un pie tiem

zaudējumiem nevar izslēgt arī mūsu pašu tautiešu vainu vismaz uzskūdišanā.

Lūk, tāda pieredze stāv man aiz muguras, un tāpēc trimdā ir daudz ko pārdomāt. Ar nožēlu ir jākonstatē, ka latviešu sadzīvē vēl nav notikusi maiņa uz labo pusi. Kā pie baltiešiem, tā pie latgaliešiem gājuši bojā daudzi rakstnieki. Būtu istais laiks nu visiem atmosties, izlīgt un sastrādāties kā īstiem brāļiem. Būtu laiks jau trimdā strādāt pie Latvijas vēstures un literātūrvēstures labošanas, mācību grāmatu sastādišanas jaunā garā. Bet vai tas notiks un kad — ? Būtu liela vēsturiska kļūda, ka latvju gara aristokratija, ejot trimdā sāpju ceļu, neliktu jaunus pamatus tautas sadzīves atveseļošanai un idejiskai atdzimšanai.

Arsl. Eglu

ANŠLAVS EGLITIS

MANA DZIVE

Esmu dzimis 14. oktobrī 1906. gadā Rīgā. Savu tēvu pirmo reizi atceros melnbārdainu un kuplmatainu, pārlīkušu rakstāmgaldam un papīriem. Mani pie viņa bija atvedusi sodīšanai kalpone no virtuves, kur biju pastrādājis nedarbus. Man acis sniedzās tieši pāri galda plaknei. Biju diezgan nobijies, bet tūdaļ pamanīju, ka tēvam paslēpies ūsās smaids. Klausīdamies kalpones sūdzībā, viņš laipni skatījās man acīs. Es atsmaidīju pretīm, viņš noglaudīja man galvu un mēs šķirāmies pilnīgā saskaņā. Bet, tikko es biju atgriezies virtuvē un balstīdamies uz savu negaidīti stipro aizmuguri, parādījās kalponei mēli, kas skaitījās ļoti liels pārkāpums, pēkšņi kā pērkonš no zilās debess pār mani nobira bargs un pelnīts tēva bāriens. Biju pagalam pārsteigts un iznīcināts. Tikai pēc laba laika noprātu, ka tēvs bija smaidījis sava darba nodabā un tikai vēlāk atcerējies un sapratis kas par lietu. No tā laika, ja man kāds uzsmaida, vienmēr rūpīgi vēroju, vai smaids domāts man vai smaidītāja paša domām.

Savu māti pirmo reizi atceros sakarā ar kādu skapi. Toreiz tas bija milzīgi liels skapis, kā debesskrāpis, es skatījos galvu atgāzis un zināju, ka uz tā, pasakainajos augstumos, lielā papes kastē atrodas saldi biskvīti.

Ziemu dzīvojam Rīgā, vasaras Cesvainē, kur mātei bija radi un radu radi. Mātesbrālis turēja veikalu ļoti vecā, biezsienainā kroģus celtnē, tuvumā tecēja strautiņš ar zivīm un vēžiem, bija spēļu draugi un draudzenes. Cesvainē netrūka nenieka, un tā joprojām man liekas visjaukākā vieta pasaulē. Bieži ciemojamies arī pie tēva radiem Madonas pusē. Tikai nedaudz kilometru šķīra šos novadus, bet ļaudis

bija stipri savādāki. Cesvainieši bagātāki, lepnāki, praktiskāki, madonieši lieli sapņotāji, sabiedriskāki un bezgala viesmīlīgi.

Pilsētas dzīve man no laika gala saistās ar klavieru skaņām un grieķu mitoloģijas tēliem. Mūsu ģimenē visi bija mūzikāli, izņemot mani. Tēvs ļoti mīlēja dziedāt; bieži atceros viņus abus ar māti pie klavierēm. Mitoloģijas bija pilni grāmatu plaukti. Tēvs studēja klasiskās valodas un bija sakrājis daudz labu izdevumu. Tos es pamatīgi nolietoju, sevišķi, kamēr vēl nepratu lasīt. Totiesu Orfejs, Odisejs un argonauti iekodušies manā atmiņā tikpat dziļi kā Kurbads, Niedrišu Vidvuds un trešais brālis-mulķītis, un es viņus varu iedomāties tikai tādus, kādus redzēju bērnībā šķirstīto grāmatu attēlos.

Rudeņos un pavasaros, kamēr vēl nebijām pārcēlušies uz laukiem, šad tad aizbraucām uz Dubultiem, kur tēvam bija labs ciems. Jūra man gauži patika. Viļņi, gliemežvāki, dzintars, bet visjaukākās brīnumbaltās un tirās smiltis. Mans sapnis bija tās dabūt līdzī uz Rīgu. Reiz sagādāju prāvu kulti un piebēru līdzī. Vecāki gan rājās, bet tad piekāpās ar norunu, ka maisiņš jānes pašam. Sākumā nekas, bet vēlāk un sevišķi Rīgā no vilciena līdz mājām tas bija briesmīgi. Es pūtu, vaidēju un zūdījos, bet neviens man nepalīdzēja, tikai aizrādīja, ka varu taču smiltis izbērt. To es nespēju un stiepu maisu gan pār pleciem, gan muguru, gan uz kumbra tik smagi, kā es neko un nekad savā mūžā neesmu nesis. Un raugi, mājās pārnestas, smiltis vairs nebija ne pusi tik jaukas kā jūrmalā, un es pirmo reizi nopratu, ka viss, kas nāk pārāk grūti, vairs nedara prieka.

Kad sāku iet skolā, uznāca 1. pasaules kaŗš un pirmie bēgļu laiki. Maskava palikusi atmiņā kā milzīga, daudzbaznīcaina mazpilsēta, drūma, salīdzinot ar Rīgu.

Vecāki dabūja skolotāju vietas tuvējā vasarnīcu miestā angļu licejā-internātā. Tur mācījās turīgu vecāku, visvairāk muižnieku bērni, kurus citās skolās vairs neturēja. Tas bija tā sakot skolēnu disciplinārais bataljons. Gāja raibi, bet interesanti. Daudzi skolnieki bija sen pilngadīgi un to vidū brīnumaini īpatņi. Vislabāk ar viņiem tika galā vingrošanas skolotājs jauns anglis. Reiz trīs vecāki skolēni gribēja viņu

piekaut, bet ar trīs labi tēmētiem dūres sitieniem tika noguldīti augšpēdus. Tāpēc visa skola angli mīlēja un cienīja, kaut gan viņš joprojām apbalvoja nepaklausīgos muižniekus spēcīgām plaukām. Būt par skolotāju šinī skolā nebija joks, un daudzu citu, sevišķi krievu tautības skolotāju stundās skolēni atļāvās pilnīgi pasakainas izdarības. Ziema bija neparasti sniegaina, iznāca varena slēpošana, jo bez slēpēm nevarēja godīgi ne līdz skolai tikt. Miestā dzīvoja arī dažas citas latviešu bēgļu ģimenes, tā kā pat man netrūka piemērotas sabiedrības. Vasarā tēvs aizbrauca uz Latviju kautko kārtot, Rīgu ieņēma vācieši, un viņš netika vairs atpakaļ.

Nu mātei vajadzēja gādāt par diviem dēliem un ilggadīgo kalponi. Ienesīgāka darba dēļ nācās pārcelties uz rūpnīcu pilsētu Sormovu, Volgas krastā netālu no Nižņij-Novgorodas, tagadējās Gorkijas. Tas bija liels nokvēpis miests Volgas krastā. Tur ražoja lokomotīves visai Krievijai un smagos ieročus kaņam. Ļaudis nabagi, tumši un cieti, nīdin nīda visu svešo. Sevišķi puikas, kas lieliem bariem skraidīja pa ielām. Viņi man tūlīt noprasīja: Kas tu esi? — Šo papēmienu es pazīnu. Ja atbildētu: Krievs — viss būtu kārtībā. Bet man nepatika tāda ticības apliecība un es teicu: Latvietis. — Ahā! Tā tad vācietis! Sist! — Jo vienkāršajam krievam visi svešzemnieki bija „vācieši”. Visu gadu, ko pavadījām Sormovā, atrados kaņa stāvoklī un varēju iziet uz ielas tikai rūpīgi pārbaudījis apkārtni un bruņojies ar akmeņiem un runģu. Visgrūtāk bija nokļūt skolā un pārnākt mājās, jo ap to laiku ienaidnieku pulciņi vienmēr dežūrēja ceļā. Beidzot iemanījās izkāpt uz jumta, noiet pa tiem puskvartāla un nokāpt uz citas ielas. Tādā pat ceļā mēdzu atgriezties arī mājās. Krievēni uzbruka tikai barā, un es savukārt pūlējos uzglūnēt un notvert tos pa vienam. Ar laiku man radās pāris draugu no skolotāju bērnu vidus. Sevišķi Nižņij-Novgorodā mēs izcīnījām pamatīgas kaujas pēc visiem stratēģijas likumiem. Viens pievilināja uzbrucējus, kurus satrieca pretuzbrukums no paslēptuves. Kaušanās bija diezgan nesaudzīga, āda uz galvas un rokām vienmēr bija pušu. Vienīgi es savus draugus nevarēju iemācīt rāpties pa ūdensnoteku caurulēm uz jumtiem, kas sevišķi akmeņu artilerijai piešķīra lielas priekš-

rocības. Ziemā ar aitādas kažoku mugurā tāds kāpiens nebija viegls, bet ko gan cilvēks visu neiemācās, ja vajadzība spiež? Šīs gaitas mājiniekiem rūpīgi slēpu. Bija skaidrs, ka man neviens nevarēja palīdzēt, drīzāk tikai kavēt.

Nevarēja sacīt, ka dzīve Sormovā zēnam būtu neinteresanta. Pavasara ūdeņu izrautie kailo gravu labirinti gar milzīgo upi, ledus iešana, pali, kad pretējais krasts pazuda tālē kā tikko samanāma zila svītriņa, bija ar savu romantiku. Lielajās rūpnīcās, kas pa sētu caurumiem puikām vienmēr bija pieejamas, redzēja daudz interesanta, sevišķi čuguna lietuvēs un valcētavās. Rūpnīca miestam bija sava veida universālveikals. Neraugoties uz daudziem sargiem, katrs ņēma, ko vien varēja aizķert un panest. Dažreiz likās taisni brīnums, kā rūpnīca varēja pastāvēt un darboties. Arī uz manas sirdsapziņas guļ kāds nedarbs. — Tuvojās jaunģads un māte ieminējās, ka laimes liešana neiznākšot, jo neesot ne alvas, ne svina. Es zināju, kur ir svins. Sameklējis maišeli, ierāpos noliktavu iežogā, kur nebeidzamās rindās stāvēja nosūtīšanai gatavie lielgabalu lādiņu rati, piekrauti un aizplombēti. Plombes bija no svina. Es ņipri locīju stieplu galus, un plombes diezgan viegli atdalījās. Savācis vairāk par kilogramu, griezoties doties mājup, un — ieraudzīju sargu, kas lēca beidzamos cilpus, lai mani saģrābtu. Tas bija traks skrējiens pa snieģaino klajumu līdz vārtiem augstajā sētā. Es pārsviedu maisiņu un, te man noderēja vingrināšanās kāpšanā, vārti bija augsti un gludi, bet es tiem pārļaidos pāri, pats nemanīdams kā, saģrābu savu svīnu un biju nozudis, pirms sargs paguva atslēgt durvis. Saprotams, es devos uz māju, metot milzu likumus caur visu pilsētu, lai man nesadzītu pēdas. Lai nemodinātu mātes aizdomas, plombes saplacināju un laimes liešana iznāca lieliska.

Tā kā ģimenē jau senāk bija puslīdz nolemts, ka man jāķlūst par gleznotāju, tad Sormovā gāju svētdienas zīmēšanas kursus. Tur zīmēja klusās dabas un ģipša figūras savādā veidā: papīrs bija melns, bet kad to ar ģumiju dzēsa, tas kļuva arvienu baltāks. Tā zīmējums izveidoja dzēšot. Ar kursantiem, kas visi bija vecāki par mani, satiku labi.

Ziemu Sormovā bija puslīdz bads. Pārtikām no kaltētām zivīm, slavenajām voblām. Visi mocījāmies ar cingū

un nespēku. Tur mana māte dabūja plaušu kaiti, kas viņu vēlāk noveda kapā.

Kādu rītu, pamodies, ieraudzīju uz galda baltmaizi un desu. Tūlīt nopratu, ka noticis kautkas ārkārtīgs. Tā arī bija — bija atbraucis tēvs, lai vestu mūs atpakaļ uz Latviju. Dzīve uz reizes likās kļuvusi pavisam gaiša.

Apmetāmieš Alūksnē. Atceros, pirmo reizi izgājis aplūkot jauno dzīves vietu, vispirms novērtēju stratēģisko stāvokli. Mājas ap mums stāvēja pa gabalu viena no otras, savu juntu taktiku es nevarēju lietot. Izpētīju žogus, cik tie viegli pārkāpjami vai caurlienami, kur akmeņi jātēsā līdz, kur dabūjami uz vietas, piemēram, svaigi labotos ceļa posmos. Ieraudzījis zēnus uz ielas, tūlīt ieņēmu aizstāvēšanai izdevīgu stāvokli. Es nesapratu, kāpēc viņi man neuzbrūk. Kad tie tuvojās aprunāties, es tikai gaidīju, kad sāks birt akmeņi no mugurpuses. Pagāja labs laiks, kamēr pārliecinājos, ka varu staigāt pa ielām neviena neapdraudēts. Jutos varenīti atvieglots.

Alūksne ir brīnišķīga vieta. Lielais ezers ar lielisko zveju, salām, pilsdrupām, plašajiem niedrājiem, peldēšanas, laivām un ziemā slidošanu — kad milzu platības pārklājas ar gludu ledu kā stiklu un skrejot par to saulainās dienās var dziļi dibenā redzēt dzeltenās smiltis — ir gatava zēnu paradīze. Par postu gada laikā Alūksnē apmainījās astoņas varas: vāci, baltie krievi, vairākkārt sarkanie krievi, igauņi un somi, tā kā dzīve bija diezgan nemierīga. Daudz laupīja. Pašas kaujas, salīdzinot ar tagadējām, nebija bīstamas, jo artilērija piedalījās pavisam reti. Šad tad, kad ložmetēju lodes kā pātagas plīkšķi sāka sisties mūsu nama sienā, kas bija vērsta pret aizsalušo ezeru, nācās kādu laiciņu pagulēt uz grīdas. Tas viss.

Zēnu rokās lielos vairumos nāca visādas kaŗa mantas; tika šauts, spridzināts un ugunots visnegantākā veidā, tā kā patiesi brīnos, kā man izdevās saglabāt visus locekļus veselus.

Alūksnes skolā zīmēšanu mācīja Jēkabs Kazāks; viņš irēja mūsu dzīvokli istabu. Pa visiem nemierīgajiem laikiem diezgan dūšīgi gleznoja. Vasarā uz Alūksni atbrauca Kazāka draugi no „Zaļās puķes“ un noturēja priekšlasījumu par moderno mākslu, demonstrēdami tajā pat dienā

sagleznotus paraugdarbus. Bija arī liela dekorāciju gleznošana vietējam teātrim, kur es maisījos visiem pa kājām. Reiz atbrauca ciemā Ed. Virza, braukājām ar laivu, peldējāmies, pie kam Virza izrādījās teicams nirējs.

Rudenī pārcēlāmies uz Rīgu, un tūlīt nāca Bermonta uzbrukums. Mēs dzīvojām pie esplanādes tieši pretim kara ministrijai, un to vāci pastāvīgi apšaudīja. Atceros, kādā krēslas stundā pēkšņi nozibsnīja un nograndās uz ministrijas jumta, kāda granātas šķēpele izspindza cauri mūsu rūtīm un atsītās tēvam pret krūtīm. Tā ilgi vēl glabājās uz tēva rakstāmgalda. Pieminot rūšu caururbšanu, nāk prātā cits gadījums. Neilgi pēc bermontiādes man nāca rokās Benevenuto Čellini Dzīve, laikam krievu valodā, jo vāciski un angļiski sāku lasīt tikai vēlāk. Saprotams, lielā sajūsmā arī es ķēros pie veidošanas. Ar grūtām pūlēm sadabūjis mālus, izveidoju „Mefisto uz delfīna”, pie kam viņu vietā pilnīgākas ilūzijas labad iedarināju mālos zalgojoša zaļa stikla pudeles. Pēc kāda laika kādā citā grāmatā izlasīju, kā renesanses tēlnieks Verokkio, sastridējies ar Venēcijas padomi, sabojā savu Kolleoni statuju un aizbēg. Ko gan es varēju darīt citu kā arī iznīcināt savu Mefisto? Mēs dzīvojām ceturrtā stāvā, un piemērotākais bija izsviest to pa logu šaurā, slēgtā sētā starp māju blokiem, kurā neviens nekad negāja. Prāvais sakaltušu mālu klucis sasprāga uz asfalta ar lielisku spērienu. Bet tūdaļ sekojošā spalgā stiklu šķindoņa lika man nobālēt un aizcirst logu. Biju aizmirsis, ka uz šo sētu iziet sētnieka pagraba dzīvokļa logi. Divas minūtes vēlāk kāds mežonīgi zvanīja pie mūsu dzīvokļa durvīm. Katrs, kas pazīst Rīgas sētniekus, var iedomāties, kas notika tālāk, ja vēl pie tam šis sētnieks bija sēdējis pie sava loga un skuvies brīdī, kad šķembas satrieca viņa rūtis! Nav ko brīnēties, ka interese par tēlniecību man no tās reizes stipri saplaka.

Gadi pēc brīvības cīņām bija skaistu cerību pilni. Dzīvi atceros nevaldāmo un aizraujošo uzņēmību, kas kūšāja visos un visur. Pat mans tēvs, kad viņam piešķīra kādas muižiņas centru, domāja līdztekus savam darbam kļūt arī par lauksaimnieku. Vecajā kungu namā bija daudz neparasti augstgriestainu istabu, kurās ziemā nācās grūti piekurināt, un visādas divainas pažobeles, kāpnēs un ejās.

Apkārt — aizauguša parka fragments, reti un ļoti veci koki un krūmi kā botaniskā dārzā, kam visam rakās cauri no kaŗa atlikuŗie bunkuri un grāvji. Nevisai tālu tecēja Gauja un Brasla, dziļās gravās, starp augstiem ieŗiem, apkārtējos meŗos slēpās ezeriņi. Vasarā mūsu mājās bija ļoti jauki, seviŗķi, kamēr vēl bija dzīva māte un vadīja saimniecību. Vēlāk, kā jau izrentēts, īpaŗums drusku panīka, taŗu apmēram 15 tur pavadītās vasaras atceros ar patīku. Mans tēvs tur sarakstīja gandrīz visus lielākos to gadu darbus. Rīgā viņu kavēja darbs ģimnazijā.

Vidusskolā iedams, daudz nocīnījos ar sportu, vieglatletiku. Līdztekus gleznoju Tones privātdarbnīcā. Meistars pats atradās savā straujākā meklējumu posmā, stastīja daudz un aizrautīgi, skolnieki klausījās kā apburti. Es biju par jaunu šīnī pulkā un vismaz pirmajā gadā nesapratu itin nekā. To, ko es tur sakrāsoju, itin labi varētu triept arī mājās bez pamācīŗanas. Bet Tone bija pacietīgs un nemaz netaisījās mani tramdīt pirms laika. Domāju, viņš rīkojās ļoti pareizi. Šīnī pirmajā gadā notīka darbnīcas izstāde, uz kuŗu gatavojās ilgī un rūpīgi. Nojausdams savu stāvokli, nemaz negribēju maisīties „lielajiem” pa kājām. Taŗu tīka nolemts, ka jāizstādās visiem. Tā kā sēpijas mazģājumi, ko darbnīcas biedri darināja ļoti virtuozī, man nepavisam nepadevās, saakvarelēju raībus „kostīmu zīmējumus” un sapraudu uz savas sienas bez kāda ierāmējumā un pārdomāta iedalījuma. Izskatījās ļoti neglīti. Uz atklāŗanu man neīznāca aizīet, jo bija jāapmeklē kādas sporta būŗanas. Kad pēc daŗām dienām ierados izstādē, nesapraŗanā ievēroju, ka visi biedri noskatās manī ar nicīnāŗanu, smīniem un neslēptu nedraudzību. Beīdzot pasvīeda avīzi. Kāds pazīstams grafiķis no modernīstu nometnes toreīz rakstīja kritīkas ar jocīgu pseudonīmu — Marija Safronova. Šī Marija nebīja Tonem visai draudzīga un bīja izkritizējusi patīesi labo un interesanto izstādi, kā saka, „no panckām ārā” un, lai jo vairāk īekostu, saslavējusi manus darinājumus tīkai tāpēc, ka tie nemaz neatģādīnāja Tones „skolu”. Tā bīja pirmā un arī vislabākā atsauksme, kādu esmu saņēmis par savu glezniecību.

Skolā pa tam bīju stipri nolaidīes un, lai to beīgtu, nācās stipri piepūlētīes. Piemetās slimība, kas manī noveda

Sveicē. Nodzīvoju gandrīz gadu Leizenē, Alpu kūrvietā, netālu no Ženevas ezera. Tas bija iespaidiem bezgala bagāts laiks. No balkona, uz kuŗa parasti gulēju, varēja redzēt Bernes un Valisas Alpu ķēdes ar paŗu Monblāna kupolu pāri visam. Augu dienu varēja vērot viskrāŗņākās mākoņu feerijas, visbanalākos un skaistākos saulrietus, bet pavasarī uz tuvākām nogāzēm labi saredzamas brāzās neskaitāmas lavīnas. Kalni man iepatikās tik ļoti, ka vēlākos gados, Eiropu apmeklējams, ikreizes centos iemest kādu likumu arī Šveicē. Visu tautību ļaudis, slimnieki, ziemas sportisti, alpinisti un šādi tādi dikdieņi malās šajā kūrvietā. Tur bija tikdaudz lietu ko izmēģināt, sākot no kalnā kāpšanas līdz lielo viesnīcu faŗingiem, ka pa visu to laiku nenovēroju neviena slimnieka, kas kautcik būtu uzlabojies. Labi vēl, ka gadījās dzīvot vienā viesnīcā ar Francijas tā gada ņacha meistaru Andrē ņeronu, kas ģarlaikodamies bija ieņēmis galvā iemācīt mani labāk spēlēt par daŗiem vācieŗiem, kas dzīvoja tajā pat viesnīcā un kuŗus viņš, kā jau francūzis, nevisai ieredzēja. Tā ka viņi nebija nekādi meistari, tad pēc pus gada pūlēm ņerons savu mērķi sasniegza. ņachs ir samērā mierīga spēle un slimam cilvēkam katrā ziņā piemērotāka nekā alpinisms vai braukšana ar bobsleju. Kas zin, vai ņachs man toreiz neizglāba dzīvību.

Liekas, šajā skaistajā kūrvietā es tomēr būtu sagaidījis savu galu, ja kāds ļoti laipns ārsts mani taisni dzīŗus nepārdzītu mājās. Apmeklējis visas gleznu galerijas, kādas pa ceļam varēju aizgūt, pārbraucu dzimtenē.

Tur bija maz priecīga. Arī māte stipri slimoja un atradās kādā sanatorijā uz laukiem. No ceļa saguris, nepasteidzos viņu tūlīt apmeklēt un nesastapu vairs dzīvu.

Trīs nākoŗie gadi bija drūmi. Dzīvoju uz laukiem viens un ārstējos. Ja katram cilvēkam ir dots tikai zināms krāŗjums ģribasspēka, pacietības un siktsuma, tad savējo tikpat kā visu esmu izlietojis ņajos gados vispedantiskākai ārsta priekŗrakstu ievērošanai. Bet tas bija pilnīgi nepiecieŗami. ņini laikā diezģan daudz lasīju, kaut arī ne vienmēr sistēmatiski, un, nevarēdams gleznot, mēģināju ņo to uzrakstit. Reiz kādu dzeju parādīju Ed. Virzam, kas tolaik bieŗi ciemojās pie tēva; vēlāk viņu ceļi ņķīrās. Dzeja saucaŗ Lords un bija dzīvi apņikuŗa cilvēka prātoŗana. Ja man

veselība neļāva dzīvi īsti dzīvot, tad neatlika nekas cits, kā to nicināt. Virza milēja jokus un mazas literāras sensācijas. Viņš iespieda dzeju Brīvā zemē. Tas notika 1926. gada rudenī.

Kaut gan par dzejnieku netaisijos, šad tad uzrakstīju pa dzejolim un reiz sacerēju pat paģaru poēmu, ko nekur neņēma pretim, aizrādot, ka poēmu laiks esot pagājis. Beidzot to iespieda žurnāls Burtnieks, bet samaksāja tikai pusi no parastā honorāra. Ne jau naudas, bet prestiža dēļ, kas jaunībā liekas tik svarīgs, devos pie paša virsredaktora Ausēja sūdzēties. Ausējs ļoti saskaitās un mani briesmīgi sabrāza par ideālisma trūkumu un mantkārību. Bet prestižs palika prestižs, es atkāpties nevarēju un līdzdarbība Burtniekā bija jāizbeidz.

Biju sācis rakstīt arī prozu. Tā man ļoti patika, bet nepadevās, kaut gan tēvs ar padomiem neskopojās. Manus stāstiņus ņēma pretim tikai Latvijas Kareivis, bet tur, es biju tā sakot savs cilvēks. Sataisīju prāvāku stāstu Veselības kalnos par dzīvi Šveicē un aiznesu žurnālam Daugava. Mani noraidīja. Uzrakstīju citu stāstu no tautas dzīves Dārznieks un viņa zirgs un nesu Skalbem uz Piesauli. Skalbe saņēma mani draudzīgi aiz pogas un sirsnīgi, kā viņš to prata, aizrādīja, ka, ja mans tēvs esot rakstnieks, tad nevajagot tūlīt ķēmoties pakaļ. Viņš savam dēlam gan neļaušot rakstīt, sevišķi, ja pasaulē esot tik daudz citu jauku amatu. Ja ne citādi, lai rakstot tāpat sevis pēc, necenšoties iespiest. Es nopratu, ka tās nebija Skalbes domas vien un ka neviens labprāt neticēja, ka no Eglīša otrā izdevumā iznāks kas prātīgs. Mans stāsts Skalbem nepatika, bet lai cilvēku nesāpinātu, to iespieda. Es atzinu, ka Skalbem daudz taisnības, un nolēmu uz priekšu pēc iespējas kopt glezniecību. Bet, ko lai dara, rakstīt kā par nelaimi gribējās, un rakstišana bez iespēšanas, lai nu ideālisti saka ko sacīdami, ir tomēr kā ēdienu vārišana bez maltītes.

Daudzmaz atspirdzis un salāpījies, 1930. gadā iestājos Latvijas mākslas akadēmijā. Gribējās arī likt lietā Šveicē gūtās šaha mācības un iestājos Rīgas šaha klubā. Toziem notika bargs kvalifikācijas turnīrs, kurā kā iesācēji spēlēja līdzī vesela rinda tagadējo latvju šaha slavenību. Uzvarēja Endzelīns; man pēc izmisuši pūliņiem izdevās savākt

taisni tikdaudz punktu, cik vajadzēja, lai iegūtu tiesības spēlēt kluba pirmajā-kategorijā. Bet — es redzēju, ka šachs prasa pārāk daudz spēka un laika; ja gribēja nopietni gleznot, tad neatlika nekas cits kā atteikties. Ar žēlabām un skaudību lasīju laikrakstos šacha ziņas, ka mani bijušie sāncenši kāpj arvienu augstāk pa meistarības kāpnēm.

Kā akadēmijas audzēknis sāku rakstīt recenzijas par glezniecību sākumā Latvijas Kareivī, ko Rīgā maz lasīja, vēlāk arī citos laikrakstos. Sāvus desmit gadus no vietas esmu aprakstījis ar retiem izņēmumiem visas parādības latvju tēlotājās mākslās. Tika nodibināta Mūksalas mākslinieku biedrība, rīkotas izstādes, arī pa akadēmiju gāja diezgan raibi, bet tas ir cits stāsts.

Gadījās, ka vienu vasaru pie mums uz laukiem apmetās kāds plaši pazīstams mākslinieks ar ģimeni un dāzēm paziņām. Šis cilvēks bija trakākais fantasts, kādu jebkad esmu redzējis. Taisni plīsdams no enerģijas un dzīves spara, viņš visu, ko darija, pārvērta voronņeiskmā. Viena no viņa pamatkaislībām bija zveja. Ar kādām runām, plāniem un grandiozām cerībām viņš posās uz upi, zvejoja un vēlāk attaisnoja katrreizējo neveiksmi, tās bija taisni nesamaksājamas izrādes. Ja kādam līdzzvejniekam kas vilās, viņš stundām ilgi briesmīgi rājās un zūdiļās. Viņš piesauca par vainīgo visas iespējamās un neiespējamās sodības, un baismīgās līdzības kāpa vai līdz pasaules jumtam. Ievēroju, ka jau pēc otrā lāsta viņš, aizmirsis dusmas, improvizē tālāk, noreibis no tā, kā kladz un sit viņa vārdu kaskādes. Aizrauts es staigāju viņam visur līdz.

Es mēģināju aprakstīt šo vīru un atdarināt viņa neatdarināmās runas. Es strādāju citīgi, bet man neizdevās notvert ne mazu daļu no modeļa krāsainības. Kaut gan jaunais cepums Maestro neko nepārspēja iepriekšējos, riskēju to atkal nest uz Daugavu. Redaktors milēja jokus un mazas literāras sensācijas, viņš pazina attēloto un nolēma gabalu iespiest, lai papriecātos par traci. Efekts bija diezgan stīprs. Mans modelis šausmīgi pārskaitās, bārās redakcijā, meklēja mani visās malās, lai pārmācītu, un Daugavas lasītājiem, patiesi, iznāca savs „amizieris“. Pagāja labs laiks, kamēr es izlīgu ar savu modeli, jo viņš beidzot atzina, ka

nekas ļauns nav noticis un mans gabals drīzāk veicinājis viņa populāritāti, nekā tai kaitējis.

Tomēr, es labi apzinājos savu kļūdu. Biju pārāk kopējis dabu un tā piešķīris savam darbam neizlidzināta fragmenta veidu. Turpmāk nekad vairs neesmu aprakstījis kādu vienu noteiktu cilvēku. Esmu gan meklējis vielu savā tiešajā apkārtnē, bet allaž mēģinājis veidot tipu, kas, tā sakot, pārstāvētu zināmu ļaužu „sugu”. Taču maniem labajiem nodomiem neviens vairs negribēja ticēt. Lasītāji mūžīgi meklēja „aprakstītos”, un ja mani turpmākie stāsti modināja kādu interesi, tad, diemžēl, laba daļa no tās piekrit šim apstāklim, kas atrodas gluži ārpus mākslas. Šī meklēšana nonāca pat tik tālu, ka radās ļaudis, kas paši pieteicās un reklamēja sevi par dažu manu stāstu un romānu „varoņiem”, kaut gan tie bija izdomāti.

Pēc Maestro iespiešanas gaitas sāka tā kā pašķirties. Nu Daugava pieņēma arī noraidīto stāstu Veselības kalnos, kam gan bija uzlicis citu virsrakstu: Jaunā Fiume.

Ap šo laiku Vīrza mani iepazīstināja ar Ēriku Ādamsonu. Pirmajā jaunībā Ādamsons patiesi bija neparasta parādība. Pilnīgs eiropietis no ārienes un iekšienes. Aprbrīnojami vispusīgām zināšanām literātūrā, sevišķi angļu, izsmalcinātu un nekļūdīgu gaumi. Patiesi, nesaprotu, kur viņš visu to bija ņēmis, jo nāca no gluži pilsoniskas vides. Visu pasauli viņš skatīja tikai caur mākslu, visa dzīve viņam bija tikai dzejas komponents. Mūsu intereses un slēdzieni laimīgi sakrīta, mums radās nebeidzami daudz vietas ko pārspriest un parvērtēt. Dienas kārtībā visvairāk bija angļu autori. Mēs pētījām viņu aukstasinīgo, konstruktīvo tehniku, apskaudām prasmī tēlot visfantastiskākās lietas un trakākās izjūtas pašapzinīgā mierā, kā zinātniski aprakstot kādu minerālu. Šādu draudzību es gribētu novēlēt katram iesācējam rakstniekam.

Toreiz latvju literātūrā bija neparasta rosība. Visas paaudzes cīnījās ap jauniem stila un formas meklējumiem. Skaļākā mūsu vecuma jaunatne pulcējās ap žurnāli *Trauksme*, kur kultivēja bravūrīgā Majakovska un vācu ekspresionistu iespaidus. Mēs nevarējām pieslieties ne-

vienam nogrupējumam. Arī minētie dzejnieki mums nebija nekāds atklājums, jo pazinām avotus, no kuŗiem tie smēlās paši. Tūlīt nāca atmaksa: Trauksme plašā recenzijā izsludināja mūs par „furunkuljiem uz latvju literātūras miesas”. Arī vēlākos gados neesmu varējis sabiedroties ne ar vienu nogrupējumu. Kauns atzīties, neesmu apmeklējis pat nevienīgu no toreiz tik populārajiem Zaļās Vārnas Jampampiem. Visu atlikušo spēku un laiku man atņēma glezniecība, Mūksalas mākslinieku biedrības gaitas, izstāžu rīkošana, ceļojumi un akadēmija, kuŗā biju sev sakrājis kvēlošas ogles uz glavas, rakstīdams recenzijas, kuŗās savā sirdsvientiesībā biju pārmetis šo to pat profesoriem, sevišķi no minoritāšu aprindām. Bet tas, kā jau sacīju, ir cits stāsts.

1935. gadā beidzu mākslas akadēmijas figūrālo darbnīcu un dažus gadus sabiju par zīmēšanas skolotāju kādā meiteņu ģimnazijā. Kaut gan skolas darbs nav nekāds vieglais, šis laiks tomēr palicis labā atmiņā. Šajos gados vairākkārt ceļoju pa Eiropu, vairāk vai mazāk saistīties ar kādu avīzi. Tas, saprotams, ceļošanas priekus stipri samaitā. Sēdi nu un raksti, kad esi pagalam noguris vai kad prāts nesas pavisam uz citām lietām. Peļņas rūpes atvieglojās, kad laikraksts Jaunākās Ziņas noalģoja mani par tā saucamo „rakstnieku”. Tas bija brīvs no redakcijas darba, bet tam katrā laikā varēja pasūtīt kādu rakstu, gan ne vairāk kā vienu nedēļā, un vajadzēja apsolties nerakstīt citiem izdevumiem bez redakcijas ziņas. Kaut gan mani kā jaunāko šinī katēgorijā tramdija biežāk nekā pārējos un nācās daudz braukāt apkārt, rakstīt pat par sportu un vēlāk, ar pseudonimu, arī par dažādām kaŗa lietām, tomēr dzīve taisījās ierītēt rāmās sliedēs, jo atlika diezgan laika arī paša nodomiem.

Man ļoti patik teātris. Taču drāmatiskā tehnika tik ļoti atšķīras no citām rakstniecības nozarēm, ka biju cieši nolēmis, lai neizkļiedētu spēkus vēl vairāk, nekad nemēģināt rakstīt skatuvei. Bet reiz gadījās ieiet Nacionālajā teātrī pie direktora J. Rozes. Laikam, Mērnieku laiku vārdiem runājot, bija uznācis „lugu trūkums”, jo Roze sāka mani kārdināt ar lugu rakstīšanu. Runādams viņš nemanot iekarsa un beidzot lieliskā triepienā nolika man priekšā drāmatiskās tehnikas pamatprincipus tik strupi un asi, kā

lugas trūkumus veikli nomaskējusi, mani pašu tie bargi satrieca. Lai kaut cik labotos, vēl mēģinājumu laikā sāku rakstīt Dailes teātrim otru komēdiju, atkal paredzēdams lomas noteiktiem aktieņiem. Ar otro lugu negāja vieglāk kā ar pirmo. Virsraksts bija nelaimīgi uzlicies Par purna tiesu, un to teātru virsvadība atzina par prastu. Man lika to mainīt. Bet šis nelaimīgais, zirgu sportā pieņemtais izteiciens bija iestrādāts daudzās vietās tekstā gandrīz kā refrēns . . . Pēdīgi Nacionālais teātris iestudēja lugu tādu kā bija, klusām iespieda visas afišas un programmas, tā kā izrādi varēja vai nu tikai kategoriski aizliegt vai atļaut. To atļāva. Daļa iepriekšējo vainu likās novērsta, bet to vietā bija saradušās citas. Taču Zariņa virsrežijā luga ritēja tik gludī, ka pat kritika meklēja lugas trūkumus pavisam aplamā virzienā. Tas nostiprināja manu ticību režisora visvarenībai vēl vairāk.

Esmu bieži dzirdējis nostāstus, ka pirmizrādēs autori ciešot briesmīgas mokas, redzēdami, cik aplami un nepilnīgi iemiesojas viņu tēli. Par sevi to nevaru sacīt. Vai nu tāpēc, ka tiku noskatījies visos mēģinājumos mānīgajā cerībā notvert teātru valodas un iespaidīgās replikas noslēpumu un novērojis tēlu pakāpenisko izveidošanos, man jāliecina, ka aktieņi netikvien izcēla apmēram visu, kas lomās jau bija, bet vienmēr parādīja vēl papildu iespējas, kādas rakstot nemaz nebija ienākušas prātā.

Nobeidzot, jāsaka, ka līdz šim mans mūžs bijis viegls. Savu jaunību esmu dzīvojis mūsu tautas un valsts krāšņākā laikā, pārticis un ērti. Gandrīz vienmēr esmu strādājis tikai to, kas man darījis prieku. Varbūt tāpēc vēl arvienu neesmu iemācījies strādāt ikdienas sistematiski, bet bez šīs mākas grūti paveikt ko lielāku. Ģimenē nekad neesmu sastapis pretestību saviem nodomiem, tikai atbalstu. Kritika gan šad tad ir krietni „uzdevusi“, bet pilnīgi pārprasts, kā tas tik traģiski noticis ar vienu otru latviešu rakstnieku, es neesmu nekad.

Un pat šeit, trimdā, kaut gan Berlīnes bumbošanā sadēga visa manta un mēs paši ar sievu tikai ar mokām izsprukām no gruvekļiem un liesmām, nevaru sacīt, ka būtu klājies slikti. Kara beigās saģaidījām klusā un ne-

skartā pilsētiņā Alba kalnājā. Pat manis rakstītās sadegušās grāmatas, izņemot vienu vienīgu, draugi un paziņas man atkal sadāvināja. Un tagad? Avīzēs jau bieži vien var lasīt, ka mums visiem ar katru dienu ejot labāk un labāk...

J. K. Kämpling

VALDEMĀRS KĀRKLINŠ

TULKOTĀJA PIEZĪMES

Nav lielāku sāpju kā nelaimē atcerēties laimīgas dienas, saka Dante, un lielajam trimdniekam to vajadzēja zināt. Arvien vēl nevaru ticēt šiem vārdiem. Varbūt tas tāpēc, ka mēs vēl īsti neticam savai trimdai, un mūsu atmiņas reizē ir arī cerības.

Ja ar nolūku nemeklē sāpīgo un skumjo, tad kavēšanās atmiņās man šķiet patīkamākais veids, kā atvadīties no aizejošās jaunības. Ir tādi brīži, kas toreiz, kad tos piedzīvojām, nelikās ne svarīgi, ne laimīgi, bet vēlāk kļuvuši par dzīves ceļa jūtīm.

Tādas bija dienas 1926. gada vasarā, kad biju ļoti apskaužamā nepilnu divdesmit gadu vecumā un ļoti neapskaužamā neziņas stāvoklī, ko tālāk darīt: turpināt pasāk-tās mācības Mākslas akadēmijā, kuŗas beigšanai trūka līdzekļu, kļūt par pasta ierēdni vai braukt atpakaļ uz tēva mājām Iecavā. Pēdējais būtu bijis visprātīgākais, to neatliekami ieteica ārsts, bet man tā likās apkaunotāja piekā-pība grūtību priekšā un glēva atsacīšanās no cīņas. Biju pamēģinājis strādāt pasta, bet tur darbs tā nogurdināja, ka vakaros vairs nevarēju rakstīt. Jo es jau toreiz paslepus šo to rakstīju un uzskatīju to par savu galveno uzdevumu, bet zināms, man ne prātā nenāca, ka no tā varētu dzīvot. Biju gan jau tulkojis divas grāmatas kādam iesācējam izdevē-jam, bet tas pats bij izputējis, tās izdodams, nu no cerētā honorāra nekas liels neiznāca. Te nejauši satīku kādu bijušo skolas biedru, jaunekli, kam arvien bija pilna galva amerikā-niskiem projektiem, un tas man piedāvāja tulkot kādu romānu, teikdams, ka tur iznāksot lielas lietas. Es neticēju, ka tur var kas iznākt, un tūlīņ biju mierā. Tas bija mūsu

valsts patstāvības un brīvās uzņēmības pirmajos gados, kad katrs trešais latvietis kala brīnišķīgus plānus, kas bieži tikpat brīnišķīgi izjuka. Būtu strādājis arī zinot, ka no lielajām lietām nekas neiznāks: man pilnīgi pietika ar prieku redzēt iznākam savu darbu.

Bet šī jauneklā vārds bija Helmārs Rudzītis un viņa pasākums bija Grāmatu Draugs. Starp tūkstoš zelta meklētājiem Latvijas Klondaikā viņš bija viens no retajiem, kas tiešām uzdūrās zelta dzīslai zem Pēterbaznīcas laukuma pelēkajiem akmeņiem. Viņš iespieda manu tulkoto grāmatu, noīrēja divas bēniņu istabas kantorim, ievietoja Jaunākās Ziņas dārgu sludinājumu, ka došot grāmatas gandrīz par velti, un gaidīja, kas nu būs. Kas par uztraukuma brīžiem! Ļaudis nāca, aizdomīgi pētīja grāmatu, ko bija tulkojis nepazīstams tulkotājs un izdevis nepazīstams izdevējs, un brīnījās. Nē, tur nebija nekāda Zelta lata bankas panama, tā tiešām bija grāmata, turklāt pabieza un tīri glīta! Un tad sākās lavīna, kas tikko neapgāza veco namu Pēterbaznīcas ēnā.

Sākās drudzains darbs. Lasītāju interese bij jāuztur, abonentu dāvātā uzticība jāattaisno. Mēs bijām jauni iesācēji, mēs mācījāmies no ārzemju paraugiem un savām kļūdām. Apgādam sākumā bija neliels tulkotāju kadrs, kur mani stiprie konkurenti un jaukie darba biedri bija Roberts Kroders un čaklās dāmas Elija Kliene, Lizete Skalbe un Zelma Krodere. Vēlāk to bija liels skaits. Izrakstījām kau dzēm ārzemju grāmatu, izmeklējām tās, kas šķita interesantākās, un strādājām. Rudziša gluži jaunās, tikko pirktais spiestuves mašīnas ne brīdi nedrīkstēja stāvēt dikā, un jaunā, enerģiskā izdevēja pirmais vārds apsveicinoties nebija „Labdien“, bet: „Kur ir manuskripts?“

Darba sajūsma bija tik liela, ka tagad atceroties šķiet, tāda varēja būt tikai jaunībā. Cik ātri aizskrēja laiks! Šķiet, toreiz Latvijā bija maz cilvēku, kas strādāja vairāk virsstundu nekā mēs. Elija Kliene, Aspaziju parafrāzējot, bij atradusi labu moto mūsu lālaika darbam: „Dzīvi nedzīvot, bet tulkot.“ Man nereti jautā, cik grāmatu es šais vairāk kā 15 gados esot tulkojis, un man jāatzīstas, ka skaidri nezīnu — nav līdzī katalogu, kur paskatīties, nav

arī pašu grāmatu. Katrā ziņā to ir vairāk par 50. Daudzas ir dziļi iespiedušās atmiņā, bet citas gandrīz piemirsušās.

Tulkošanu mēdz uzskatīt par vieglu darbu, kur nepieciešama tikai valodas zināšana; pat ja to lāgā neprot, var taču paskatīties vārdnīcā. Ka gluži tā tomēr nav, par to vislabāk pārliecinājās tie bijušie deputāti un citi karjērā avariju cietušie, kas domāja, ka tulkot var katrs, kam nekā labāka nav ko darīt. Tā bija gluži nekaitīga konkurence, kam parasti pietika jau ar pirmo grāmatu. Nelīdzēja arī vārdnīcas, par brīnumu izrādījās, ka tur var atrast tikai to, kas zināms, bet nevienam sarežģītam jautājumam vārdnīcas, vismaz parastās, atbildi nedod. Patiesībā tikai rakstnieki un paši tulkotāji zina, cik šis darbs grūts. Katrs autors savā darbā ietvēris pasauli, kas ir tik plaša, cik bagāts viņa gars. Lai izvadātu latviešu lasītāju pa svešo tautu dzīves un gara labirintu, tulkotājam tas jāpazīst līdz pēdējam kaklam. Bet tulkotāja darbs ir arī ļoti auglīgs un interesants. Katram jaunam rakstniekam neko nevar tik sirsnīgi ieteikt kā tulkot vismaz dažas tādu autoru grāmatas, ko viņš cieni.

Ja arī sākumā negāja viegli, vēlākos gados izstrādāju metodi kā tulkot. Vispirms tehniskais darbs: visu grāmatā sastopamo tehnisko terminu, valodas, dialekta un vēsturisko īpatnību noskaidrošana. Tad — iejušanās autora stilā, kas dažkārt prasīja ilgākus, atkārtotus vingrinājumus. Kad stils, parasti pēc apm. 50 lapaspusēm, bija „rokā”, tālākais veicās ātri un viegli. Iemīļoto autoru, sevišķi angļu un amerikāņu grāmatas pēc šāda sagatavojuma tulkoju vienkārši diktējot mašīnrakstītājai, tāpat kā to darīja „tulko-tāju meistars” Roberts Kroders. Vidēji bieža romāna tulkojums kopā ar korrektūru aizņēma apmēram 3 mēnešus laika. Kādu dēku romānu pārtulkoju 3 nedēļās, Margeritas Mičelas Vējiem līdzī prasīja vairāk kā 6 mēnešus. Tā kā iepriekš sagatavotās grāmatas dažreiz iznāca turpat vai vienā laikā, lasītāji brīnījās, kā var tās tik ātri pārtulkot. Reiz, iegājis kādā grāmatu veikalā, dzirdēju šādu sarunu. Pircējs jautāja, kas tulkojis jaunāko Grāmatu Drauga grāmatu, un veikalnieks pateica, ka Valdemārs Kārklis. Kad pircējs vēl vilcinājās, veikalnieks sacīja, viņš domājot, ka es tulkojot diezgan labi. „Jā”, pircējs teica, „es viņu pazīstu. Bet katrreiz vis nevar zināt. Viņš jau netulko pats, viņš

tikai parakstās." Stāvēju turpat blakus, bet viņš mani nepazina; arī es viņu diemžēl redzēju pirmo reizi. Atstāju savu „paziņu” viņa pārlicībā, jo grāmatu viņš tomēr nopirka. Ceru, ka tā viņu apmierināja, kaut arī pēc viņa domām to biju tikai „parakstījis”.

Lielā rosība, ko izraisīja lētās grāmatas, pēcgālā bija visai svētīga, kaut arī tām, vismaz sākumā, bija savi trūkumi. Lasītāji iepazinās ar ārzemju literatūru, kas mūsu lasītājiem līdz tam bija diezgan sveša, jo vecākie apgādi tulkojumus izdeva maz, un Jaunāko Ziņu sniegtā izlase arvien turējās apmēram Tarzana līmenī. Neraugoties uz to, Grāmatu Draugam bija arī savi zvērināti pretinieki. Kad kļuva zināms, ka visvairāk izpirkts Kellermana Idiots un Brēma Dzīvnieku valsts pirmais sējums, par pērtiķiem, viens tāds gudrinieks teica: „Tas nav nekāds brīnums. Katrs taču grib lasīt par sevi”. Jautāju, vai viņš pats nelasa Grāmatu Drauga izdevumus? „Nē”, viņš drusku pārsteidzīgi atbildēja, „esmu lasījis tikai pirmo grāmatu”. Lai nekļūtu nesmalkjūtīgs, neatgādināju viņam, ka tā ir Kellermana Idiots. Kritiķiem bardzība parasti pārgāja, kad viņi vēlāk paši kļuva Grāmatu Drauga līdzstrādnieki. Negribu teikt, ka ieskatu maiņa notika materiālu apsvērumu dēļ. Drīzāk gan bija tā, ka, tuvāk iepazīstoties ar apgāda darbu, viņi sāka to labāk saprast.

Tagad šīs „cīņas” jau aizgājušas pagātnē, un „revolucionārs” Grāmatu Draugs jau sen iekaņojis drošu vietu starp citiem apgādiem. Kas toreiz šķita tik vienreizējs un neparasts, tagad atskatoties liekas, nav nekas cits kā vienas jaunības cīņa, kādas droši vien ir katrai paaudzei. Rūgtums ir aizmirsies, bet arvien vēl atmiņā paliek tā sajūsma, kādā tulkoju Remarka Trīs draugus, Falladas Mazo cilvēku, Golzvērdija Forsaitu teiku, Margeritas Mičelas Vējiem līdzī, Kronina Citadeli un Zvaigznes raugās lejup. Kaut arī tie ir tikai tulkojumi, šķiet, kaut kas no šīs sajūsmas būs ticis arī lasītājiem.

Citādas atmiņas saistās ar pēdējo gadu Zelta Ābeles apgādā. Te bija pavisam cita atmosfaira. Var teikt, ka abi apgādi bija tādi paši pretstati kā izdevēju personas: Helmārs Rudzītis moderns veikalnieks ar lielu drosmi un plašu vērienu, Miķelis Goppers drīzāk mākslinieks ar smalku

gaumi un spilgtu personību. Tas viņus nekavēja gluži labi saprasties.

Kādu dienu saņēmu Miķeļa Goppera aicinājumu ierasties apgādā uz pārrunām. Tas bija patikams pārsteigums, jo dažs literāts bez panākumiem centās tikt Zelta Ābeles līdzstrādnieku skaitā. Goppers līdzstrādniekus izraudzījās kā draugus, pēc savas gaumes, daudz neklausoties ieteikumos.

Pēc uzdotās adreses Maiznīcas ielā atradu dārza māju, kurās ārpusē nekas neliecināja, ka te darbojas pazīstams grāmatu apgāds. Mani ielaida istabā, kurai nebija nekā kopēja ar citu izdevēju kabinetiem. Tā drīzāk atgādināja studenta istabiņu: pavisam vienkārša dzelzs gulta ar svičrainu latvisku segu, rakstāmgalda vietā augstākajains sekretērs ar plauktiem. Uz kamīna malas vesela kaudzē vecu pistoļu un revolveru, pie sienas daudz zīmējumu vienkāršās logatās. Pēc īsa brīža istabā ienāca jauns cilvēks laipnu seju un asu skatienu, īsi apgrieztiem matiem un milzīgu kaķi uz pleca. Ar šo kaķi man bij jāiepazīstas vispirms, tas bija Brencis, un viņa nesējs un īpašnieks bija Miķelis Goppers, Viņš ielēja glāzēs vinu, nolika man priekšā prāvu kārbu ar papirosiem, un sākām runāt par literātūru.

Atnāca daži līdzstrādnieki. Ierisinājās saruna. Tikai vēlāk nopratu, ka tās gaitā mani „eksaminēja”. Miķelis Goppers jautāja, starp citu, ko es domāju par Jāni Medeni. Es daudzinātā dzejnieka toreiz vēl nepazinu. „Ko jūs sakāt par viņa pantiem?” Nojautu, ka aiz jautājuma kaut kas slēpjas, bet atbildēju tā, kā domāju: dzejā esmu vājš lietpratējs, tāpēc neuzņemos spriest, bet, ja jau par šiem pantiem tik daudz runā, tad laikam gan tur kaut kas ir. Tā nu nebija nekāda atjautīgā atbilde, bet Gopperu tā apmierināja. Smīnēdams viņš noteica: „Pareizi, laikam gan tur kaut kas ir!” Tikai vēlāk dabūju zināt, ka izdevējs nav Medeņa īpato metru cienītājs.

Viņš pateica, ka vēloties jaunu Kuprina Sulamītas tulkojumu. Šis darbs jau bij iznācis gluži atzīstamā tulkojumā, bet tas Gopperu neapmierināja. Aizrādīju, ka pēc manām domām tulkojums labs, un būtu puslīdz lieki noveli tulkot otrreiz. Bet Goppers savu nodomu negrozīja: „Jums tas jāpārtulko labāk.” Tas gan glaimoja, bet es par to nemaz nebiju pārliecināts.

Tikai vēlāk, kad atnesu tulkojumu, ko biju centies veikt cik labi vien iespējams, atklājās, ko īsti Zelta Ābeles izdevējs prasa no tulkojuma. Manuskriptu izlasījis, viņš teica: „To jau gandrīz varētu izdot. Tikai šo to vajadzētu grozīt.” Tad tas sākās. Šis dažas vietas izrādījās gandrīz katrs teikums, katrs vārds. Lasījām vārdu pa vārdam krievu oriģinālu, desmitām reižu Goppers skandēja teikumus sviņīgā, patētiskā balsī, apmēram tā, kā Virza mēdza deklamēt, un teica: „Klausaties, kā tas skan! Šī skaņa mums jādabū iekšā.” Viņš reizēm sagrozīja teikumus gluži neparastā veidā, un kad izmisis ņēmu palīgā Endzelīnu, viņš noskaities sauca: „Bet tas skan! Valoda nav bikses, ko var šūt pēc vienas piegrieznes.” Vispār, kas gribēja ar Gopperu labi satikt, tam nebij ieteicams bieži atsaukties uz cienījamo profesoru. Viņš bija nesamierināms jotētā r un dažu citu profesora ieteikto formu pretinieks.

Vakarā ap sešiem sākuši, parasti darbam metām mieru ap diviem trim nakti, kad istabā bija tik bieži dūmi, ka vairs nevarēja elpot. Tā tas turpinājās kādu mēnesi. Kad mazā grāmatīņa beidzot iznāca skaistajā Oskara Noriša ietērpā, to pārļasot bij jāatzīst, ka lielais darbs nav bijis vēltīgs un karstajiem strīdiem bijuši panākumi. Pēc Sulamītes iznākšanas biju pārliecināts, ka Goppers man vairs nedos neviena darba. Bet viņš atsūtīja divkāŗšu honorāru un jaunu uzdevumu. Par Sulamītes tulkojumu viņš teica: „Labs. Bet to altāri es jums nekad nepiedošu. Tas bojā visu grāmatu.” Lieta tā, ka pāris vietās biju atstājis jotējumu „altāra” ģenitīvā.

Vēlāk, kad pazīnu izdevēja gaumi, darbs ritēja gludi, un beidzamā laikā biju iemantojis jau tik lielu uzticību, ka izdevējs man dažos gadījumos deva rediģēt citu līdzstrādnieku manuskriptus. Bet šis darbs vairs nebija tik interesants kā šīvie strīdiņi pirmajā laikā.

Neaizmirstami atmiņā palikuši mazliet bohēmiskie darba un apspriežu vakari, kas notika gan izdevēja dzīvoklī, gan Oskara Noriša plašajā darbnīcā, gan pie kāda līdzstrādnieka, vai kādā restorānā. Kādi brīnišķīgi plāni tur netika kalti, kādi projekti cilāti! Ja mazā puse no tiem būtu istenota, tas jau būtu apvērsums grāmatniecībā, literatūrā un mākslā. Jautrību uzturēja lielais jokdaris glezno-

tājs Jūrasteteris, par oriģinālām iedomām gādāja temperamentīgais Norītis, par literātūru neapnika debatēt franču kultūras cienītāja Alma Gobniece, ar atturīgu šarmu valdzināja jaunā dzejniece Ingrīda Viksna . . . Ja gribētu pieņemt visus, būtu jāuzskaita dzejnieku, rakstnieku un mākslinieku lielākā tiesa, sākot ar „galma dzejnieku” Virzu un beidzot ar baskāji Irbi, kas vakaros gan nepiedalījās, tomēr vienu grāmatu tika ilustrējis. Un cauri ziliem tabakas dūmiem, pāri sarunās aizmirstām glāzēm un melnas kafijas tasēm mūs vienmēr pavadīja Miķeļa Goppera asais skats un smaids: drusku zobgalīgs, nenogurdināms, līdzstrādniekiem vēlīgs, pat izšķērdīgs, viņš brīžiem pats atgādināja fantastu romantiķi E. T. A. Hofmani, ko viņš cienīja vairāk par citiem rakstniekiem.

Kāpēc to visu stāstu pagātnes formā? Kaut arī daudzu draugu vairs nav, lielākā tiesa dzīvo un strādā tālāk. Helmārs Rudzītis turpina Grāmatu Drauga darbu Eslingenā, Miķelis Goppers izdod jaunas grāmatas Stokholmā. Un tomēr — tā, ko atceros šais rindās, jau ir pagātne. Mēs visi jau dzīvojam citā laikā, citā pasaulē un nemanot aizejam arvien tālāk no bijušā.

Nē, man šķiet, atmiņas nesagādā sāpes vien. Tikpat daudz taisnības kā Dantem ir arī kādam citam domātājam, Žanam Paulam, kas teicis, ka atmiņas ir vienīgā paradīze, no kuŗas mūs neviens nevar padzīt.

Henry Moore.

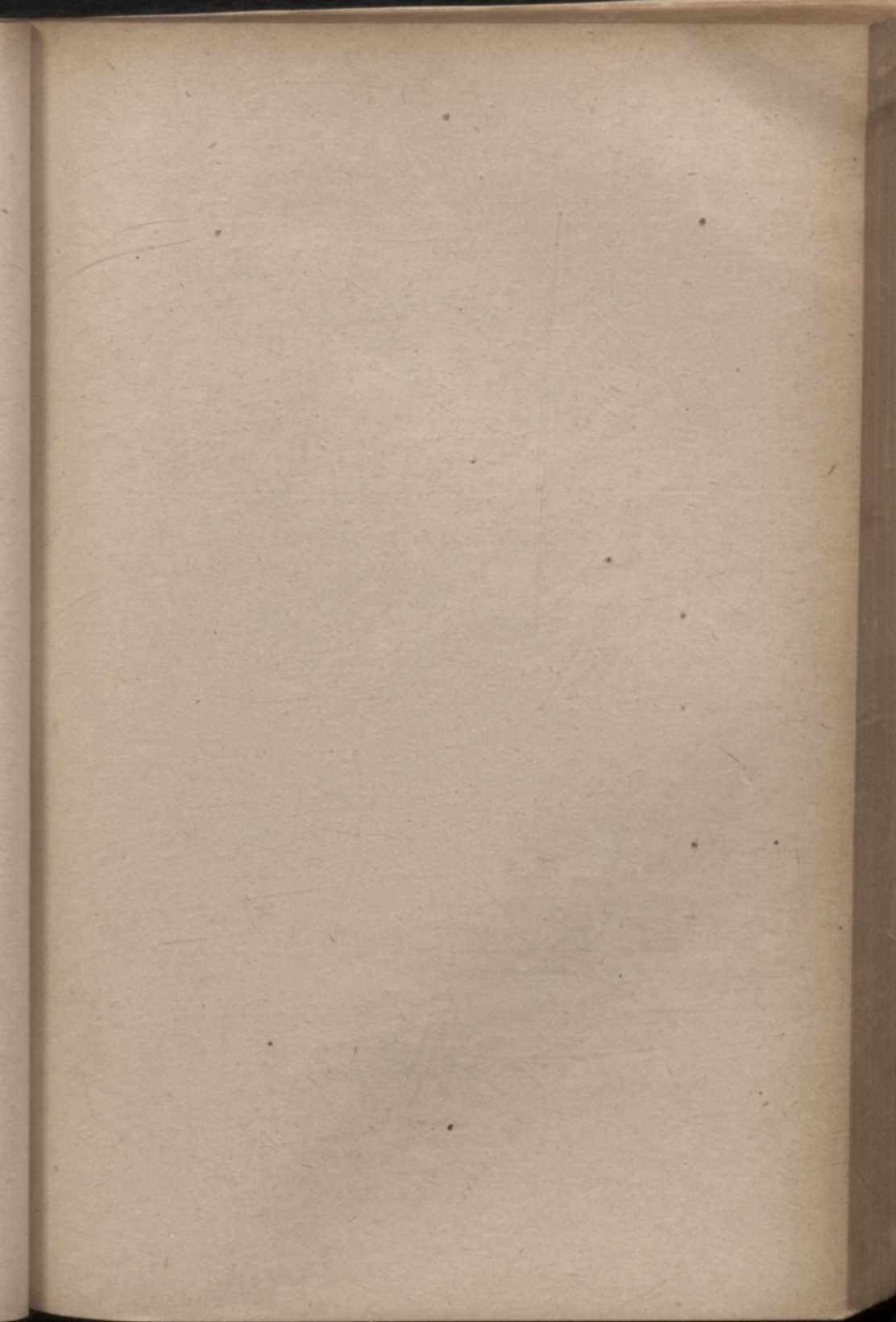
HENRIJS MOORS

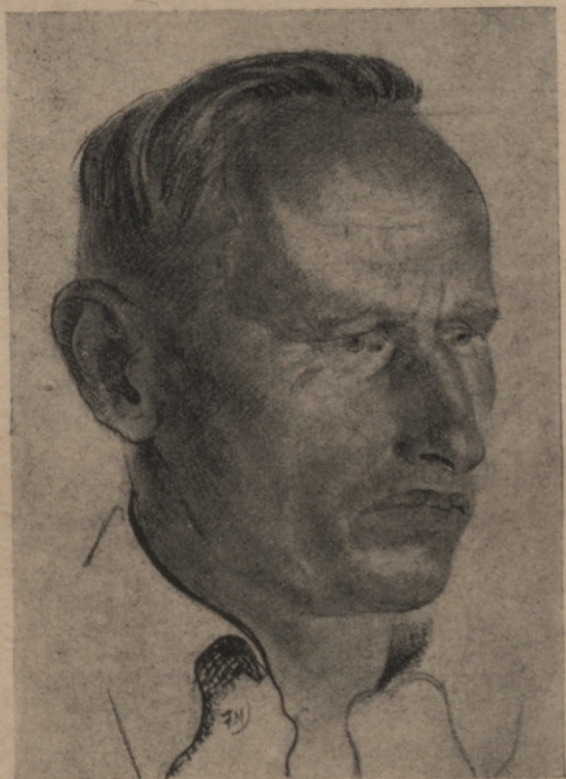
Esmu dzimis 30. nov. 1906. g. Lēdurgā, draudzes skolā, kur mans tēvs bija skolotājs. Pirmo izglītību baudīju tēva skolā, vēlāk Rīgā, tad bēgļu gaitās Krievijā — Staraja Russas pilsētā. Pēc ģimnazijas beigšanas pievērsos zīmēšanai — grafikai, mācīdamies pie vairākiem skolotājiem. Ļoti interesējos arī par lietišķo mākslu. Kādu laiku šai virzienā pat tā aizraudamies, ka sāku izrakstīt no ārzemēm labākos mēnešrakstus un ievērojamākos izdevumus šais jautājumos.

Uzaudzis tēva — skolotāja, ērģelnieka un košu vadoņa mūzikas mīļotāja ģimenē, vienā no tām vecajām Vidzemes draudzes skolām, kas guļ ierakusies sirmu kastāņkoku un simtgadīgu liepu vēsajā krēslā, es protams, tiku jo dziļi ietekmēts no šeit valdītājām reliģiskām un mūzikas tradīcijām, kas raksturoja viena otra Cimzes semināra bij. audzēkņa mājas. Rīta un vakara lūgšanas, mīkrēšļa stundas, kad klausījāmies, kā tēvs spēlē klavieres, tas viss atstāja manī dziļas pēdas daudzus gadus. Tādēļ nav brīnums, ka, sākdams interesēties par literātūru un izmeklēdams grāmatas lasīšanai, aizvien izmeklējos tos autorus, kas stāvēja tuvu aistētiskai kontemplācijai un krasam individuālismam. Ja kāds literātūrvēsturnieks teicis, ka Dostojevskim un Tolstojam māksla bija misija, Flobēram askēze, Balzākam smags darbs, bet Stendālam — bauda, tad es tolaik biju vistuvāk Stendāla mākslas uztverei. Šis vienpusīgās, pārjūteklīgās literātūras iespaidā (kādu laiku sevišķi cienīdams arī d'Anuncio formas smalkumu), 24 gadu vecumā uzrakstīju romānu piezīmju veidā, ne nieka nebēdādams par tā saturu un visu uzmanību pievēršot tikai stilam. Protams,

ka šī pirmā pārāgrā Skolotāju Kooperatīva izdotā grāmata un tās vēl nekur nedzirdētais un neredzētais autors nevarēja atrast kritiķu žēlastību. Pēc tam rakstīju stāstus, kas iespiesti dažos galvaspilsētas laikrakstos. Toreizējās Radiofona literatūras daļas vadītāja Ed. Virzas aicināts nolasīju Radiofonā nevien dažādus stāstus, bet arī pāris priekšlasījumus par lietišķo mākslu, par ko vēl nebiju zaudējis interesi. Kāds raksts par latviešu ornamentu vācu tulkojumā tika iespiests arī vācu mākslas žurnālā *Gebrauchsgraphik*. Īsi pirms dzimtenes atstāšanas J. Alkšņa apgādā iznāca mans īsromāns *Negaiss nāk*. Šajā grāmatā jau biju pilnīgi atbrīvojis no kādreizējiem vienpusīgiem iespaidiem un paraugiem. Traģisko mūsu dzimteni skārēju notikumu brāzmā tā līdzīgi dažiem citiem jaunizdevumiem palika pa daļai nepamanīta, izņemot dažas īsas recenzijas.

Vācijā esmu uzrakstījis diezgan prāvu skaitu īsstāstu, kas visi ievietoti mūsu trimdas izdevumos.
9. 12. 47.

A. De Lincis

ALFREDS DZIĻUMS

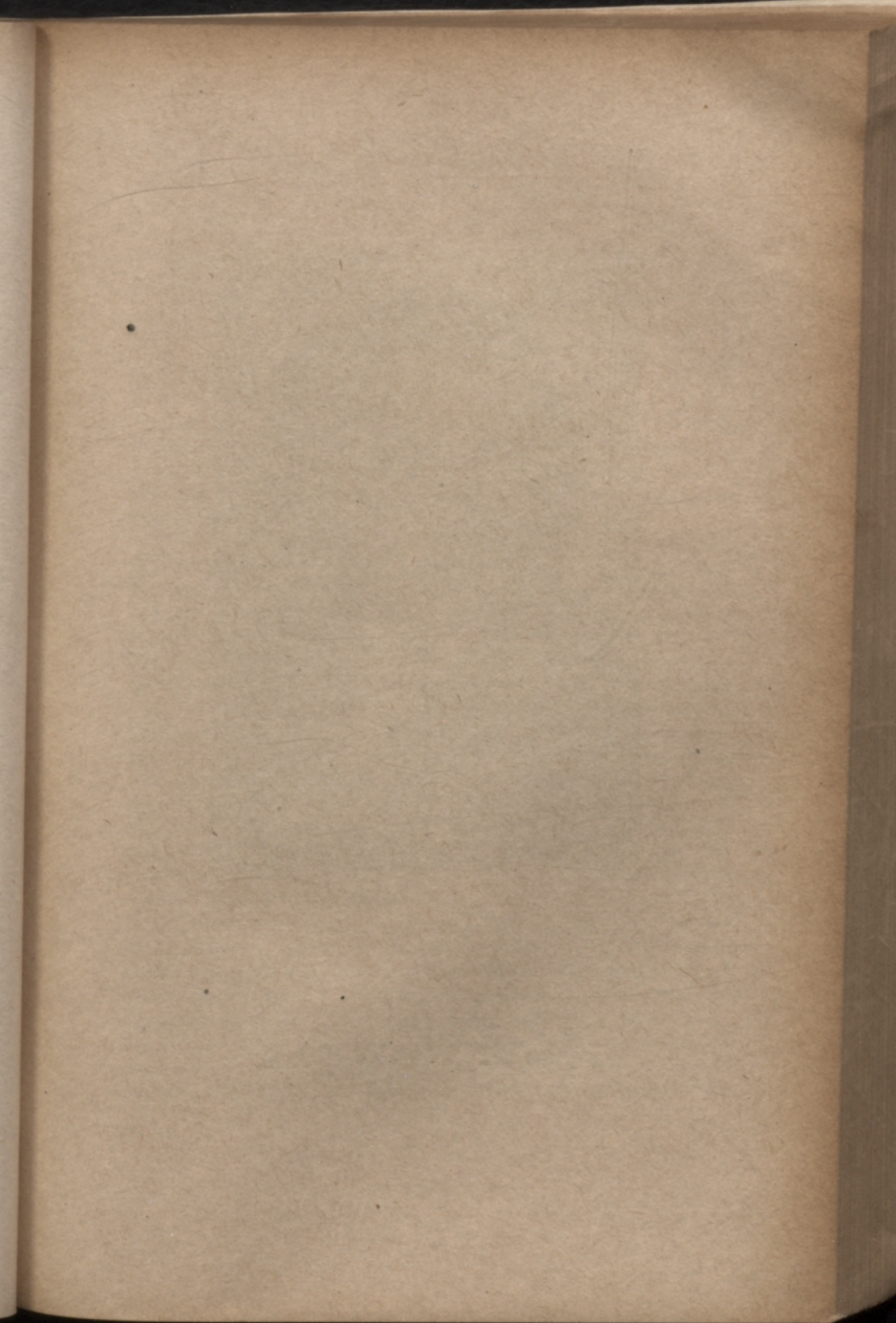
Dzimis 1907. g. 2. maijā Doles pag. Jeņčos. Pirmie bērības gadi pa daļai pavadīti turpat, pa daļai otrpus Ķekavas upītes Baldones pag. Pūriņos, kur, otrreiz apprecējies, saimniekoja tēvs. Māte mirusi divu gadu vecumā. Skola sāka apmeklēt pirmā pasaules kara laikā Tērbatā. 1919. g., atgriežoties dzimtenē, nomirst arī tēvs. Līdz ar to jāuzņemas ganu gaitas ārpus tēva mājām, lai ziemu varētu turpināt izglītību V. Olava komercskolā Rīgā. Tomēr drīz vien tā jāatstāj nepabeigta. Sākās algota puīša gaitas un dažādu gadījuma darbu meklēšana. Strādā mežniecībā, pie būvēm, arī pludina kokus. Atgriežoties no kara klausības un tēva māju sadalot starp mantiniekiem, iegūst vienpadsmit ha lielu, neapbūvētu un nolaistu zemes gabalu — Baldones pag. Rietumus.

1931. gadā salaulājas ar Mirdzu Meijers no Doles pag. Kākauliem un iesāk pilnīgi bez līdzekļiem jaunsaimnieka gaitas. Visus darbus pašiem veicot, drīz vien iekopj saimniecību un turpmākos gados uzceļ arī pirmās, nepieciešamās saimniecības ēkas. Audzina divus dēlus — Māri un Juri.

Tajā laikā literātūrai var nodoties tikai ziemas mēnešos. Arī tikai pa daļai, jo būvejoties ik gadus jāgādā jauni būvmateriāli. Nenoliedzami, saimniecība stipri kavē literāro darbu un savukārt rakstīšana dažreiz kavējusi rudenī apart zemi. Tomēr ik dienas atrodoties starp radošiem lauku ļaudīm un visus darbus un apstākļus pašam pārdzīvojot, arī literāros darbos iespējams pārliecinošāk notēlot lauku dzīvi. Vienīgi tehniskā darbu uzbūvē vērojama ilga stāvēšana uz vietas, jo tajā laikā nav sakaru ar citiem rakstniekiem

galvas pilsētā. Tikai vēlākos gados, kad jau publicēti pirmie darbi, par dažiem norādījumiem var pateikties Jānim Grīnam, Jānim Kadilim un Vitoldam Kalvem. Pēdējais ar savu lietišķo un izsmeļošo recenziju mēnešrakstā Latvju Raksti par pirmo romānu Viršu druvas tikai īsteni atveŗ acis, kā jāveido literāra darba celtne.

Patlaban strādā Libekas Latviešu slimnīcā kā kultūrālo lietu pārzinis, krādams jaunus iespaidus literāram darbam.

Ruth Grayson

RŪTA SKUJIŅA

„Meža likumā, saules pusē esmu uzaugusi!” — Jānis Jaunsudrabiņš piedos, ka sāku savas dēkainās dzīves stāstu viņa vārdiem. Bet tie ieskanējuši manā sirdī kopš tām dienām, kad iemīgu mežsargmājas klētiņā ar Vēja ziediem zem pagalvja.

Vidrižu pag. Mežsargu Kraukļus dēvēja mājas meža vidū, kuņās piedzima un pieauga mežsarga Skujiņa bērni. Nē, visi tomēr nepieauga, viens brālītis dzimis un aizgājis Aizsaulē, pirms vēl manas acis bija vērtas šīs zemes dzīves tumsai un gaismai.

Esmu savu vecāku sestais un priekšpēdējais bērns. Man nav ne mazāko ilūziju, ka esmu gribēta un gaidīta. Es vienkārši esmu dzīvē ielauziesies ar varu. Ielauzos pasaulē maija beigās pašā pusdienas laikā. Dārzos ziedējušas ābeles un ceriņi. Manas dzimšanas diena bijusi saulaina, bet stipri vētraina. Vētra esot notraukusi ziedus ar visiem zariem, un gaiss bijis ziedpārslu pilns kā spietojošām bitēm. Tai pat dienā vecā vaļeniece Grietiņa nokritusi no pirtsaugšas, un bezgrodainā pirts aciņā iekritusi cūka. Ja visam tam piešķaita manu piedzimšanu, tad tā bijusi notikumiem bagāta diena vientuļā meža mājā.

Tad es sāku pieaugt. Es augu kā zāle vai kā lapa pie zaļojoša koka. Un reizē ar mani auga māsas, brālis un vesels bars pusgraudnieka un vaļenieku bērnu. Mūsmājās nekad nebija mazāk par 10—15 bērniem. Manus vecākus nebiedēja pusgraudnieki un vaļenieki ar lielām ģimenēm. Viņi teica, ka meži apkārt esot lieli un biezi diezgan, kur skaļajām balsīm izklaigāties, un ogu, sēņu un riekstu nēesot trūkums, lai kāros vēderus pielasītu. Riekstus mēs graužām līdz

jaunam pavasarim, un sēņu baļļiņas atliekas parasti pavasarī vajadzēja izgāzt mēslainē. Dzērvenes un brūklenes ēdām vēl pa siena laiku. Mežs mūs baroja augu gadu. Bet nevien baroja, tas bija arī mūsu patvērums lietū, vējā un saules tveicē, kad, ganu gaitas sākot, lielākā dienas daļa bija mežā jāpavada. Kad gribējām slepeni izlasīt kādu grāmatu, paslēpāmies mežā. Kad tēvs sabārās ar māti, viņš uzsvieda bisi plecos un iegāja mežā. Kad ganam bija izputējuši lopi, tas aiz bailēm no soda visu nakti nenāca no meža laukā, līdz tēvs un māte, gar mežmalu staigājot, skaļās balsīs nozvērējās pirkstu nepielikt.

Mežs, kuŗu mūsmāju apkaimē dēvēja par Igates gāršu, stiepās desmitiem kilometru gaŗā un vietām 5—6 klm. platā joslā. Mežs sākās pie jūŗas, sniedzoties cauri Bīriņu, Skultes, Vidrižu un Lēdurgas pagastiem. Jūŗas tuvumā augoŗas priedes un purvāji pamazām vērŗas lapu koku joslā. Mūsmājas sasniedzot, priede bija retums. Tēvs bija priedi iestādījis dāŗzā. Bet arī tur tā nīkuŗoja gobu, vīksnu, oŗu, kŗavu un liepu ēnā. Laikam mūsu dāŗzā netrūka neviena koka, kas auga apkārtējā gārŗā. Pat līganaīs sēru bēŗzs, ko dēvēja par skaudīgu, jo zem tā pat zāle negribēja augt, bija atradis vietu mājas ceŗa stūrī pie tiltiņa, iepretim vītolam, kas pavasaros bija pilns medainu zelta pūpolu un biŗu sanēŗanas. Akā spoŗuŗojās pilādzis ar saviem rubina oŗu ķemiem, un ieva reibināja pagalmu pirmajās maija dienās. Visos kokos bija iestiprinātas strazdu mājiņas, un visas paŗobeles bija piemūrētas bezdelīgu pērkŗiem. Tikai stāŗķi negribēja iekārtoties uz dzīvi ozola galotnē iestiprinātā ratā. Tie laikam baidījās no vanāgiem, kas piemāŗoja gārŗā un katru gadu nolaupija cāŗus un saplosīja vistas. Katru vasaru mums bija kōpjams un audzējams kāds stirnas bēŗns, zaķēns vai putnēns, kuŗu vecāki bija kaut kā gāŗuŗi bojā.

Mežā starp kokiem, zvēŗiem un putniem esmu uzauŗusi. Tie man bijuŗi un ir vēl tagad visuzticamākie draugi. Sava mūŗa grūtākās stundās esmu meklējusi atspirŗŗanu un mieru pie kokiem. Ar vāŗdu meŗs man saistās jēdziens — mājas un dzimtene. Tāpēc laikam arī Rīgā, savu dzīvi nodibinot, par mājas vietu izraudzījos Meŗaparku. Kad kāds stāsta par savām mājām un dzimteni, man vienmēŗ gribas jautāt: vai tuvumā ir meŗi vai birzes?

Otra mana milestība un draudzība pieder jūrai. Kaut jūra atradās no mūsu mājām gaisa līnijā 5—6 kilometrus, viņas šalkšanu klusos vakaros bieži dzirdējām savās mājās. Kaut gaiss vēl bija rāms un kluss, jūra šalca un lielie teica: „Būs vētra“. Tā laikam patiesi arī bija. Es nezīnu, ko izjutu stāvot ar jūru pirmo reizi vaigu vaigā. Viņa tur bija un es biju tur, it kā jau no pašas mūžības. Droši vien, es to pirmo reizi skatīju, kad mana apziņa tikko sāka raisīties.

Kad man bija aiz muguras pāris gadu prakses cūku ganišanā un biju pavadījusi jau astoņas vasaras zemes virsū, sāku iet skolā. Tas notika pirmā Pasaules kara laikā, un toreiz to dēvēja par Katrinbādes progimnaziju. Brīvai Latvijai nodibinoties, to pārvērtā par Pabažu Jūrmalas II pak. pam. skolu. To arī ar 14 gadiem pabeidzu.

Skola atradās jūras kāpās. Tur, blakus mežam, sākās mana mūža otrā draudzība — jūra. Daudzreiz zvejnieki mūs, skolas bērnus, paņēma savās laivās līdz jūrai. Pievakara saulei rāmajā ūdens līmenī vizuļojot, laivas kā pa zelta dzirkstīs mirdzošu ceļu iebrauca tālu jūrā.

Pamatskolā sākās mani pirmie mēģinājumi dzejošanā, kaut gan, cik atceros, skolēnu žurnālā Pirmās skaņas neviena no manām dzejām neiekļuva. Es biju niķīgs un spītīgs bērns. Tas beidzās ar pretošanos skolas disciplīnai un, kad biju V kl., man atvilka no uzvešanās. Skolas vadītāja ar manu māti nosprieda, ka man esot „briesmīgi liela sirds“ un es dzīvē labu galu neņemšot. Vai viņu pareģojumi piepildīsies — nezīnu, jo vēl arvien savas dzīves galu neredzu un nezīnu, kāds tas būs.

Pēc pamatskolas beigšanas sākās manas dzīves pirmais nopietnu ciešanu laiks: mani negribēja tālāk laist skolā. Visas māsas un brālis mācījās ģimnazijā, bet mani gribēja paturēt mājās mātei par palīgu, jo māte bieži slimoja. Es biju fiziski veselīga un spēcīga meitene un jau dažu labu reizi, vēl pamatskolā ejot, man nācās nedēļām ilgi kavēt skolu, lai apkoptu mājas, lopus un vēl slimo māti. Skolas vadītāja bija tāis domās, ka šī kavēšana man nekādas grūtības neradot, jo man esot „viegla galva“. Bet man ar šo „vieglo galvu“ tik ļoti gribējās savas zināšanas pavairot, lai „galva kļūtu smagāka“! ka tāis divos gados,

kuņus mani noturēja mājās, man brīžiem šķita, ka „galva galīgi nojuks“. Klusībā kalu simt un tūkstoš plānus, kā tikt uz Rīgu skolā. Kad man bija 16 gadi, paziņoju vecākiem, ka atsakos no viņiem un visiem radiem un aizeju pasaulē zināšanas un gudrību meklēt. Es slepeni pa pastu biju aizsūtījusi Rīgas pils. IV ģimnazijai dokumentus un sāpēmusi atbildi, ka esmu uzņemta. Vecākā māsa, kas jau strādāja kā skolotāja, bija apsoliļusi mani pabalstīt.

Tēvs gan mēģināja protestēt, bet māte, juzdama, ka ciņa zaudēta, deva savu piekrišanu. Sapnis par skolu vērtās īstenībā. Bet tā paša rudens novembrī tēvs mira, un nākamā pavasarī mums bija mežsargmājas jāatbrīvo jaunajam mežsargam. Māte, izpārdevusi kustamo inventāru, paturēdama tikai govi, pārgāja dzīvot pie sava tēva. Mēs trīs nepilngadīgie un skolu nepabeigušie bērni stāvējām vaigu vaigā ar skarbo dzīvi. Ciņa bija spraiga un brīžiem diezgan nežēlīga. Biju dabūjusi pa vakariem darbu kā privātsēkretāre pie kāda kultūrvēsturnieka. Dienā turpināju skolu.

Ģimnazijas laikā sāku nopietnāk domāt par dzejošanu. Ieguvu titulu „galma dzejniece“, jo dažādiem svētkiem un sarīkojumiem kalu apsveikšanas pantus. Rosīgi darbojos literārā pulciņā, un manas dzejas iespieda skolas žurnālā.

Kad biju III klasē, mans darba devējs, kam nebija noslēpums mans dzejošanas netikums, bija nodevis divas manas dzejas žurnālam Domas. Tur tās arī iespieda. Kad pirmo reizi turēju rokās istu literāru žurnālu, kuņā lasīju savu vārdu, sajūta bija gaužam divaina: bija i jāraud, i jāsmejas. Bet galvenais, es briesmīgi kaunējos no skolas biedriem, kas sāka mani saukāt par dzejnieci. Kad paziņas mani tā sauc, gribas jautāt: Kāpēc es tev nesaku: sveiks, gleznotāj, sveika, aktrise, labrīt, audēja, labdien, agronom, u. t. t.

Par savas pirmās dzejas honorāru nopirku Arvēda Švābes miniatūro dzeju krājumiņu Gong-Gong.

Tie divi dzejoliši, iespiesti Domās 1926. und 27. g., bija un palika mani vienīgie iespiestie dzejas darbi līdz 1933. g. Ģimnazijas pēdējā klasē man pēkšņi šķita, ka drīzāk no manis iznāks aktrise kā dzejniece. Iestājos drāmatiskos kursus. Pārbaudījumus izturēju ar trim krustiem — aug-

stāko atzinības zīmi. Kursi notika vakaros, dienā skola un pievakarē darbs. Izturēju pāris mēnešus. Varbūt fiziski būtu izturējusi visu ziemu, bet man pēkšņiursos vairs nepatika. Šī nepatika radās, kad sāka likt tēlot mimosdrāmas. Pārbolīt acis, lauzīt rokas un šķobīt muti bez valodas, lai atdarinātu šausmas, izmisumu vai prieku, man vienkārši šķita ģeķīgi. Tā es no kursiem izstājos.

Ģimnazija bija pabeigta. Un atkal man bija jāapstājas — pie augstskolas durvīm. Šoreiz vairs nepalīdzēja pat „lielā sirds” un „vieglā galva”. Šīs durvis man palika slēgtas, atskaitot vienīgi dažas lekcijas, kurās varēja iemanīties kā brīvklauštāja. Sākās sevis svēršanas un pārvērtēšanas laiks. Radās neticība un šaubas, vai tiešām esmu izredzēta iekļūt literātu pasaulē. Zināmi nopelni pienācās arī draudzeņu un draugu piezīmēm, ka es nemaz pēc dzejnieces neizskatos, nedz arī mana izturēšanās tai atbilstot. Es esot par daudz veselīga un dzīves priecīga meitene. Nelīdzēja pat etiķa dzeršana, bālus vaigus un trauslu augumu nekādi nespēju iegūt.

Šais piecos gados pabeidzu bibliotēkāru kursus, strādāju kā ierēdne, beidzot iekūlos strādnieku teātrī kā mašīnrakstītāja un pašās beigās apprecējos ar Dailes teātra aktieri Art. Filipsonu. Labs tur nekas nesanāca, jo pēc viena gada lūdzu, lai viņš atdod man brīvību. Šais gados bija pašķirušās arī mūsu ģimenes vēstures baigās serijas lapas puses. 1929. g. nāvē aizgāja brālis; 1932. g. septembrī māsiņa, dzejniece Austrā, atrada mieru Daugavas viļņos. Pāris mēnešus vēlāk salūza mātes sirds. Toreiz es rūgtā izmisumā teicu atlikušām divi māsām: Ja nu jūs arī vēl kāda domājiet šķirties no dzīves, tad dariet to drīz, es negribu visu mūžu staigāt ar kapsētas smiltis sabristām kājām! Ka es pati varētu kļūt šīs nāves serijas turpinājums, tas man prātā nenāca, jo dzīvi un dzīvību esmu šai pasaulē mīlējusi vairāk par visu. Dzīvotalkas mani nesušas pāri visiem posta un bēdu bezdibeņiem.

Varbūt šie daudzie kapi bija vainīgi, ka mani radās neatvairāma dziņa sākt rakstīt neatlaidīgi un nepārtraukti. Kad biju uzrakstījusi vairākas dzejas, aiznesu tās Jaunāko Ziņu literārās daļas redaktoram. Pēc pāris dienām viena no tām bija iespiesta. Tas bija 1933. g. rudenī. Tai drīzi

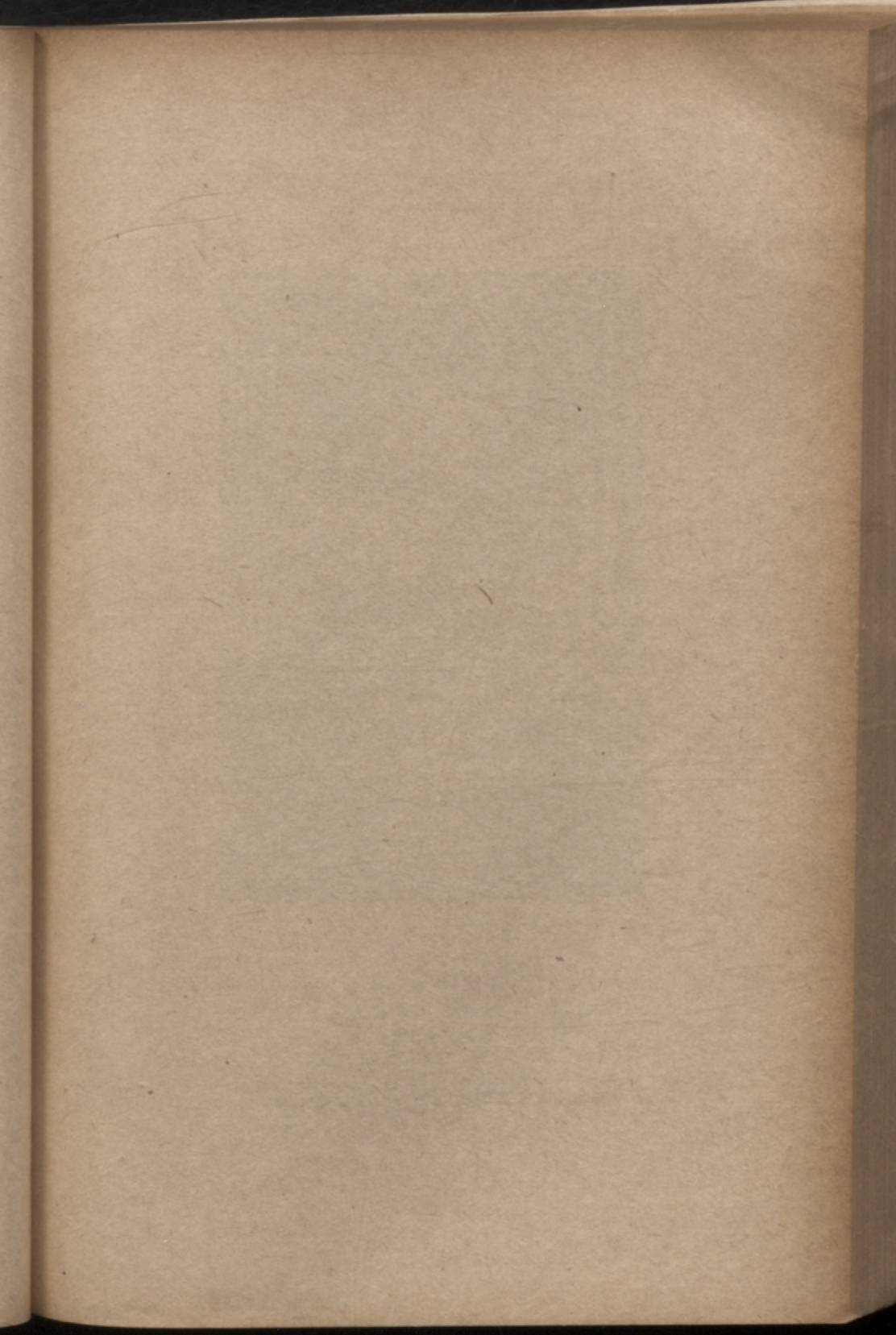
sekoja citas. Kad pēc pāris mēnešiem biju iekļuvusi arī Daugavā, tad jutu, atpakaļceļa vairs nav, ka tagad vienīgi jāmēģina attaisnot redaktoru un lasītāju man veltītās ce-
ribas.

Šķiet, no tā laika visu dzīvi esmu uztvērusi divkārši: prieks bijis priecīgāks un bēdas rūgtākas. Esmu pateicīga par ciešanām, jo tās manām rindām piešķirušas to, ko lasītājiem labpatik apzīmēt par sirsnību. Es parasti rakstu tad, kad nevaru nerakstīt, kad šī dziņa liek aizmirst i izsal-
kumu, i sāpes.

Kas no tā visa iznācis un iznāks — nezinu, jo tā pati lielā, skaistā un nežēlīgā dzīve man vienmēr uzkrāvusi veselus pienākumu kalnus. Tikai dažus gadus, kad apprecējos ar Jūliju Lāci, man visas rūpes bija pleciem noveltas, lai pēc viņa arestēšanas 1941. g. sākumā, divkāršā un trijkāršā smagumā uzgultos no jauna. Es nevarēju saņemt rokas, iztaisīt dzejiskas acis un gaidīt palīdzību no zvaigznēm, jo stāvēju pasaules vidū pavisam viena ar diviem bērniem. Bērni nav vainīgi, ka viņu māte izraudzījusi tik apšaubāmu profesiju — dzejošanu. Brižus — labākā gadījumā stundas — dzejošanai esmu dzīvei burtiski nozagusi. Laikam tā atmaksa par to, ka esmu brižiem milējusi dzīvi vairāk kā dzeju. Tāpēc arī esmu ierauta dzīves rumbas pašā vidū.

Ja pieminu trimdas laiku, tad nevaru nepieminēt, ka, kopš esmu aizvērusi aiz sevis mājas durvis Mežaparkā, man ir bijusi laime dzīvot — pulkā. Nekad vairs manā rīcībā nav bijis kakta, kur mitinātos vienīgi mana ģimene. Bet esmu fatāliste un ticu, ka: viss notiek tā kā jānotiek. Un ja kāds pavisam negaidīts grūdiens draud izsist prātu no sliedēm, tad tveros pie mūžsenās atziņas: Viss paiet!

Minchenē,
1947. g. janvarī.

Leader Womsey

TEODORS TOMSONS

AUTOBIOGRAFIJAS VIETA

Mazs manai dzīvei svars. Vien vizuļainas lāsas
Ir mirkli mirušie, kur balē dienu krāsas —
Un mēma tumsa krīt pār madarotu taku.
Lūk, viešņa pelēka ik solī stājas blaku
Te posta puķi sniegt ar svešu pusnakts elpu,
Lai asins maģones klāj visu kaujas telpu.
Ai, brāļi kritušie, ar spīvu vīra spītu!
Jūs mūžos pieminēs un jaunas slavas rītu
Reiz kaujas flagās vīs. — Lai saluts pēdējais!
Spējš savu šķēpu miju, kaut mirklis kļūms un baiss,
Pret verga dzīvību. Vai vēl ko stāstīt man?
Cik to vai citu kāvis? Cik lāstu ausis skan
Nu moku pusnaktīs, kad Vientulība staigā
Ar cēlo Likteņdāmu menuetā maigā,
Kā nievā sērojot, kāds vājš es pantu kalējs
Un dzīves negausnieks un vien kā tukša malējs,
Kam daiļas sievas stāvs i ugunīga misa,
Gan raibi kautiņi, gan dzīrošana visa
Šīs dzīves jēga šķiet. — Ai daiļās, nē, vēl maiga
Es mūžam bēdzis bāras mīlestības vaiga.

A. J. 47

JĀNIS RUDZITIS

LIDZ ŠAI DIENAI

Esmu dzimis 1909. gada 24. martā Bērzaunes pagasta Susurēnos. Biju saviem vecākiem piektais bērns, bet divi bija miruši jau priekš manas dzimšanas, un divas māsas es pats, vēl bērns būdams, redzēju aizvedam uz kapiem. Paliku gluži viens, un tagad no savas bērnības visvairāk atceros mātes asaras par mirušiem un līdz sirmam vecumam nemitīgā darbā aizņemtā tēva skarbumu. Nav man bijis ne rotaļlietu, ne bērnības draugu, nav mani arī neviens audzinājis . . . Dzīvoju kādā pilnīgi norobežotā pasaulē, ko veidoja grāmatas. Mājās gan nekā cita nebija kā bībele un dziesmu grāmata, bet tā kā dievvārdi manā bērnībā visvairāk saistījās ar mirušo izvadīšanu un kapu svētkiem, tad bībele un pat bībeles stāsti skolas grāmatās man allaž likās kaut kas baigs. Grāmatas burvība man atvērās ar kādu pabiezu Lercha-Puškaiša pasaku sējumu, kas kaut kā bija ieklīdis mūsu mājās un ko izlasīju jau priekš skolas gaitu sākšanas.

Tad jau bija pirmais pasaules karš, kad es, deviņi gadi vecs, kļuva Bērzaunes Lipšu skolas pirmziemnieks. Pēc divi ziemām Lipšos sekoja otras divi ziemas Boļos un beidzot vēl divi ziemas Bērzaunes draudzes skolā. — Tā tolaik bija sadalīta Bērzaunes pagasta pamatskola. Visi teica, ka man esot „viegla galva”. Šķiet, ka tā arī bija, jo laika man atlika diezgan, tā ka līdz pamatskolas beigšanai ārpus mācībām biju izlasījis lielāko daļu latviešu literatūras, ņemdams grāmatas ne vien no skolas, bet arī no pagasta bibliotēkas.

No pamatskolas sākuma gadiem man prātā pirmā tiešākā saskare ar dzejas mākslu: Atvadoties no Lipšiem,

uzrakstīju „dzejoli” par smilgu, kas nīkst svešas zemes ceļmalā. Nolasīju to skolotājam, bet viņa brīnījās, kāpēc man vajadzēja tādū dzejoli rakstīt? Es jau arī pats to nezināju un nezinu vēl šodien. Varbūt tā bijusi tāla paredzēšana . . . Pamatskolas piektajā un sestajā klasē „dzejoju” diezgan daudz. Lieta tāda, ka vajadzēja meklēt pantiņus poētikai, piemēram, lai demonstrētu, kas ir metafora, atkārtojums, kā grupējas atskaņas u. t. t. Es nu domāju, ka daudz ātrāk man veiksies darbs, ja attiecīgos piemērus nevis meklēšu pa grāmatām, bet izgudrošu pats. Tā arī dariju, bet, nebūdam skaidrībā, vai tā drīkst, saviem pantiņiem kā autoru minēju te vienu, te otru latviešu dzejnieku.

Pēc pamatskolas beigšanas manai tālākai izglītībai radās nopietni šķēršļi, jo tēvs bija mūža pievakarē, un ar saimniecību vairs neveicās. Pēc garākām pārrunām 1924. gadā tomēr iestājos Madonas ģimnazijā, ko beidzu četros gados. Esmu pateicīgs Jānim Āboliņam par latviešu literatūras vēstures stundām un cand. hist. Pēterim Kalniņam par vēstures stundām, kaut gan ģimnazijā jo īpaši mani saistīja matemātika. Bez tam — vijole! Ģimnazista gados biju ar to aizrāvis caurām dienām, un manos nākotnes plānos domas par konservātoriju ieņēma gandrīz pirmo vietu. Šie plāni izgaisa, bet es vēl tagad domāju, ka vislabāk spētu izteikties, būdams mūziķis, un bez intereses par mūziku nekad nebūtu varējis iedziļināties dzejas mākslā.

Pēc ģimnazijas beigšanas — jaunas cīņas par universitāti. Vienu gadu nodzīvojis mājās, 1929. gada rudenī ar 10 latiem kabatā ierados Rīgā un kļuva filoloģijas fakultātes students baltu nodaļā. Ka ir studēti, kam dienām nav ko ēst, kam vairākas naktis jāklaiņo pa ielām, jo nav naudas pat gultas vietas samaksai, to ļoti labi zinu. Bet es pazīstu arī labus ļaudis, kas pēkšņi rodas kā Dieva sūtīti tieši tai brīdī, kad šāda dzīve kļūst pārāk apnicīga. Starp šādiem labiem ļaudīm man ar pateicību jāmin prof. L. Bērziņš.

Cīnīdamies kā prazdams, studiju gados kļuva gandrīz profesionāls savas fakultātes sacensības darbu rakstītājs, trīs reizes ņemdams godalgu — ne godam, bet eksistencei. Šie darbi mani jūtami pievērsa literatūrai. Man radās sevišķa patīka medīt mazāk parastus tematus, kas derētu

literatūras semināra klausās. 1935. gada rudenī, šķirstīdams Daugavu, nejausi apstājos pie Medeņa jaunajiem dzejoļiem un pamanīju, ka te nu man varētu būt isti node-rīga viela referātam prof. L. Bērziņa latviešu metrikas proseminārā. Tā radās apcerējums par Medeņa metriem, un šai sakarā konsultācijas dēļ apciemoju arī pašu dzej-nieku. Viņš mani saslavēja tīri medeniskās hiperbolās un teica, lai apcerējumu katrā ziņā nesot Jānim Grīnam. Kā visi — arī es Daugavas redakcijā ierados nobijies kā na-bags, bet tā nu notika, ka ar apcerējumu par Medeņa metriem sākās manas recenzenta gaitas. Iekļuvu Jāņa Grīna jaunās paaudzes brīnišķīgajā saimē, tādējādi saņem-dams to svētību un nemanāmo gādību, ko prata dot tikai viņš — nekad neaizmirstamais Daugavas redaktors.

Atgriežoties pie studijām, jāteic, ka nekad neaizmirsīšu prof. P. Šmitu, kas man mācījis šaubīties par visu, ko citi atzīst par pareizu un daudzīnāmu, un protams — prof. Endzelīnu, kas manā apziņā kļuvis precizitātes un lietīš-ķības simbols. — Jau pirmajā studiju gadā iestājos stu-dentu biedrības Dziesmuvaras korī. Tur sastapu savus pirmos draugus, un galvenais — tur es iekļuvu prof. Ādolfā Ābeles personības lokā. Protams, vispirms gūvu apmie-rinājumu savām interesēm par mūziku, bet daudz no tā, ko prof. Ābele mācīja par mūzikas izpratni, ātri varēju attiecināt uz dzeju. Nav bez nozīmes vēl tas, ka Dziesmu-varas gadi pavēra iespēju redzēt plašāku pasauli: Kopā ar kori izbraukāju Igauniju, Lietuvu, Somiju, Dāniju, Norvē-ģiju un Zviedriju.

Studiju laika sākumā mira māte, pēc pāris gadiem arī tēvs. Rūpes par dienišķo iztīku māca arvien vairāk. 1936. gada beigās sāku strādāt Latvijas radiofona literā-tūras nodaļā, pamazām no universitātes attālinādamies. Radiofons ar savu šablonisko programmu un īpatām prasī-bām, kam jāiepriecina milzu masa, diezgan mani notru-linājis, bet tur es arī vingrinājos ātri orientēties visdažā-dākos literatūras jautājumos.

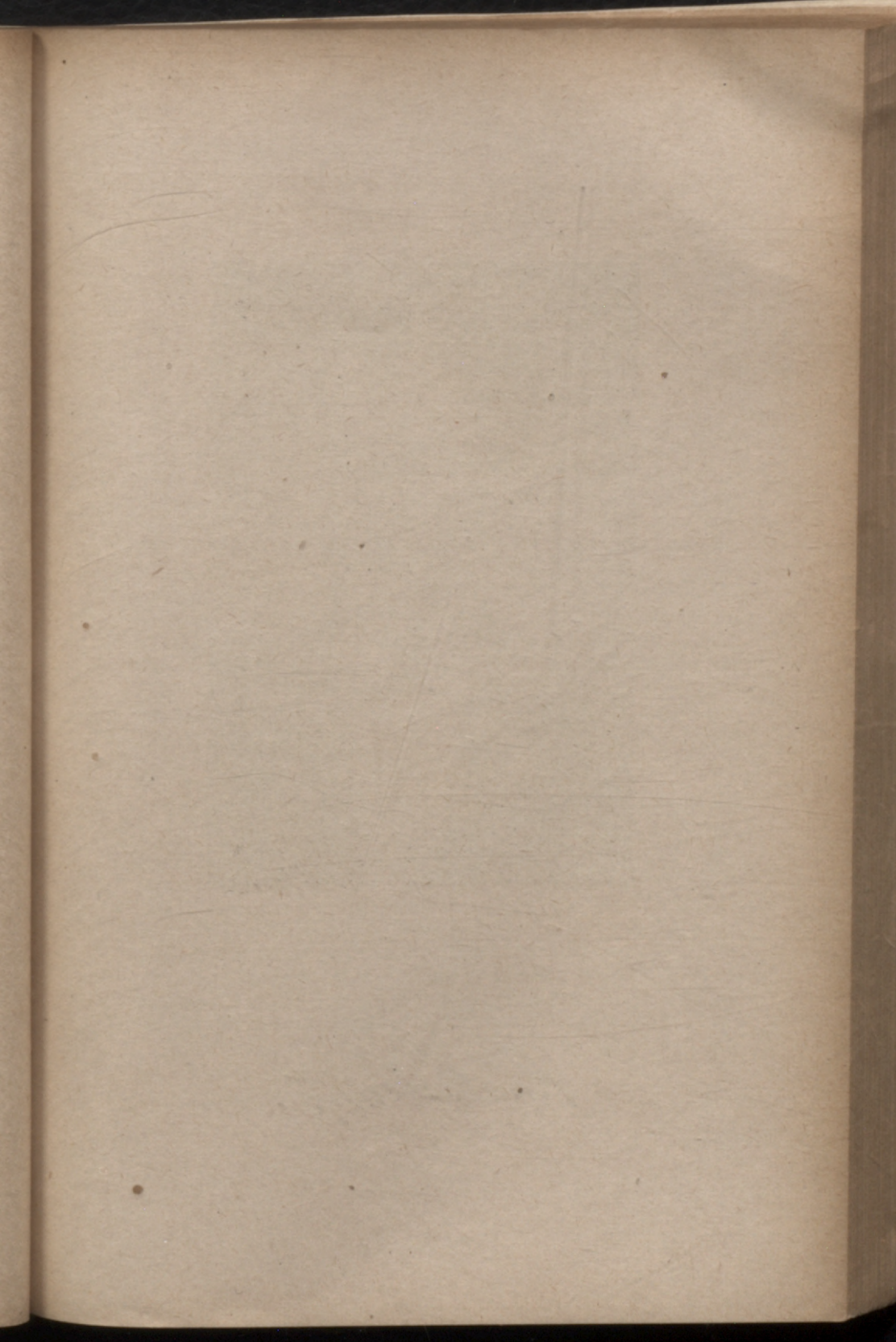
Isa epizode manā dzīves stāstā — redaktora gads Kārļa Skalbes vadītajā Latvju Mēnešrakstā (1942—1943). Atmiņas par šiem divi gadiem dod vielu īpašam tematam.

1944. gada 3. oktobrī, sīkam lietum liņājot, pēdējo reizi pavēros uz Daugavmalu. Kad sāka strādāt kuģa mašīnas, bija tāda sajūta, ka ar šo brīdi atvados ne vien no Rīgas un savām grāmatām, bet arī no sava darba latviešu literātūrā. Ja tomēr vienu dienu mums būtu lemta atgriešanās, vēlētos, kaut viss tas, ko esmu rakstījis līdz šim, vairs neeksistētu, jo tikai tagad sāku apjaust, kā vajag rakstīt. Ar visu agrāko jūtos sevi izmainījis sīknaudā. Tomēr mierinājums: Latviešu literātūrā bijuši nepieciešami arī viendienas cilvēki, ko sauc par recenzentiem. Un vēl: Tiesādams citus, esmu asinājis paškritiku, un tai jāpateicas, ka nekļuva par vāju dzejnieku.

Pašreiz esmu latviešu valodas skolotājs bēgļu ģimnazijā.

Lībekā

1947. gada 20. janvāri

Paul's Lesins

KNUTS LESIŅŠ

MĀKOŅU TELI

Vai neliekas tagad tā, ka mākoņu vērotā rotaļā varam saskatīt ir savu dzīvi, ir savus sapņus? Cik tur trauksmes, līniju un tēlu! Kā dažu gribētos allaž paturēt atmiņā, pusdienas zelta vai vakara sārtuma apmirdzētu, citu paveidot tālāk, palīdzēt tam iegūt veidu, uz ko tas šķietami tiecas. Bet — viss aizvīd, skaistas un izšķērdīgas gadījuma rotaļas likumībai pakļauts, kuŗā reizēm liekas pilnība un mērķtiecība, reizēm — jūklis un nevarība, viss un nekas. Un gribētos uzsaukt šim vēja nestām tēlu laidavām: no kurienes uz kuriem? — Jo sevišķi šo rotaļu iemiļo tāds, kam nekā vairs nava; tanī var paraudzīties un šķirties bez žēluma. Cita mīlestība padara sirdi smagu. Tādēļ cilvēka domas par nāvi ir tik rūgtas, ka tā ir aiziešana no visa, kas mīlēts, kaut arī tie būtu bijuši tikai paša sapņi. Un jūtas allaž meklē patvērumu pie tā, kas bijis vai — varētu būt, prāts spiests tikt galā ar to, kas ir.

Kants kaut kur saka, ka rakstnieki aiztaupītu sev daudz pūļu un laika, ja nodotos savam uzdevumam ar lielāku atklātību. Šis piebildums ir vērā liekams, sevišķi atmiņu metos. Un pēc tam, kad esmu tā nopūlējis, lai manu stāstu varoņi nelīdzinātos man pašam, ir diezgan grūti pašradīto viepļu klāstā atšķirt sevi. Arī tas, ka esmu savā mūžā piedzīvojis divpadsmit apvērsumus un varas maiņas, kas saistās ar divreizēju trimdu, pamudina mani bažīties, ka, vēl dažus pārdzīvojot, man varētu galvā kaut kas sajukt un pēc gadiem pats vairs nevarēšu izskaidrot, kā man viena otra lieta dzīvē atgadījusies, kā esmu nācis pie viena — otra ieskata.

Bet ievadī nedrīkst būt gaŗi, tātad . . .

Mana ierašanās kā šīs pasaules sastāvdaļai bija ļoti gaidīta. Māte pie tam bieži esot raudzījusies kāda itaļu renesanses meistara gleznas reprodukcijā, cerēdama sagaidīt pasaulē ierodamies kaut ko līdzīgu tanī atveidotam zēnam. Pēc viņas izteicieniem, es tiešām pirmajā dzīves posmā neesot viņas cerības pievīlis, būdams skaists, kluss un piemīlīgs bērns, taisni tāds, kādus mātes vēlas. Divi gadu vecumā uz fotogrāfijām esmu redzams gaŗiem matiem un vairāk līdzīgs meitenei nekā zēnam. Diemžēl, tālākajā attīstības gaitā arvien vairāk attālinājos no šī veidola.

Es piedzimu 1909. g. 28. martā (pēc vecā stila — 15.) Krievijas galvas pilsētā Pēterburgā, kur tēvs kādu laiku strādāja par mērnīeku, plānojot jaunus apbūves iecirkņus. Biju pirmdzimtais un paliku arī vienīgais.

Mans tēvs (Voldemārs, Jēkaba dēls) bija vidzemnieks, Viļķenes pag. (Limbažu tuvumā) Jaunstrobu māju saimnieka dēls. Tā kā viņa vecākais brālis — Jānis — bija paredzēts par māju mantinīeku un saimnīeku, tad tēvam viņa tiesu izmaksāja naudā, resp., sūtīja mācīties uz Gorķu mērnīcības skolu. Pēc tās beigšanas viņš iestājās par savvaļnīeku karadienestā, tika komandēts uz kaŗaskolu; to beidzis, piedalījās krievu-japāņu kaŗā artilērijas praporščika dienesta pakāpē. Tā kā viņš esot ieradies kaŗalaukā uz kampaņas beigām, tad neko lielu vairs nevarējis kaŗa norisē mainīt un demobilizējies, nevarēdams uzrādīt nekādus varoņdarbus! Vēlāk laida klajā romānu Slimā dvēsele, ko vēl atcerēsies vecākās paaudzes lasītāji. No viņa rakstnieka vārda — Valdis Lesiņš — patstāvīgās Latvijas laikā tika paturēts ģimenes vārds, agrākais bija Lessings. Kā šīs vācu rakstnieka uzvārds gadījies latviešu zemniekam, neesmu varējis izpētīt. Nekādi cittautieši tēva priekštečos nav apzināmi; cik tālu ģimenes chronika atmiņu veidā sniedz, tie visi bijuši zemnieki ar diezgan plašiem radu rakstiem Limbažu apkārtnē un ap Ainažu jūrmalu. Drusku izcilie vaigu kauli un sausnējie augumi it kā norādītu uz seno Vidzemes jūrmalas iedzīvotāju libiešu asiņu piejaukumu. Lielākā vai mazākā mērā tādas ārējas iezīmes bija vērojamas visiem tēva radiem, pie kam vīriešu dzimtes locekļi izcēlušies ar to, ka nemēdza pirmie kādam ceļu griezt, nedz cepuri celt, nepalāizot gaŗām izdevību katrā

lietā izteikt savus uzskatus, no kuŗiem nebija lēti novirzāmi, gadījumā labprāt stiprinot savu pārliecību ar malku stingra dzēriena. Tādas — mazliet brammanīgas un dēkainas raksturu ievirzes dēļ viņu pasākumi kā saimniecības, tā gara laukā allaž bijuši ar lielu vērienu iecerēti un reizēm, diemžēl, tikpat lieliski izputējuši. Neatceros lāgā, kuŗš no tēva priekštečiem (vectēva tēva brālis vai kas tamlīdzīgs) bija bijis ģvardes virsnieks Pēterburgā, kas tajos laikos latviešos bija retums, bet beidzis savu dzīvi pašnāvībā.

Tēva garīgo interešu aploks bija stipri plašs; bez aizraušanās ar rakstniecību un filozofiju, kur viņa pirmparaugi jaunībā bija Hamsuns, Pšibiševskis, Nicše, viņš ļoti mīlēja mūziku un spēlēja vijoli. Cik labi — neņemos spriest, jo, kad es sāku ar mūziku nodarboties, viņam vijoles vairs nebija; labā garastāvoklī viņš vienīgi mēdza pie klavierēm sevi pavadīt itaļu operārijās, dziedot augstā tenorā, kas, paldies Dievam, plašākām klausītāju aprindām palika nepazīts. Vecumdienās dievināja Bachu un Bēthovenu. Viņa vijoles spēle esot bijusi par iemeslu tam, ka viņš sapazinies ar māti, kas dzīvojusi vienu stāvu zemāk. Tas noticis kādā Krievijas pilsētā (varbūt Čaŗkovā), kur māte strādājusi par mājskolotāju, un droši vien, visa šī epizode bijusi ļoti romantiska!

Mana māte — Edvina Berlinga (uzvārds esot cēlies no kāda avarējuša zviedru jūrnieka, kas ieprecējies Kurzemē) bija rīdziniece, dzimusi namdaŗa ģimenē, kas bija apveltīta sešiem bērniem. Mātes tēvs, ienācējs no Kurzemes, nebija nekāds mantas krājējs, taču pacentās dot bērniem labu izglītību. Vecākais mātes brālis bija inženieris, jaunākais — ārsts, māte izglītojās par valodu skolotāju, kādu laiku studēja Pēterburgā dabas zinības, gan ne universitātē, kur toreiz sievietes neuzņēma, bet kādos speciālos sieviešu augstākai izglītībai nodibinātosursos. Mūzikas skolā viņa bija mācījusies arī diezgan labi spēlēt klavieres (vectēva ģimenē mūzika tāpat bija lielā cieņā, un ar to diletantiskā veidā gandrīz visi ģimenes locekļi nodarbojās), bija apbalvota ar ģlitu balsi, kuŗas izglītošana palika kaut kā pusceļā. No šī dzīves posma viņai bija palikusi draudzība ar Olgu Pļavnieci, ko vēlākos gados atceros

šad un tad pie mums ciemojamies. Ja vēl piemin, ka viņa tāpat kā brāļi diezgan veikli zīmēja un veidoja figūras plastelinā, kā arī piedalījās diletantu teātra izrādēs un iztulkojusi pāris grāmatu, vismaz atceros d'Anuncio Nevainīgo, — tad ar to viņas interešu aploks būtu apmēram iezīmēts.

Tādā dažādiem talantiem un talantiņiem apveltītā ģimenē mani pirmie soļi noritēja mazliet savdabīgi. Mani kristīja vai, pareizāki sakot, deva vārdu pie Nīcses grāmatas Tā runāja Zaratustra, kurā arī saglabāties ieraksts ar trim vārdiem — Knuts (pēc Hamsuna), Voldemārs (pēc tēva) un Orions (pēc zvaigznāja!). Tā nu trim košiem vārdiem apbalvots un kā visu labu cerību nesējs uzsāku šīs zemes gaitas. Pāris gadus vēlāk tēvs tomēr šo to bija pārdomājis un mani aizveda nokristīt pie mācītāja. Liekas, viņa ateisma kareivīgums ar gadiem atslāba. Ja vecāki visumā reliģiska kulta lietās bija pasīvi, tad vēlāk netiku dzirdējis nekā, kas būtu vērsti pret reliģiju, bet gan tika uzsvērta iecietība pret tradīcijām un cienība pret ētiskām problēmām.

Pēterburgā vecāki sabija tikai īsu laiku, pēc kam atgriezās dzimtenē; bet, kad biju pienācīgi iepriecinājis abas vecmāmiņas, vectēvus un citus radus, tēvs dabūja darbu Sibīrijā pie zemnieku apmetņu uzmērišanas, kas laikam bija ienesīgs, jo ar to viņš bija cerējis sapelnīt naudu, lai iepirktu lauku mājas. Viņš nīda pilsētu, un kāda dziļa mīlestība pret latviešu lauku sētu pavadīja viņu visu mūžu, diemžēl, nevaināgojoties ar tādu piepildījumu, kas varētu sagādāt vecumdienās kāroto mieru. Šai ziņā viņam bija domstarpības ar māti, kurai kā dzimušai pilsētniecei lauku dzīve nelikās pievilcīga.

Manas pirmās bērnības atmiņas saistītas ar Sibīrijas stepi, zirgiem un ķirģiziem, ko esmu daļēji notēlojis stāstā Beks. Īsi priekš pirmā pasaules kara mēs atgriezāmies dzimtenē un pavadījām vienu laimīgu gadu laukos un Rīgas jūrmalā. Kamēr tēvs pētīja, kur iepirkt mājas, izcēlās karš, un viņu mobilizēja. Kara sākumu mēs vēl pārlaidām Rīgā, pie kam tēvs kādu laiku bija frontē Lietuvā. Kāda nelāga viņa baterijas atkāpšanās vai — drīzāk — bēgšanas epizode — stipri pārgrozīja viņa ieskatu par varonības nozīmi kaņaula. Viņam pietika. Tad nāca Rīgas evakuācija un

pirmā trimda Krievijā. Tēvs kļuva par zirgu remonta nodaļas komandieri — postenis, kas īstenībā neatbilda viņa dienesta pakāpei, bet kuŗā viņš turējās ar savu izmaņu, sevišķo mīlestību un rūpību par zirgiem. Mazā Krievijas pilsētīnā — Karačevā (Orlas gubernā) par spīti kaŗam, manā atmiņā saglabājušies pāris tiksmu gadu. Bija liela māja, izbraucieni, izjādes, viesības, mūzicēšana. Pasaules raibās ārējās izdarības un kustoņi mani saistīja vairāk nekā pirmā apmācīšana lasīšanā, kas norisinājās daudz mazākām sekmēm, nekā jāšanas skola, kuŗā tiku ievadīts ar visu šai cēlajā mākslā nepieciešamo lietpratību. Tad nāca Krievijas sabrukums, un visa raibā mirāža izkūpēja. Pamazām mēs ceļojām uz dienvidiem, no pilsētas uz pilsētu, labākus iztikas apstākļus meklējot, kļūdami arvien nabaģāki. Pēdējos kautcik pieciešamos drānu gabalus mēs ar māti stiepām Jekatarinoslavā (tag. Dņepropetrovskā) uz tirgu, kamēr tēvs nopulējās, braukādams gan ar āboliem, gan apavu ādām (viņam tomēr nebija komersanta talanta!), lai nopelnītu naudu, kas neatlaidīgi mainījās un sadila tāpat kā dažādās vērtības, kas Ukrainā cēlās un krita, cīnīdamās gan ar lieliniekiem, gan pašas savā starpā. Beidzot mēs bijām pie Azovas jūras, kur varēja ēst vīnogas un melones, tiksmināties gar jūras un debesu zilgmi. Par nelaimi, tēvam atkal draudēja mobilizācija, šoreiz „balto krievu” ģen. Deņikina armijā. Ar mobilizācijas pavēli kabatā viņš izšķīrās bēgt uz Kaukāzu, no kurienes atgriezās kādu dienu gluži negaidot, izkāmejis no pārciestā tīfa un citādiem grūti aprakstāmiem pārdzīvojumiem, toties ar Polijas konsula izdotu pasi uz Šterna vārda (ticība zvaigznēm mūs nepameta!), kas bija dota ar goda vārda norunu, ka tiks izmantota vienīgi pārklūšanai dzimtenē. Bet dzimtene bija tālu, starpā bija pilsoņu kaŗa fronte; maza, no kāda kalendāra izplēsta Latvijas karte, kur mūsu robežas bija ar tintes zīmuli aptuveni iezīmētas, bija vienīgais daudzcilātais ilgu simbols, kas saistīja mūs ar dzimteni. Tēvs pēc uzvārda maiņas dzīvoja atsevišķi un bija pārvērties par mātes svaini, ko man bija diezgan grūti ieskaidrot!

Vēl tālāk uz dienvidiem — Krimā. Tālāk par Sevastopoli mēs nevarējām nobraukt. Tēvs izmēģinājās dažādus amatus, kuŗiem savā mūžā nebija gatavojies: gan par pār-

devēju lietotu drānu veikalā, gan par krupjē spēļu klubā. Dīvainas slimības, blaktis, svelme un reizēm bads — mūs mocīja vienā gabalā. Tad kādam asprātīgam vīram bija ienācis prātā Sevastopolē nodibināt Latvijas konsulātu. Viņš pastaigājās latviešu kapteiņa uniformā, kaut gan vēlāk atklājās, ka Latvijas armijā nekad nebija dienējis un tani arī neatgriezās. Bet šis kapteinis Baņēvičs (grūti izpētāmas tautības) izskatījās ar savu ķīlbārdiņu ļoti cēli un izdeva Latvijas pases, ka prieks vien skatīties! Kādi bija viņa istie vai neīstie sakari ar Latvijas pārstāvniecībām — nav svarīgi, viņš noorganizēja latviešu bēgļu braucienu pār Melno jūru uz Konstantinopoli (Istambulu), no kurienes, jau ar sabiedroto atbalstu, mēs pusotra mēnešu laikā izbraucām cauri Dienvid- un Viduseiropai un nokļuvām Štetinē, kur pāris nedēļas nosēdējām karantīnes nometnē aiz dzeloņstiepļu žoga, iepazīdami visus tādas nometnes dzīves jaukumus (toreiz atutošana bija vēl bērnavots). Kuģis, ar kuŗu mūs veda uz Rīgu, pie Liepājas vēl uzmetās uz sēkļa, varbūt tāpēc, ka tas bija vācu kuģis, ieskaitīts Sabiedrotiem nododamā skaitā, un iebrāca Rīgas ostā, uz viena sāna sagriezies. Tad šī nelabā tūkstots un vienas nakts dēka bija galā. Bija 1920. g. novembris. 18. novembra parādē Esplanādes laukumā es jau stāipīju galvu, lai kaut ko varētu saredzēt. Lija un sala, bet bija tik varen jauki!

Tēvs sāka strādāt Zemkopības ministrijā, bet mēs ar māti aizbraucām pie viņas brāļa, daktera, Aumeistaŗu pagastā, kur sekojošā ziemā māte centās izlidzināt robus manā ļoti savdabīgajā izglītībā. Es, proti, skolā nebiju gājis, bet gan izlasījis visas pieejamās bibliotēkas, kas pa ceļam bija gadījušās, sākot ar Kupera indiāņu romāniem un beidzot ar Tolstoja Kaŗu un mieru. Juku laikā es biju bieži slimojis un, gultā guļot, lasīšana man aizstāja rotaļas. Latviešu grāmatu, atskaitot Lercha-Puškaiŗa pasaku galīgi sadriskātos sējumus, kas arī bija kādā dēkainā bēgšanā ar laivu pa Dņepras upi jāpamet, es nebiju dabūjis. Viens no iemesliem, kādēļ mani nesūtīja skolā, bija vecāku apsvērumi, lai es gluži nepārkrievotos. Taču bēgļu gaitu beigu posmā arī mājās krievu un latviešu vārdi sāka iet juku jukām. Krievu valodā es biju stiprāks, mani pirmie dzejoŗanas mēģinājumi arī norisinājās tādā kā Puŗkina garā . . . Nākamā rudeni

mani aizveda uz iestājpārbaudījumiem Mellužu pamatskolā (tēvam tai laikā iekrita darbs Jūrmalā), kurus, svīzdams un drebēdams, izturēju uz 4. pamatskolas klasi, gan ar piezīmi, ka man jāpapildinās laika rēķinos! Pēc gada vecāki atkal pārcēlās uz Rīgu, un apmeklēju 2. pilsētas pamatskolu (Kr. Barona ielā).

Kad sāku niekoties ar dzejoļu sacerēšanu, īsti labi nevaru atcerēties. Palicis prātā, ka, tiklīdz iemācījos krieviski rakstīt, sāku pārrakstīt dzejoļus no laikrakstiem un grāmatām, kas man bija iepatikušies. Žans Žaks Ruso esot iemācījis komponēt, strādādams par nošu pārrakstītāju; laikam tāpat mans gars itin dabīgi ieslidēja dzejas gultnē. Piektajā pamatskolas klasē sāku dzejojot tādā kā Ausekļa, Pumpura vai Lautenbacha-Jūsmiņa garā, laikam gan vairāk pietuvojoties pēdējam; šaurās ģimenes aprindās mani rīmējumi baudīja savu atzinības tiesu, sevišķi — dažādos svētku gadījumos! Tas bija mans patriotiskais laikmets . . . Pēc tam pārgāju uz „dabas liriku“ Bārdas un Blaumaņa ietekmē. Atceros vēl pāris rindiņas no kāda ziemas apdzejojuma:

Un zarā zvirbulēns
. . . tup kā mēms.

Tēvs tomēr teicās atskaņu ziņā esam pārāks un citēja savu pirmo jaunības dzejoli:

No gada gadā
Sirds bradā kā badā,
Neviena Mada
Nav viņam rada.

Klasē, kad reiz atļāva rakstīt par brīvu tematu, es uzrakstīju pasaku. Skolotāja uzslavēja un teica, ka to pilnīgi varot vai iespiest. Diemžēl, šos slavinājumus klušībā tikai daļēji varēju baudīt. Pasaka bija plagiāts no teikas par ķēniņu Midasu, kas iegūst brīnumaino spēju pārvērst zeltā visu, kam viņš pieskaņas. Varbūt skolotāja pati tās teikas nezināja, varbūt domāja, ka manos gados es tāda zagliska smalkdarba nevarētu paveikt. Toreiz Jesena apgādā iznāca Jaunības Tekas, kas manā prātā palicis kā viens no jaukākiem latviešu žurnāliem. Bija

loti zēl, kad tas vēlāk apstājās. Tur sāka iespiest arī jauno lasītāju sacerējumus. Vecākiem nezinot, es pārpludināju redakciju ar saviem dzejoļiem, bet neviens tur neparādījās ... Tā mans pirmais mēģinājums ielauzties Parnasā neizdevās. Es kompensējos, kā visi neatzīti talanti to mēdz darīt: izdevu pats savu žurnālu, izgudrodams īpatu koka klišeju tehniku savām ilustrācijām, teksta daļā tikai reizēm laizdams arī Raini un Plūdoni pie vārda ar dzejoļiem, kuŗus no sava viedokļa atzinu par iespiešanas cienīgiem.

Kādu laiku aizrāvos ar zīmēšanu, varbūt pa daļai tāpēc, ka man šai priekšmetā bija gadijies trijnieks. Ar vātmaņa papīru, ogli, tušu un ūdens krāsām sadraudzējos tā, ka ar nepacietību gaidīju skolas mācību beigas, lai šīm lietām atkal varētu ķerties klāt. Šī kaislība drīz aprima, taču biju panācis, ka vēlāk ģimnazijā zīmēšana nesagādāja nekādas grūtības un īstenībā — strādāju pa roku galam, sagādādams sirdsēstus zīmēšanas skolotājam, kas gan lika joprojām labas atzīmes, bet varbūt domāja, ka man šai virzienā vajadzētu vairāk papulēties.

Dzejošanas un zīmēšanas niekalbības drīz nomainīja mūzika. Jau Mellužos māte bija sarunājusī ar dziedāšanas skolotāju, ka iešu klavierstundās. Ne tādēļ, ka būtu uzrādījis sevišķu mūzikālu apdāvinātību, taisni otrādi: manā pirmajā skolas liecībā par dziedāšanu rēgojās apaļš divi. Smaģā pābrauciena laikā no Konstantinopoles līdz dzimtenei, preču vagonos salstot, biju dabūjis rīkles katarru, kas saistījās ar aizsmakumu, nevingrinātā balss neklausīja, un dziedāšanas skolotājs drīz vien atklāja, ka esmu „rūcējs“, kas nevar uzņemt neviena toņa! Kalvieŗu mājās nebija, vingrināšanās skolā kaut kā izputēja; es vingrinājos uz klaviatūras, ko māte papīrā uzzīmēja. Sekmes bija tādai apmācībai atbilstošas: pēc pāris stundām mēs ar skolotāju nozīmīgi saskatījāmies un nolēmām klavieru stundas izbeigt. Ar dziedāšanu man arī vēlākos gados negāja diez cik spōži; jau konservātorijā būdams, reiz ievaicājos teorias skolotājam prof. Jēk. Kārkliņam, vai es nevarētu solfedžo stundās nepieciešamo nosvilpot. Profesors atbildēja, ka to es, protams, varot darīt, tikai lai nebrīnoties, ja mani pavasarī pārbaudījumā no konservātorijas „izsvilpošot ārā“. Tā nu jādzied vien bija!

Rīgā, pamatskolu apmeklējot un pie mātes māsas dzīvojot, klavierēs bija, pagadijās arī laba skolotāja, bet pirmie pāris mēneši bija izmisuma pilni. Tai pašā nelaimīgajā braucienā es biju apsaldējis rokas. Apsaldējuma sekas vēl gadiem mani mocīja: priksti kustoties pietūka, svīda un rokas bija pastāvīgi sarkanas. Kā šodien man vēl skan ausis skolotājas dzēlīgais teiciens: „Jūsu rokas laikam par daudz smagu lietu cilājušas, lai spēlētu klavieres”. Man bija trīspadsmit gadu. Es piespiedos, un uz pavasara pusi manas attieksmes ar skolotāju jūtami pārvērtās, viņa bija pat norūpējusies, ko es darišot vasarā un kur vingrināšoties, lai nesamaitātu viņas skolas augļus. Pie viņas es tomēr neatgriezos, jo 1922. g. tēvs dabūja Valmierā valsts zemju inspektora vietu, kur darbs saistījās ar agrār-reformu. Viņš citēja Cēzara teicienu: „Labāk pirmais miestā nekā otrais Romā” un bija ļoti apmierināts, ka pārmainījis ierēdņa vietu Rīgā pret šo, kur būšot „pats savs kungs”.

Sekojošie pieci gadi Valmierā ieskaitāmi jaukāajos, kādus esmu piedzīvojis. Tēva rīcībā bija skaistā Lucas muižiņa, turpat kalnā uz Gaujas krasta — iepretī vecajam pilskalnam un Valterkalniņam; divstāvu ēkā bija kanceleja un dzīvoklis; plašs dārzs ar augļu kokiem, jāņogļāju un ērkšķenāju krūmiem, lazdu alejām un pār mazo gravas upīti tiri teiksmaini aiz vecuma pārlikušiem vītoliem. Bija arī saimniecības ēka (kūts, stallis, ratnīca), zirgi izbraukšanai u. c. kustoņi. Dārzu ar viena vaļenīka palīdzību mēs paši apsaimniekojām, ierīkojot arī bišu dravu un prāvu sakņu dārzu, kas gan reizēm traucēja manu savvaļas omulību, sevišķi ar plašo tomātu dēstu lauku, kas allaž bija jālaista un jāpārsien. Ar bitēm tāpat nevarēju iedraudzēties, tēvs tur darbojās neapsegtu galvu, un bišu dzēlieni viņam nenieka nekaitēja, man turpretī sadzeltās vietas stipri uztūka. Ja neskaita šīs sīkās nepatikšanas, es vasarā biju pilnīgi brīvs. Man bija laiva un makšķeres, un jau rīta agrumā Gaujas krācēs sākās varena rosība. Tā bija Gaujas zēnu „paradīze”, kas sniedzās augšpusē līdz „stāvajiem krastiem”. Būt laivas īpašniekam nozīmē pārvaldīt upi, un es dažkārt dzīvoju kā ķīnietis savā džonkā, sviestmaizēm un ūdens pudeli nodrošinājies, arī pa naktij pār-

laizdams zem kāda ozola vai liepas Gaujas krastā. No Strenču krācēm augštecē līdz iežiem Cēsu tuvumā plētās mana brīvības, ūdens, gaisa un saules valstība.

Gauja esot skaista, bet viltīga. Tā esmu dzirdējis sakām ļaudis, kas nav varējuši ar viņu lāgā iedraudzēties. Jā — ko gan viņi domā! Pret Daugavu viņiem ir liela cieņa; tur viņi labi ja iedrošinās pabradāt gar krastmalu un atsēsties uz kāda akmens, kas izbāzis savu pelēko kupri pāris soļu atstatumā no krasta. Lielupe ir rāma un tumša un vispār uz pārgalvībām nepavedina. Bet Gauja — tā taču nav nekāda lielā upe! — dažviet, liekas, akmeni varētu pārsviest pāri, rosīga, kustīga un dažāda, tā ir vilina savā vēsumā, aicina pabradāt no viena liča otrā, varbūt pat noiet pa sēri — turpat — līdz otram krastam, te — ar reizi — bedre, noglumējis, iesērējis balķis vai sieksta, kas izskatās pēc paša nelabā, tā kā pat govis, rāmā pēcpusdienā uz dzirdīšanu atdzītas, pēkšņi satrūkstas, ieraugot to zem spīdīgās gludās ūdeņš virsmas savus nagus staipām. Tiesa — Gaujai ir savu niķu. Tie gan nav nekādi lielie, tāda pārbiedēšana vien ir. Ja gadās uziet uz plūstošas smilts, nēvajaga brēkt, iedomājoties, ka iegrimsit līdz kaklam, un ja siltā straumē peldoties, kājas pēkšņi sajūt ledainu apakšstrāvas aukstumu, tad vajaga apvaldīt savas sirds pukstienus un nesākt izmisīgi ķepuroties uz visām pusēm, izšķiežot spēkus. Nekas nenotiks! Straume pati iznesīs no bīstamās vietas, vajaga mierīgi pakļauties tās ritumam. Jo tā ir diezgan stipra, pat ar airēšanu pret straumi tālu nevar tikt, ja negrib smagi nopulēties. Tai vietā gaujmaliešiem ir sava īpaša laivas stumšanas tehnika, kas pa gabalu nezinātājam var likties gaužām vienkārša, bet kurai vajaga ilgās skolas.

Es nekļuvu maksķerēšanas meistars kā Jaunsudrabiņš, un ar lomiem nevaru lielīties, kaut gan man netrūka pacietības. Ar pludiņa maksķeri klaiņājot, vienīgi raudas un asari bija mans parastais dienas guvums. Maksķerēšanai kā visām klusām un lielām mākslām vajaga īpašas vēribas un koncentrēšanās. Esmu novērojis, piem., ka zivis nemīl, ja maksķernieks tai pašā laikā iegrimis kādā saistošā grāmatā, kā man palaikam gadījās . . . Bet man patika uzturēšanās upes tuvumā, peldoties, sauļojoties un mak-

šķerējot, vērojot, kā mainās rita sudrabainais, dūmakainais spožums ar vakara sarkano bronzu ūdens līmenī, cik dažādas dabas trokšņu pārveidības raksturo dienas tecējumu, kā sāk atdzīvoties ūdens ar zivju plunksķieniem agrumā, kukaiņus un mušiņas vai sikākas zivteles medijot, kāds zeltains, svinīgs sastingums noguļas pār upi ap pusdienas laiku, kad priedes sāk skaļāk sveķot, kā atkal viss atdzīvojas pievakarē, bet citādās krāsās un citādos trokšņos. Un — kāda neizteicama brīve — karstā, spožā jūlija dienā palaist laivu pašā upes vidū pa straumi, pašam ielēkt ūdenī un, uz muguras atguļoties, ļaut, lai straume nes laivai nopakaļ, tā kā acis redz tikai saules spožo rituli debesīs, pa retam kādu mākonī un lēni aizslidošos mežu galus . . . Gaujā bija divi liči, viens pie „stāvajiem krastiem”, otrs — zem peldvietas pilsētas tuvumā, abi augšpus krācēm, kur ūdens bija tik tumšs, dziļš, melns un draudīgs, ka negribot kļuva baigi, kaut gan peldēt tur nebija grūtāk kā cituviet, un to šķērsošana allaž likās it kā kāda slepena likteņa pārbaude, gan maldīgi — jo peldēt nepratēji slika straujās vietās, kas mums, zēniem, šķita tik līgsmas un pievilcīgas. Kāds plostinieks noslika pāris metru atstatumā no manis, palaižot vaļā plostas balķi, gaišā un skaistā dienā, liela peldētāju bara vidū. Tas likās tik neticami un traģiski jocīgi. Nevienam neienāca prātā, ka nabaģa puisis vienkārši neprata peldēt!

Neesmu varējis nekad īsti sajūsmināties par vieglatlētiku, kas man likās kaut kā — bezmērķīga. Gauja aizstāja man šo nodarbību. Kādu laiciņu gan mēģinājos futbola spēlē, tad — citīgi piekopu slidskriešanu un daiļslidošanu, bet tas jau atkal ir rada ūdeņu sfairai. Gaujai droši vien varu pateikties, ka mana bērnībā/satricinātā veselība tā uzlabojās, ka vēlāk neesmu nekad nopietni slimojis. Šai ziņā tomēr nevarēju sacensties ar Valmieras izcilo vienpatti — „šanas” biedrības priekšnieku „grāfu” Miķeli Amālijas dēlu Vanāgu, kas, kroplis (kupritis) būdams, plunčojās pa Gauju rudenos vēl tad, kad gar malām sāka rādīties pirmie ledus vižņi, kā to, uz skolu iedams, dažkārt rītos novēroju. Kā „šanas” biedrības priekšnieks viņš arī peldē — „šanu” uztvēra ne pa jokam!

Valmierā netrūka vēl daža laba īpatņa. Jāatzīstas, es

biju tais gados aizmirsis, ka mans tēvs ir rakstnieks, tik reti viņš šo profesiju atcerējās. Tas atklājās atkal, kad Lucas muižīņā pie viņa sāka ciemoties otrs rakstnieks — Diženājo Bernhards. Tas staigāja vaļēju kreklu, koka klabatām kājās, tāpat ne ar ko neatgādinādams, ka būtu mūzu kalps, ja neskaita to, ka bieži sēdēja Dūņa grāmatu veikalā, kur nekā nepirka. Vai Dūnis viņam palīdzēja ar naudu vai uzturu, neatceros, bet tur viņš bija sastopams. Tēvs stāstīja par viņu brīnumlietas: viņš protot latiniski un grieķiski gandrīz tikpat labi kā latviski, uz vietas varot sacerēt asprātīgus ekspromptus un epigrammas. Abu dzīvajām sarunām piemita viens trūkums: tēvs labprāt iedzēra pa glāzei stiprāku dzērienu, Diženājo Bernhards — varbūt vēl labprātāk, bet — nedrīkstēja, jo tai laikā uz viņu varēja attiecināt viņa paša stāsta virsrakstu — Kā mani par cilvēku taisīja. Tā nu abi ar manu tēvu sēdēja verandā pie tējas un cepumiem, kamēr vienreiz tomēr bija sākuši dzert degvīnu, saķīdojās, un Diženājs vairs ciemā nenāca. Tēvs bija ļoti strauju temperamentu, toties — naida neturēja, un ar viņu izlīgt — tiem, kas viņu pazina, nebija nekādas grūtības. Taču viņš bija allaž par lepnu, lai izrādītu ārēji kādu piekāpšanās pazīmi. Diženā talants, rādās, tā ir neatzīlba un viņa gars neizrāvās no tās fantastiskās labākās pasaules, ko uzbūz reibinātāji viņa gari.

Trešais īpatnis, ar ko man visbiežāk iznāca darišana, bija mans klavieru skolotājs Valmieras Mūzikas skolā — prof. Aleksandrs Brauers. Viņš valkāja sudraba apkakli, sudraba un zelta cauraustu vesti, skaistus gredzenus, krāšļojās un pūderējās kā sieviete. Šim ārišķībām bija savi patoloģiski iemesli; Valmierā viņu uzskatīja par „enfant terrible”. Laikam tādu un citu savdabību dēļ viņš nespēja vairs izrauties no mazās provinces pilsētiņas, kaut gan viņa tehniskās un mūzikālās dotības bija neikdienišķas. Kā paidagogs viņš prata saistīt ar savu aizrautīgumu un tūlītējo gatavību spēlēt priekšā visgrūtākās, vēl skolnieka repertuārā neietilstošas lietas, ar īpatu vingrinājumu metodi ātri attīstīdams skolniekiem pirkstu veiklību. Pie viņa mācījās arī Jānis Ķepītis un Elmārs Vikmanis. Visiem viņa audzēkņiem ar laiku atklājās viena nelaime: parastajām akadēmiskajām normām neatbilstošs rokas nostatī-

jums, zināma paviršība piesitienā, ko veicināja ne pēc spējām dotie grūtie gabali. Viņš bieži nāca mūsu mājās ciemā, spēleja veselās koncertu programmas, un viņa ietekmē pamazām sāka izveidoties uzskats, ka no manis iznāks mūzikis. Vēlāk mūsu attieksmēs iestājās lūzums, es pārgāju uz A. Liepiņas-Sinepas klasi, kur sagatavojos konservātorijai.

Dzejošanu atmetot, mans gars tomēr nekļuva mierīgāks. Tikko iepazinies ar intervalliem un akordiem, es sāku improvizēt un komponēt. A. Brigaderes Lolītas brīnumputna izrādei, ko uzveda skauti, es sataisiju skatuves mūziku. Tā bija viena no varenākām dienām manā mūžā, kad uz afišām rēgojās: „mūziku komponējis roverskauts Lesiņš”. Harmonijas skolotājs un mūzikas skolas direktors A. Sineps, kam savas kompozīcijas rādīju, nosmaidīja un teica, ka gan par daudz esot pirmās pakāpes akordu! Nu, ko es tur varēju darīt, ja trīs pakāpes vien pazinu! Vēlāk līdzīgā kārtā pakalpoju reizēm arī Valmieras teātrim, kur gan lielākus laurus plūca Jānis Keņģītis. Tai laikā es jau biju ielauzījies vāciski un cītīgi lasīju E. T. A. Hofmani, manā galvā spokošanās fantastiski mūzikāli nodomi. Biju iecerējis vismaz trīs operas . . . Un vienreiz tēvs noskrēja gluži aizsiesis čībās no augšstāva, kur bija viņa istaba, lai noklausītos manu jauno kompozīciju. Diemžēl, viņa cerībām par manu ģeniālītāti neizrādījās īsta pamata: tā bija Šopēna prelīde, ko tikko biju sācis mācīties un ko viņš nepazīna, bet bija noturējis par manis saimprovizētu! Drusku vilies, viņš aizmuntuloja atkal augšā gulēt . . .

Mans pirmais prozā iespiestais sacerējums bija sūdzība par vienu ģimnazijas skolotāju. Mēs bijām ģimnazisti, kas valkāja savas pirmās gaŗās bikses, bet viņš mūs joprojām uzrunāja ar „tu” un pat rādīja ar pirkstu, kādu izsaucot! Mēs nospriedām, ka šai lietā jāspēŗ kādi soļi un ka man jāizsaka visu kopīgās domas. Valmierā iznāca divas lapeles: viena — labā, otra — kreisā spārna. Tā kā ģimnazijas direktors bija pilsoņu aprindu cilvēks, tad kreisā lapele labprāt pieņēma mūsu sūdzību par cilvēka elementāro tiesību aizskāršanu. Tā tika iespiesta — anonīmi. Nekas no tam nenotika, ne ar skolotāju, ne ar laikrakstu, ne — paldies Dievam — ar mani. Pēc gadiem atkal sa-

stopoties ar minēto skolotāju, kas bija viens no stingrākiem latviešu patriotiem un cienījamākiem pedagogiem, gan allaž iekšīgi kaunējos un iedomājos, ka man būtu liels pagodinājums, ja viņš mani tagad uzrunātu ar „tu“. Bet — daudzi gadi bija pagājuši . . .

Kādu laiku vecāki loloja nodomu sūtīt mani studēt uz Franciju, kas toreiz bija modē. Es sāku iet franču valodas stundās pie vecā Bastēna, no kurām man visvairāk iespie-dies atmiņā viņa teiciens, kad reizēm ierados nokavējies un aizelsies: „Il ne vaut rien courrir, il faut partir à temps.“ (Neko nelīdz skriet, vajag iziet laikus.) Cik labs teiciens! — ne tik vien stundu apmeklēšanai noderīgs. No manas studēšanas Francijā nekas neiznāca: to izputināja pa daļai materiāli šķēršļi, pa daļai mana pieķeršanās mūzikai. Taču palika simpatijas pret franču literātūru, kuŗas joprojām neesmu zaudējis. Un vecā kunga Bastēna gars bija īsta savas tautas kultūras cienīga humānista gars, kādu, liekas, pasaulē kļūst arvien mazāk.

Kamēr mājā plauka dažādas mākslinieciskas nodarbības, tēvs joprojām domāju savu veco praktisko domu; dabūjis piešķirtu nekultivētas zemes gabalu pie Kokmuižas (apm. 5 kilometri no Valmieras), piepirka otru klāt un sāka celt mājas. Viss tas notika, protams, uz kredīta un prasīja arvien vairāk līdzekļu. Šo pasākumu apgūtināja arī tas, ka paši joprojām dzīvojām Valmierā, jaunajās mājās — Inuļos (no mātes vārda atvasināts nosaukums) saimniekoja algotņi, kas bieži mainījās. Mēģinājumi izskolot mani par praktisku lauksaimnieku — nesekmējās. Gan izlasīju Dindona dārzkopības grāmatas un pat pāris pavārgrāmatas ar parasto lasīšanas prieku, bet piena tauku procenta aplēšana, zemes mēslošanas problēmas un pastāvīgie braucieni ar kājratu uz jauno saimniecību, lai noturētu to slīdēs, mani nesajūsmināja. Vienu vasaru gan pārcēlos turp ar visām klavierēm, mēģinādams toņkārtu spēlēšanu apvienot ar siena grābšanu un mēslu talkām, bet nastas lielāko tiesu nesa tēvs pats.

Valmieras ģimnaziju (reālģimnazijas kl.) apmeklēju līdz trešai klasei, kad, konservātorijā iestājoties, pārgāju uz II Valsts ģimnaziju (Pārdaugavā). Skolā mācījos labi, dažkārt būdams pirmais vai viens no pirmajiem skolniekiem

sekmju ziņā, taču, jāatzīstas, nesistematiski, ar izrāvieniem, bieži — brīvstundās. Es neiemīloju skolu. Salīdzinot ar to pasauli, ko man uzbūra grāmatas, un vaļu, ko sniedza klaiņošana pa Gauju, klase un mācības man allaž likās kaut kas pelēks, nabadzīgs un ikdienišķs. Bija maz priekšmetu, kas man sevišķi patiktu. Parastajā mācības vielā nebija tik saistoša to problēmu nostatījuma un iztirzājuma, kādus atradu rakstnieku darbos. Pārliecīgais fakts un datu materiāls, kam arī labākie pēdāgoji netika gaļām, šķita nomācam priekšmeta dzīvo jēgu. Tikai latīņu valodā bija pagādijies skolotājs, kas ar kādu īpatu piegājienu prata mani saistīt, tāpat vēl šodien palikuši prātā Pēterā Dreimaņa ārkārtīgi dzīvie vispārējās vēstures stundu stāsti. No latviešu valodas stundām atceros, ka esmu uzzīmējis Hugenberģera ģimētni, no dabas zinībām — manis izskrabināts vārns skelets. Visumā, es biju laimīgs, ja varēju kādu dienu skolas mācībām ar dažādiem iegānstiem nozāgt, tādēļ manās licībās allaž bija prāvs izlaisto stundu skaits, par ko arī vecākiem nebija skaidra pārskata. Uz pavasara pusi mēs ar kādu klases biedru reizēm mēdzām aizlavīties no pēdējām stundām, kuŗu laikā mājās nedrīkstēja rādīties, kādēļ iemūkām mūzikas skolā. Tā atradās toreiz Gaujas krastā, t. s. Pakalniņa skolā, un tur priekšpusdienās varēja labi pavadīt laiku; visu klašu atslēgu paslēptuves mums bija labi zināmas. Reizēm tikai gadījās, ka tur, nez kādu vajadzību mudināts, ieradās direktors Sineps, kas bija arī dziedāšanas skolotājs ģimnazijā. Viņš gan brīnījās un rauca uzacis par mūsu aizbildināšanās iemesliem, kuŗiem droši vien neticēja, bet nekādus soļus pret tik mākslinieciski noskaņotām dvēselēm nespēra. Vispār, šis pēdāgoģis reizē enerģiskais, bet kādas dziļas smalkjūtības un labestības apdvestais raksturs piešķīra nodarbībām mūzikas skolā patīkama mājīguma un ierosmes pilnu atmosfāiru. Tais gados daža laba audzēkņa ceļš no Valmieras Mūzikas skolas veda tieši uz Latvijas Konservātoriju. Viņa kundze, Alvīne Liepiņa-Sinepa, pie kuŗas pēdējo gadu mūzikas skolā mācījos, bija prof. Paula Šūberta audzēkne. Gluži dabīgā kārtā arī es nokļuvu viņa rokās. Mūsu pirmā iepazīšanās bija, kad kādā viņa un viena vijolnieka koncertā Valmierā man tika uzticēta nošu lapu pāršķiršana. Man bija

17 gadu, kad iestājos Latvijas Konservātorijā, klavieru klasē, izturēdams pārbaudījumu uz augstāko kursu, ar diezgan dibinātām cerībām kļūt mūziķis. Vēl tikai bija jābeidz ģimnazija. Bet skola jau bija aizvirzījusies manu interešu pašā nomalē. Ja es arī noturējos kā caurmēra audzēknis, tad, diemžēl, pavasarī man izrādījās klases žurnālā tik liels izlaisto stundu skaits, ka izglītības ministrija cēla iebildumus pret manis pielaišanu gala pārbaudījumos. Tas bija īsts pērkona spēriens! Ģimnazijas direktors P. Aivars, kam mans liktenis acīm redzot rūpēja, tomēr izpestīja mani no šīs kļūmes. Pārbaudījumos pielaists, raizi nesagādāju. Vecāki šai gadījumā parādīja pavisam neticamu atturību: šī kļūme netika ne tai laikā, ne vispār jebkad sevišķi apspriesta. Tai pagāja gaŗām „diplomātiski klusējot“, kas pie mana tēva rakstura, jāatzīstas, mani ļoti pārsteidza.

Aukstasinīgi manas nākotnes izredzes novērtējot, es piekritu vecākiem, ka man vēl vajadzētu, drošības labad, mācīties kādu profesiju, kas netraucētu mūzikālo nodarbību. Par tādu atzina juridisko fakultāti, kuŗā nākamo rudeni iestājos, dabūdams par latviešu domrakstu trīs ar pusi. Gribēdams nodrošināties pret kļūdām pieturas zīmju lietošanā, biju uzrakstījis tik īsos, nepaplašinātos teikumus, ka tie par domu bagātību gan neliecināja.

Tā manā literārā aktivā nekas neskaitījās: viens plaģiāts, viena sūdzība un — vājš domraksts. Tās nebija lietas, kas varētu iedvest kādas cerības. Tiesību zinības, ar kuŗām mani saistīja vienīgi diezgan prāvā skaitā izlasītie kriminālromāni, drīzi vien atvēsināja manu centību ar ļoti pamatīgo eģiptiešu mitoloģijas izklāstījumu un vispārējo abstraktumu.

Uz pavasara pusi mani saģrāba tik negants dzejot gribas viesulis, kāds tikai 20 gadu vecumā var uzņakt. Es negāju vairs ne uz augstskolu, ne uz konservātoriju, un uz mani pilnīgi varēja attiecināt pantīņu: strādāt netik, laikam dzejnieks būšu! Uzrakstījis pārsimts dzejoļus un dažas nodaļas no romāna dzejā pēc Pūškina Jevģenija Oņģina parauga, apveltīju ar saviem ražojumiem visas Rīģas redakcijas. Taču es veltīgi šķirstīju laikrakstus rītā, pēcpusdienā un vakarā: neviens ir nedomāja mani dzejoļiem veltīt kaut mazāko vērību, nedz arī ko atbildēt. Es biju par leģnu, lai ietu

klausiņāt redakcijās, kas maniem sacerējumiem vainas (varbūt — ar negribēdams dzirdēt nepatīkamus vārdus!), vai — apspriesties, piem., ar paša tēvu un māti. Tad nospriedu pamēģināt, pēc mātes parauga, laimi ar tulkojumiem. Iztulkojis Stefana Cveiņa nōveli Amoka skrējiens, devos uz Daugavas redakciju. Tur mani saņēma kāds kungs acenēs, ar pirmā paskatā diezgan šavdabiģiem vaibstiem, kas, viņam runājot, kļuva arvien dzīvāki un pievilcīgāki. Tas izrādījās Jānis Grīns. Viņš arī izvilka no atvilktnes manu dzejoļu čupiņu ar otra redaktora Jūlija Rozes atzīmi — par zināmām dāvanām, kuŗām jāsaistoties ar pamatīgākām dzejas tehnikas studijām un savas īpatnības izkopšanu. Cveiģa noveles tulkojumu nepieņēma, jo kaut kas no šī autora neilģi pirms tam jau ticis iespiests. Sarunu beidzot, Grīns ieteica pašam pamēģināt kaut ko uzrakstīt prozā. Es uzrakstīju divas novelītes, mazliet Hamsuna garā, ieliku aploksnēs un — drošs paliek drošs — nosūtīju ne vien Daugavai, bet arī citām redakcijām.

Bija vasaras sākums, aizbraucu atpakaļ uz Valmieru. Apsvēris, ka esmu kļuvis pārāk nolaidīģs abu mācības iestāžu apmeklēšanā un dzīves praktiskos pasākumos, iestāģos par praktikantu Valmieras miertiesā, kur ar ziņkāri pētīju siko, anekdotisko prāviņu protokolus un pavisam bez aizrautības izrakstīju pavēstes prāviniekiem. Pāris ģadus vēlāk miertiesas sekretārs atzinās, ka, paldies Dievam — jau manā promienē, esot ģan vajadzēģis dažu prāvu nozīmēt tiesāšanai pa otram lāģam nepilnā skaitā izsaukto liecinieku dēļ. Miertiesā, kādā vaļas brīdī Valdības Vēstnesi šķirstot, mans skatiens skāra jauniznākušā Daugavas numura sludinājumu. Tur rēģojās mans vārds! Bija 1929. ģ. jūlijs. Iespiestā novele saucās Atzīšanās. — Sīks notikums pasaules mērogā, taču tā būtu pieticis, lai padarītu ģaišu visu vasaru, ja vien to neaptumšotu citi notikumi. Uz kredīta ceļtā tēva saimniecība un viņa ģagurums, cīnoties ģan ar neskaitāmo vekseļu termiņiem, ģan paša plašo dzīves vērienu, tuvojās sabrukumam. Piedevām nāca saimnieciskā krīze, kas padarīja lauksaimniecību neienesīģu. Ģrūtu sirdi tēvs izšķīrās māju pārdot. Vairums parādu ģan ar to tika noseģts, tomēr daudzi palika. Mēs ar māti bijām uz daģiem vekseļiem līdzparakstītāģi, un vēl ilģi pēc tēva nāves — līdz pašam otrā pasaules

kaŗa sākumam — mani nebeidza pārsteigt pēkšņi notāru paziņojumi vai draudzīgi aicinājumi pa tālruņiem no cilvēkiem, kurus nekad nebiju redzējis, atnākt aprunāties par kāda ilgi noklusēta maksājuma kārtošānu. Bija reizes, kad tādi pārsteigumi saindēja visu manu dzīvi.

Nākamū rudenī, pēc tam kad vēl viena mana novele bija parādijusies Daugāvā, man likās, ka piemērotākais veids maizes pelnīšanai būtu iekļūt kādā redakcijā. Tēvs pārnāca uz Rīgu, dabūdams atkal vietu Zemkopības ministrijā; viņa alga bija apgrūtināta parādu atvilkumiem, un no tās nodrošināt man kautcik bezrūpīgu studēšanu divās mācības iestādēs nebija iespējams. Ar kādā paziņas ieteikumu iekļuvu sensāciju kārajā un kareivīgajā Pēd. Brīža redakcijā, ko pēc Arv. Avota aiziešanas vadīja Olģerts Liepiņš. Mani nozīmēja par provinces nodaļas redaktoru, un pirmā alga bija Ls 50.— mēnesī. Es saliku komatus un gaŗumzīmes lauku ziņojumos, bet — par pārējo, kas avizē notika, man nebija lielas jēgas. Pāris mēnešu es tā nostrādāju, nezinādams, ko pats ar sevi iesākt. Likās, ka arī citiem redakcijas darbiniekiem es biju tāda pati problēma. Ar literātūru, par ko es galvenā kārtā biju domājis, avizē bija pārāk maz saskarsmes. No šī sastinguma mani beidzot izkustināja Olģ. Liepiņa uzdevums uzrakstīt aptauju ar kādu aktrisi, kas tikko bija mēģinājusi izdarīt pašnāvību. Tāds uzdevums arī žurnālistam varētu likties pašnāvīgs. Kad man pavēra durvis, es tālredzīgi ieģrūdu (pēc kollēģu padoma) vienu kāju durvju starpā. Bet laikam tādēļ, ka ne manā izskatā, ne runā vēl nekā no žurnālista nevarēja manīt, aktrise mani tiešām ielaida savā dzīvoklī, neizmeta ārā pēc tam, kad biju paskaidrojis sava nācienu nolūkus, un deva vielu mazam gabalīņam, kurā netrūka ne baltu ceriņu, ne starp rindām lasāmu asaru un ko visi atzina par aizkustinošu . . . To laikam redakcijā uzskatīja par „zēļa pārbaudes darbu“. Pēc tam es sāku rakstīt humoristiskus feļetonus, apceres, intervijas, iemanijos avīzes „aplaušanas“ noslēpumos — vārdu sakot, iebridu līdz kaklam tai juklajā žurnālista uzdevumu drūzmā un mēchanismā, kas katru dienu liek skriet un stumdiēties kā aizdeģušāmieš pārdesmit cilvēkiem, lai sagādātu laika kavēkli gaŗlaiķotiem pilsoņiem. Paģāja dažas stundas — un viss tas vairs nekam nederēja, pārvēršoties makulātūrā.

mīga un neveiksmīga, to visi izjuta kā sašķobijušos siju pār savām galvām. No otras puses, neesmu sastapis avīzes vadītāju, kas būtu tik iecietīgs pret savu darbinieku individuālitātēm un personīgiem ieskatiem. Literārā daļā tika publicēti tādu rakstnieku un dzejnieku darbi, kuŗiem nebija nekāda sakara ar avīzes politisko virzienu vai pat — pilnīgi pretēji uzskati. Bergs maz bija manāms redakcijas ikdienas darbā, ienākdams tikpat laipni sniedza roku izsūtāmam zēnam kā galvenajam redaktoram un nekad nemainīja bals noskaņu, palikdams manās acīs kā savaldības un pieklājības paraugs, kas nekad neuzsvēra, ka šai redakcijā arī viņam kāds vārds būtu sakāms, ar ko gan viņa personības svars principiālos jautājumos nekļuva mazāks. Tīrāžai plokot un iekšējām nesaskaņām pastiprinoties, Avots kādu laiku atrāvās no darba. Mans uzdevums aprobežojās ar avīzes aplaušanu, kur īstenībā bez speciāla darbinieka varēja iztikt. Jutu, ka esmu „atgriezts riecieni”, nekādas intereses par darbu man arī vairs nebija un — pirmo reizi savā mūžā — tiku vienkārši „atlaists”. Vēstule, ko saņēmu šai gadījumā no Berga, bija tāds diplomātijas meistardarbs, ka to drīzāk varētu uzskatīt par pagodinājumu nekā uzteikumu. Iznāca apmēram tā, ka mana aiziešana paglābtu avīzi no sabrukuma! — kādēļ bez ierunām saņēmu divnedēļu algu un — aizbraucu uz laukiem pie mātes radiem Kroplaicenes pagasta Pelšos, lai atpūstos un mēģinātu atgūt augstskolā nokavēto.

Pa to laiku — 1932. g. — biju paguvis nobeigt konservātoriju, iegūdams brīvmākslinieka gradu. Gadu vēlāk nomira mans tēvs; tas nāca negaidīti, traģiski, bet — viņam pašam — viegli, ar apopleksiju. Rīgā dzīvodams, viņš atkal bija pievērsies rakstniecībai (romāns *Apsēstie* — Jaun. Ziņās, dažas noveles *Daugavā*), kuŗas ienākumi gan joprojām aizplūda uz lauksaimniecības lēses sataisīto parādu segšanai. Bija gluži anekdotiski gadījumi: tiesu izpildītājs viņam uzglūnēja ar policijas palīdzību un atņēma tikko saņemto honorāru uz ielas. Tā viņa dzīves pēdējais posms nebija nekāda uzvara visu mūžu izcīnītā cīņā par materiālu un garīgu neatkarību, klusu un rāmu vietu šīs pasaules liktenīgo pretrunu apcerēšanai.

Pēc laukos pavadītās vasaras pārtiku kādu gadu no

klavierstundām un rakstniecības, izbaudot pilnā mērā, ko nozīmē, ja ir daudz laika un maz naudas. Jāatzīstas, tas nav man palicis prātā kā ļaunākais, kas šai pasaulē cilvēkam var gadīties . . . Drānas gan sadila un kļuva arvien mazāk piemērotas turīgām mājām, kuņās tiku aicināts atklāt skaņu mākslas noslēpumus patikama izskata jaunkundzēm, taču, atskaitot manu māti, neviens par to nerādījās noraizējies. Mazas pārmaiņas nāca manā literārā orientācijā. Sāku just, ka manu stāstu beigās, kur parasti kādu nogalināju, nav vairs pa prātam Daugavai, tādēļ pārgāju uz Skalbes vadīto Piesauli. Skalbe neko nelaboja un vispār savus uzskatus atklāti neizteica, pie kam viņa maigā, domīgā sejas izteiksme atspoguļoja kaut ko no rindiņām:

Man visi gudrie vārdi
Sen gaŗlaicīgi kļuva . . .

Vienu vienīgu reizi viņš tikai izteica izbrīnu par virsrakstu Nenodarītais grēks, kas viņam šķita neloģisks. Tomēr virsraksts palika, kaut gan mani aizbildinājumi bija ļoti kautri. Likās, ja viņš bija izšķīries kaut ko iespiest, tad ārējās apdares kļūmes atstāja paša autora atbildībai. Piesauļe bija kluss un mazizplatīts žurnāls, taču honorārus izdevējs Roze maksāja kārtīgi, tā kā savs atbalsts manā improvizētajā budžetā no turienes sanāca. Šai laikā kopā ar vienu vijolnieku iedomājāties sarīkot koncertu konservātorijas zālē. Publikas, visus rādus un paziņas apzinot, sanāca brīnumaini daudz, vairāk, nekā paši bijām paredzējuši, tā kā sākām sevi apbrīnot. Arī kritikas bija labas. Es toreiz aizrāvos ar franču modernistiem, spēlēdams Debisi un līdzīgus autorus. Tikai viens kritiķis, tas pats, kuŗa koncertā kādreiz Valmierā biju prof. Šubertam šķīris nošu lapas, rakstīja: „Nezinu, kāda ir šo jaunekļu mūzikālā izglītība, bet, rādās, viņiem vēl daudz jāmacās pašos mūzikas pamatos“. Tas tomēr nespēja satricināt „jaunekļu“ garastāvokli. No koncerta mājās sajūsmā ar ormani braucot, atstāju pajūgā portfeli ar notīm, kadu nieku naudas un pasi, ko tikai pēc divām nedēļām saņēmu pastā. Tā šis koncerts izvērtās visādā ziņā par grūti aizmirstamu notikumu! — un varbūt ir augstākais sniegums manā mūzikālā karjērā . . .

Kāds mans radnieks, iespaidīgs teātra aprindu cilvēks, ieteica man saistīties darbā Jaunākās Ziņas, apsolīdamies iepriekš aprunāties ar redaktoru, kuŗa adresi man uzdeva. Pēc pāris dienām noteiktā laikā aizgāju pie redaktora mājās, kā augšminētais kungs bija ieteicis. Vai nu viņš bija mūsu norunu aizmirsis un redaktoram nekas par mani nebija bilsts, vai tur bija kādi citi iemesli, tikai, no pēcpusdienas snaudas iztraucēts, redaktors iznāca, krekļā izmeties, saīdzis, un, uzzinājies, ko vēlos, bez vārda runas izstūma mani kāpnēs, aizsīzdams durvis. Mani piedzīvojumi ar redakcijām bija atkal par vienu notikumu un atziņu bagātāki...

Avotam Latvī atkal atgriezoties, manas saites ar redakciju atjaunojās. Rakstiju kritikas par koncertiem un teātru izrādēm, atzīdams arī šāda — ne visai droša — stāvokļa jaukumus, jo tagad man bija brīvi vakari, kamēr, gar laikrakstu aplaušanu darbojoties, vakari bija aizņemti un tikai retumis varēju aizlavīties uz kādu operas izrādi vai koncertu.

Ap Daugavu pulcējošos mākslinieku un rakstnieku vidū toreiz bija iecienīti literārie vakari, kuŗos iztīrāja kāda latviešu vai ārzemju autora jaunākos darbus. Tie notika reizēm pie Jāņa Grīna, reizēm pie Niklāva Strunkes vai kādās citās mājās, bija visādā ziņā ierosmes pilni, dodot izdevību domu izmaiņai. Tur iepazīnos ar vienu otru jauna ceļa gājēju latviešu literātūrā, kā Ēriku Ādamsonu, Anšlavu Eglīti, Jāni Medeni, red. Jāni Kadīli u. c.

1935. g. apprecējos ar dziedātāju Valdu Šmiti.

Laikrakstam Brīvai Zemei paplašinoties un modernizējoties, tiku saistīts tajā par tehnisko redaktoru. Šo mehānisko, bet nervozo darbu biju jau agrākos gados apnīcis un sevišķas dedzības tajā gan, diemžēl, nevarēju ielikt. Visnepatīkamākais pārbaudījums šais pienākumos ir pēdējās lappuses aplaušana, kad ziņas vēl nāk no malu malām, bet telpu vairs nava — un tad jāstrādā, gan svitrojot uz ātru roku pa rindai, gan vienkārši izšķīroties kaut ko atstāt ārpusē. Par to, protams, otrā dienā citiem redakcijas darbiniekiem, visbiežāk — neiespiesto ziņu autoriem, mēdz būt citi ieskatī, un tā tehniskais redaktors ir īstenais „grēkāzis” kļūmju gadījumos. Manā vietā sameklēja kādu grafiķi, pēc kam strādāju par tulkotāju, ziņotāju, mūzikas kritiķi. Brīvā Zemē iepazīnos ar Aleksandru Grīnu, pie

kuŗa kādu laiku ārzemju nodaļā strādāju, un Edvartu Virzu, kas vadīja literāro pielikumu. Šīs abas personības bija kā oāzes lielajā redakcijā. Grīns bija visumā kluss cilvēks, pipēja cigārus vienā laidā un rakstīja ar tādu rokkrakstu, ka burtliči, viņa manuskriptus ieraugot, jau pa gābalu protestēja! Kārtējam redakcijas darbam beidzoties, viņš vēl palika redakcijā, dažreiz līdz vēlam vakaram, rakstīdams savus jaunus romānus ar lielu uzcītību, kuŗā varbūt savu spaidu ienesa nesen iepirktā lauku māja. Likās, viņam bija līdzīgas tieksmes kā manam tēvam — ar laiku izrauties no pilsētas drūzmas un dažādu amatu spaidiem. Vispār, viņš rakstīja ātri, izteikdams reiz ar smaidu tādu atziņu: „Nevajaga gudrot par daudz, tad nekas neiznāk...” Kādu rītu redakcijas papīrgrozā apkalpotāja bija atradusi iemestu mutautiņu, kas izrādījās Grīna. Viņam bija iesnas un, ātrumā — rakstot, kur kādreiz gadījās arī pa lappusei, kas neapmierināja un ko pārļausot mēdza ielaist papīrgrozā, mutautiņš viņam bija sajucis ar manuskriptu. Grīns ieteica man sakopot un izdot manus stāstus. Tos pārļausījis, uzteica fābulas veidojumu, bet aizrādīja — likt mazāk daudzpunktu, uz kuŗiem man toreiz bija liela mīlestība.

Edvarts Virza staigāja pa redakciju reizēm, varētu teikt, „kā rūkdams lauva”, temperamentīgi izteikdams savus ļoti personīgos uzskatus dažādās lietās vai zūdīdamies par kādu negaidītu kļūmi. Reiz viņš veselu nedēļu dzenāja pēdas kaut kādam nokļīdušam prof. Ķīķaukas rakstam, smīdinādams visus, kam apprasījās, kamēr pašam raksts atradās otra uzvalka kabatā. Citureiz viņš nevarēja vien nobrīnīties par literārā pielikumā iespiesto Kārļa Jēkabsona dzejoli, kādu nebija salikšanai nodevis. Miklas atrisinājums izrādījās diezgan vienkāršs. Tikām jau reizēm novērojuši, ka saliekamo mašīnu telpā, kur apģozījās dažādi ļaudis no darbinieku aprindām, it kā bija kādas darīšanas Jēkabsonu Kārlim. Gar saliekamo mašīnu ejot, viņš izmantoja gadījumu iegrūst pa dzejolim, ko tad — saliktu — tehniskais redaktors bez lielas gudrošanas ielauza.

Šī laikraksta gars, sākumā būdams it kā patriarchāls un labsirdīgi gādīgs, ar laiku, avīzes iespaidam pieaugot, pieņēma tādas formas, ka klusībā sāku perināt domas, kā varētu no redakcijas „ar godu” tikt ārā.

Šāda laimīga izdevība radās 1936. g., kad par Nacionālās operas direktoru kļuva Jēkabs Poruks un atbrīvojās viņa paša agrāk ieņemtā drāmaturģa vieta. Tas bija literāri mūzikāls darbs, kuŗā bija saskarsme ar visu plašo operas māksliniecisko personālu, bagāts problēmām un ierosmēm. Kur sastapās tik dažādu temperamentu ļaudis, nebija iedomājams, ka viss varētu noritēt kādā ierēdnieciskā disciplinā. Tas bija šis iestādes jaukums, ka daudz kas bija jāimprovizē, kaut gan netrūka arī savu atskabargu un vilšanos. Tais gados ieguvu daudz miļu kollēģu, kas ar savu talantu pacēla mūsu operu tādos augstumos, ka šis laikmets pelnījis citā reizē un vietā sevišķu apcerējumu. Tiesa, sešos operas drāmaturģa darbā pavadītos gados mazliet attālinājos no literatūras, pārtulkodams vairāk operu un operešu libretu, nekā uzrakstīdams noveļu. Toties šai laikā sakopāju un sakārtoju agrāko gadu periodikā izkaisīto ražu. 1938. g. Valtera un Rapas apgādā iznāca mana pirmā grāmata — stāsti un noveles — Zīmes tumsā, gadu vēlāk A. Gulbja apgādā Sejas un problēmas latviešu mūzikā. Jaunā darba pienākumos ieaugot un citu interešu vilināts, atmetu cerības kļūt par juristu; izstājos no augstskolas, nekā ievēribas cienīga tanī nepaveicis.

Kaŗa laikā mūsu operas nams, atgāinīdams dažādus „politiskus vējus”, reizēm vēl rādījās kā patikama oāze vispārējā jūklī, taču arī ap to arvien vairāk krustojās tādu varu un personu intereses, kuŗām bija citi — ne mākslinieciski — nolūki. 1942. g. šķīros no operas, atrazdams patvērumu Rīgas Mūzikas skolā, kur, paraleli operai strādādams, jau agrāk biju klavieru klases vadītājs. Tā mūzika allaž izrādījās mana mūŗa aizgādniece, kad to apdraudēja skaļas un neŗēlīgas varas vai ikdienas reālības pelēkais, nepievilcīgais tecējums.

Constantin Măgureanu.

KONSTANTINS RAUDIVE

Esmu dzimis 1909. g. 30. aprīli Latgalē, Asūnes pagastā, zemnieka dēls. Pēc pamatskolas un vidusskolas izglītības dzimtenē, pēc svārstišanās starp rom.kat. teoloģiju un jūrskolu, pēc smagām jauneklja ciņām un grūtībām aizkļuvi 1930. g. uz Parizi, kur studēju lit.-filozofiju, sākumā pievērsdamies grieķu literatūrai un mākslai. Luvra bija manu lielāko ierosinājumu un pārdzīvojumu vieta Parīzē. 1932. g. aizbraucu un Madridi, kur turpināju studēt filozofiju un literatūru (1932—1936).

Spānijas laikā par sevišķi svarīgu notikumu savā literāri filozofiskā attīstībā uzskatu iepazīšanos ar spāņu dzejnieku un filozofu Unamuno. No profesoriem ar lielu pateicību atceros filozofus: Morenti un Ortegu-i-Gassē (Gasset). Esmu bijis Anglijā kā spāņu nedēļas žurnāla — *Correspondencia Diplomatica* — spec. līdzstrādnieks. Dziļi un neaizmirstami iespaidi man saistās ar Skotijas galvas pilsētu Edinburgu un Londonu. Vairāk par mūzejiem un bibliotekām mani saistījušas draudzības ar cilvēkiem. Pāri notikumiem un katastrofām šīs draudzības ir saglabājušās. Charles P. Finlayson's, Edinburgas universitātes hellenists, smalkas literāras ievirzes cilvēks, ir kļuvis par nesaraujamu saiti starp Angliju un mani. No 1936.—1937. g. esmu dzīvojis Itālijā (Florencē un Romā). Florence ar savu kļuvi un mākslas bagātībām mani iekšķīgi apaugļoja, un šo dienu skaistums vēl šodien mani nav beidzis starot. 1938. g. esmu dažas nedēļas uzlavējis Somijā un saskāries ar turienes ainavu un cilvēkiem. No 1939.—1944. g. esmu dzīvojis un strādājis Rīgā, pārciedzams lielās, baigās un traģiskās katastrofas mūsu valsts un tautas likteņos. No lat-

viešu rakstniekiem man jaunībā tuvs bijis J. Poruks, vēlāk īpaši Rainis, Skalbe un J. Akuraters. — Pirmo manu literāro sacerējumu Par ciešanām iespieda teol. prof. Strods savā rediģētajā žurnālā Zidunis 1928. g.

Mans filozofiskais skatījums ir sintetisks. Esmu raudzījies dzīves jēgu atklāt, sabīdot dažādu laikmetu un attīstību spoguļus kopā; šo mēģinājumu lasītājs visskaidrāk atradis manā grāmatā Dzīves kultūrai. Sintetiski izglītots skats, par spīti iespējamiem maldiem, būtībā aizvien paliek objektīvs. Tam skaidrāk atklājas atsevišķais indivīds ar ar savu likteni zemes dzīves parādību vidū. Īpaši mani nodarbinājušas mūsdienu cilvēka problēmas. Savās apcerēs esmu tiecies pateikt ne tik daudz derīgo, cik patieso, esmu mudinājis iemilēt ne tik daudz illūzorisko, cik īsteno, esmu raudzījies ne tik daudz definēt, cik atzīt. Esmu ar visu savu būtību saslējis pret intelektuālismu, proti, pret tādu pasaules uzskatu, kas tiecas dzīvi kārtot, izejot nevis no pašas dzīves, bet no teorijām, kuŗām varmācīgi un pret dabīgi mēdz pakļaut dzīvi, kur dzīve no mērķa kļūst par līdzekli. Esmu cīnījies pret pašdievināšanu literātūrā un vaļširdības trūkumu cilvēciskajās attieksmēs, rakstnieku darbos, pret garīgo snobismu un manierismu. Vaļširdības tikumam zūdot, cilvēku vidū vairojas neuzticība un mazinājas iespēja saprasties, vairojas fražu māksla, iekšēja labilitāte un principu neskaidriība jeb principi kļūst par tukšām frazēm.

Trīs patiesības apģarojušas un noteikušas manus domātāja mēģinājumus: miers, līdzsvars un takta izjūta. Kur šīs trīs patiesības tiek ievērotas, tur rodas iecietīga sabiedrība, izveidojas dziļa kultūra. „Nekas man nav licies tik bezjēdzīgs kā Eiropas nāciju likteņus likt uz vienas „internacionālas kartes”, — proti, uz vienu vienīgu cilvēces tipu, ko tik neatlaidīgi cenšas standartizēt bolševistiskā valsts vara, — un indivīdu iekšējo dzīvi reducēt tarzanismā, proti, cilvēkā izdzēst kultūras ilgas, cilvēka apzinīgo dzīvi degradēt aklo eksistences instinktu robežās. Šis briesmas novērst uzskatu par mūsdienu cilvēka lielāko uzdevumu.” (Personīgais un pārpersonīgais II. iesp. 1943.) Savās pārdomās esmu raudzījies mazliet apgaismot pasaules lietas, esmu palicis vairāk sapratējs nekā cinītājs, vairāk atzinējs nekā izdarītājs.

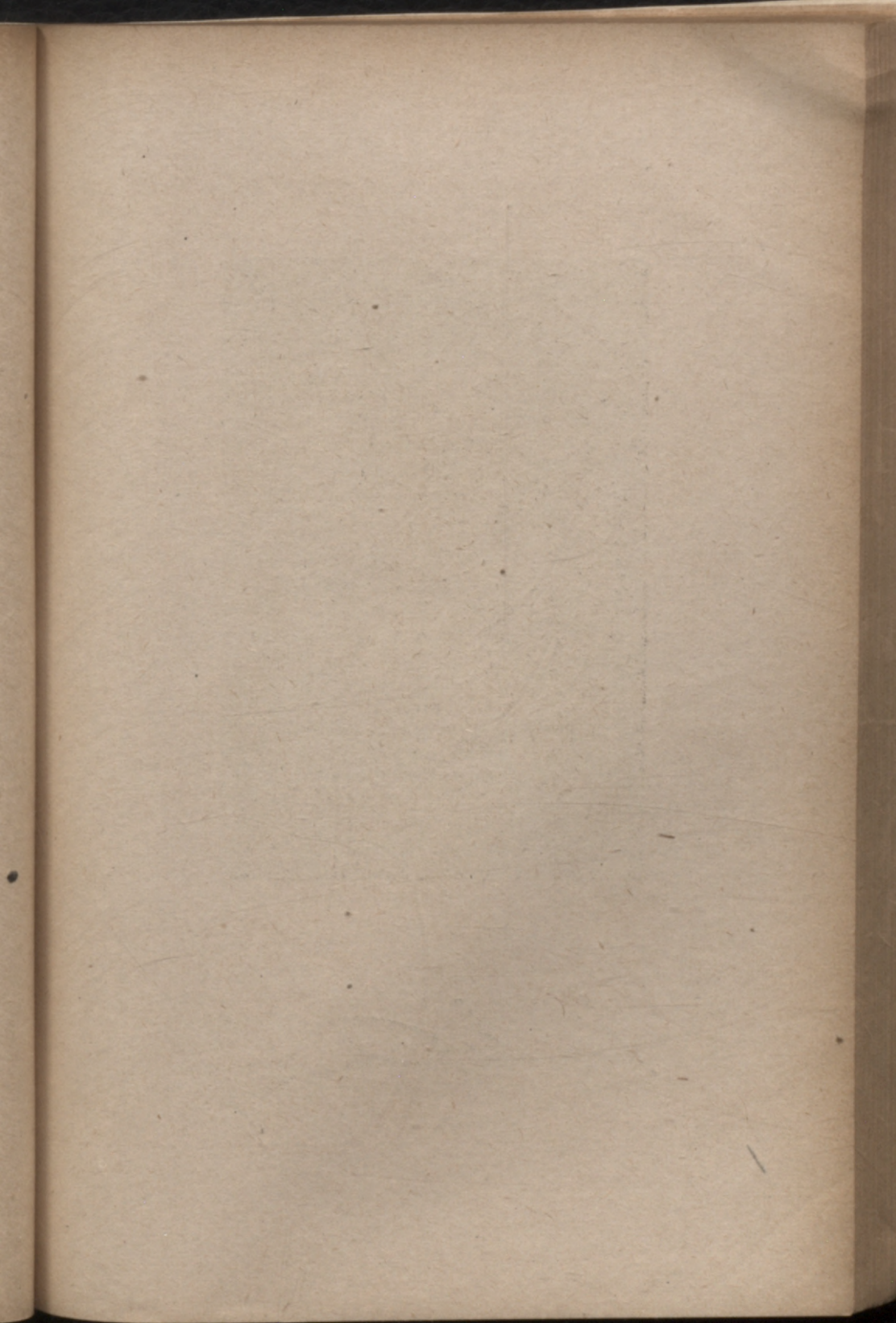
Manas iekšējās attīstības otra posma ieīstīnāšanās sākās ar Silvestra Pērkona memuāriem (1943—1946). Šai darbā esmu raudzījies aizbēgt no sava laikmeta, mēģinājis noenkuroties cilvēciskās esmes būtībā, atklāt ar dzejas un mākslas līdzekļiem tās pārdzīvojumu un domu dzelmes cilvēkā, kas to pāri visiem laikiem un pāri visām tautām dara mūžīgu un nepārejošu. No dziļa posta un zaudējumiem, no ciešanām un pametumiem paceļas Silvestrs Pērkons, kuŗa tēlojumā esmu raudzījies būt patiess un vaļsirdīgs, savās domās un tēlojumos iet līdz tām robežām, kur nacionālais kļūst par viscilvēcisku īpašumu, kur individuālais top par kosmiskās likumības atklāsmi un izpaudumu. Silvestra misija, ja vispār kāda misija var būt mākslas darbam, ir atklāt cilvēkā viņa vienreizīgo un neaizstājamo vērtību, izdziedināt dvēseli no nejaušībām, ārēji uzspiestām domām un ieskatiem, atbrīvot ceļu uz dvēseles noslēpumu, kur valda vientulība un Dievs.

„Vārds ir pišļi. Tas laiku grāmatā izdīls, izbālēs, izzudīs un aizmirsīsies. Dzīties pēc vārda un slavas šai pasaulē ir tāpat kā to atstāt putekļos ierakstītu. Visniecīgākā vēja pūsmā tas nozudīs, apklājoties un sajaucoties ar putekļiem, ko vairo un rada visa pārejošā niecība. Mēs plūstam starp laika un mūžības krastiem, starp dzīvību un nāvi, un labi ir, ja šai plūšanas laikā esam mēģinājuši mirkli sevi apzināties” (Silvestra Pērkona memuāri, X. gr.). —

Un sevis apzināšanās atklāsme visdziļāk uzliesmo mīlestības, skaistuma un nāves pārdzīvojumā. Mīlestība, skaistums un nāve ir tie svina gremdekļi, ar kuŗiem es Silvestra Pērkona memuāros mēriju cilvēka dvēseles dzelmes.

Mans jaunākais romāns *Liesmās pauz* citu mūsu esmes pārdzīvojuma izmērījumu: cilvēks ir dabas rotaļa tās attīstības norišu ritmā, kur dzīvība un nāve, kaislība un dziņas, kur visa cilvēka dzīve ir tikai atēna un niecīgs atspulgs dabas spēku nerimstošajā kustībā. Daba ir kosmiskās likumības neatsaucama un nepārvarama grība: daba ir Dieva izpaudums, tās parādībās mēs esam tikai niecīgas zīmes, kuŗu īsto nozīmi jāpūlas atklāt un saskaņā ar šo mūžīgo nozīmi jāveido un jākārto dzīve, jāizdzīvo katram savas spējas un dotības, dziņas un ilgas.

. . . „Saules siltums nāca pa atvērtiem logiem un cilvēku sirdīs modināja cerības. Kaut kur bija Dievs, kas visam lika notikt pēc sava negrozāmā un stingrā likuma. Cilvēks ir tikai niecīgs loceklis viņa lielo, mūžīgo attīstības loku norisē. Kas viņam zeme, saule, planētas, izplatījums? Viens viņa esmes zibšņojošs mirklis, viņa joņojuma niecīga atelpa. Un cilvēks, mazais cilvēks, vai viņš prot mirkli apstāties, atsegt galvu viņa varenības priekšā un apzināties savu neizprotamo parādību citu parādību vidū, savu likteni, kas nesaraujami saistīts ar visa esošā tapšanu un zušanu? Un niecīgais brīdis, ko mēs izmantojam starp divām nebūtībām, divām neesmēm — starp dzimšanu un nāvi — ir neizdomājams, neizprotams un neizdibināms noslēpums. Mums ļauts skatīt un apbrīnot Dieva pasauli, kas bijusi un būs, kas caur maiņu veidiem, caur nepārtrauktu dzimšanu un nāvi sevi mūžīgu dara, nekur nezūdošu, nekur neiznīkstošu. Kā šalkas no citas pasaules nāk domas, kā sveiciens no bezgalības māj zvaigžņu pulki, kā žēlastības pilns glāsts ir saules siltums, kā mūžīgās brīvības solījums ir daiļums, kas atspīd gaismas un krāsu rotaļās, skaņu meldijās, vārdu burvībā, cilvēku sirdīs" (Liesmās, 12. nod.).

Arthur

VALDIS MEŽEZERS

PIEZIMES PAR SEVI

Manas attieksmes ar rakstniekiem un literātūru sākās jau bērnībā. Dzimis esmu Zemgalē, Zaļenieku pagastā, Aspazijas dzimtas apvidū. Būdams vēl bērns, dzirdēju pieaugušo stāstus par dzejnieci, personīgi gan iepazīnos ar viņu tikai studenta laikā, ap 1938. g. (Dzimtenē man piederēja kāds dāvināts dzejnieces nublicēts dzejolis). Tērvetes pamatskolā, kur mācījusies arī rakstniece Anna Brigadere, no visiem mācību priekšmetiem visstāk iemilēju latviešu valodu, īpaši literātūru, un sāku kaislīgi lasīt grāmatas. Šai laikā arī vadīju skolēnu literāro žurnāli Dzirkstele, tanī labu daļu pats pierakstīju. Kad pamatskolas gaitas bija nostaiģātas, tēvs nopirka īpašumu Tērvetē: daļu no tiem tīrumiem, kur kādreiz lauku darbu bija strādājis A. Brigaderes tēvs, dzīvodams Ballās, mājās, kur dzimusi lielā rakstniece. (Agrāk dzīvojām Penkules pagasta rentes mājās, arī Tērvetes pag.) Piecus gadus kopā ar tēvu celdams jaunās mājas Graveniekus, pelnīju līdzekļus arī ārpusē, lai vēlāk skolotos tālāk, un šai dzīves posmā — manos kalpa zēna gados — iepazīnos ar rakstnieci Annu Brigaderi, un brīži viņas sabiedrībā man vēl tagad atstaro ar neaizmirstamu gaišumu. Viņas grāmatas ar veltījumu ierakstiem palika dzimtenē, sāpīgi to pieminēt. Annas Brigaderes personā es mācījos vērtēt un apbrīnot cēlumu viņas darbā un viņā pašā, un šo īpašību es par rakstniekiem un dzejniekiem toreiz vispārināju. Dzīve daudz ko sagrauj, kas jaunības jūsmās iecerēts, un daudz kas mainījies šai vispārinājumā, kad arī pašam nācies aktīvi iesaistīties rakstniecības darbā, kaut vai kā redaktoram un izdevējam. Laikā, kad dzīvoju tēva mājās, Tērvetē bija ļoti rosīga

kultūrāla darbība. Biju Kalnamuižas-Tērvetes bibliotēkas biedrības drāmatiskā pulciņa loceklis un vienu laiku plašās (pa daļai grāmatnieka J. Rapas dāvinātās) bibliotēkas bibliotekārs. Spilgti atceros Annas Brigaderes lugas Sievu kari ar Belcebūlu sagatavošanu, ko vadīja pati rakstniece. Tēloju dzērājpuīša lomu, un pēc kāda mēģinājuma viņa man teica: „Jūs esat labs aktieris, bet tāds jūs drikstat būt tikai uz skatuves, kāda jūsu loma.” 1931. gada rudenī iestājos Jelgavas klasiskajā ģimnazijā (vēlāk saucās Herzoga Pēterļa ģimnazija), tur pie direktora rakstnieka Jāņa Lapiņa mani protežēja Anna Brigadere, un kā pieaudzis lauku puisis nosēdos atkal uz skolas sola jaunu zēnu un meiteņu vidū. Gadu starpību nolīdzināja kāre mācīties, manas spējas iekļauties skolas garā un sabiedriskā darbošanās tieksmes: biju klases vecākais, ģimnazijas literāri-zinātniskā pulciņa valdes loceklis, vēlāk ilggadīgs priekšnieks, teātra kopas loceklis un daudz kas vēl. Kad ģimnazijas direktors kļuva rakstnieks Valdemārs Dambergs, arī viņš atbalstīja manu interesi par rakstniecību, it sevišķi ievadot klasiskajā pasaulē. Šeit vietā pieminēt divus ģimnazijas skolotājus, kuriem esmu varējis savas simpatijas apliecināt arī redaktora laikā: Ernestu Aistaru un Jāni Bičoli. Un ja runā par attieksmēm ar rakstniekiem ģimnazista laikā, tad varu lepoties ar to, ka jelgavnieka Mārtiņa Ziverta lugā, kuras nosaukumu esmu aizmirsis, skolas sarīkojumā tēloju titullomu, tā liekas bija pirmā Ziverta izrādītā luga, un tagad slavenais rakstnieks toreiz vēl bija bez slavas un pazīstamiem darbiem.

Ģimnazista laikā Jelgavā manus dzejoļus sāka drukāt vietējā avīze Zemgales Balss. Vispār, šai laikā sasaistījos ar presi, rakstīdams par lietām, kas man bija tuvas un arī tālas, jo toreiz jau, blakus citām labām zināšanām, bija jāmacās arī pašam pelnīt.

Jelgava un skaistais ģimnazista laiks, cietās darba stundas un jūsmīgie atpūtas brīži, pēdējās klasēs saistīti ar rožainu romantiku, mani allaž, atmiņu apmātu, dzimtenē dzīvojot un netālu no Jelgavas strādājot, aicināja turp aizceļot. Un vai tagad tas ir citādi? Tikai tagad ir palicis vienīgi atmiņu ceļš.

1936. gada rudenī iestājos Latvijas augstskolā. Augu

kristīga gara bagātā ģimenē — tēvs bija uzticīgs baznīcas pērminderis — un blakus literatūrai manī bija radusies arī Kristus mācekļa mīlestība, un šī mīlestība šķietami uzvarēja filoloģiskās tieksmes: es studēju teoloģiju, balto loģijai pievērsos pēc šīs fakultātes absolvēšanas. Manā studenta dzīvē ienāca vairāki jaunās paaudzes dzejnieki: Leonīds Breikšs, Jānis Kalns, Augusts Brocis.

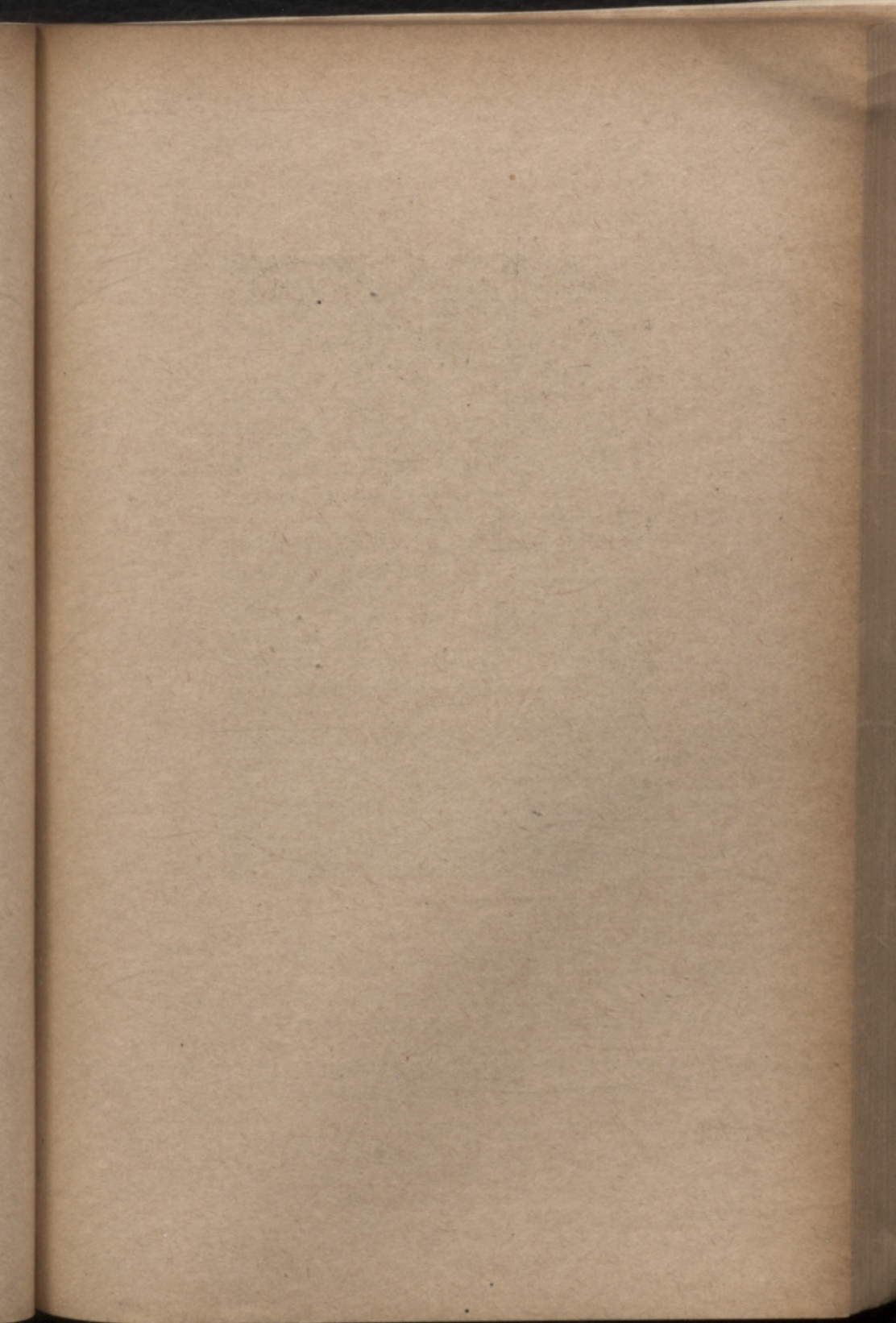
Nopietnais darbs, eksistences rūpes neļāva atlicināt laiku „pacelt galvu uz augšu”, mācījos un pēc četriem gadiem — kļuva mācītājs. Studenta laikā no 1938.—1939. g. vasaras pavadīju Dzērbenē, skaistajā kalnu, mežu un ezeru apvidū, kur praktizējos mācītāja amatam pie sirsnīgā drauga un franču kultūras cilvēka māc. A. Birnbauma. Sirsnīgie vidzemnieki prata saistīt Zemgales dēlu: gandrīz kļuva neuzticīgs savai pusei un grībēju savu mūža darbu palikt strādāt Drustu draudzē un skolā. Vidzemnieki man deva arī tagadējo vārdu, manu gara dzīvi salīdzinādamai ar klusajiem un dziļajiem mežu ezerim, it īpaši vienu, pie kuŗa allaž aizstaigāju (mans dzimtas vārds Štelmachers).

1940. gads izrāva plaisu līdzenajā ceļā: dzimtenes traģēdija skāra arī mani. Strādādams lauku darbus tēva mājās un sievas vecāku mājās pie Jelgavas, bez saules ceļā gāju ar sevī paslēptu sauli — rīta dienai. 1941. gadā sāku strādāt kā pamatskolas skolotājs Tērvetes pamatskolā, kur pats kādreiz biju mācījies, un gadu vēlāk kļuva skaistās Penkules skolas skolotājs un Penkules draudzes mācītājs, kur sastapos ar labiem un sirsnīgiem zemgaļu vīriem un sievietēm, ideju un rosmju bagātu jaunatni un bērniem. Pats turpinādams filoloģijas studijas, mācīju bērniem latviešu valodu un ticības mācību un kopā ar savu draudzi cēlām gara baznīcu un daiļojām to baznīcu ēku, kas vairākām zemnieku paaudzēm bija uz dziļi raktiem pamatiem uzcelta pakalnā netālu no skolas. Penkules pastorātā sāka viesoties rakstnieki: Zenta Mauriņa, Konst. Raudīve, dzejnieks Andrejs Eglītis, Fricis Dziesma. Šai laikā rosīgi rakstīju periodikā. Penkules skaistajās un plašajās sarīkojumu telpās „Dailēs” pirmuzvedumu piedzīvoja manas divi skatu lūgas Ziedēja ābele un Vasara Lauksētās, turpat Penkulē abas rakstītas. Mierīgā un lauku klusumā un Zemgales plašumā apņemtā darbā radās toreiz arī mans dzejoļu krājums Draudzība, kas pa-

lika dzimtenē, Penkules saulaino stūri atstājot, tāpat kā daudzi citi manuskripti un daudzie miļo grāmatu sējumi, kas it sevišķi miļi bija tāpēc, ka tanīs bija vērtīgi man veltīti ieraksti.

Liktenīgā saistība ar rakstniekiem, ko pieminēju savu piezīmju sākumā, mani 1945. gadā, Bavārijas ciemā dzīvojot, rosināja iecerēt pirmo daiļliteratūras mēnešrakstu latviešiem trimdā Vācijā, kuŗam atļauju izcīnīju tai pašā gadā, savas dzīves biedres atbalstīts, un šeit nav ne patika, ne vieta pateikt, kādas pūles tas prasīja, un šis mēnešraksts ir Ceļš. Redaktora darbs licis tuvāk iepazīties ar daudziem rakstniekiem un dzejniekiem, mēnešraksta izveidošanā man daudz palīdzējis Pēteris Ērmanis, ar kuŗu dzīvojam vienā nometnē Vircburgā. P. Ērmaņa 35 darba gadu jubilejas gadījumā izdevu viņa dzeju krājumu Svešos kalnos, ar to sākot arī savu Ceļa grāmatu apgādu. Ceļa rediģēšanā man arvienu patiess atbalstītājs bijis profesors L. Bērziņš. Viņa nopelnus pieminu ar mācekļa pazemību. Redaktora un grāmatnieka darbs trimdā mani nav varējis atturēt no tieša darba jaunatnes vidū: esmu latviešu valodas skolotājs Vircburgas ģimnazijā un vietējā Abavas novada skautu un gaidu mācītājs.

Ko pats esmu uzrakstījis, par to nekad neesmu bijis apmierināts, bet rakstīšana man bijusi un ir nepieciešamība.

- Кауфман

ARTURS KAUGARS

„Biju iedomājies jūs jaunāku“, tā iepazīstoties man teica Jānis Veselis, tā Pēteris Ērmanis, un tā varbūt vēl citi ir nodomājuši un domās, ieskatīdamies manos dzimšanas datos. Tāpēc man ir, it kā es redzētu daudz acu, kas jautādamas manī skatās un tirda: kāpēc tā?

Jāatbild.

Tiesa, publicēties esmu sācis visai vēlu. Varbūt te visvairāk vainīga mana lēnīgā daba. Pirmais redaktors, pie kā personīgi ierados, bija Jānis Kadilis. Tas notika 1939. g. Atstāju viņam dzejoļu burtnīcu. 1940. g. vasarā piespiedu viņu vairākus manus dzejoļus noklausīties. Spriedums bija gluži atzinīgs, bet J. Kadilis vairs nebija redaktors. Pildot pirms dažām dienām saņemto pavēli, bija sākusies viņa izkravāšanās no Valtera un Rapas nama. Tad arī konstatējām, ka pirms gada atstātā burtnīca bija nelasīta nozudusi. To pieminēdams, negribu pārmetumu izteikt, jo šinīs apmeklējumos man radās arī jausma par redaktora grūto mūžu.

Mani pirmie dzejoļi iespiesti gan visai sen, kad biju tikai 17 g. vecs un vēl mācījos Smiltenes ģimnazijā. Tolaik sāka iznākt Jauno Lira, ko izdeva grupa jauno dzejnieku. Starp tiem bija arī Alfons Francis, kas pirms dažiem gadiem bija beidzis šo ģimnaziju. Paši gan nepazināmie, bet manus darbus, ko publicēju skolas literārā pulciņa žurnālā, viņš pazina. Tādā sakarā saņēmu aicinājumu sūtīt kaut ko Jauno Lirai. Aizsūtīju. Iespieda. Vairāk šai virzienā tomēr nepūlējos.

Manī tolaik pilnā sparā norisa iekšējā vulkaniskā darbība, kas tanīs gados mēdz katrā jaunā cilvēkā risināties.

Tāpēc jutos, kā varbūt vēzis jūtas, nometis cieto čaulu. Tam tik krēslaina ala vairāk kā pastaīga upes dibenā.

Notika pārmaiņas arī manā dzejošanā. Ja līdz tam biju liriskās impresijās tvēris pasauli, kas ap mani, tad tagad pilnīgi pievērsos pasaulei sevi. Tā bija dīvaina, topoša pasaule ar nesamērīgām pārdzīvojumu dimensijām. Zināma dīvainība parādījās arī manā dzejā, jo tolaik ar visu dedzību lauzos vārdu mākslā, gribēdams panākt, lai vārds arī patiesi izteiktu, ko jūtu. Patiesais vārds man šķita pārāks par daiļo vārdu. Šis dīvainības apzinājos. Tāpēc tā laika darbus necentos publicēt.

Pārmērības ar laiku izlidzinājās. Tomēr ļoti subjektīvi dzejoju vēl arvien.

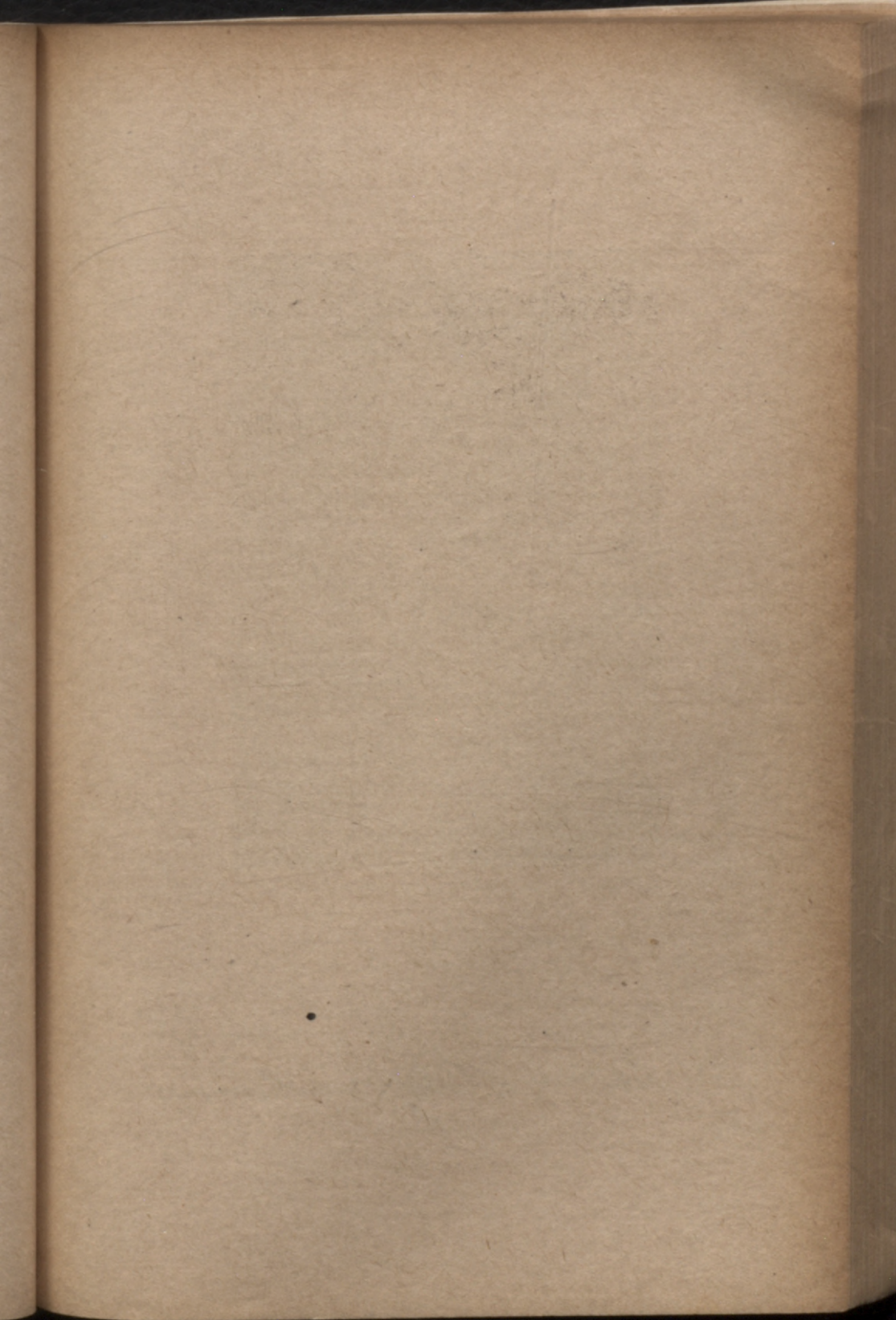
Tad nāca lūzums. Jānis Grīns Daugavā rakstīja pret subjektīvo dzeju. Un tad es dažus gadus nedzejoju vairs nemaz.

Kad atsāku, rakstīju domu un fantazijas rotaļas ar zināmu jūtu apakštoni. Strādāju rāvieniem. Lāgiem aizsūtīju kādam mēnešrakstam, bet mani darbi palika neievēroti. Sekoja šaubas par sevi, un tad es atkal klusēju. Vēlāk gan dažu tā laika dzejoli (rakstītu ap 1938. g.) labprāt iespieda Latvju Mēnešrakstā.

Līdz tam laikrakstiem nebiju sūtījis neviena dzejoļa, un laikmetīgajam nebiju rakstījis nevienas rindas. Kalpošana laikmetīgajam man šķita dzejnieka pazemošanās. Tagad, kad laikmetīgais pārdzīvojums satvēris visu manu sirdi, ir gluži citādi.

Pēdējo reizi nolēmu pamēģināt 1942. g. Nosūtīju Latvju Mēnešraksta redaktoram Jānim Veselim ap 20 dzejoļu. Pagāja mēneši. Rudens pusē manus dzejoļus sāka iespiest.

Tāda bija ūdeņu tecēšana manas tapšanas pazemes slāpos, līdz tie, dažādu šķēršļu kavēti, izlauzās virszemē.

Isma Piipola

IRMA LIEPSALA

INTERVIJA AR SPOGULI

Šī ir mana visnepatīkamākā interviija visā manā žurnālistes mūžā, jo es nekad nevaru intervēt cilvēkus, kas man šādā vai tādā ziņā ir nesimpatiski. Bet dažreiz ir tādas situācijas, kad nekādā ziņā nav iespējams no redaktora valģiem izvairīties, jo galu galā pienākums paliek pienākums. Es jau vienmēr iepriekš zinu, ka tādā gadījumā nekas labs neiznāk, bet to jau redaktoram nekad nesaka.

Intervijā ar Liepsalu bija mazliet citādi. Es jau iepriekš redaktoram atzinos, ka tur nekas labs neiznāks, bet šis kungs stūrgalvīgi palika pie sava. Un tad man arī cits nekas neatlika, kā kost šai rūgtajā ābolā, par sekām atbildību neuzņemoties.

Katrā ziņā lasītāju ziņkāre manas atklātības dēļ jau mazliet iekairināta. Nesimpatiska? ... tas taču ir ļoti interesanti. Varbūt būs iespējams dzirdēt, kāpēc nesimpatiska? Bet varbūt viņa ir interesanta, kā jau rakstniece? Šis šķiras ļaudis ir taču pavisam kas cits kā pārējie mirstīgie. Viņi ir brīvāki, neparastāki, temperamentīgāki un arī negudrāki. Viņiem piemīt divainības, kas pārsniedz katru iedomu.

Jūs ļoti maldāties. Liepsala ir visparastākais sievietes tips, kādu jūs ik uz soļa dzīvē variet sastapt. Viņa nav ne divaina, ne temperamentīga, ne neparastāka par kuŗu katru citu pilsonisko sievieti. Un, no šī viedokļa raugoties, dažreiz pat uzmācas šaubas, vai viņa vispār ir rakstniece?

Piedodiet, bet es jau dzirdu gan tās balsis, kas pārmet manu vienpusību, kas pārmet man manu „ieēšanos” uz šo

cien. rakstnieci, bet varbūt vēl īsu mirkli uzmanības, līdz es piegriežos pašai intervijai.

Šis nesīmpatijas cēlonis nav nekas cits kā mūsu raksturu lielā dažādība, bet reizē arī zināma vienādība dažos dzīves uzskatos, piem., abas mēs esam stipri kautrīgas pēc savas dabas un nemīlam, ka par mums runā vai raksta jeb citādi apcer mūsu ļaunās vai labās puses. Cik bieži gan Liepsala ir sūdzējusies par to, ka publikas priekšā tai jālasa kāds savs darbs. Tais gadījumos aizvien ir viņai jāpārvar zināms komplekss, lai atmestu savu kautribu, lai kļūtu „publiska”, kā viņa pati saka.

Man ir līdzīga daba. Es aizvien vēl neesmu izšķīrusies, vai es personīgi piedalīšos savā 50 gadu žurnālistes jubilejas svinēšanā vai nē. Visvienaldzīgākais man ir šie tukšie slavināšanas vārdi un tosti, bet vienaldzīgs gan man neliekas labs franču sarkanvīns, ko tādos gadījumos parasti piedzer. Un es jau tagad sāku domāt, vai es iešu uz šo rautu vai nē. Vai es aizslēgšu savas durvis un ārpusē uzlikšu zīmīti „nav mājās”, jeb tomēr . . . Vislabāk es šo vīnu dzertu viena pati, kamēr tie tur lielajā zālē velti gaidītu jubilāri, teiktu runas un sauktu augstas laimes kādai, kas to nemaz nelūgtu un nevēlētos.

Manos vecos, no zīmuļa izēstos pirkstos būtu glāze sarkanā burgundieša. Es pievērtu acis un nogaršotu vienu pilienu, un es jau būtu aizmirsusi vakardienu. Es nogaršotu otru pilienu, un aizvakardienas vairs nebūtu, un tad vēl pilienu — jau aizvakardienas nebūtu. Un tā tālāk un tālāk . . . Es kāptu kā pa kāpienam arvien dziļāk un dziļāk pagātnē iekšā. Un tur, kur izbeigtos kāpnes, es pēkšņi atrastos savas jaunības zaļajā pļavā, kuŗai kā pasakā apkārt šalktu sidraba birzs un pretīm man nāktu mana mīlā māte. Tad mēs abas nosēstos zeltainā saulgozī, es ieliktu kā daždien savu galvu viņas siltajā klēpī un prasītu viņai: „Kas ir dzīve, māt? . . .”

Piedodiet, bet es atkal esmu novirzījies no temas. Liepsala, jā, lūk, te viņa ir.

Gaŗa, pat drusku pārāk gaŗa auguma. Lielām rokām un kājām un lielu degunu. Mazas viņai ir acis un mute. Un viss tas kopā rada mazliet niknu un augstprātīgu ie-

spaidu. Par to es pārliecinājos tai reizē, kad gribēju dabūt no viņas interviju.

— Kāpēc jūs taisni intervējiet mani? — uzacis savilkusi, viņa prasīja.

— Tāpēc, ka redaktors tā vēlas, Liepsalas kundze.

— Es jūs neciešu! — viņa izmeta.

— To es zinu. Visus citus jūs pieciešat, izņemot mani. Jūs pati tomēr solījāties kādus datus dot.

— Lūdzu, — viņa ieņēma karalienes pozu, un acu skats viņai kļuva ciets un caururbjošs, tā kā es pavisam apjuku un sāku kā tiesas pratinātājs.

— Kad un kur esiet dzimusi? no kurienes cēlušies jūsu senči?

— Ha, ha, hā, — viņa cieti iesmējās, — cik proziski. Par jūsu žurnālistes talantu es bija labākās domās. Būs jāmēģina jums tomēr izklūt no šīs ķezas. Tā tad, esmu dzimusi Rīgā, 1910. gada 17. oktobrī. Mana debesu zīme ir svāri, kas nozīmē rakstura izlīdzinātību un harmoniju, bet vadošā planēta — Venēra, kas labvēlīgi ietekmē ikkatru daiļradišanu. Viņa ir dzejnieku pavadone.

Senči — tēvs cēlies no Zaļenieku pagasta Zemgalē, bet māte dzimusi rīdziniece, kautgan mātes tēvs nācis no kādas Dzērbenes hernhūtiešu ģimenes, bet mātes mātes radu raksti sniedzas uz Alūksni un it kā sasaistoties ar Martas Skavronskas, vēlākās Katrīnas I, radu līniju.

Es klusībā pasmīnēju, man likās, ka viņa iedomājās par daudz.

— Jūsu brāļi, māsa?

— Jaunāka māsa, kas apprecējusies, palīka kaŗa laikā kautkur dzimtenē.

— Vai jūs vienmēr esiet gribējusi kļūt tikai par rakstnieci?

— Nē. Vienīgi pamatskolā sapņoju kļūt par dzejnieci vai aktrisi. Ģimnazijā domāju kādreiz kļūt par juristi, lai cīnītos par sievietes tiesībām, tad par ārsti, visbeidzot izšķīros par mākslas vēsturi, ko arī pēdējos kaŗa gados iesāku, iestājoties universitātē. Arī lauki mani vilinājuši, bet tur es tikai esmu vēlējusies iegūt zemi, lai apstrādātu.

— Esmu dzirdējusi, jums esot daudz amatu bijuši?

— Ģimnaziju beidzot, ar nolūku sagādāt pati sev līdzekļus studijām, strādāju par telefonisti. Pēc tam beidzu bibliotēkāju kursus un 5 gadus nostrādāju tautas bibliotēkās. Pa starpām esmu strādājusi par sekretāri, grāmatu pārdevēju, archivāri. Bibliotēkāre būdama, apmeklēju Tautas universitātes žurnālistikas kursus, kurus beidzot, tūdaļ iekļuvu Latv. Telegr. Aģent. par foto korespondenti un reportieri. Tur sākās mans žurnālistes darbs . . .

— Bet jūsu rakstnieces darbs?

— Pirmie mēģinājumi bija jau 21 gadu vecumā, kad laikr. Pēdējā Bīdī iespieda manus 2 stāstus, kurus toreiz parakstīju ar pseudonīmu Alise Sēja. Izmēģināju roku arī avīžniecībā, piesūtot laikrakstiem īsus rakstiņus, no kuriem dažus arī iespieda. Tad sekoja dažu gadu pārtraukums, līdz beidzot Letas laikā manu pirmo, kautcik atzīstamo noveli Klāva Nāve 1937. gadā iespieda literārā žurnālā Daugava Kadiļa redakcijā.

Kas to būtu domājis, pie sevis es nodomāju, viņa runā diezgan gudri, šī Liepsala.

— Vai drikstētu zināt cienījamās autorees miļāko latviešu rakstnieku?

— Jānis Ezeriņš un Ēriks Ādamsons.

— Bet no sveštautiešiem?

— Romēns Rollāns, it sevišķi viņa Žans Kristofs un Mikelandželo biogrāfija.

— Kāda jūsu miļākā krāsa?

— Gaiši violets.

— Miļākais mūziķis?

— Šopēns un Sibeliuss.

Bet te nu, lūk, man ienāca prātā, ka Irma Liepsala ir mazliet bezgaršīga. Es mazliet apjuku, jo domāju, ka interviju vajadzētu beigt. Bet viņa stāvēja cīņas gatava un kāra un likās, ka viņai vēl būtu ko teikt. Ātrumā es nevarēju neko prātīgāku sadomāt, ko prāsīt.

— Ko jūs uzskatiet par augstākām cilvēku vērtībām?

— Mīlestību, līdzjūtību un ticību Dievam.

— Un ko jūs niciniet visvairāk?

— Negausību, mantkārību un pļāpību. Vai jums ir vēl kāda vēlēšanās, žurnālistes kundze?

— Nē, — es strauji atbildeju un nākamā mirklī jau nožēloju, jo pēkšņi aizkrita durvis un es paliku viena nu ārpusē. Un tai pašā brīdī man ienāca prātā jautājums, kas būtu vissvarīgākais arī manam redaktoram un lasītājiem — kāpēc šī sieviete, šī Irma Liepsala, iesākusi rakstīt, vai tikai tāpēc, ka viņa dzimusi zem svaru zīmes, ka viņas mūžu pavada planēta Venēra? Ak, šī interviija ar spogulī!

• Chesley

MINTAUTS EGLĪTIS

Ķirbižu pagastu tagad maz kāds vairs zina, bet tā reiz saucās Vitrupes pagasts Vidzemē. Tur, Ungēnu mājās, jūrmalā, esmu piedzimis 1911. gada 18. maija pēcpusdienā. Mans tēvs bija galdnieks, no Burtnieku pagasta, māte — veismaniete, dzīvojusi un uzaugusi Priekuļos. Pēc ceturtā dzīvības gada pārcēlos uz Salacgrīvu, kur pavadīju bērnību, gāju skolās un nodzīvoju līdz divdesmitajam mūža gadam. Tēvs pazuda Krievijā kara un revolūcijas laikā, un mēs pieci — māte, vecmāmuļa, es un par mani vecākās māsas — sitāmies pa dzīvi kā pratām un spējām. Tikko deviņus gadus nodzīvojušu, mani jau nodeva ganos, un šais gaitās nostaigāju apaļas sešas vasaras. To laiku atceros tikai ar labu, kaut gan pirmajā pavasarī vecmāmuļa mani aizveda kā vērsēnu, kas, visās četrās atspēries, turas pretī. Vēlāk, skolas brīvlaikos, strādāju arī citus darbus: krāsoju baznīcu, palīgā tēlniekam G. Šķilterim, pludināju kokus, pieņēmu cukurbietes. Vidusskolu nobeidzu turpat Salacgrīvā 1929. gadā. Nākamā ziemā iestājos pastā. Šai nozarē darbojos Salacgrīvā, Lizumā, Rīgā, Skrīveros; esmu bijis Olaines, Kandavas un Jaunjelgavas pastmeistars. Latvijā sāku studēt filoloģiju, to tagad turpinu Baltijas Universitātē.

Par to, ka man patīk grāmatas un es rakstu, jāpateicas vecmāmuļai un mātei, arī skolotājiem vēlāk. Tēvs bija atstājis nelielu grāmatu krājumu, un to man vajadzēja izlasīt, jo labas grāmatas esot jālasa. Sešu gadu vecumā iesāku ar Niedrīšu Vidvudu, Austrumu, Mājas Viesa Mēnešrakstu, Šekspīra un Leonīda Andrējeva lūgām; vēlāk izlasīju visu Alunānu, Stepermaņu Krustiņu, Puriņu Klāvu,

arī nezināma autora Salacgrīvas ziedu, ko atnesu no biedrības bibliotēkas. Teātra izrādes, šejienes spēku sagatavotas, noskatījos visas, iespraucies zālē bez biļetes pa ielaidēju roku apakšu, pie tam sirdi satraucošās bēdu lugās, kādas bija Bīsoni Nezināmā, Deglava Vecais pilskungs un citas, mirkdams vienās asarās.

Vidusskolā mums jau bija savi literāti. Viens tāds bija mežsarga dēls Jānis Lūsis, bet viņa darbus ar sajūsmu lasījām agrāko gadu izdevumos. Manā laikā izauga Vilips Andersons, mūsu idejiskais vadonis jeb — kā viņu sauca pārējie — „ģeniju” grupas priekšnieks. Arī es drīz iekļuvu „ģenijos”, jo sāku dzejot. Bet jaunie parasti dumpoņas, un tā mēs arī: ar Andersonu priekšgalā izstājāmie no vecā, labā literārā pulciņa un nodibinājām paši savu, tā saukto Celtnes grupu, ar tāda paša nosaukuma žurnālu un lielām cerībām iekļūt Rīgas laikrakstos. Vienu manu dzejoli arī nodrukāja *Latvis*. Tas cēla pašapziņu, bet drīz vajadzēja pierauties, — vairāk nekas galvaspilsētas laikrakstos neparādījās.

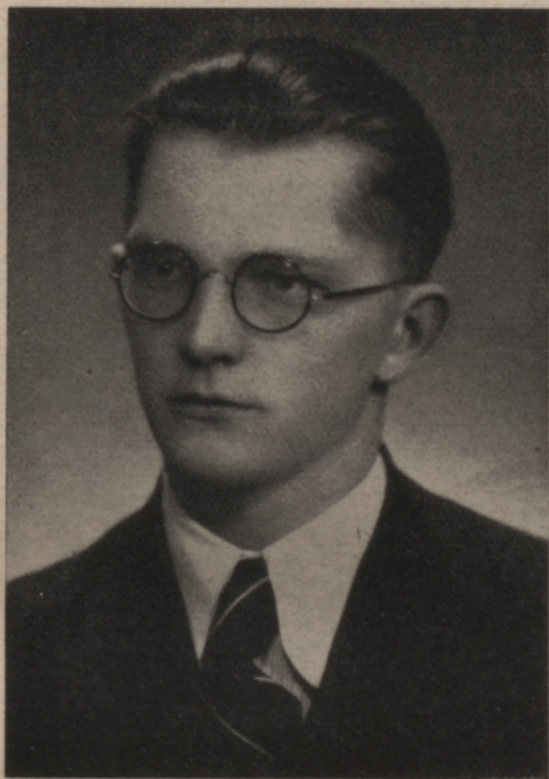
Abi ar Vilipu atzinām: visaugstākais ir Dievs ar baznīcas svētajiem, pēc tam nāk rakstnieks. Vidusskolu pabeidzis, gan atkāpos no šī uzskata, tas pārgrozījās tai ziņā, ka rakstnieka vietā stājās komponists. Sāku paļauties savai otrajai vājbai — mūzikai. Strādādams Rīgā, mācījos vijoles spēli — sākumā pie Vestena, vēlāk Ruševica un Kļaviņa. Kādu laiku pat skaitījos Tautas konservātorijas audzēknis, un mūzikas teorijā, vēsturē mani apmācīja Graubiņš un Cīrulis. Vijoļvirtuozs no manis neiznāca, tāpat komponists, kaut gan vienam Vilipa dzejolim jau biju uzrakstījis meldiju un turpinājumu gaidīja grandioza apmēra skaņu glezna. Dzīve pamazām mani novirzīja no šī ceļa.

Vidusskolā dzejoju ar vieglu roku, bet proza nepadevās, ar skaudību tādēļ noskatījos, kā krājās manuskripti draugam Vilipam: mājās viņam bija kaudze zilu vāku, un katrā ielikts žūksnis balta papīra apmēram viena romāna vajadzībām, — tos viņš pierakstīja ar vieglu roku. Neatceros, cik romānu viņš uzrakstīja, bet trīs, četri jau gan. Tie bija darbi „bez gala un malas”, varoņi tajos satikās, runājās, cieta un nopūtās, bieži kāds saslima ar dzīves apnikumu un tad vai nu izdarīja pašnāvību vai aizgāja

pasaulē drāmatiskos apstākļos, trakojojot negaisam un puteņiem. Tas mums toreiz likās cēli un varonīgi. Vilips bija apdāvināts jauneklis ar spēcīgu literāru ievirzi, bet viņš necieta aizrādījumus, nepūlējās veidot vielu mērķtiecīgi, mācīties formu, tomēr viņš skaisti prata aprakstīt dabas gleznas, puteņus, vētras un ceļojumus. Man šādas lietas pavisam nepadevās.

Mūziku pametis, rakstniecībai atkal pievērsos ap 1939. gadu. Šoreiz iesūtīju stāstiņu Cedriņa vadītajam Tēvijas Sargam. Vēstulniekā man atbildēja, bet neizāzējot, kā tas bija parasts šai nodaļā. Un otru tur jau iespieda kāda 1940. gada maija numurā. Zīmīgi bija sagadījies, ka mans pirmais dzejolis Latvī 1928. gadā saucās Mūzika, bet pirmais stāsts Tēvijas Sargā pēc 12 gadiem — Koncerts. Savas attiecības ar mūziku tā tad biju godam noslēdzis.

Pēc tam daudz tika rakstīts un šis tas arī iespiests vēlākos gados. Pirmais stāstu krājums Paziņas H. Rudziša apgādā iznāca 1943. gada Ziemas svētkos. Vēl pabeigti krājumi Meistara Celma kapella un Pasta stāsti. Par mani šur tur šis tas rakstīts, viens otrs diezgan sāpīgi iedzēlis, bet tā jau mēdz notikt. Cenšos savus darbus rakstīt interesantus un mēģinu lasītāju pārliecināt, ka tā, kā uzrakstīts, arī bijis. Vai tas man izdevies — nezinu.

*Nikolajs Kalniņš.*³

NIKOLAJS KALNIŅŠ

DAŽI VĀRDI PAR SEVI

Jūtu, ka par sevi rakstīt ir gaužam nepatīkama lieta.
Kā trauks, no kuŗa izlej dārgu vīnu,
Sirds tukša top, kad noslēpumu paužu,
Jo vēlāk liekas dažs ar smīnu
To sabradā, ko svētu jaužu.
Un tāpēc, kaut es vaļsirdību cienu,
Kad sirds ir pilna, draugus bīstos.
Lai tukša nekļūtu neviena mūža diena,
Ar sevi dziļāk klusu iepazīstos.

Tad minēšu tikai sausus faktus.

Esmu dzimis 1911. gada 18. maijā Kastrānes Vecmazmiķeļos, kur vecāki bija par rentniekiem. Tur arī pavadīju bērnību. 1933. gadā beidzu Rīgas skolotāju institūtu un visu laiku strādāju par skolotāju Rīgā. Blakus skolotāja darbam pievērsos literātūrai un uzsāku studijas filoloģijas un filozofijas fakultātes baltu nodaļā. Kaŗš daudzus nodomus pārtrauca. Tak ceru, ka mūsu diena reiz nāks.

Janis Zanders

JĀNIS ZANDERS

Manas mātes dižie radi bija Zemgalē, Zaļinieku pagastā. Man šķiet, ka no viņas esmu mantojis dažas zemgaliešu īpašības, kas dažkārt spilgti izteikušās Zemgales un vispār Kurzemes rakstnieku darbos. Pirmām kārtām tā ir zemgaliešu sirds pārpilnība, skurbums, patoss. Šis stīgas Aspazijas, Virzas, Akuratera darbos manī ietrīsina atbalsi visintimākajā dziļumā. Arī Brigaderes makslā, kas citādi bija vienkārša, atturīga un nepretencioza, dzīves izjūtas svinīgums un krāšņums laužās cauri kā „Sārtā saule”. Brigadere nesa sevī to pašu sirds pārpilnību, ko Annele, kas ganu dienās Dievu gribēja teikt tūkstoš mēlēm. Un man liekas, ka tieši šī sirds pārpilnība bija tā, kuŗas dēļ mana māte nevarēja izlasīt gandrīz nevienu Brigaderes lappusi bez asarām. Mans tēvs nācis no Kurzemes piejūras apgabaliem. Viņš savus jaunības gadus bija pavadījis 1905. gada skurbumā, un šo skurbumu nebija spējuši apdzēst cara cietumi. Viņš, liekas, bija piederējis pie tiem cilvēkiem, kas pazīst tikai vienu eksistences formu — ziedēšanu. Kad uznāca reakcijas gadu salna — viņš gāja bojā, agri aizgāja no dzīves, kad es vēl nebiju sasniedzis viena gada vecumu. Tā sevī saskatu diezgan pasmaģu iedzimtības mantojumu, zināmas dispozīcijas, kas nesamērīgi kāpinātas, sastopoties radniecīgām līnijām kā no mātes, tā no tēva puses. Saskatu sevī diezgan pasmaģu jūtu dzīves dominanci, tieksmi uz kāpinātiem jūtu stāvokļiem, uz radikālu ideālismu, uz kategoriskiem vērtējumiem, uz izšķērdīgu, bezformīgu ekstatismu. Bet mūžīgais līdzsvara likums, kas manuprāt ir visas esmes pamatā, manā iekšķīģajā dzīvē izteicies tā, ka allaģ esmu meklējis izlīdzinājumu

atskurbinošās filosofijas studijās un baudu radis klasiskās pasaules formu stingrībā. Taču no sāpīgiem iekšķīgiem un ārīgiem konfliktiem neesmu varējis izvairīties, īpaši tādēļ, ka piederu pie paaudzes, kuŗas tapšanā līdzī runājuši divi īsti baigi un nesaudzīgi krusttēvi — divi pasaules kaŗi. Kad es piedzimu 1911. gada 8. jūlijā, es ienācu ģimenē kā mātes ceturtais un pēdējais bērns, un mana pagrūtā agrīnā bērniņa bija visu kaŗalaika bērnu bērniņa. Manas pirmās atmiņas — kaŗa satricinātās pasaules fragmenti. Gadsimta sākumā mani vecāki bija pārnākuši uz Rīgu, tādēļ viena no pirmajām atmiņu ainām ir kāds pelēks rīts Rīgas nomalē, kad mūs, visus mājas bērnus, uzmodināja un savāca kopā, lai mēs pārāk nenobītos, jo Rīgu pirmo reizi bombardēja vācu cepelins. Mūsu miļākās rotaļlietas bija Baltās muižas smilšu kalnos salasītās granatu čaulas, šauteņu patronas, signālraketes. Mūsu miļākā izrāde bija gaisa kaujas virs Špilves. Bet bija brīži, kuŗu baigums ierakstīja dziļus rakstus bērna psihes mīkstajā vielā. Vācu okupācijas laikā bijām kādās lauku mājās Rīgas pievārtē. Tur kādu vakaru pie mums ielauzās laupītāji. Laupītāju sejas neesmu aizmirsis vēl šodien. Vēl šodien redzu, kā laupītāji ieģrūz manu māti istabas kaktā un paceļ pret viņas krūtīm baigi melnu revolvera stobru. Redzu, kā laupītāji dedzina kāju pēdas vienīgajam mājās esošajam pieaugušajam vīrietim, kā viņa vecā māte metas ar savām krūtīm virsū degošajai laikrakstu kaudzei un lūdzas žēlastības. Es kliecdu vienā laidā un vēl šodien neesmu aizmirsis, cik dīvaini saldi bija drebuļi, kas mani plosīja manā gultā. Kad laupītāji, aizkāvuši veselu baru vistu (ko toreiz slēpām vienā no istabām) un pametuši tās vērtāmieš asinis, beidzot aizgāja, mēs izlauzāmies no mājas, jo durvis bija no ārpuses aizbultētas, un atlikušo nakts daļu pārlaidām uz sazēluša rudzu lauka. Vēlā rudens nakts bija mitra un silta, un jaunie asni, kuŗiem nevilšus pieskāŗās plauksta, bija bezgala mīksti un maīgi. Gubiņā saspīdušies, mēs sagaidījām rīta krēslu.

Kad vācieši okupēja Kurzemi, tur palika arī mans vecākais brālis, kas bija izbraucis vasaras darbos uz laukiem. Divus bērnus māte uz laiku bija spiesta nodot bērnu patversmē, un tā mājās paliku viens. Kad pēc gadiem vecākie

bērni atgriezās ģimenē, tie bija jau gandrīz pieauguši. Tā svarīgu bērības daļu esmu pavadījis vientulībā, un tādēļ, laikam, mani vēl šodien pa laikam moca vientulībā auguša bērna kautrība un vārīgums.

Divatā ar māti mēs pārlaidām visus Rīgas liktenīgos brīžus. Kādu dienu, kad jau bija sākušās izšķirīgās cīņas par Rīgas atbrīvošanu no Bermonta kaŗaspēka, mēs, klu-sāku brīdi nogaidījuši, aizstaigājām no Agenskalna līdz Ilģeciemam, kur dzīvoja mūsu radi. Tikko bijām sasnieguši radu māju Lielās muižas un Riekstu ielas stūrī, sākās artilērijas uguns. Kopā ar visiem pārējiem mājas iedzīvotājiem sabēgām pagrabā, no kuŗa nevarējām iznākt vairākas dienas un naktis. Te kādu vakaru pagraba krēslā ieraušas kāda vecenīte un sakās meklējam manu māti (arī mēs kuŗa sākumā dzīvojām Ilģeciemā). Viņai jānodod kāda zīmīte. Viņa nez kā aizmaldījusies līdz priedēm un tur sastapusi latviešu kuŗavīrus. Viens no tiem lūdzis uzmeklēt manu māti un nodot mazo zīmīti. Izstāstījis arī, kādi mūsu radi dzīvojuši agrāk Ilģeciemā, un tā nu viņa zinājusi mūs sameklēt. Māte atveŗ zīmīti — vecākā brāļa rokkraksts. Visus kuŗa gadus neesam par viņu nekā dzirdējuši un tagad pēkšņi pagraba pustumsā lasām viņa rokas rakstīto vēstulīti. Viņš kuŗavīrs jaunajā Latvijas armijā un guļ ierakumos dažus simt metrus no mums — aiz Bolderājas dzelzceļa līnijas. Mūs šķīŗ tikai daži simt metri, granatu krusa un, varbūt, nāve. Un tas ir tas pats dēls, ko māte kā pusaudzi aizvadīja uz Kurzemi vasaras darbā. Māte tikko izturēja pārdzīvojumu ... Pēc dažām dienām Pārdaugava atbrīvota. Ar trīcošām kājām un sirdīm steidzāmies uz Āģenskalna kuģīša piestātņi, kur apstājies Septītais Siguldas kājnieku pulks, un taujājām, vai nav ziņas par tādu un tādu kuŗavīru. Gausi velkas meklēšana. Māte palūkojas vairāku kritušu kuŗavīru sejās — vēl tagad nevaru aptvert, ko gan māte pārdzīvo tādā brīdi. Bet kritušu vidū dēla nav. Pēkšņi no kāda pagraba izlec jauns, melns nokvēpis kuŗavīrs, aplīpis dubļiem un asinīm. Neraugoties uz visu, māte zibenīgā mirkli pazīst savu dēlu un metas viņa rokās. Mani kautru dara svešums un lepnums. Grūti aptvert, ka staltais kuŗavīrs mans brālis, tas pats, kas kā zēns aizgāja uz Kurzemi. Tagad Latvijas kuŗavīrs, Rīgas atbrīvotājs.

Kaņavīri atpūtās dažas dienas, bet kas tie bija par lepniem svētkiem kaņavīra mazajam brālim, — kas tās bija par dienām mātei, kas pēkšņi bija atradusi dēlu! .. Bet tad fronte pagriezās citā virzienā, un mēs atkal palikām vieni. Gaŗos tumšos vakarus nosēdējām pie vārgas benzina lampiņas, sauktas „kaķa acs“, un izdziedājām divatā vai visu dziesmu grāmatu. Kā gan vajadzēja skanēt tukšajā mājā vientuļīgajām vienas sievietes un zēna balsīm? Visbiežāk uzšķīrām „Gaidi, mana dvēsele... Bēdu kalns nav augstāks nekā debesis“. Un tad mums vēl bija kāds spēka un cerību avots — tuvinieku vēstules no frontes. Mātes atvilktnē bija kāda svēta vieta — tur glabājās dažas fotogrāfijas un ar lentīti pārsieta vēstule paciņā. Tur bija vēstules, kas atrastas kāda jauna strēlnieka kabatās pie Nāves salas, tur Vācijas gūstekņu nometnē miruša krusttēva pēdējie sveicieni, tur brāļa aprautie dārgie ziņojumi: „Esmu sveiks un vesels ...“

Protams, arī tā laika bērniem spīdēja saule, bija arī savs prieks, kaut arī pirmās skolas gaitas sākām, kad aiz Torņakalna dunēja vēl lielgabali, kaut arī pusdienās bieži bija jāiztiek ar kartupeļu mizu plānenēm, „kazaragu sviestu“, nātru viru. Jā, bija arī saule. Domājot par tiem laikiem, liekas ka kāju pēdās vēl būtu Malkas ielas vai Talsu ielas smilšu siltums. Talsu ielas smiltīs sēdēdams, vakaros gaidīju māti pārnākam no darba. Un kādā vakarā, kad gar debesu pamali skrēja zilgani sārti mākoņi, bet augstu virs tiem viegli, pūkaini spalvu mākonīši izveidoja baltu laivu, es sacerēju savu pirmo dzejoli. Dažas rindas vēl šodien man prātā, un kā sveicienu savai bērņībai tās gribu te uzrakstīt.

Tur, kur mākonīši balti —
Kā sudrabā kalti,
Saules vizmā
Vidžu vidžu lidmā, —
Tur manas ilgās klīst ...

Kad šis sacerējums ļoti patika manai skolotājai un viņa to bija nolasījusi priekšā klasei, sāku rakstīt dzejoļus vai ik dienas. Man patika pierakstīt veselās burtnīcas, pie kam es lietoju dažādas krāsas tintes: zaļu, sarkanu, zīlu,

melnu. Tas izskatījās tik jauki un noslēpumaini. Skolo-
tājam drīz apnika lasīt manus ražojumus, un es to maniju.
Vai nu tas bija īstais iemesls vai nē — no tā laika dzejoša-
nas prieks kļuva par kādu dziļi vārīgu un kautrīgu prieku.
Kaut arī ilgi vēl pēc tam esmu rakstījis dzejoļus, taču uz-
rakstītās lapas aizrāvis kāds rudenīgs aizmirstības vējš.

Agri iepazinos ar iespīestā vārda burvību un varu.
Man bija trīspadsmit gadu, kad uzrakstīju mazu ludziņu,
ko uzvedām kādā bērnu organizācijā. Vēlāk tā pati organi-
zācija darbiņu iespieda. Es vienmēr par jaunu varēju šķir-
stīt un pārļasīt mazo brošūru un tiksmīnāties ap svaigās
drukas smaržu. Man liekas, ka to dienu pārdzīvojumi mani
pieslēdza kādai pasaulei, kurā vēl šobaltdien meklēju te-
kas uz savas dzīves piepildījumu.

Pabeidzis 1925. gadā pamatskolu, it kā nejausi un
daudz nedomādams, par nākamo mācības iestādi izvēlējos
Rīgas skolotāju institūtu. Kā tas bieži bijis manā dzīvē, ka
nejaušība nav nekāda nejaušība, tā arī šoreiz — izvēle
bija gluži liktenīga rakstura. Rīgas skolotāju institūts bija
mācības iestāde, ar kuru jaunā Latvijas valsts patiesi varē-
ja lepoties. Protams, audzēlīgajā un briedīgajā jaunās valsts
gaisā radās un strauji auga daudzas ievērojamas mācības
iestādes, kas dažā ziņā varēja institūtu pārspēt. Taču
vienā ziņā institūts bija un palika vienreizīga parādība:
iestādes dibinātājam un vadītājam L. Bērziņam bija izde-
vies radīt spēcīgu latviskās kultūras gaisotni, kurā jaunie
gari sila un vērās kā ziedi pavasara saulē. Kultūrālu, bet
it īpaši literāru ierosinājumu pilna bija jau paša direktora
personība. Audzēkņiem bija atvērta ne tikai viņa māja,
kurā tik bieži varēja sastapt redzamus latviešu un sveš-
zemju kultūras darbiniekus, viņš savus audzēkņus tālu
ielaida savā zinātnieka un rakstnieka pasaulē. Audzēkņi
ne reti bija tie, kas pirmie varēja noklausīties viņa jaunos
sacerējumus, kas pirmie dabūja dzirdēt viņa jaunās zināt-
nieka atziņas. Reiz man gadījās ieiet direktora kabinetā,
kad viņš pašreiz bija ieģrimis lasīšanā. Viņa priekšā uz
galda gulēja Raiņa Gals un sākums. Nepārtraukdams savu
domu plūsmu, direktors man lika lasīt balsi Raiņa dzejoļus
un noteikt pantmēra veidus. Viņš pats bija gluži aizrāvis
— viņš tikko bija atklājis Raiņa dzejā veco klasiķu pant-

mērus un pantu tipus — un priecājās, ka es pratu pareizi skandēt, kaut arī ne viemēr pratu katru tipu saukt vārdā.

L. Bērziņš mācīja saviem audzēkņiem ne tikai saprast, bet arī iemīlot veco latviešu literātūru. Viņa citēšanas māksla vispār bija apbrīnojama, bet īpaši žilbināt viņš prata, citējot mūsu vecos meistaros: Manceli un Fürekeru. Reizēm viņš atvēra Manceļa sprediķu grāmatu un lasīja gabaliem priekšā, apbrīnodams un mācīdams apbrīnot autora valodas spēku un dvēseles vērīenu. Vecākajās institūta klasēs direktors mācīja ētiku. Vielai viņš izvēlējās Gōtes Faustu, ko lasījām un mācījāmies no galvas gan oriģinālā, gan Raiņa tulkojumā. Sirmā literātūras zinātnieka vērienīgie komentāri, dzīves un literātūras gudrības, ko viņš bārstīja gluži izšķērdīgi, darija šīs stundas neaizmirstamas. Man nav šaubu, ka šais stundās modās mana mīlestība pret Gōti, kas mani pavadījusi līdz šim brīdim un manam iekšķīgās attīstības gājienam spraudusi plašus lokus. Laikam gan ilgi būs jāmeklē skola, kur skolas vadītājs rīta lūgšanās apceres tekstam bieži izvēlētos Gōtes sarunas ar Ekermanu.

Sevišķi laimīga roka L. Bērziņam bija skolotāju izvēlē. Viņš prata piesaistīt redzamus kultūras darbiniekus, bet nevairījās no jauniem un nepazīstamiem spēkiem, kuŗos viņš bija saskatījis kādas iespējas. No vecākās paaudzes skolotājiem gribu atzīmēt divus sirmus vīrus, kuŗu sirmumā atmirdzēja kāda nedziestoša jaunība. Te es domāju par divi Dundagas dēliem: Dūnsbergu un Fr. Adamoviču. Abi reprezentēja kādu latviešu aristokratiju, kuŗas dižciltība ir dižāka nekā tituloš rakstītā un kas, diemžēl, pieder jau pagājušiem laikiem. Kad vērojām sirmo Dūnsbergu karstās debatēs ar audzēkņiem, kad noklausījāmies viņa dedzīgo argumentāciju, kad atklājām viņa spēju sajūsmināties un jūsmot, tad mēs, paši audzēkņi, jautājām, vai tā sauktā jaunā paaudze nav vecāka par to, kas reiz bija gājusi mūsu kultūras pionieŗu grūto ceļu. Fr. Adamovičs bija atturīgs, mazrunīgs, necils vīrs, taču šad tad negaidot stundas gaitā vai brīvā sarunā ārpus stundām izšķīlās kāda doma, kāds teikums, kas atmirdzēja ilgi krātā gudrības mirdzumā — gluži kā viņa atturīgajā, pavēsajā, bet dziļi patiesajā un cildenajā dzejā.

Klases audzinātājs visu institūta laiku man bija J. A. Burtnieks — apdāvināts, vispusīgi izglītots, plaša vēriena un entuziasma pilns vīrs. Ar saviem pasaules ceļojumiem, pārgalvībām, pat ekstravagancēm un pretrunām viņš bija cilvēks, kas šķietami tālu stāvēja no tās pasaules, kurai piederēja L. Bērziņš; bet ka, neraugoties uz to, L. Bērziņš tieši arī viņu bija aicinājis strādāt savā skolā, tas pierāda L. Bērziņa meistara roku savu līdzstrādnieku izvēlē. J. A. Burtnieks pats bija ļoti produktīvs cilvēks. Viņš rakstīja lugas, stāstus, dzejoļus, esejas, literātūrzinātniskus apcerējumus (viss tas, diemžēl, nepelnīti noklusēts), pazina lieliski pasaules literātūru. Viņa drošo un individuālo metodi raksturo, piemēram, tas, ka savu pasaules literatūras kursu viņš iesāka klasē ar Tagores Augošo mēnesi un Uailda pasakām. Viņa stundas pamodināja mani interesi par Tagores mākslu, un vēlāk šī interese noveda pie indiešu dzejas un filozofijas studijām. Bet sevišķi svarīga loma Burtniekam manā dzīvē bijusi tai ziņā, ka viņš iejūsmināja par R. Rollāna pasauli. Rollāns kļuva par manas jaunības ceļvedi, un šādi ceļveži ir vajadzīgi katras paaudzes jaunatnei. Lai arī sen esmu iemācījies vērtēt Rollāna mākslu un personību kritiski, tad tomēr nekad neesmu nožēlojis, ka tik lielu un svarīgu savas jaunības posmu esmu nostaiģājis viņa pavadībā. Vēl tagad esmu pārliecināts, ka mūsu jaunībai divu pasaules kuŗu starpā nevarēja būt labāka dievināšanas un pielūgšanas objekta par šo sirdsapziņas hēroju — ja nu reiz jaunībā ir jāpielūdz un jādievina. Institūta laikā rakstīju lugas gan J. A. Burtnieka, gan Ibsena garā. Burtnieks tās pacietīgi lasīja un iztirzāja. Drāmas teorija un tehnika viņu pašu ļoti interesēja, tā ka šais daudzajās sarunās guvu neatsveramas zināšanas un pieredzes. Burtnieks prata atvērt un atdzīvināt Šekspīra pasauli un vispār paplašināja manu literāro pasauli, atklādams angļu literatūras kontinentu. Burtnieka mājā esmu pavadījis daudz jauku vakaru. Sevišķi spilgtā atmiņā palikusi kāda satikšanās pavasarī, kad viņa istabā nosēdējām veselu nakti, pie kam viņš lasīja priekšā angļu lirkus, lai pierādītu, ka angļiem ir ne tikai proza un drāma, bet ka arī viņu lirika vismaz nestāv zemāk par vācu liriku, ko es toreiz nez kāpēc cēlu vai par visas lirikas māti.

Latviešu literatūru institūtā mācīja jauns filologs (vēlākais docents) J. A. Jansons. Viņa stundas audzēkņi noklausījās kā sastinguši, arī tie, kam nebija speciālu literāru interešu. J. A. Jansona stiprā puse bija domu asums, skaidriba un vienkāršība, spēja vilkt skaidras kultūrvēsturiskas un literatūrvēsturiskas parallēles. Bez tam īpaši pirmajos skolas gados Jansons ar savu izskatu, izturēšanos, asketisko apģērbu un dzīves veidu, jauna zinātnieka īpatno atzišanas skurbumu bija parādība, kas fascinēja. Audzēkņi, kuŗu vairums bija zemnieku dēli, šai jaunajā zemnieka dēlā, kas savā paša valstī gāja savus latviskās zinātnes līdumnieka ceļu, jauta kādu jaunu cilvēka tipu, kādu jaunu tradīciju. Diemžēl, kad Jansons atgriezās no studijām Bonnā un Kōlnē un bija daudzējādā ziņā vakareiopizējies, viņš audzēkņu acīs bija zaudējis daļu sava šarma.

Kamēr J. A. Jansons bija ārzemēs, viņa vietu aizstāja toreizējā filoloģijas studente Zenta Mauriņa. Strādāt iemīlotā skolotāja vietā nav viegli, īpaši tikko pubertāti pārkāpušu jaunekļu klasē. Ziņu, ka Jansona vietā nāks jauna skolotāja, audzēkņi uzņēma ar lielu vilšanos. Sevišķi, kad uzzināja, ka jaunā skolotāja klasē iebraukšot ratiņiem, zēnus padarīja par pesimīstiem. Savādā spriegumā klase sagaidīja skolotājas pirmo stundu. Te strauji un veikli klasē ar ratiņiem iemanevrēja jaunā skolotāja un mazliet satraukta sāka stundu. Koncentrētais, lietišķais, sākumā pat pasausais priekšnesums (tātad — nebija nekā īpaši sievišķīga, no kā zēni sevišķi baidījās), spilgtie raksturojumi, koptā, ekspresīvā valoda, runātājas pašas īpatnais skaistums panāca to, ka neuzticības ledus kusa strauji, un kad četrdesmitpiecas minūtes bija pagājušas, klases un skolotājas starpā bija nodibinājies spēcīgs kontakts, un klase, kājās piecēlusies, nodziedāja Nevis slinkojot un pūstot, ko Z. Mauriņa bija izvēlējusies par programmu savai tautiskā laikmeta ideoloģijas analīzei. Jaunā skolotāja izkopa un diferencēja savas attieksmes ar katru klasi atsevišķi, ar katru skolnieku atsevišķi. Viņas bijība pret katra audzēkņa individuālītāti palīdzēja viņai atslēgt vārīgās jauniešu dvēseles, palīdzēja rast savstarpēju uzticību un palīdzēja bieži risināt sekmīgi jaunekļu pašapjaušanas, pašatziņas un pašveidošanas problēmas. Audzēkņu un

skolotājas starpā radās draudzības, kas vēlāk pārdzīvoja ilgus gadus. Lieki minēt, ka Mauriņas darbība institūtā rosināja arī literārās intereses. Viņa pati vēl dzīvoja savas rakstnieka slavas agrīnajā rītausmā, pati vēl bija sava ceļa meklētāja — un tādi paši sava ceļa meklētāji bija arī audzēkņi, kaut arī mazliet jaunāki gados. Institūtā uzveda Mauriņas jauko bērnu lugu Jaunais likums. Viņa ierosināja literārus vakarus, diskusijas, rakstnieku vakarus. Spilgtākie no tiem bija veltīti Akurateram un Skalbem un Virzam. Manas attieksmes ar Zentu Mauriņu, kas sākumā bija bijīga audzēkņa attieksmes ar skolotāju, vēlāk izvērtās sirsnīgā draudzībā, kas pārdzīvoja gadu desmitus. Šai draudzībā, kas devusi man daudz gan literāri, gan tīri cilvēcīgi, saskatu vienu no lielākajām savas dzīves bagātībām. Stundās, sarunās, bezgalīgās pastaigās, vēlāk ceļojumos un pat kopīgā darbā esmu no viņas varējis bagātīgi smelties viņas kultūru, viņas dzīves subtilitātes mākslu. Vēlāk bieži esam staigājuši savus domu un gaumes ceļus, taču šī draudzība vienmēr palikusi dziļš un organisks spēks, kas nekādā ziņā nav izolējams no tā, ko es saucu par savu dzīvi.

Ja vēl pieminu prof. K. Kārklīņu, kas institūta pēdējā klasē mācīja latviešu literatūras un valodas metodiku un neliedza klasei savas plašās zināšanas un pieredzes, tad varu patiesi teikt, ka man laimējās par saviem skolotājiem atrast gandrīz vai visu mūsu literatūras zinātnieku un darbinieku prominenci. Tad arī nav brīnums, ka literatūra audzēkņiem bija dzīvs un spēcīgs elements. Skolnieki rakstīja, disputēja, rīkoja izrādes, svinīgus vakarus. Atceros saulainas pēcpusdienas Mārupītes krastos, kur sēdējām pulciņā un sacentāties, kurš ilgāk var no galvas citēt Zaratustru. Citreiz — kurš ilgāk var deklamēt no galvas Raiņa Tālās noskaņas. Citreiz sacentāties — kurš labāk par Raini var pārtulkot kādu Vilhelma Tella fragmentu. Neaizmirstams bija kāds rakstnieku vakars — tā sauktais jubilāru vakars, kad institūts bija ielūdzis Raini, Aspaziju, Janševski, Zeifertu un Misiņu. Jubilārs tai gadā bija arī pats Ludis Bērziņš. Skolotāji runāja, rakstnieki atbildēja, skolnieki deklamēja un uzveda fragmentus. Netrūka jūsmas, aizrautības, saskūpstīšanās — latviešu rāmajā pasaule gluži neparasta sirdsdedze pacēla šo vakaru tādā augstumā,

ka vēlāk pat Rainis savā dienas grāmatā bija atzīmējis, ka tas bijis viens no skaistākajiem vakariem viņa mūžā. Vēlāk Rainis ļoti labprāt izmantoja izdevību paviesoties institūtā.

Beidzot nevaru paiet garām mūzikas iespaidiem, kas institūtā bija dziļi un neizdzēšami. Kā latviešu dziesma — tā arī klasiskā mūzika tika kopta ar vienādu pietāti. Institūta laikā sadraudzējos ar klavierēm, pie kuŗām vēlāk esmu pavadījis neskaitāmas intīmas stundas. Ja nu dzejai un mūzikai blakus vēl pieminu daudzas draudzības, kas nodibinājās institūta gados, tad jūtu, ka patiesi varu šos agrās jaunības gadus pieminēt ar dziļāko pateicību. Šai garīgi rosīgajā, cilvēcīgi siltajā gaisotnē sāku rakstīt savu pirmo grāmatu — Tagores monografiju.

1930. gadā — 18 gadu vecs beidzu institūtu. Pirmajā vasarā garīgā situācija strauji mainījās — no kādas drošas, veselas un gatavas pasaules kā no ligzdas biju izmests un bija jāsāk kas gluži jauns. Rūpes par patstāvīgu eksistenci kā skarbs vējš norāva kokam daudzus illūziju ziedus, atkailināja dzīves ainavu, mācīja pārbaudīt dzīves izpratni un to padziļināt. Pirmie mēneši nozīmēja dziļu krīzi jaunā skolotāja pasaulē. Skolotāja vietu toreiz nebija tik viegli atrast, skolotāju vēlēšanas līdzinājās skolotāju konferencēm. Sevišķi izdevīgi man būtu bijis atrast vietu Rīgā. Taču tādā gadījumā vajadzēja diezgan daudz reālpolitikas, un tā toreiz man, jauneklim ar augstprocentīgu ideālismu dvēselē, bija pārāk sveša. Tāpēc atteicos no Rīgas un, saņēmis L. Bērziņa ieteikuma rakstu Rūjienas mācītājam R. Slokenbergam, kas toreiz meklēja savai skolai skolotāju un draudzei ērģelnieku, devos uz Rūjienu. L. Bērziņa vēstulē bija tikai viens teikums: "Mīļais mācītāja kungs, jaunība nav netikums". Jaunību Rūjienas draudzes skolā, kuŗu vadīja pats mācītājs — toreiz vēl jauns cilvēks, un kuŗā strādāja vēl jaunāki skolotāji, man neieskaitīja par netikumu — mani ievēlēja. Ievēlēja arī par ērģelnieku, bet otras draudzes mācītājs man ieskaitīja par netikumu to, ka neesmu vēl iesvētīts, un tā no ērģelnieka amata iznāca maz goda, kaut arī nedēļas laikā aprīnķa prāvests mani paspēja savā kabinetā iesvētīt.

Rūjienas laiks bija bagāts laiks. Šai pilsētiņā, kas pirmajās rudens dienās šķīta netīra, pelēka un iemīgusi, nekad

neesmu juties kā provincē. Te bija daudz jaunas, enerģiskas intelīģences, kas noteica pilsētas garu. Te auga celtnes un labierīcības, te cēlās pieminekļi, te veidojās jaunas tradīcijas latviešu dzīvē. Te man radās izdevība saskarties ar dažādu aprindu cilvēkiem, īpaši mācītāja mājā, kurā ilgu laiku dzīvoju un kurās viesmīlība bija tālu pazīstama. Dzīvi te raksturoja zināms versmīgums, straujums, pat raibums. Man allaž patīcis domāt par Rūjieni kā par mūsu Ziemeļlatvijas Florenci, kādu vārdu tai devusi Z. Mauriņa, pirmā kārtā domādama par Rūjienas daudzajiem skaistajiem pieminekļiem (viens pats K. Zemdega bija veidojis trīs). Taču manā izjūtā Rūjienā pavadītajiem gadiem bija patiesi kāda atbalss no renesanses dzīves izjūtas — te bija vitalitāte, daudzveidība, daudzkrāsainība, pat dēkainības netrūka. Rūjienas dzīvē piedalījās ar darbu skolā un ar diriģenta zizli. Vadiju dažādus — gan lielus, gan mazus korpus, kas sasniedza zināmu kvalitāti, un tā vecajā Rūjienas dievnamā varēja jo bieži atskanēt Hendeļa un Bacha garīgā mūzika. Dziedot apbraukājām plašus novadus, šo novadu dienvidu robežas bija Rīga un Kurzeme, ziemeļu — Tallina. Rūjienā izcīnīju pirmās principiālās cīņas gan ar sevi, gan ar apkārtni, raisījās pirmie dziļākie iekšējie konflikti, aizvērpās liktenīgas attieksmes. Pirmajā darba gadā pabeidzu grāmatu par Tagori, kas iznāca tikai pēc vairākiem gadiem A. Raņķa apgādā. Lai gan Rīga bija patāla un toreiz vēl pagrūti aizsniedzama, sakari ar Rīgas draugiem nepārtrūka. Rakstot par Tagori, nonācu sakarā ar R. Rudzīti un K. Egli. Abi šie rakstnieki bija tulkojuši, interpretējuši, popularizējuši Tagores rakstus Latvijā. Pirmais man imponēja ar savu ekskluzīvās pasaules dziļumu, otrs — ar apbrīnojamo toleranci pret katru topošo garu. Iebraucot Rīgā, izveidojās patikams paradums pieiet Valsts bibliotēkā, kur strādāja Rudzītis, vai Misiņa bibliotēkā, kur strādāja K. Egle, un gūt zināmu orientāciju literārās pasaules jaunākajos notikumos.

Kādu no pirmajām esejām, kas radās, studējot ilgāku laiku Gōtes sarunas ar Ekermanu, un kas guva virsrakstu Ticība garam, es nosūtīju Daugavas redaktoram J. Grīnam. Ilgāku laiku velti izgaidījies atbildes, saņēmu dūšu un, Rīgā iebraucis, devos redaktoru apciemot, kas toreiz mitinājās

Valtera un Rapas veikala vienā stūrī. Saruna neizveidojās gara, to raksturoja lietišķs stakato: „Jūs rakstīt varat. Šoreiz īsti neder — stils tāds izplūdis. Bet atsūtiet kautko citreiz.” Rakstu saņēmu atpakaļ. Ka stils bija tāds izplūdis, to pats klusībā atzinu, bet ar iesācēja stūrgalvību nerimos: eseju krietni sasvītroju un nodevu iespīest Rīgas skolotāju institūta abiturientu biedrības mēnešrakstam. Ar šī raksta iespīšanu (1932) sāku skaitīt savas literārās darbības gadus.

Sakarus ar Rīgu sevišķi dzīvus padarīja apstākļi, ka otrajā Rūjienas gadā iestājos universitātē studēt baltu filoloģiju — literatūras nozari. Studijas sāku strauji un ar lielām cerībām, taču īsti sekmīgas tās nebija. Pirmkārt, manas intereses bija pārāk sazarājušas, bet dienai vēl vienmēr bija tikai 24 stundas. Bez tam bija arī kādi iekšķīgi motīvi. Es diezgan agri nojautu, ka tīri zinātniskā darbā nespēšu rast savu dzīves formu. Tāpēc pēc pirmajiem gadiem, kad biju nolīcis priekšmetus, kas mani patiesi interesēja, studiju gaita kļuva gausāka, un kad pienāca nemierīgie politisko apvērsumu laiki, studijas vēl vienmēr nebiju nobeidzis.

Rūjienā manas intereses par Nīčsi guva zināmu papildījumu. Dzīvodams mazā mājiņā Rūjas krastā, kur mani no ār pasaules atšķīra vienā pusē upe, bet otrā mācītāja mājas dārzs un divi milzīgi suņi, es netraucēti varēju pavadīt pēcpusdienas un nakts stundas Nīčses pasaulē. Mans galvenais uzdevums bija rakstīt Nīčses biogrāfiju, ko mēģināju izveidot par psiholoģisku studiju, par mēģinājumu rast psiholoģisku motivāciju Nīčses filozofijai. Divi motīvi Nīčses filozofijā bija man personīgi sevišķi tuvi: vientulība un draudzība. Abi motīvi — vienas dzīves izjūtas divi poli. Kas nepazīst vientulības laimes, tas nepazīst draudzības skurbuma. Viens pārdzīvojums piepilda otru, viens stimulē otru, viens rada otru. Ne tikai Rūjienas laikā man vientulība dāvājusi dvēselīgi dziļākos brīžus, ne tikai Rūjienas laikā man dzīves izjūtu pacēlušī brīži, kad pēc vientulības esmu varējis kopā ar draugu — lietojot Nīčses stilu — smieties baltiem zobiem.

Nīčses filozofiju raksturot bija uzņēmies profesors A. Daugē, un tā man izdevās tuvāk iepazīties ar šo ievēro-

izstaigājām mākslas krātuves un vēsturiski ievērojamas vietas un katedrāles. Brauciena temps bija tik straujš, uzņemamās vielas tik daudz, pasaule, kas skrēja gaļām tik brāzmaini, — tik jauna un skaista, ka šis ceļojums noglabāts manās atmiņu krātuvēs pie visdārgākajām mantām.

Nākošajā gadā ceļoju kopā ar Zentu Mauriņu un viņas māsu Helgu. Šoreiz ceļojuma mērķis bija norobežots: iepazīties ar Vīni un — ja izdotos — kaut kur pie Šveices robežas satikties ar R. Rollānu. Satikšanās izjuka gluži fatālā kārtā — Rollāna vēstule pārpratuma dēļ nogulēja velti Vīnes pastā. Taču Vīnes iespaidi bija spēcīgi. Vīnē pašreiz notika tradicionālās mūzikas nedēļas ar pirmšķirīgiem operu cikliem un koncertiem. Paklausījāmie literatūras lekcijas arī Vīnes universitātē. Savu 23. dzimšanas dienu pavadīju kopā ar brīnišķajām ceļa biedrēm Kicbihelā, uz Melnā ezera, kurā spoguļojās varenais Mezonīgais ķeizars un kurā auga izšķērdīgi ūdens rozes. Klusajās pastaigās gar kalnu zaļajiem strautiem Zenta Mauriņa bija iecerējusi ludziņu bērnu teātrim Lidotājs Pavasaris. Šai ludziņai es apņēmos darināt dziesmu tekstus. Šais liriskajās dziesmās (kas arī ir vienīgais, ko šai virzienā esmu publicējis), varbūt mazliet atspoguļojas kaut kas no Kicbihelas dienu dzidruma.

Trešais ceļojums mani noveda Londonā, lai redzētu, kas ir pasaules pilsēta. Pilsētas varenība mani nomāca, pārāk nenozīmīgs kļūst atsevišķais cilvēks šai cilvēku jūrā. Tikai atgriezies Latvijas mežu klusumā, sāku atkal saprast, ka cilvēks nav tikai skudra, bet ka cilvēks ir kosms par sevi.

Nokalpojās gandrīz septiņus gadus Rūjienai — gandrīz kā Jēkabs (beidzot arī apprecēju rūjienieti 1940. gadā), pārcēlos uz Rīgu. Gribējās būt tuvāk draugiem, literatūras dzīvei. Ar vienu vairāk sāku just, ka pārāk ilgi esmu bijis bijīgais un uzticīgais māceklis, ka pārāk ilgi manī pašā briest dzīves izjūta, kam būtu jāatrod forma, lai savai dzīvei atrastu jēgu. Mani vairs neapmierināja tikai interpretācija, kam galvenām kārtām bija veltīti mani līdzšinējie darbi. Rast izteiksmi, tiešu izteiksmi savai pašai dzīves izjūtai — šī tieksme kļuva arvien stiprāka, līdz 1938. gadā Daugavas gada grāmatā publicēju savu pirmo noveli — Florences noveli. Pēc tam mēģinājumi un publicējumi šai virzienā

kļuva arvien biežāki. Man toreiz likās, ka savu dzīves izjūtu vislabāk varētu raksturot ar Nīčses Dioniziskā pārdzīvojuma jēdzienu. Dioniziskā pārdzīvojuma raksturīgākās pazīmes: dzīves pārpilnības izjūta līdz sāpēm, dzīves pārmērs kā gavilēs tā sāpēs, vitālītātes pārpilnība, kas rauj preti bojā ejai. Šai izjūtai es gribēju rast izteiksmi. Bet kad darba radās vairāk un vairāk, kad gars un rokas tā īsti sāka iesilt, tad ierunājās mūsu paaudzes otrs krusttēvs, sākās otrais pasaules kaņš. Daudz darba bija ieguldīts manuskriptos un gāja bojā. Bija pārtulkoti vairāki sējumi Nīčses rakstu, Č. Morgāna lielais romāns Sparkenbroks, bija sakrājušies materiāli stāstu un noveļu krājumam. Bet tas nebija ļaunākais — aizslāpēts, aizžņaugts gars nevarēja turpināt savu gaitu preti savam briedumam. Nedrošībā, nezinā, nemierā ielūza tīri noskaņotais dzīves izjūtas zvans. Jāsāk bija ne tikai ārēji tālas gaitas, jāsāk bija jauns iekšīgais ceļojums. Kur un kā tas beigsies, šodien vēl grūti zīlēt un jaust. Skaidrs tikai viens, ka grūtajā ceļā radies kas jauns, varbūt dziļāks un pilnīgāks, kam būtu vērts meklēt izteiksmi. Par lielu likteņa labvēlību uzskatu apstākli, ka pēc grūtām un bezcerīgām dienām un mēnešiem Kurzemes krastā man izdevās kļūt pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Pēc tik daudziem gadiem atvilkt elpu zemē, kur domu brīvība ir tikpat svarīga kā gaiss, ir liela laime šai gadsimtā, kuŗa zīmīgākā parādība ir koncentrācijas nometnes. Zviedrija ir zeme, kas dzīvo garīgi Eiropas dzīvi un nomale ir tikai ģeografiskā nozīmē. Tādēļ garīgi nejutos šeit gluži svešumā. Liekas, ka garīgi atkal varētu šeit laist saknes un izziedināt aizzurētās radišanas dziņas. Taču pār manu kā pār visu mūsu eksistenci klājas ēna. Mūs visus nomāc baigais jautājums: kas būs ar mūsu tautu? Cilvēka saaugšana ar tautu nav tukšs vārds, tās patiesību svešumā izjūtam ar dziļi organiskām sāpēm. Kaut šī ēna nebūtu pārāk ilga un nespētu nosaldēt svešajā zemē atzēlušo radišanas prieku!

Klára Jülp

KLĀRA ZĀLE

Ko dara koks, kam mizu plēs,
Ko uguns, kad to vēji dzēs,
To daru es tik nemanot,
Vēl kvēlāk dziesmā sadegot.

Ir briži, kad pagātne pienāk tuvāk par dienu, kuŗā dzivojam. Mūs apņēma sen pagājis laika posms kā pēkšņa siltuma plūsma drēgnā vakarā, kad ejam pa kļu su lauku ceļu. Mēs esam ar tiem cilvēkiem, kas kādreiz bija mums tik tuvi, it kā tie būtu daļa mūsu pašu. Tie bija mūsu dzīves daļa, un tie ir vēl tagad. Neko mums nevar pilnīgi atņemt, nekas to nevar — pat ne nāve. Cik bieži mirušie mums tuvāki par dzīvajiem! Līdz baigumam dzīva pagātne — tā stājas priekšā tagadnei un bieži izdzēs tās krāšņumu, bet bieži tā ir vienīgais gaišums tumšajā tagadnē.

Māte glāsta savu otro bērnu, bet pirksti vēl jūt pirmā bērna zidaino mikstumu.

Tā bija man, kad pabeidzu kārtot savu otro dzejoļu krājumu, ko nosaucu Pardegšana. Jutu vēl pirmā krājuma Zirņa Zieda lapas sev pirkstos, to savādo satraukumu, domājot, kā tas būs, kad šīs lapas sasaistīsies grāmatā un cits aiz cita tās pāršķirstīs. Kā to uztvers cilvēki, kuŗu tuvību nojaužam dažreiz vienā acu skatā, kādā nejausi pateiktā vārdā. Jā, jo katrs jau raksta tikai sev tuvajiem, darbojas, dzīvo tikai tiem. Viņa garam svešie novērsīsies, nekā nejutīs no visa tā, ko jūt tuvie cilvēki. Liekas pat, ka katra grāmata ir sauciens pēc gara tuvības šai saltajā, vientulīgajā pasaulē. Jā, katrs darbs ir saukšana un meklēšana — bēgšana no vientulības un aiziešana vientulībā.

Un mostas vēl senāka atmiņa — no tā laika, kad gāju vēl Pabažu jūrmalas pamatskolā, kad slepeni rakstīju savas mazās dziesmas, nekad tās nedomādama kādam rādīt. Šķita, tas būtu it kā dvēseli atvērt, ja ļautu tajās kādam ieskatīties. Tad vienīgais reālais sapnis bija — gleznot, jo zīmēšanā pagaisa katrs brīvs brīdis. Visvairāk patikās zīmēt zirgus — auļojošus zirgus, jo neviens radījums toreiz nelikās tik brīnišķīgs kā zirgs, ar kuņu var aizauļot, kur tik — pāri grāvjiem un purviem, cauri mežiem, nemeklējot ne ceļa, ne takas. Zīmēšanas skolotājs bieži smaidīdams teica: „Neko darīt — jāiet akadēmijā”. Bet visspilgtāk domāju par akadēmiju, kad Olava komercskolā arī mākslinieks Annus zīmēšanas stundā to ieteica darīt. Bet — laikam visātrāk trūkst visstiprāki uzvilktās stīgas. Trūka gandrīz visas dzīves stīga. Gandrīz. Ilgs slimošanas periods pārrāva to stīgu, kas bija izstiepta pret akadēmiju, pret universitāti un vēl daudzas. Visas tās iecirtās audos, apcirtās domām un smeldzēja tā, ka ieplaku meža sūnās, gribēdama ar tām iegrimt dziļi, dziļi. Augstu pāri mākoņiem izplestiem gaismas spārniem aizskrēja tāluma putns, bet pār mani tumsas spārniem bija nometies cits putns, kas sauca prom no šīs pasaules.

Tā sāku uz visu skatīties aizejošā acīm. Un savādi asi sāku just dzīvi, pati stāvēdama it kā aiz tās. Bija jāatsakās arī no zīmēšanas prieka. Vienīgais mierinājums palika rakstīšana. Mazo papīra lapiņu vietā burtnīcas — burtnīcas dienām, mēness un zvaigžņu naktīm un pavisam tumšām naktīm, lai tās bezmiegā pavilktu no spilvena apakšas un, pirkstu pie pēdējās rindas turot, rakstītu. Tad sāku just, ka vārdiem arī ir krāsa un forma, ka arī ar vārdiem var gleznot. To jutu arī grāmatās, kas toreiz man atvietoja dzīvo dzīvi. Vai neredzēju kā gleznā Zigrīdas Undsetes kvēli lepno Kristīni Lavrāna meitu, Akuratera skaistuma apskurbušo Kalpa zēnu, Poruka kļuso sapņotāju Silenieku Jāni? Vai Raiņa Zelta zirgs neauļoja stikla kalnā, pakaviem skanot? Gleznotājs varētu gleznot tikai Zemes dēlu, bet Fricis Bārda — Zemes dēlu „ar zvaigžņu dvēseli”. Un Kārļa Skalbes pasakas — vai tās nebija viena vienīga brīnumaina gleznu galerija? Beidzot mūsu tautas dziesmas — vai tās nebija izaugušas no tumsas dziļumiem? Šī izjūta

strāvoja caur visu būtību kā pavasaļa ūdeņi, ledum kūstot. Jādzīvo! Kaut vai ar viņsaules acīm šo dzīvi redzot.

Tad nāca stundas, kas devā vairāk par stundām skolā (jo V. Olava skola jau nebija sirds, bet prāta izvēlēta, lai nodrošinātu neatkarīgus materiālos apstākļus tālākās gaitās). Tās bija lekcijas Tautas augstskolā un universitātē, R. Egles literatūras studijā un dažas izvēlētas lekcijas Valsts universitātē. Pāri visām šīm stundām paloja Dr. Zentas Mauriņas personības gaišums, viņas vārdu dedzīgums, kas nemitīgi rosināja un sauca, kas īpatnēji un spilgti pavēra mākslas pasaules burvību. Bet visbrīnumainākā Dr. Zentas Mauriņas spēja bija atrast un atraisīt cilvēka būtībā apslēptos avotus un tos saviļņot tā, ka šķita — dienu krasti zūd. Viņa bija tā, kuŗa uzdrošinājās pirmo reizi ievietot manas dziesmas Daugavas gada grāmatā, kuŗa mudināja izdot krājumu, kuŗa ticēja tad, kad pati vēl baidijos soli likt ļaudīs.

Un tagad? Smeldzīgā tieksmē izjust šā mirkļa rēgano skaistumu, mēs skatāmies dažreiz uz to kā jau uz pagājušu. Tā nogrimst šis svešuma posms, spokaināks par visbriesmīgāko murgu sapni. Ik esošo mirkli jūtam, kā tas traucas pagātnē — neturams, nesatverams. Tagadne tikai vizmaina, tikko jaužama virsma dziļajai pagātnes dzelmei. Viss ēnojas, viss atspīd dziļumā. Arī nākotnes apvāršņa atspīdums jau šūpojas šai dzelmē, mūsu skatam vēl netverams.

Tu, atsedzis galvu, sveicini brīvos mākoņus un esi pateicīgs, ka prieku par tiem tev nevar neviens atņemt. Prieku? Un pēkšņi kļūst salti. Vai šis prieks nav kā ledus puķe logā, kas mirdz, bet nesilda? — Zieds bez saknes, zieds bez smaržas. Tāds ir prieks bez savas dzīvās zemes. Bet tu jūti — tāpat kā avotā zem ledus, kā zāle zem sniega — reiz nāks arī tavs pavasaris, reiz tava zeme dvašos. Un tev gribas pavisam klusam būt — vai nav jau tuvu tā stunda?

Belastoma

VELTA TOMA

PIEZIMES PAR SEVI PAŠU

Tā esot bijusi neredzēti spalga ziema, sevišķi janvāra mēnesis. Tonakt, kad māte apgūlusi mani gaidīdama, Lauskis spēris klēts pakšos vienā laidā un ārs bijis baltas mēnesnīcas pilns. Tēvs atreizu reizēm gājis uz aitu stallīti, kas bijis vecs un cauriem pakšķiem, un pārlūkojis, vai kādai jauneklītei aintai atkal jau nav atskrējis no upes kāds jērs. Tā viņš vienu pakaļ otram zem kažoka pasistus, atnesis un turpat guļamā kambarī pie siltā mūrīša uz segas noguldījis, lai atžirgst un apsildās, septiņus baltus jērus. Isi pēc pusnakts, starp pirmo un otro stundu, atskanējis un pārkliedzis jēru blēšanu cilvēka bērna pirmais brēciens. Pirmā meita ģimenē, un tā bijusi es, piedzimusi 1912. gada 31. janvārī Neretas pagasta Šausmānu mājās.

„Kroņa māte” vecā Brunauskiene mazgādama teikusi: „Sen neesmu šitik dūšīgas meitas saņēmusi, paskat, kas par muguru, i ūdens lase nestāv!” Tā tas bijis, meita svērusi 12 mārčiņas, un, nomazgāta un ievīstīta garā un platā jostā, nolikta uz spilvena, tūlīt iebāzusi dūrīti mutē un sākusī zīst. Bet tēvs teicis: es viņu neatdotu pat par visas pasaules zeltu. —

Deviņu mēnešu veca meita skaidri runājusi dažus īsus teikumus un sākusī iet pati savām kājām, ko ātri pārtraucis smags garais klepus. Divu gadu vecumā lielā sajūsmā par vecākā brāļa un kaimiņu zēna jaunajiem svārkiem sacerējusi un skaitījusi pirmo vārsmu: pogaini, pogaini visi mani zēni! — Bet vecāsmātes iemācīta zinājusi uzteikt dažu labu dainu, piem: Suņi rej, vārti čikst, bēdz māsiņa kambarī, vai: Paga, paga, melnacīte, pasacišu bāliņam, etc. Paris pirmos labklājībā vadītos gadus aptumšojis uzbrūkošais

pirmais pasaules kaŗš, kad tēvs mobilizēts un māte palikusi mājās viena ar diviem bērniem pie rokas, trešo zem sirds. Nepilnu triju gadu veca meita, celta uz bēgļu v ezuma, izteikusi savu pirmo atziņu: cik ļauni, kad no savām mājām jābēg projām. —

Mēs tomēr nekur tālu neaizbēgām, tas bija eglu mežs Velnadeksnis, kur mēs pārlaidām nakti, dzirdēdami, ka kaŗš jau pie Daugavas. Līdz ar retiem Nereņas ļaudīm griezāmieš atpakaļ jau lietuviešu izlaupit iesāktā sētā. Sākās pirmie lielie notikumi, ko atceros pati, ne mātes stāstītus. Varbūt jau iedzimts, bet toreiz arī tieši aizsvilis naidš pret vāciešiem, kas aprakstīts stāstā Pirmās Sāpes, kad laupītājs kaŗavīrs sadzen suģas lopus kaušanai un par varēm izrauj no manām roķelēm manu mīloto teliti. Ja naidu pret krieviem esmu mantojusi, klausoties mātes stāstus par Lielo Piekto gadu, tad pret vāciešiem tas pa lielai daļai agrā bērnišā pašas vērojumos audzēts.

Sākot ar mātes dzimtu, jāsaka: viņa dzimusi Neretas Svājānos kā ceturtā astoņu meitu pulkā, no kuŗām sešas izaugušas lielas. Desmit vasaras ganos atkalpot, tas bijis tēva likums ikvienai, izņemot pašu jaunāko, kas agri aizģājusi uz Dienvidkrieviju par mājskolotāju, un mātes māsu Mariju, kas, beigusi Mura-Paņemūnes mājsaimniecības un moderniecības skolu, arī kādā muižā dzīvoja vieģlākas dienas. Trīs māsas ieprecējās tepat Neretas saimniekos, un veltģgas bija bijušas vectēva raizes, kur tik daudz meitu ar mazu pūru likšot. Viņš bija liela auguma, tumšiem, cirtainiem matiem, bargu skatu un balsi, bet gaisš cilvēks un liels grāmatu mīlotājs, turēdams plauktā netikvien Manceļa sprediķa grāmatu un lasģdams Pēterburgas Avģzes un Baltģijas Vēstnesi, bet arī vākdams un sģtidams Barona tēvam dainas, viņš neliedza meitām teātri spēlēt un kori dziedāt. Vectēvs, cēlies no Neretas Ņņorniekiem, saucās Jānis Ņņore, par dzimtu bija iepircis Svājānus, kur savā laikā jau bija dzģvojusi rakstnieka Jāņa Vesēja mātes cilts. Aiztālās audzēs, kā nostāsta, saradoģies ar poļu asinīm, viņš bija pārlieku lepns un, sev sievas Neretā ieskatģt nezģnādamš, aizbrauca uz 30 kilometru tālo Sunākstģ un atveda Zalaku māju Grāmatnieku Maiju, vienģgo, kas, dzimtas zaram mēģri izmirstot, bija šģpulģ palģkusi dzģva un labu

radu uzaudzināta. Sunākstiete ar savu piemīlīgo slaikumu, skaisto, melnīgsnējo seju un tumšu matu vainagu trīskārt ap galvu bija klusi smaidīga un iecietīga sieva karstajam vectēvam. Brālēnos radodamās ar dzejnieku, Dižlatviešu autoru un kvēlo dekadentu Falliju, viņa trīs brālēnus zināja Tērbatā studējot un jau jaunās dienās auga Vecā Stendera piedziesmotā Sunākstē, arī Svājānos ienesdama viedu un senu garu. Viņas matu vainags ticis jaunākai meitai, bet smaidu ģimētnēs man paticies saskatīt manai mātei atdotu līdz ar balsi, par ko reiz dzirdēju sievas runājam: jā, kad to Svājāņu Olgu dzirdēja runājot, bija tā, ka gribējās viņu pašu redzēt. —

Lielā Piektā gada apmāta, mana māte bija pazīstama ar visu tālaika Neretas ziedu: Skruzišu Miku, Kalniņu Miku, Šausmāņu Jurku un Kviču dēliem, kas visi bija karsti brīvības saucēji. Tā viņa, bāla, slaika, attapīga un tomēr itin kā skumja, saskatījās ar Jorģi Brunovsku jeb Šausmāņu Jurku, viendēlu un lielu māju saimnieku, gaišu un apdāvinātu cilvēku, ne visai cilu no vaiga, un 1905. gada rudenī atnāca uz Šausmāniem, mājām, kas sēd Susējas upes likumā, slēpdamās aiz zirgu dārza bērzu draudzes un tiek daudzīnātas par skaistāko vietu pagastā. Jaunais saimnieks, liels dzirkopis, bija sadēstījis divus dārzus ābeļu un veselu astoņpadsmit kastāņu ap lieveņa priekšu un puķu dārzu uz upes pusi. Arī istaba bija jauna, gadsimta beigās celta, un ne par velti ļaudis teica: ir gan laime tai Svājāņu Olga! —

Baigs šo māju liktenis, kaut gan vārds Šausmāni neesot no šausmām atvedināts, bet gan no kāda lietuviešu vārda, kas nozīmējot saucēju. Jaunais saimnieks augšas kambarī augas naktis ar draugiem šapirografējis proklamācijas un saukļus uz tautas sapulcēm, uzturējis arī sakarus ar Rīgas priekšpulkiem, bieži turp braukdams un atvezdams gan idejas, gan grāmatu saiņus. Māte, kam jau Svājānos Goete un lielie krievu dzejnieki bijuši tuvi, nūle lasījusi Raini, Aspaziju un pirmos skandināvu tulkojumus. Sirds paredzējusi jaunu, un tas piepildījies, kad vīrs, tikko no Rīgas uz Iekškrieviju ar dokumentiem atgriezdamies, uz veca trijkāju krēsla pie pagastmājas turējis pēdējo runu, tautai gavilējot; bet par vēlu bridināts, otrā rītā, pa loģu bēgot,

kazāku noķerts un ievietots muižas cietumā. Vedot uz Jēkabpils cietumu, pa ceļam aiz Viesītes Zvirgzdāru silā nošauts. To agrā rīta stundā mātei pie loga pavēstījis viņas tēva sūtīts kalps. Kad aususi skarba februāra diena, viņas ar māsu braukušas 35 km tālajā ceļā, lai pārvestu saimnieka liķi. Tas gulējis nojumē, kur vecais mežsargs, neskatoties uz aizliegumu revolūcionārus no meža izvākt, to bijis iznesis līdz ar dzejnieku Jūliju Dievkociņu un Pilkalnes Pīskapa dēlu, studentu, pārsegdams ar linautu. Dievkociņam acenes bijušas lauskās, Jorģim Brunovskim galvas kausis čaukstejis sikās drumslās un visiem melnējuši pakausi tēmēto lādiņu izrautie caurumi ... Viņas to cēlušas raģavās, cieši ietinušas, pārsegdamas ar zirga segu, lai noslēptu, jo bijis aizliegts nošautos pārvest, lai glabātu svētītā zemē. Mēms un salts bijis baigais brauciens, neaizmirstams, bet bez asaru. Tikai mājās, kad jau apkopts saimnieks gulējis šķirstā lielajā istabā starp savām grāmatām un apkārt degušas sveces, māte varējusi raudāt, taču ne izsamist, jo nēsājusi jau zem sirds jaunu dzīvību. Gaiši zīlu krustu ar vārdu un piezīmi: nošauts tad un tad, darinājis galdnieks Baltužs, bet bērēs nācis tikai rets kaimiņš vai tuvinieks, visi bijušie no soda ekspedīcijas. Viens no to dienu tuvajiem tapis Jorģis Toms, Neretas ūdens dzirnavu jaunais melderis, arī jau soda ekspedīcijas pie sienas likts, bet meldeņa-žīda laikus izpirkts, jo bijis stiprs strādnieks. Ne draudi nodedzināt mājas, ne kratīšanas vairs īsti nav spējuši biedēt; un kad kādā dienā attāls kaimiņš atvedis un uz lieveņa nosviedis pāra desmit šauteņu, noteikdams — dari, ko zini, tās man deva tavs nelaiķis — māte likusi aizjūgt zirgu un taisnā ceļā aizvedusi tās uz pagastmāju, kur vīri paraustījuši plecus un tik ir bijis.

1906. gada augustā viņai piedzimis dēls Juris Miervaldis, un tam par krustēvu nācis neviens cits kā Jorģis Toms, kas, Šausmānus bieži apciemodams, licies savs cilvēks un pēc mātes domām tīkojts pēc viņas neprecētās māsas. Taču pēc palamas Ūdeņa Toms, kas mātes pirmajām kāzām malis miltus un, gribēdams jauno Svājānu Olgu paķībināt, pazaudējis savu cepuri dzirnupītes straumē, tā viņa to atgrūdusi, 1910. gadā ienācis Šausmānos ušķuņos.

Te vēl valdījusi nelaiķa vīramāte un jaunā atraitne, taču ar lāča spēku, lielu augumu, brūnu bārdu un kuplu matu kodeļu un muti istā vietā apveltītais Jorģis Toms ieguvis ne tikai saimes, bet arī Šausmānu mātes mīlestību. Dzimis viņš Pilkalnes Zvanītājos, bet tēvam un mātei āgri mirstot un mājām nākot zem āmura, uzaudzis pie tēva māsas Rītes un Ilzu pagastu likumā Melderišku lielajās mājās. Bieži baudījis audzumātes rikstes, gājis ganos tās pašas desmit vasaras, auklējis trīs audžu māsas, bet arī sešas ziemas skolā laists, tur guvis slāpes pēc grāmatām visam mūžam. Ģimetne rādīja jauno, brašo melderi pie galdiņa, kur blakus vijolei grāmatu kaudze.

Tēvu atceros vienmēr darba skubā, ar jokiem, ar labu izteiku, visur pirmo, stīprāko, valodīgu un pret nabaģajiem taisnu. Patika viņam kori dziedāt, godos ar mēru iedzert un senu tradīciju garā māžoties un drasot naktis trīs, ja darbi ļāva. Ar māti viņi, likās, sapratās kā cimdš ar roku: kur vienam joks, otram dziesma. Bet vienu pakaļ otram laizdama dēlus pasaulē, lielajās mājas ar vienu kalponi un vecenīti pie bērniem, māte aizlūza veselībā un sāka izdilt. Tēvs bija stiprs, gāza vai kalnus un gribēja atspēt visu: darbus, sarikojumus un ģimenes dzīvi. Māte atpalika no daža laba koncerta, atteikdama: bērnam nāk zobi, sugas govs saslīmusi, un tā viņu saderīgā dzīve sāka šķelties.

Bērniņa mums nebija mīksta. Kā likums bija ganu gaitas, visi darbi, kur vien mazās rōkas varēja lietā likt — jo tikai tā bija audzināmi cilvēki, kas vai nu pavēlēs citiem vai kalpos paši, domāja tēvs, un maigākā māte piekrita. Govis slaukt, aitas cirpt, cūkām ēdienu maisīt un nest sākām jau ar sesto dzīvības gadu. Cik dažu vakaru neesmu lūgusi Dievu: kaut rītā lītu! Tad mani neceltu ganos, jo leitēns Joza netiktu likts pie lielo darba. Gaidīja taču Susēja ar plunčošanos, gaidīja mazie brāļi un māsa ar rotaļām, bet man āgri bija jābūt lielajai.

Mājās mani nevarēja iemācīt boksterēt, bet septiņu gadu veca tūlit iemācījos lasīt Neretas Pēterā-Pāvila pamatskolā, ko pēc pirmā pasaules kara atkal atvēra un kur par pārzīni bija atvests vestienietis, Cīmes audzēknis Viklandts, sirms, resns, bargs vīrs ar gaļu, izdilušu sievu, kas mācīja pirmskolu un pirmo klasi. Viņa mani lāga ne-

cieta, jo biju pārāk droša un acīga un aiz pārskatīšanās nebiju vis viņai skolas pirmajā dienā roku pabucojusi, bet viņu audžu meitai, resnajai, gaiši iesarkaniem matiem, lab-sirdīgi smaidošai Alvinei, kas bija skolas apkalpotāja . . . Cik liktenīgi, tagad viņa esot mana pamāte Kanādā . . .

Alvine mani un citus bērnus ļoti mīlēja, un tā vieglāka tika daža negribēta klavieru spēles stunda vai dažu nakti silti pārgulēju viņas spilvenotā gultā, kad ārā gāza lietus un mājās negribējās tos 3 km kāpt. Jā, ziemā bija grūti ar iešanu uz skolu, jo nevarēja mūs ikdienas kā kungus ar zirgu vest un apavi mums bija kādi kuņam, lāpīti un sa-lasīti, par lieliem vai apauguši. Bet tāda staigāšana bija laba, un, mājās atnākuši, mēs ēdām visu, kas nekustēja. Taču, nākot pēdējās klasēs, mēs pārnakšņojām skolā, tikai sestdienās pārņākdami, lai atkoptos pēc nedēļas pusbada. Toreizējā skolas saimniecība vēl tālu stāvēja aiz pēdējo gadu brīvās Latvijas labās skolu iekārtas. Mēs ēdām sausu visas reizes, stāvējām pie kastītēm ar rikām rokās un pie-strēbām tējas ūdeni ar cukuru. Nē, vakaros mēs ar talku mizojām pašu pēc saraksta un kārtas atvestos kartupeļus un vārijām divus katlus vienu pakaļ otram — vienu meite-nēm, otru zēniem. Tad sasēdām ap lielo galdu skolotāja virtuvē, kur viduci kā maizes kukulis gulēja 18 mārciņu smaigais Viklandta runcēns, mērcējām kartupeļus sasildītā bieziņā vai taukos un kļuvām mundrāki. Taču uz pa-vasari mēs bijām bāli kā kartupeļu asni, un Dievs vien zina, kā mēs diloni nedabūjām. Bet gara možuma mums netrūka: tika lasītas aizliegta grāmatas, zēniem Tarzans, mums Ivandes Kaijas Iedzimtais grēks un Jaunsudrabiņa Vēja ziedi, ko paslepen pagādājām un laidām no rokas rokā.

Trešajā pamatskolas klasē rakstiju domurakstu par pavasari, beigās pielikdama astoņu rindu vārsmu ilustrā-cijas vietā, jo zīmēju vāji. Par to mani latviešu valodas skolotāja Januško kundze, kas bija dzimusi Lielsesavas Pūciņos, tikai no Sibīrijas līdzī veda vīru baltgvardu ar šo krievisko uzvārdu, mani slavēja, jo bija allaž mūs mudinā-jusi mīlēt daīlliterātūru, teikdama: bērni, lasaīt grāmatas ar zīmuli rokā un ik skaistu teikumu izrakstait savās pie-zīmēs, tā papildinādami un veidodami sev labu valodu. —

Bet, uz mājām ejot, es birdināju asaras, jo brālis Juris Miervaldis mani zoboja par dzejnieci. Taču asaras apzāvēja tēvs, iesēdinādams klēpi un atšķirdams burtnīcu, jo ar viņu mums jau bija nōrunāts, ka dienās būšu aktrise. — Šī doma bija manī iesēdusies, kopš 6 g. v. redzēju lauku teātri Spridīti.

Visvairāk raižu un apkaunojuma manā bērna mūžā man bijis no klavierēm. Es nezinu, kā mans visādi gaišais tēvs to nesaprata! Viņš bija Viklandtam atvedis divus vezumus labākā dābola tā resnajām sugas govīm, lai es augu zienu ik dienu vienu stundu mācītos klavieru spēli. Bet labas klavieru mūzikas es nekad vēl nebiju dzirdējusi, un vecais flīgelis plinkšķēja ar daudziem kurliem taustiņiem tā, ka man metās izmisīgi skumji kā nekad un nekur. Es pietupos pie Januško kundzes sudrabainā Sibīrijas vāverišu kažoka, kas karājās stūrī; tas bija pirmais, ko savā mūžā redzēju, glaudīju to un vēros pa logu, līdz atskanēja atpestītājs zvans. Sestdienās vai piektdienas vakaros, atspēlējot uzdoto, es tiku sunīta par slinku un nedzirdīgu, un kaunējos ļoti, taču nespēju laboties. Satraukumu un lūzumu manā dvēselē nesa kāda pavasaļa diena, kad mēs skolas priekšā rakām puķu dārzu un pa vaļējo pārziņa logu kā karogī vējā lidoja varenas skaņas. Izrādījās, Zīdeļu Lejnieka Pēteris bija pats uz savu galvu iemācījis Bēthovena Mēnesnīcas sonātu un spēlēja to tā, ka pat pārzinis bija pārsteigts. Pēc tam mani pie klavierēm dabūja tikai tad, kad noķēra ar varēm un pieveda, bet Zīdels, kā mēs viņu saucām, drikstēja ielavīties visās man nozīmētās stundās un spēlēt, cik viņam patika.

Viklandts, kas vecākās klasēs pasniedza latviešu valodu un literātūru, bija paslinks. Viņš labprāt iezvila solā un lika kādam no mums vadīt stundu. Zēns vai meitene, kas spēlēja skolotāju, stāveja klases priekšā, izsauc un lika stāstīt uzdoto. Klasē sēdošie pēc tam varēja pieteikties ar piezīmēm, papildinājumiem, par ko arī saņēma atzīmes, ja tie bija vērtīgi. Sacensības gars tā aizsvila un šķīlās asprātības, ka dažu labu palamu kāds dabūja uz visu skolas laiku. Reiz kāds zēns, kas neklausījās, bet izsaukts tik vien zināja kā atkārtot: Lapas Mārtiņš, Lapas Mārtiņš... un sākt raudāt, uz visu laiku saucās Lapas Mārtiņš. Un kur tad

lieliskās apdziedāšanās dainu teikšanas sacīkstes! Kā mēs tās kalām galvā, slēpdami dainu grāmatas meitenes no zēniem un otrādi. Visa pamatskola bija sapulcināta, protokolētāji asināja zīmulus, teikt gribētāji sarka un drebēja, un tad sākās: izaicināja meitene, atteica zēns, neceldami roku, cēlās, kas prata izteiku atsist, un tā viņojās, smieklos dārdēja, šalca visa klase un kūsāja jaunas sirdis. Mēs, meitenes, uzvarējām, un kad Viklandts man ielika rokās 50 loksnes Līgates pirmā labuma papīra kā pirmo godalgu, es biju zinājusi 180 apdziedāšanās dainas no galvas.

Mājās bija krīze, jo 1925. gada agrā pavasari tēvs bija aizbraucis uz Kanādu, lai, pirms nomirst, redzētu pasauli un ātri sapelnītu naudu, ko mājas ierīkot pa jaunai modei un skolot bērņus, kas bijām pieci gabali. Līdzdā bijām, sākot ar astoņpadsmitgadējo Juri Miervaldi, kas gāja Rīgā ģimnazijā un beidzot ar mazo Imantu, kas zīda mātes krūti. Mātei veselība galīgi salauzta, likās, arī sirds, jo agri viņa man uzticēja visas savas bēdas. Tā bez laika pieaugu garā, bet sāku vārgt miesā, jo agri jūdzos lielo darbā un pienākumos.

Visasāk grūto bērņību jutusi ļoti apdāvinātā māsa Lūcija, kas vareni zīmēja un sapņoja kļūt skolotāja, bet palika par saimnieci un audzēja skaistus zirģus. Lielais brālis kļuva virsnieks, jo studijām nebija naudas, jaunākais Ārijs apmeklēja dzelzceļa tehnikumu Daugavpilī, jo jau bērņībā izjauca un salika mātes šujmašīnu, tā ka neviens nemanīja, ja neaizmirsa kādu ritenīti pats savā kabatā... Pastarītis Imants bija laimīgāks un virināja hercoga Pēteru ģimnazijas durvis, jau agri uzrakstīdams pa sparīgām ievadam Zemgales Balsij un Jēkabpils Vēstnesim. Un visus mūs uz saviem pleciem turēja allaž māte, vārga veselībā, bet stipra garā un mīlestībā, teikdama: tāda mana veselība kā citu slimība; vai: man jau vairs pašai nekā nevajaga. —

Atpakaļ atsākot, kad pienāca rudens braukt uz ģimnaziju, raudājām māte un meita, — māte skaidrodama, lai vēl gadiņu paciešos, jo raža tik liesa, meita — gribēdama skoloties un dienās būt aktrise. Rezultātā: meita ar tēva cieto galvu un izteikto egocentrismu aizbrauca bez atļaujas; vēlāk viss tika piedots, bet rocība bija maza, un, ik latu sauajā apgrozīdama, māte palīdzēja cik varēja. Viņa

bija ar labajiem vecu laiku ieskatiem: labāk neēdis apģūlies, nekā paliec otram parādā: un tā pēc neražas gadiem skaistās un staltās ēkas sāka sagrūt, jumti plīst, jo nebija liekas naudas ar ko pielāpīt, bet abas rokas pakoja saiņus lieliem un maziem skolā gājējiem. Ģimnazija tika izieta ar vienu plānu mētelīti, bez uzkurpēm, ar allaž salāpītiem ceļgaliem, kaut tā patika skaistas lietas.

Sākums Jēkabpilī bija labs, jau pirmajā stundā vēsturnieks Štokmanis, kas mums mācīja arī latviešu valodu, saņēma: nu, nereties, tās man allaž bijušas labākās skolnieces, jo Pēterā — Pāvila pamatskola ir labākā visā apriņķī. — Taču matemātikā, resp. algebrā un ģeometrijā mēs bijām tālumnieki un tumsoņi, un tās pēc klavieru spēles bijušas mana mūža melnākās stundas. Ja man bija vienpadsmit piecnieku un Štokmanis nokremšķināja, lai mani slavētu bez gala, tad, ieraudzījis kā divpadsmito apaļu divinieku algebrā, viņš nosarka un murmināja kaut ko par apdāvinātību, pats līdzī ciezdams, jo mani gaužam ieredzēja. Pie viņa mēs kārtojām un papildinājām Jēkabpils ģimnazijas vēsturisko muzeju, kas vēl pēdējos Latvijas gados bija varens un bagāts; ar viņu lasījām klasiskus un lugas; īpaši es mīlēju visai klasei lasīt, un tās man bija lielas stundas.

Rakstiju arī dzejoļus un slēpu zem spilvena; piecnieki bija tie, ko Štokmanis lika par domrakstiem, gan piezīmēdams, ka rokraksts nevīžīgs. Ļoti patika lugas un dzejas no galvas iemācīties, un pirmais bija Fricis Bārda, kuŗa abas biežās dzeju grāmatas zināju aizvērtām acīm atskaitīt, vai tas bija garais Skaidu spilvens vai Svešinieks. Pēdējā skolas gadā Neretas lauksaimniecības bibliotēkā, ko jo kuplu turēja Lodziņa tēvs, biju uzgājusi Virzas tulkoto Franču liriku; nu Bodlērs, Moklērs un Ronsārs bija tie, ko labprāt skaitīju. Atmiņa man bija spoža, vajadzēja tikai reizi iemest acis grāmatā, ja tās bija valodas vai vēsture, un fantazijas spārnota atsacišana varēja sākties — rindu pa rindai redzēju acu priekšā un varēju uzteikt. Šī īpašība, liekas, mantota no mātes, kas ik darbam, būdama labā omā, pielika pa senai lietuviešu dziesmai vai latviešu retai dainai; vai tā bija maizes cepšana vai dārza zieds, kam viņa dienas gaitās gāja tikai gaŗām — viņa skaistumu visur mīlēja. Māte bija pirmā, kas pamanīja saplaukušu krūmu

un sauca mūs, jaunos: redziet, jasmini zied! Māte bija tā, kas siltās, lietainās jūnija novakarēs apsēdās uz lieveņa un klausījās lakstīgalu dziesmās no Puļpu pakrastes ievām. Arī darbu viņa mīlēja tik aizrautīgi, ka sadēga un izvārga, to laužot, bet redzēja skaistumu caur sviedriem un nogurumu. Neesmu ar viņu bijusi dievnamā, ļoti nedaudzās reizes tirgū vai ciemos; mātei gluži vienkārši nebija vairāk vaļas kā vakaros šad tad atšķirt Jauno Derību un klusībā palasīt. — Dievs jau redz, ka man nav laika uz baznīcu iet. Viņš man piedos, — viņa atteica ik mudinājumam. Bet liekas, ka pēc tēva aiziešanas viņai sāpēja ļaužu acīm rādīt savu lepno un kluso vaigu, jo diezgan viņi rēja tāpat, piepīdami visam nostāstam romantiskus iemeslus un teikdami: Šausmāns aizbēga. —

Pēc ģimnazijas, tāpat bez atļaujas un svētības, ar asarām un uz savu atbildību aizbraucu uz Zeltmata drāmatiskiem kursiem. Bet tai laikā jau daudz biju strādājusi pa vasarām — uz pienotavu braucot, rudzus sienot un mēslus ārdot, tā kā māte uz mani lepodamās teica: tu esi kaķis, kas vienmēr kritis uz kājām. — Rīgā mita mātes vecākā māsa Jonce, kas reiz bija dzīvojusi Maskavā un Peterpilī un, lielos krievu teātrus skatījusi, sapņoja no jaunākās meitas deļotāju izaudzināt. Tā arī absolvēja Vignerē plastikas skolu un aizbrauca uz Spāniju. Mātes māsa bija manā pusē un pajumti Krāsotāju ielas pagraba vienistabas dzīvoklī man labprāt ierādīja. Tikai istā nelaime drīzi vien sākās ar kursiem pašiem, jo mana nerimšas dvēsele tur neatrada tā, ko bija alkusi, Pēterā-Pāvila pamatskolas rījā Indrānus spēlējot vai ģimnazija Hauptmaņa Hanneli pārdzīvojot. Dailes teātri, kur toreiz Zeltmata kursi mita divās šaurās pagraba telpās ar 70 nesekmīgiem un apdāvinātiem jauniešiem, bija idejiskā krīze, un kasi uz ūdens tikko turēja Trejmeitiņas un Skaistā Helēna. Bet province man nebija mācījusi lētus jokus, salkanu mūziku un plikus stilbus augsti vērtēt. Izņemot deklamāciju, ko mācīja pats sirmāis Zeltmatis un kur man bija sekmes, nekas neiespēja remdēt sirdi. Pie Veica un Mača, kas iestudēja skatus ar trešo kursu, mēs netikām, bet mīmikā plikpauris krievs Arbēņins tik sveši un brikni vaibījās, ka jūsma apsīka. Plastikū lēkt mācijā Ertnerē Dailes teātra foajē telpās, kur pie malu

galdiņiem aktieŗi sūca alu un apvērtēja glitākos meiteņus. Kaut Ertnerē čaklākām solija mēmās lomiņas bērnu lugās, man viss likās neīsts un veltīgs, un lielais mērķis izplēnēja izmisumā: nav teātra, kur es spēlēšu Žannu d'Ark; nav tāda teātra, par ko mēs ar tēvu sapņojām. Jā, tēvs man šad un tad sūtīja pa sūri grūti iekrātām dolāram un piemietināja mācīties no Ludmilas Špilbergas, ar kūŗas brāli inž. viņš Kanādā bija sadraudzējies. Bet lielā māksliniece, kas vēlākos gados ļoti patika, toreiz jauneklei likās pārāk nervoja un mocītāja ar savu brāzmainību. Tad jau vairāk saistīja Viestures dziedoši melodiskā balss, lielais Lācis un aristokratiski bālais, noslēpumaini atturīgais Veics. — Pie tam vēl nelaimīgi iemilējos kādā skaistā, bet vājā aktierī, un viss tas kopā nodzina mani līdz garīgam sabrukumam, tā kā otrā kursa pavasarī, kad jau bija apsoluta Māŗikas loma Zudermaņa Jāņugūnis, dezertēju. Sirds sadzīja pāŗis gados, bet ar teātri asi slimoju vēl ilgī, pat paslepus gāju, jau sieva būdama, uz Čehova studiju pieteikties, lai atsāktu gaitas. Taču nesekmīgie zeltmatieŗi, kas tur slāistījās pa jaunu, mani laikus atbiedēja tā, ka uzdevu uz visiem laikiem. — Vēl šobaltdien, skatīdama labu lugu, dzīvoju ar visu dvēseli un būtību līdzī, bet dažas sievieŗu lomas tā iekāroju, ka spēju raudāt kā bērns. Tā tas traģiski notika Zīverta lugas Vara ģenerālmēģinājumā, kad man patika Martas loma. —

Pēdējo alpu — pēc pamatskolas un ģimnazijas neapzinīgiem mēģinājumiem — atsāku rakstīt 1936. gadā. Biju aizģājusi no neizdevušās laulības (ar virsnieku-ģurnālistu Ģeorgu Timušku) un, negribēdama jau tā daudz cietuŗo māti lieki sāpināt, nebraucu uz Šausmāņiem, bet uzsāku ierēdnes-inteligentās bezdarbnieces gaitas Satiskmes ministrijā. Pirmo dzejoli tad, uzrakstījusi no darba iedama, iemetu Jaunāko Zīņu vēstulū kastītē un jau pēc pāŗis dienām 1936. ģ. 15. VII lasīju nodrukātu ar visu pseudonimu: Velta Pavasara. Tas mani tā sadroŗināja, ka drīz vien stud. mēneŗrakstā Universitā, ko vadīja rakstnieks Edv. Mednis, parādījās vairāki mani iesācējas dzejoli ģan ar Veltas Pavasaraŗas, ģan Veltas Toms vārdu. (Tikai vēlāk dzejnieks Cedriņš mani pierunāja lietāt — a ģalotni.) Un tad jau dažu labu manu skicīti dzejnieks Vītolds Žibelis, reiz Jāņa Lapiņa

audzēknis un cerība, aiznesa uz Brīvo Zemi, kur Ilustrētā Pielikumā Pētersona jkdze tos mīļuprāt ievietoja; tur bija: Baļķi iet, Salmu gredzens, Dieva ausī, etc. Minētais dzejnieks mani lūdza palikt pie prozas, bet nerakstīt dzejoļus; to gan viņš 1944. gadā Tērvetē Mātes dienas svinībās sirsniģi atsauca. Viņš arī bija tas, kurš manu dzejoli (Šķiroties) 1937. g. rudenī aiznesa Virzam, un lielais dzejnieks to ievietoja Brīvā Zemē. 1937. g. Lieldienās Brīvās Zemes literārā daļā sekoja garāks stāstiņš Dievmāte piedeva; izlasīju to pa ceļam no Gaiziņā noslēpotām Lieldienām un biju ļoti laimīgs.

Atceros kā šodien, kā reiz 1938. februārī iegāju Tēvijas Sarga telpās un taujāju pēc redaktora Viļa Cedriņa, skatīdamās jo bailīgi uz ducīgo Arsēniju Podnieku. Viņš fauniski smīnot norādīja uz jaunekli, kas sarkdams cēlās, un stomīdamies un apmulsuši mēs sarokojāmies ar stalto, jauno un izskatīgo Sidraba jātnieka autoru. Sākās skaista dradzēšanās ar stāsta slīpēšanu, ko nodrukāja vispēdējā Sējēja num. Jānis Lapiņš, bet ko Anšl. Eglītis ieteica turēt par romāna fragmentu; tas saucās Mātes Pūrs, un viela bija ņemta no manas dzimtās puses. Izlabojām vienu rindu Maizes Klaiņā, un to ievietoja Tēvijas Sargs, turpinādam ar tēlojumiem Pēdējais precinieks, Aita, etc. un skicīti augšzemes diālektā. Skaīsti, bagāti novakari bija Cedriņa šaurajā istabā, pie literāta Egles, kur apģrozījās arī Virza un deva svētībū Seviljanas vārdam. Reizi, Viesturdārzā pastaigādamies, paviljonā uzgājām toreiz nolamāto Māla Anša autoru Ēriku Ādamsonu, ko Cedriņš iepazīstināja, saukdams par angļu ezerskolas dzeīnieku. Tikai tagad, iemīlēdama Browningu Kītsu un Šelliju, saprotu abus šos dzejniekus un piezīmēto.

Ar Cedriņu daudz maz tikdama uz dzejas ceļa, tomēr biju saderinājusies ar jaunu entuziastu dziednieku un Universitātes asistentu Nikolaju Skuju (paidagoģa-literāta Aleks. Skujas dēlu) 1938. gada 13. augustā. Vīrs centīģi strādāja zinātniskā laukā un milēja grāmatas, arī teātri, un bija kritiķa Kārļa Strauta ciešs domu draugs. Viss mājas darbu slogs gulās uz maniem pleciem, jo vīrs vairāk domāja par zinātnieka darbu kā par naudas pelnīšanu, tā kā uz pāris gadiem aprāva manas dzejas aizsākto meldīņu. Retu

skicēti aiznesu uz Mūsu Mājas Viesa redakciju, kur laipnais Oļģ. Liepiņš centās no manis iztaisīt žurnālisti, uzdodams uzrakstīt feļetonu par Jaunsudrabiņu un Vainovski-Sukuburu, kas bija nocirpuši bārdas. Liekas, feļetons nebija bezjēdzīgs, jo kā vadošo moto liku Pēteri Lielo ar bajāru bārdu apcirpšanu un loģa ciršanu uz Eiropu; bet, sak', kam tad nu šie, kas mums loģu uz Vakareiropu izcirtuši, paši labprātīgi bārdas aizliedz? — Taču to nenodrukāja, jo Rīgas dāmas bija uz Jaunsudrabiņu noskaitušās un izdevēja kundze aizliedza par tīk nemorālisku autoru, kas šķīras no sievas un uzraksta Neskaties saulē, rakstīt ģimenes lapā. Mēs ar Oļģ. Liepiņu garži nosmējāmies, jo abi ļoti mīlējām Jaunsudrabiņu.

1941. gada kara sākums atkal lika atgādāt baigo Šausmānu cilvēku likteni — Limbažus no bolševiku bandām atbrīvojot, 1941. g. 4. jūlijā, krita virsleitnants Juris Miervaldis Brunovskis, mātes pirmā vīra dēls un mūsu pusbrālis; atstādams nesen apņemto sievu mātes cerībās. Māte redzēja vedeklu pārņemot viņas pašas jaunu dienu likteni, taču nesalūza. Bija aizvesti uz Sibīriju radi un kaimiņi, un viņa raudāja par visu lielo postu, sacīdama: Nezinu, kuŗa vairāk žēl, dēla, kas, kaŗavīra mūžu piepildījis, guļ svētajos Brāļu kapos, vai kaimiņu, ko necilvēki aizveda ar sikiem maziem bērniem vergu ceļu...

1942. gadā, gleznotāja Fridrichsona mudināta, iedevu savus dzejoļus dzejniecei Elzai Stērstei izlasīt; kad aizgāju tos saņemt un pavaicāt, vai no manis varētu kas labs izveidoties, viņa saņēma rokas: Ja dzejnieks (domāja Edvartu Virzu) jūs ir drukājis, tad nemaz vairs nav šaubu — jūs būsiet dzejniece. — Tik dedzīgi un cēli viņa ticēja lielajam Straumēnu autoram, ko skaitu gara rados un krusttēvos, pie kā mācos vēl šodien.

Rakstnieks Jānis Veselis, neretietis, kas mani ap šo pašu laiku ievada Latvju Mēnēšrakstā, nodrukādams Dziesmu naktī un vēl labu tiesu dzejoļu, ir arī pirmais mans priekšstats par rakstnieku. Būdama skuķe gadu 9—10 vienmēr ciemojos Poģelēs, kur bija ieprecēta skaistākā mātes māsa Elizabete. Māsīca Lucija, toreiz jau smuidra jaunava, bija izskatīgākā un mutīgākā meita visā pagastā.

Jānis Veselis kaimiņos Āņiņos pie sava tēva vasaras pavadīdams, šad tad snāja uz Poģeļu pusi. Piestāsta, ka Oģu Lucija viņa romānā Engēlis Ūfirs esot tā kā rada Poģeļu Lucijai... Tā reiz vienos Jāņos, meijotā istabā sēdam laba saime, pieaugušie vai viss Neretas krējums. Sēd vienā nostūrī tāds savrūps, kluss, pabāls jauneklis melnās drānās. Poģeļu Lucija, man gaŗām iedama, piegrūž: tak rakstnieks, Āņiņu Janks! — Viņa jau zināja, ka es esmu agna uz dzejām, grāmatām un teātri. Skatos, un kauns tā taisni virsū skatīties, kā cilvēka neredzējušai. Ātri viņš tovakar izgaisa, teica aizgājis mājās, moži, ka atnāksot vēlāk vēl. Tovakar neatnāca, bet dienas divas vēlāk tā pati Poģeļu Lucija un Austrā, balsnēja, gaišmataina kā pati Laima (diezin, vai J. V. dažu labu savu latvisko jaunekli nav pēc viņas vaiga darinājis?), un es, ejam uz upi mūdāties. Tikušas aiz Āņiņu krūmiem, šās krastā nosviež drēbes, pieteikdamas: Pastāvi, paulseknē, vai tikai tas Āņiņu Janks te atkal neokšķerē... Es stāvu, dairos, paeju uz krūmu pusi, nekā — tikai viens nātnās biksēs, pielicis, pazūd elkšnos. Nosviežu kreklu un brienu pie šām Vilku braslā, sak, tā un tā, ne smakas no Āņiņu rakstnieka, tikai viens šitāds. — Ultā! — (viņa domāja — muļķe) nosaka Lucija un šaipās: tas pats tad ir bijis. — Bet es viņai nespēju ticēt toreiz, jo tas tak izskatījās pulka citādāks par to Āņiņu Janku, ko biju redzējusi Jāņu vakarā Poģelēs. — Šodien man šos abus tēlus būtu vieglāk savienot, bet nav vairs Lucijas, kam to varētu pasacīt. —

Kad sāku domāt par savu pirmo grāmatu, dzejnieks Andrejs Johansons labprāt pārskatīja manuskriptu, bet labvēļos bija pats rakstnieks Kārlis Zariņš, kas atzina manu dzeju, bargi sunīdams par stāstiem, mācīdams, ka proza tikpat rūpīgi darināma kā dzeja. Vārda došanai grāmatai krusttēvos skaitu Anšlavu Eglīti, jo viņam patika sonets Minējums, tamdēļ tas arī tika grāmatas virsrakstam. Draugs un smalka māksliniece Veronika Janelsiņa darināja skaistu, baltu vāku ar klasiskā gaumē izvētiem burtiem un ornamenta vinjeti. Ģimetni, kas ar ogli bija uzvesta gleznai, Oļģ. Liepiņš prata izkaulēt grāmatas priekšlapai. Toreiz tā bija tāda mode, un es gan dairijos, bet šie zobodamies mani pielieca. Grāmata iznāca 1943. gada jūnijā 2000 eks.

un dabūja krietnu stroju, ir savu svētību no redaktora Jāņa Grīna (rakstija Latvju Mēnešrakstā) ar piezīmi, ka man esot radniecība ar Annu Brigaderi. Andrejs Johansons redzēja intelektuālās Strēlertes ēnu pār mani, no kā gan negribu vēl šodien vairīties, apbrīnojot viņas skaidrību un smalko pantu tūlīt aiz spožā un spēcīgā Virzas. Taču A. J. piebilda, ka par Sēļuzemi man esot un būšot kas savs sakāms, vēl paslavēdams mīlestības liriku. Visa šī kritika likās — tā sakot — lai vilks paēdis, bet kaza dzīva; ar tam laikam raksturīgo remdenību. Biju neapmierināta toreiz, šodien domāju, ka tā bija pārāk saudzīga. — Vitauts Kalve Izglītības Mēnešrakstā ticēja un bārās, atkal visu cerību likdams uz latvisko novada spēku manā dzejā. Bet pirmie kuceni bija noslicināti, un gandarījums tas, ka divus Minējuma dzejoļus (Magoņu miegu un Vecāsmātes gultu) no galvas skaitīja Ēriks Ādamsons, šis, kā Kārlis Zariņš teica — lielākais jūsu ģenerācijas dzejnieks. — 1943. gada aprīli, kad Nacionālā teātrī pirmo reizi jaunos dzejniekus laida pie vārda, Jānis Rudzītis mani draudzīgi ievadīja, vēl nocitēdams veselu vārsmu no Augšzemes kalna, ko gan pēc gada Zemgales Balsī pats nopēla, mani sapluinidams par Medeņa pabērnu. Taču tas viss ievada citu jauno literātu pulkā, tuvinādama arī vecajiem, un deva ticību darbam, par ko Anšlavs Eglītis milēja teikt, ka pēc gaumes un talanta tas esot galvenais ik māksliniekam.

Šausmānos vairs dzīvoja tikai māte, vientuļa kā viņās Lielā Piektā gada dienās, bet sāpju pārlietu šausta: bija miris jaunākais, apdavinātais un tēvam vislidzīgākais dēls Imants ar smago meningīta sērgu. Videjais brālis Ārijs no skolas sola bija brīvprātīgi un bez mūsu ziņas pieteicies leģionā, tā stādamies kritušā pusbrāļa vietā. Māsa Lucija bija aizprecēta uz Jēkabpils Vidzali un atbrauca tikai reti; bet man mājās uzrodoties un māti uz Rīgu aicinot, nebija nekādu panākumu. — Vecu koku nevar pārdēstīt, meit! Kapteinis paliek pēdējais uz sava kuģa, — bija viņas atbilde, kaut nojauta teica, ka redzamies pēdējo reizi, jo lielgabali grāva jau pie Daugavpils. Mājas atstāju 1944. gada 9. jūlijā. —

Kam manis vajadzēja? — No Vidzemes frontes, kur to bija ienesuši frontes sagraāvumi Opočkā, sauca vīrs

dziednieks, un jūlija mēneša beigās mēs satikāmies Liezeres skolā, kas mirka asinīs un tvanēja vaidos. Reiz te bija mācījis Vilis Plūdons, lielais Zemgales balāžu dzejnieks... Tagad šeit pirmā pārsienamā punktā pārtapu par cietāku cilvēku; kaut rakstīt nenesās dūšā, bija gan apsolīts Tēvijai dažs ziņojums. Liels un baigs viss bija, un mute klusēja, rokām darot visnepieciešamāko un palīdzot ievainotiem. No Vidzemes dienām, ko pa fragmentiem drukāja Daugavas Vartagi, neko lielu neturu. Vēl neizvētīts, tanis dienās sasteigts darbs, bez perspektīvas, ko nostāda laika tecējums. Dažs to dienu dzejolis, ievietots Tēvijā vai Berlīnes avīzēs, sveķ vairāk. Ko deva Berlīnes naktis, kad viesnīcā salstot rakstīju, vai tā būtu Brāļa meklētāja vai Varoņa spīts, ik dzejolis ir Latvieša sievā, manā otrā grāmatā, ko izdeva Gaismas pils apgāds Hanavā ar mākslinieka Harija Gricēviča darināto latvisko vāku 1946. gada rudenī. Puspabeigta ir poēma Sēļuzemes sestdiena, kas pirmmetā iecerēta pēdējā ciemā pie mātes, raugoties, kā viņa mūsu vecajā kukņā veido, pārkrusta un iešauj krasnī maizi. Pirmās aliterācijas tūlīt uzņemtas, pēcpusdienā uz pastu ejot: Parupjais pakulu priekšauts apsiets ap jozmeni slaiku, krūtis kā karašu klaipiņi, etc. Rīgā kādu vakaru pirms kārtējā uzlidojuma uzrakstīts pirmais fragments, kas gāja bojā uz kuģa līdz ar pāris dučiem Vidzemes dienu sonetu un pirmo iecerēto un jau sastādīto prozas grāmatu Ābolu istaba.

Atsākot prozu, acīs paturu mūsu lielo meistarū Jaunsudrabiņu, manas puses cilvēku, smalku stilistu un gudru valodnieku, ar viņa svētīgo teicienu: Ja tu nēzini, kā kādu teikumu sacīt, atminies, kā to būtu teikusi tava vecāmāte, — viņai gramatikas likumi vēl galvu nejauca un valoda bija dabīgi pareiza. — Skalbi, mūsu sirds un saules dzejnieku, pieminu par viņa smaidā teikto pamācību: Un meklējiet vārdus, savus vārdus. —

Gaužam trūkst Latvju dainu un to papildinājumu, ko kopš 1942. gada ik vēlus vakarus šķirstīju, izrakstīdama Sēļuzemes iesūtītās dainas kā palīgvielu pasāktai poēmai Sēlietes Vedības, kas varbūt būtu kļuvusi senu parašu un likteņu luga. — Trūkst zemes zem kājām, kas deva spēku, ik vasaras basātņi staigājot pa Šausmānu ārēm, kas veda

pašu pie sevis un savas cilts atpakaļ, liekot saklausīt sevi
tēvu un māšu balsis no laikiem un aizlaikiem un vedot uz
pilnīgāku savu izteiksmi un stilu. Dzeja palikusi un kļuvusi
par dzīvi.

1947—48. gadā
Vāczemē

Pär, Klaus

PĀVILS KLĀNS

SKATS PĀR PLECU

Mani vecāki ir zemgalieši. Tēva tēvs bija mūrnieks, savā gaņajā mūžā nopelnīja mājas, bet tās mantoja tēva brālis, un es tikai dažus gadus, mazs puika būdams, nodzīvoju vecajos Zūbos, kādus desmit kilometrus no Meitenes, Sesavas pagastā. Bet iekāms tur nokļuvu, dabūju redzēt krievu zemi līdz pat Melnajai jūrai, kur boļševiku revolūcija paņēma mana tēva dzīvību. Šis apstāklis būtiski ietekmēja visu manu dzīvi līdz šim, un vēl jau tā nav galā.

Man nav nekāda iemesla pieņemt, ka labvēlīga vide vai apstākļi būtu pievērsuši mani rakstišanai. Piedzimu Liepājā 2. maijā 1912. gadā, un biju, tātad, mazs zeņķis, kad sākās pasaules karš. Tēvs toreiz rediģēja Liepājas Atbalsi un, vāciešiem tuvojoties, bija spiests bēgt uz Krieviju, protams. Ar mākslu vai žurnālistiku, tātad, nepaguvu saskarties, biju par jaunu, toties dažus gadus vēlāk mazajā Anapā uz Melnās jūras krasta dažreiz bijīgi stāvēju tēvam aiz muguras un vēroju, kā viņš pasteli gleznoja ugunīgi dzeltenu saules rietu. Taču viņš nebija gleznotājs, viņa mīlestība Maskavas universitātē piederēja romāņu valodām. Citreiz viņš, kaislīgs botaniķis būdams, laistīja orchidejas, ko bija iecerējis pārstādīt savā dārzā, un nezin kādēļ pēkšņi jautāja, vai es būšu labs dēls, kad viņš kļūs vecs, un vai došu viņam maizi. Es solījos. Tad nodibināja Latvijas valsti, un tēvs kļuva par konsulu. Es no tām lietām neko daudz nesapratu, bet zināju, ka baltie kaņo ar sarkanajiem, un sarkanie vienu dien paņēma tēvu un aizveda. Stāvējām ar māti krastā un raudādami skatījāmies, kā melns kuģis, dūmus kūpinādams, aizgāja pa jūru. „Tur aizved mūsu tēvu,” sacīja māte.

Man pieder viņa pulkstenis, bet tas 1944. g. palika Rīgā uz galda.

Pēc bēgļu gaitām Latvijā atgriežoties, pirmo reizi gleznās redzēju savu tēva tēvu un tēva māti, ko jaunībā tēvs pats bija gleznojis. Toties savu mātes māti redzēju Liepājā dzīvu — mazu, sirmu, salikušu vecīti, kas mums vakaros dziedāja „Tēva acs lai nomodā stāv pār mani miedziņā” un dažreiz nesa uz tirgu pārdot sarkanās ledus puķes, lai mums, trim mutēm, iznāktu pa kūpinātai butei vai radīsu buntei. Dievs viņu pieņēma miegā, tā atalgodams viņas ticīgo mūžu. Arī no manis viņa cerēja, ka es dienās kļūšu mācītājs: divas grāmatas tai laikā man patika — Jaunā Derība un stāsti par Napoleona kara krievu valodā. Manai mātei nebij viegli izaudzināt trīs bērnus līdz skolas gadiem, kad nelaimīgā nāvē aizgāja mans brālis, jaunākais no visiem. Nu viņa ir maza, sirma, salikusi māmuļa, kas palīdz māsai audzināt savus mazbērnus, bezgalīgajā sirdsdevībā arvien būdama arī pie saviem lielajiem bērniem. Ģimnaziju beidzu Jelgavā, kur arī kopā ar mūsu apmeklēju zīmēšanas studiju, bet drīz vien man likās, ka klavieru spēle ir tīkamāka. Tikko gatavības apliecību kabatā iebāzis, sāku strādāt Jelgavas cukura fabrikā, braukāju pa Lielupes baseinu, svēru kopā ar citiem puīšiem bietes, un tai pašā laikā arī iestājos Universitātes juridiskajā fakultātē un drīz pārnācu uz dzīvi un darbu Rīgā, kur septiņus gadus nosēdēju pie rakstāmgalda Sarkanā Krusta slimnīcā. Turpināju mācīties klavieru spēli, tai pašā laikā arī pirmo reizi sāku mēģināt kautko rakstīt; atceros — manu pirmo rakstu par kādu klavieru koncertu 1935. g. iespieda Artura Krodera rediģētais Tēvijas Sargs. Ar lielu nepatiku gaidītais brīdis — iesaukšana kara dienestā vienu dienu tomēr vairs nebij atliekams, un tā es 1937. g. nokļuvu Vidzemes Artilerijas pulka kazarmēs, kur tūlīņ iemilējos zirgos. Daži bija tādi, pie kuŗu steliņģiem karājās brīdinātāji uzraksti: „Speŗ, koŗ un lec virsū.” Ar tiem man nekāda draudzība neiznāca, toties labi sapratāties ar ķēvi Orgu, kas biedēdama atņirdza savus dzeltenos zobus kā suns, izvalbija acis kā amoka skrējējs un ar savu milzīgo vēderu ikreizes piespieda mani pie steliņģa sienas, kad gāju to barot. Izrādījās, ka arī zirģi prot jokot.

No artilērijas pulka nokļuva kara skolā, tai pašā laikā atjaunoju arī studijas universitātē. Bet taisnībai par godu jāsaka, ka bieži, pie dežuranta uz augstskolu pieteicies, nedevis vis uz auditoriju, bet steigšos pārrakstījis savus pirmos stāstus un noveles, ko īsi pirms boļševiku ienākšanas 1940. gadā izdeva Helmars Rudzītis grāmatā Pusnakts viesis. Biju to rakstījis veselus septiņus gadus. Tad nāca karš un trīs gadi redakcijas darba, Kurzeme, bēgšana, Berlīne un viss tas pats, kas ikvienam no latviešiem svešumā.

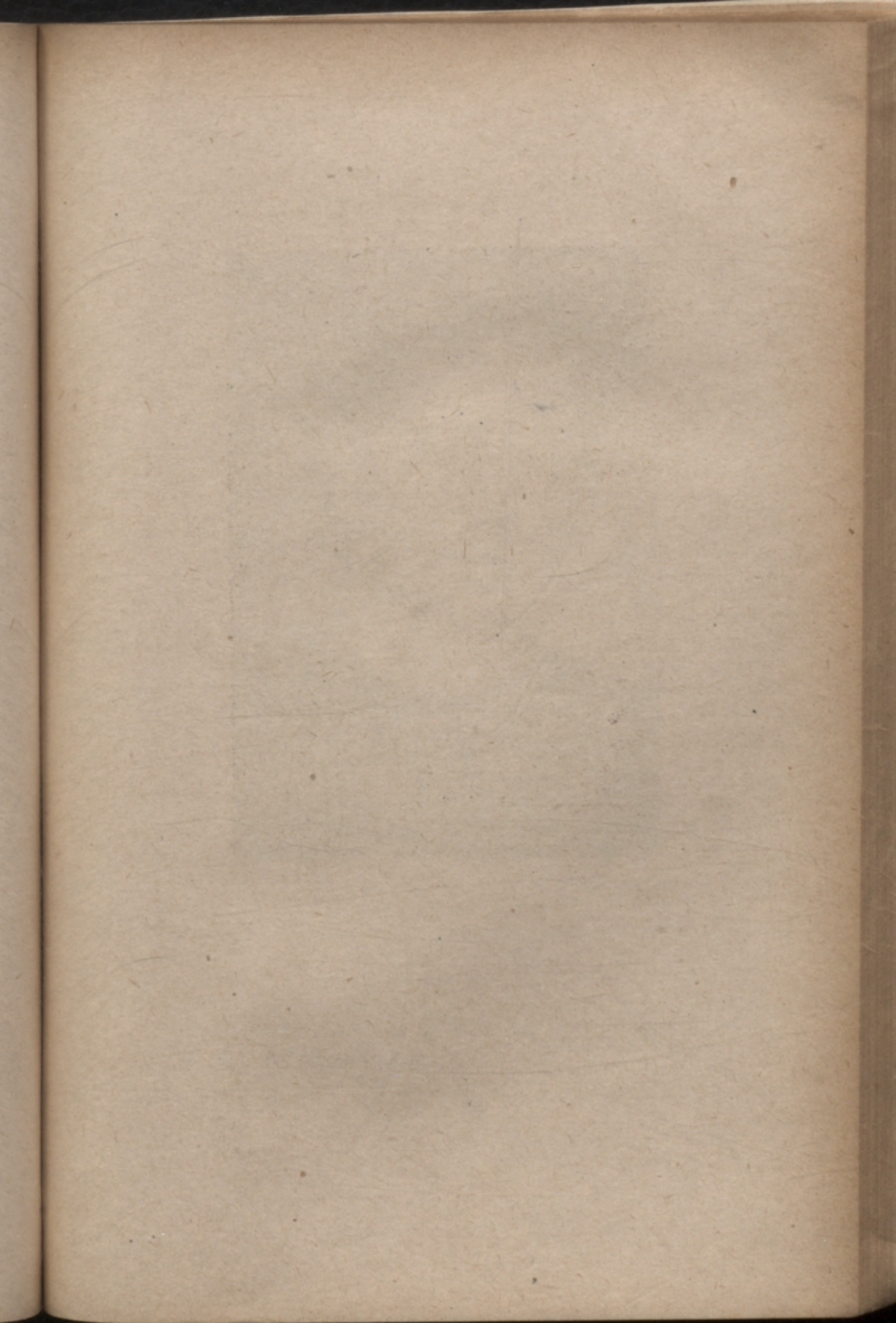
Tagad, kad atmiņām vispār liela loma, vislabprātāk atceros sava brālēna mājas Zemgalē, kur toreiz vēl saimniekoja vecais Bumbērs, kas prata brēkt pērkona balsi; Švarca kafējnīcu uz Kaļķu ielas stūra, kur klausījās Jāņa Grīna bārienu par savu pirmo grāmatu, kur dzirdēju spriestam par mākslu Akurateru, Skalbi, Svempu, Suttu un Pāvīlu Rozīti; un mākslinieku pagrabiņu Vaļņu ielā, kur strīdējās Roberts Kroders ar Vīrzu. Vēl labi pirms kara dienesta apprecējos ar gleznotāju Ernu Geistauti, ko bieži sajauc ar Margaritu Kovaļevsku. Tā daudzi gadi aizgāja tikai mākslinieku sabiedrībā, no kuŗas visinteresantākā un ideālistiskākā šķita Mūksalas gleznotāju grupa, kas toreiz dibinājās un bija noorganizējusi savu darbnīcu Pārdaugavā, kur Voldemārs Tone dzīvoja nama augšējā stāvā un pastāvīgi kāpa lejā pie saviem audzēkņiem Jūrastetera, Lingas un Nulliņa.

Varbūt taisni tas apstākļis, ka tik ļoti esmu sadzīvojies ar skatāmo mākslu, tai sava nozīme arī rakstīšanā. Mani nekad nav interesējušas problēmas kā satura elements vai pat rakstniecības uzdevums. Mana pārliecība ir, ka mākslai ir jābūt emocionālai, koncentrācijas pakāpe ir katra atsevišķa darišana. Vārdu sakot — ir jābūt vajadzība izteikties, tad darbs ir īsts. Diemžēl, ir pārdzīvojumi, kuŗu nianses nevar uzrakstīt, bet varētu labi uzgleznot. Bet tad tas ir jāprot. Un ir lietas, ko vispār nevar ne uzrakstīt ne uzgleznot, tām ir jāskan.

Kara skolā savā skapītī glabāju Ezeriņa, Mopasana, Alfonsa Dodē un Pirandello noveles. Bet līdz Melnā kaķa iznākšanai nebiju lasījis nevienu Edgara Allana Po noveli, pat Nolaišanas Malstrēmā ne, ko Latvijā ilustrēja Anšlavs

Eglītis. Agrā jaunībā es, protams, mīlēju Hamsunu, un man ir žēl un kauns, ka norvēģi bija spiesti pataisīt viņu par traku, lai glābtu no cietuma. Latviešu rakstniecībā drīkstētu būt līdz kaklam apnikuši „Mildas un Jāņa” pastāsti, kuŗos tecēšana no klēts uz piedarbu un no istabas uz kūti bij moderna līdz 1940. gada vasarai. Un nāves saucēji! Gandrīz ikvienā patreiz sarakstītā novelē kāds mirst, it kā nebūtu citu spēcīgu elementu, ar ko pārliecināt lasītāju.

Gan studenta, gan vecākos gados man laimējās drusku redzēt Eiropu. Tad mācījos, ka dzīve un Dieva pasaule ir brīnum jaukas, un garša, kas no tiem laikiem palikusi atmiņā, arvien atgādina, ka latviešu liktens ir rūgts, nepelnīts un varmācīgs. Bet ne pašu dzīvi, ne Dieva pasauli tas nespēj padarīt mazāk jaukas, un tās arvienu vēl ir vērts mīlēt.

Ermer Jubzde

IRMA GREBZDE

KAUT KAS PAR MANI

„Kādēļ jūs studējat lauksaimniecību? Taisni jūs?” —
Cik bieži man nācies dzirdēt šo vaicājumu un lūkoties
vaicātāja smiņīgajā sejā.

Kādēļ?

Tādēļ, ka — tādēļ —. Nu, te es varētu atbildēt ar des-
mit atbildēm. Bet nebīstieties, tik garš šis stāsts nebūs.
Pirmā un vienkāršākā atbilde būtu — „tādēļ, ka govīm ir
visskaistākās acis pasaulē!”

Jā, jā, taisni šiem mājkušoniem, kas rakstniecībā
attēloti — „smagi, lempīgi, neveikli, neglīti, muļķīgi”, bet
pēc maniem novērojumiem slēpj sevī tīri vai cilvēcīgu vil-
tību, ir brīnišķīgi skumjas, maīgas, gaŗu skropstu aizēnotas
acis. — Es tās pētīju un aprīnoju jau toreiz — savu piecu
vasaru ganu gaitās.

Bet bija laikam jārunā par studēšanu un jāatbild vēl-
reiz uz nejauko „kādēļ?”

Nu, taču arī tādēļ, ka, sākot ar astoto dzīvības gadu,
biju sava tēva zirgu puika, jo cita puikas manam tēvam
vispār nebija. Viņam bija gan četras meitenes ...

— „Četras, un neviena dēla —”, līdzietīgi nopūtās
kaimiņmātes, kad mēs vēl bijām knīpas. Bet kad paaugā-
mies, viena otra dēlu māte skaudībā uzrunāja mūsu mā-
muļu — „Kas jums gan nekait, Dzirkanten, jūsu meitenes
allaž satek pie jums kā cālēni pie vistu mātes. Bet mani
dēli —? Sen jau neredzēti —”.

Jā, un tomēr arī mans tēvs nereti nopūtās — „būtu nu
tu bijis puika, Irma”.

Tā nu, sākot ar astoto dzīvības gadu, katru vaļas brīdi
kūlos pa zirgu stalli. Mazgāju zirgiem astes, sukāju, tīriju.

Jāju pāri žogiem un grāvjiem, braucu ar mēslu vezumiem, vedu pienu uz pienotavu, svilpoju, bieži vien atlocīju zeķes zem ceļgaliem, iedomādamās sevi par zēnu, nemazgāju rokas pietiekami bieži, nedraudzējos ar skuķiem. —

Vismaz pamatskolā neviens zēns uz mani neskatījās. Nebija jau arī nekā ko redzēt — izstīdžējis skuķis, kumpu muguru, dusmīgu vasarasraibumainu seju, kuņģa ziedēja krietns deguns, un kāju pēdas arī uz iekšu vien skatījās —.

Mums, Kalna-Dzirkantu meitenēm, bija daudz jāstrādā tēva mājās. Jau pavisam sīka būdama, nesu smagus nēšus un bradāju aiz zirgiem pa velēnām bļautīdamās, ecēšas valdidama. Īsajos dienasvidos rotaļājāties ar vidējo māsu rijā vai dārzā, ļaudamas trakajiem iedomu zirgiem auļot kurp tik. Burvji, raganas, velni, ikšķīši dzīvoja tepat mājās, runājās cilvēku mēlē un izturējās pret mums pavisam labi.

Vecākā māsa, kas toreiz, kad man bija astotais gads, skaitījās liela meita ar saviem trīspadsmīt, „izdeva” mājas žurnālu Pirmie soļi.

Arī es tur kriceligā rakstā ierakstīju kādu „stāstu” par diviem milētājiem un viņu ciešanām. Tēvs vēlāk par to mani stingri bāra; es nevarēju saprast, kādēļ tik daudzas grāmatas apraudāja divus nelaimīgus milētājus, bet es to nedrīkstēju ...

Žurnāliņus, kuņģus tēvs mums sašuva no vecām dzelzceļu kases grāmatām, mēs „izdevām” trīs gadus un pašas to arī ilustrējām.

Galvenā rakstītāja bija vecākā māsa. Ai, viņa prata rakstīt tik aizrautīgus dēku stāstus par detektīvu Franku Allānu Parīzē, ka pat mūsu ļoti liriskā māmuļa tos labprāt izlasīja.

Pamatskolas gadu vietā manā atmiņā ir nepatīkams tumšs plankums. Bet lasīju gan tad briesmīgi daudz un visu, kam tiku klāt.

Tad, kad gāju 2. Rīgas pils. ģimnazijā un Valdemārs Dambergs reiz man par kādu domrakstu Dzejnieks un daba ielika 5 ar +, tad es savā uzpūtībā domāju, ka rakstīšana ir visvienkāršākā lieta pasaulē.

Gadu vēlāk Veronika Strēlerte klasē man parādīja savus gatavos, skaidros dzejoļus, un tad es vairs nedomāju, ka rakstīšana ir tik vienkārša lieta — sēdi un plāp! Tur

bija daudz jāmācās, lai iemācītos rakstīt, daudz jāmācās. Tāpat, un vēl vairāk kā algebra, kurū es ienīdu un ar kurū Strēlerte tika viegli galā.

Nav arī brīnums, ka matemātikas skolotāja uzskatīja mani par matemātikas stulbuma paraugu. Algebras stundās es savās kladēs zīmēju lelles.

Tomēr, visus četrus vidusskolas gadus kārtīgi pārrāpos no klases klasē un piedzīvoju daudz jauka un daudz rūgtuma. Grūtākie brīži bija tie, kad apzinājos, ka nevaru atļauties to, ko varēja citas meitenes — piemēram: tenisu spēlēt, jo man nebija piemērotu kurpju, un slēpot, jo man nebija slēpju. Nevarēju ciest savu zilo pašautās vadmalas kleitu un kurpes ar noberztajiem purngaliem, kuršos mani kāju pirksti gulēja saritinājušies kā cirmeņi, jo viņiem tur pietrūka vietas. Man aizvien vajadzēja novalkāt vecākās māsas apnēsātās kurpes, kaut gan viņas apavu n-rs bija 37, mans 39. Arī to man vajadzēja varēt. Un es varēju.

Tagad nu esmu nonākusi līdz tai vietai, kad aizgāju studēt lauksaimniecību. Man šis priekšmets šķita tuvs, pazīstams un galvenais — cerēju fakultāti ātri nobeigt, lai varētu kautko nopelnīt.

Nav vērts rakstīt par studentu, kas skraida darbā un uz lekcijām ar pustukšu vēderu un caurām pazolēm. Agrās rīta stundās saņoju laikrakstus kādā rīta laikraksta ekspedīcijā. Pēcpusdienās to pašu darīju dienas laikraksta ekspedīcijā, apķepusi ar limi un avižu krāsu, pilnu galvu ķīmijas formulām un vienmēr jautru prātu.

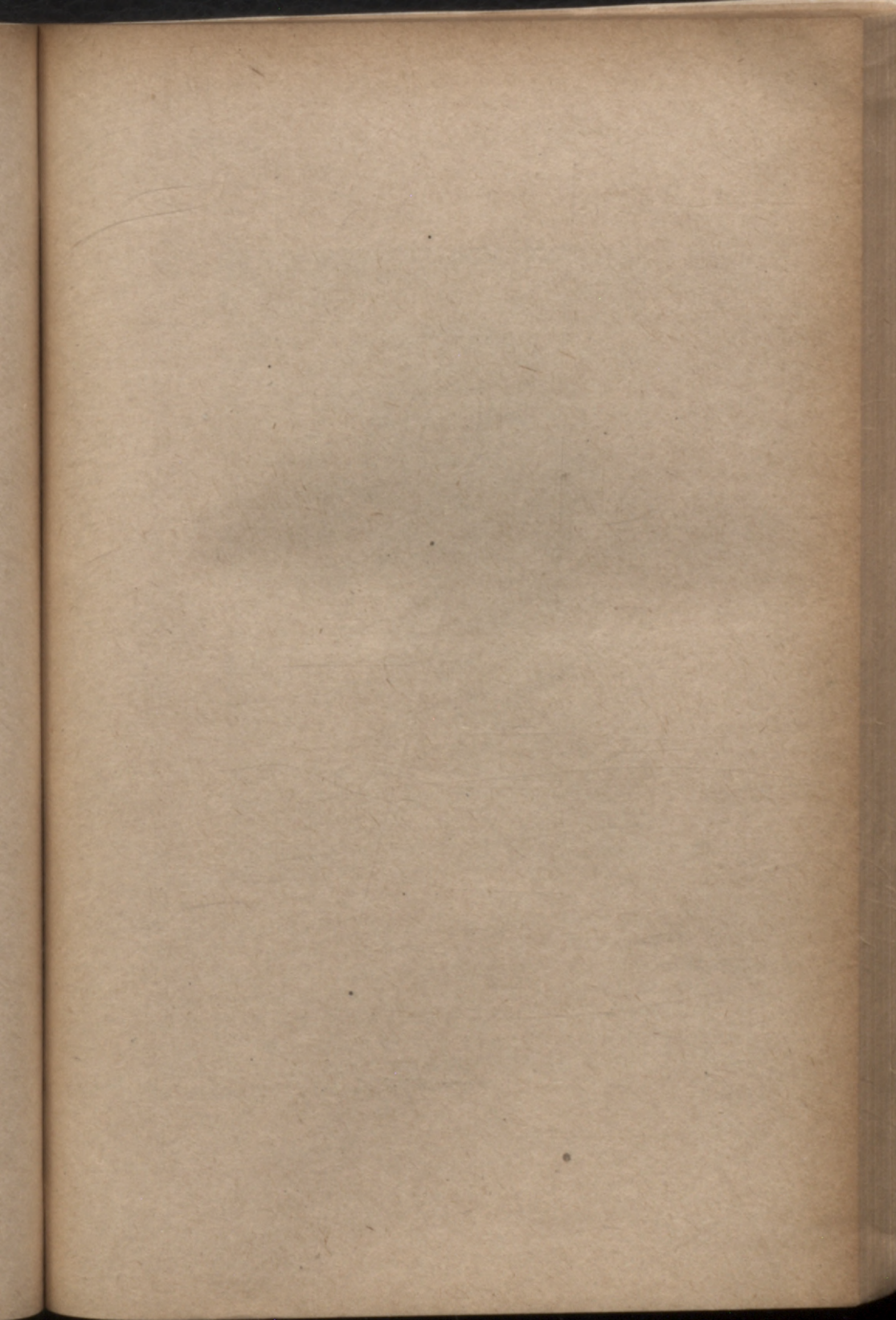
Un tad — kādā dienā laikrakstā parādījās šis studentes pirmais stāsts, protams, bez paraksta.

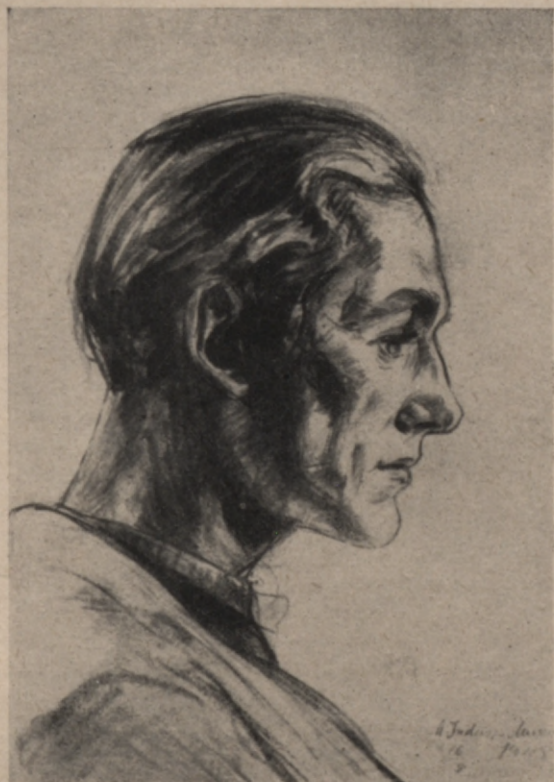
Ak, nav vērts visu to stāstīt, tas jau dzirdēts pārāk bieži. Un, ja vēl tāda studente vasarās pelna studijām naudu, svešās lauku saimniecībās strādādama par kalponi, tad tas skan pavisam sāji, un lasītājs novērsīs no šīs lapas savu vaigu.

Gribēju vēl pasacīt, ka visvairāk mani aizkustina laba klavieru mūzika un aizejoša vai atnākoša vilciena troksnis. Pirmā droši vien tādēļ, ka nekad man nav bijusi laime mācīties klavieres spēlēt, un otrs tādēļ, ka esmu piedzimis mazā robežu stacijā, vilcieniem nākot un ejot.

Tā tad, mani pirksti nekad nav taustījušies pāri klavieru kauliņiem, bet manas rokas labi pazīst mēslu dakšas un arī spalvaskātu.

Nobeidzot fakultāti, biju iemācījusies vēl vairāk milēt zirgus un govis un labprāt ieredzu arī cilvēkus. Neesmu nekāda vientulības alcēja, un cilvēki man mācījuši daudz vērtīga un nepieciešama, protiet: ienīst, apskaust, dusmot, bārties, kārpīties uz augšu, izlikties, melot un milēt. Jā, arī milēt —.

A. G. 1903

ANDREJS EGLITIS

ES NĀKŠU ATPAKAĻ

Es esmu dumpinieks un sārtā dzinējs, nedusētājs skaļš —
Lai tauta nepazūd, kā laikos kapu klajums zaļš.
No sevis aizeju, kad lielā bēdu debess pāri grūst,
To tauri pastaro es prasu, lai var tiesas dienu pūst.
Es nākšu atpakaļ, kad debesis būs mūsu karogs siets,
Kluss teikt, ka apmeties reiz vecā dievnamā bij bišu spiets
Un sirmam mācītājam Tēva reizē viņas stājās klāt —
Un bargs un izmisis viņš teica: draudze, vajag kvēpināt.
No vietas sākšu tās, kad sēru dūja veco māti ganot dūca,
Kad akla tā, pa rasu svārkus rotīdama, kumelītes plūca.
No vietas tās ...

Julius 75

JĀNIS KLIDZEJS

Gandrīz neko es nevaru saredzēt tādu, kas manos 33 gados būtu bijis citāds nekā šīs visas mūsu laimīgās un reizē nelaimīgās latviešu paaudzes vējputenis. Laimīgās tāpēc, ka tā dzima un auga reizē ar savas Latvijas brīvību un bija pirmā latviešu paaudze, kas jau no bērnības un skolas laikiem vairs nepazīna svešu varu spaidus. Šī paaudze uzauga, nedzirdējusi svešā valodā un svešas varas izkliegtu: „Aizliegts!” Šī paaudze plaši atvēza gara spārnus ceļam uz tālu brīvas tautas nākotni un labā ticībā klausījās Eiropas un visas pasaules balsis par brīvību, cilvēcību, kultūru. Tad pēkšņi šīs slavētās Eiropas balsis pārvērtās dzelzs mutes rēcienā, un mazās tautas ar brīvo cilvēku balsīm nespēja to pārkleigt, un vara tās ar savu tērauda svaru atkal nospieda verdzībā. Bet dzelzs mute nebeidza saukt: Tā ir brīvība! Tā ir istā atbrīvošana!

Šīs nelaimes apziņa Latvijas brīvības paaudzi piesātināja līdz pēdējai asiņu šūnai. Paaudzei, kas bija uzauzusi, nedzirdējusi tik ciniskas īstenības vārdus: — ja tu gribi būt brīvs, tad tev jāmirst vai vismaz jāliek savai taisnībai un brīvības alkai palikt mēmai — nu bija jāstāv pret šo īstenību aci pret aci. Tas bija kā smagas slimības stāvoklis. Dzīvo asiņu vietā, likās, ritētu kāda baiga, eksplozīva viela. Eksplozīvi — jāmirst. Cietisies — būsi vergs. Kur rast tādu izeju, lai tauta tomēr varētu dzīvot un būt arī brīva? Prāts nedevis atbildes. Ilgstoša atbildes meklēšana vērtās murgā. Brīvā cilvēka garu aizstāvēt, Latvijas, tāpat daudzu Eiropas valšņu jaunā paaudze asiņoja, mira, bet vēl dzīvi palikušie cerību vietā satika izmisumu. Tēvu zeme pieredzēja tikai savas brīvības pavasari. Vai tai savu

vasaru neredzējušai būs bojā iet? Vai Latvijas likteņa grāmatu, ko brīvības cīnītāji atvēra, varmācība atkal aizvērs un nometis gadu simtu dziļajā tumsas archīvā?

Pēc pieci gadi ilgušās zemju un dzīvību degšanas traģēdijas pār dzīvu palikušo galvām vēl stiepjas dūmi. Tos ieelpojot, brīžiem liekas, ka tevis kā viena atsevišķa nemaz nav. Patiesi, katrs no mums šodien ir tikai šīs izmocītās paaudzes solis, doma, pulss, sitiens, kliedziens vai nopūta. Tas ir viss, kas mēs katrs esam. —

Ar skrejošām atmiņām no šodienas aizejot caur gadiem atpakaļ, liekas, ka sasienas divu līdzīgu laiku tumši debeši — vienā apvāršņa malā guļ viens, pretējā otrs. Tikai pa vidu ir bijusi īsa, laba diena. Viņā apvāršņa malā ir 1919. un 1920. g. Tad man bija kādi 5 gadi, un tie laiki diezgan spilgti dzīvo atmiņās.

Savu tēvu ne reizi vēl nebiju redzējis. Man bijuši tikai divi mēneši, kad tēvs un abi viņa brāļi tikuši aizsaukti karā. Viņu es pazinu tikai no foto attēliem un mātes stāstiem.

„Kur šodien ir tēvs?” es apvaicājos mātei ikdienas.

„Tēvs, bērniņ, ir Finlandijā. Tagad viņš te nevar tikt. Visur tās frontes, tās frontes...” sacīja māte un nopūtās.

„Jāņuk, nāc šur — noskaidrosim lūgšanu par tēvu”, mani pasauca pie sevis vectēvs vienmēr, kad es apvaicājos par tēvu, un kopā ar vectēvu skaitījām lūgšanu. Tās laikā es pētīju krunkas vectēva pierē un nevarēju izgudrot, vai tēvs ir tikpat vecs kā vectēvs vai nav, jo mājās te visi citi arī vectēvu sauca par tēvu.

Gandrīz ik dienas vectēvs, māte un tēva māsas runāja par kaut kādām bailēm. Stāstīja, ka Jerumu Donātu turpat viņa mājās nošāvuši „tie ļaundari”. Kučeru tēvs ar abiem dēliem iebēdzis mežā, un tad viņi visi trīs aizgājuši pār Lubānu. Drīzi pēc tam runāja, ka arī manas mātes brālis, mans krusttēvs Jānis, kopā ar citiem jaunajiem ciema puisiem aizgājis pār Lubānu.

„Kāpēc viņi visi iet uz Lubānu?” reiz es vaicāju.

„Tur ir latviešu armija. Tā caņo pret ļaundariem,” atteica vectēvs.

Es netiku gudrāks. Kas tā tāda armija? Kas tie ļaundari? Vienu gan es sapratu, ka no kaut kā visi ļoti baidījās.

Viendien pārradās mājās tēva brālis Antons. Viņam līdzī bija šautene un vēl nez' kādi šaujāmie rīki abās kabatās. Tā bija priecīga satraukuma diena visiem, jo viņš nebija redzēts jau gadiem ilgi. Es brīnījos, ka naktis viņš negulēja istabā, bet dienās viņš pats vai citi mājnieki bieži skatījās pa logu, vai tik kas nenāk. Laikam tad tam vajadzēja būt kam ļaunam, kas varētu nākt.

Arī tēva brālis runāja par Lubānu. Kādā naktī viņš atkal bija nozudis.

Drīzi pēc tam pie mums sanāca bruņoti vīri. Viņi jauca un kaut ko meklēja pa visu māju. Kāpelēja pa istabas un kūts augšu. Meklēja pa skapjiem, galda atvilktnēm un aizkrāsnī. Ar durkliem badīja spilvenus un gultas maisus, briesmīgi kļiedza un lādējās. Viens no tiem beidzot sāka grūstīt vectēvu un pielika šautenes stobru viņam pie krūtīm. Man sāka drebēt lūpas. Nezinu, kā tas bija noticis, bet es biju iekēries abām rokām šī svešā mētelī un kļiedzis:

„Ej nost!”

Pats to es neatminu. To man vēlāk pastāstīja.

Kad šie karavīri bija aizgājuši, nu es jau zināju, kas tie tādi ir „tie ļaundari”.

Bieži dzirdēju runājam par sarkanajiem, zaļajiem, baltajiem. Vectēvs vēlāk pieminēja, ka „tie ļaundari” esot bijuši sarkanie. Neko tādu sarkanu pie viņiem es nebiju manījis. Drīzāk man viņi bija likušie vēl neredzēti melni no galvas līdz kājām. Tiem bija augstas, melnas aitādas cepures, tādi spīdīgi ādas puskažoki dažiem, un vienam pat zobi bija pavisam melni.

Visādus baigus nostāstus par notikumiem apkārtnē klausoties un bailēs un bēdās pagāja vasara un pienāca ziema. No dienas uz dienu visi gaidīja latviešu armijas nākšanu. Māte un tēva māsas bieži raudāja. Vakaros ar lielajiem vilnas lakatiem tika aizsegti logi. Tad visi apsēdās ap galdu, uz kuŗa sprakšķēdama dega vectēva taisītā aitas tauku lampa. Vectēvs atvēra dziesmu grāmatu un sākās vakara lūgšanas. Tās vienmēr tika nobeigtas ar „Dievs mūsu glābējs un stiprums” un „Laba nakts ar Jēzu” nodziedāšanu.

Kādā klusā sniegpainā vakarā no Lubāna puses tuvojās smaga ducināšana. Tie esot latviešu lielgabali — priecīgi

stāstīja tēva māsa Zuze. Pēc nedaudz dienām aiz mežiem jau kapāja ložmetēji savu ta-ta-ta!

Pa lielceļu aiz mūsu tīrumiem sāka kustēties nebeidzama kaņavīru un pajūgu rinda.

„Viņi jau bēg. Paldies Dievam!” sacīja vectēvs.

No meža izbridis viens svešais kaņavīrs ienāca istabā. Galvā tam bija balta jērenīca ar sarkanu zvaigzni pierē. Viņš kliboja. Pār zābaku pilēja asinis. Māte viņam pārsēja kāju un iedeva ēst. Tam bija laba cilvēka seja, un es no viņa nebaidījos. Stāvēju klāt, un man bija viņa zēl. Paskatījies manī, viņš izslaucīja acis un kautko krieviski sacīja mātei. Arī viņam mājās esot tāds pat puika kā es, pastāstīja māte. Tad viņš lēnām aizbrida pār piesnigušo tīrumu, un es ilgi noskatījos viņam pakaļ.

Apkārtnes silos sprakšķēja šāviņu kārtas. Man bija aizliegts atstāt istabu, bet es arvienu atradu izdevīgu brīdi, kā nemanītam izsprukt un paklausīties, kas isti ārā notiek.

Tas varēja būt nākošās dienas pievakarē. Lēnām snīga sniegs. Stāvēju klēts galā, salu un klausījos. Kaimiņu ciemā aiz sila norībēja šāviņu kārtas. Brīdi bija klusums. Tad atskanēja vīru balsis spēcīgi dziedāta dziesma. To es dzirdēju pirmo reizi, bet tūlīt sapratu — tur dzied latviešu kaņavīri!

„Es karāi aiziedams,
Atstāj mūsu šūpulī...”

Es klausījos, klausījos. Manas ausis notvēra katru šīs dziesmas skaņu, kas nāca pār priežu silu un sniega baltumu.

Pēc brīža dzirdēju atkal ko jaunu.

„Kaņavīri bēdājās,
Asinaina gaisma ausa...”

Es sajutu kautko skumju un priecīgu reizē, skaistu, lielu. Ārā sala, bet man krūtīs kāpa nepasakāms siltums. Gribējās tā kā smieties, tā kā raudāt un aizskriet tur, kur dziedāja. Šai sajūtai nezināju toreiz un arī šodien nezinu isto vārdu.

Ne jau es viens biju dzirdējis šīs dziesmas. Visās kaimiņu mājās ļaudis bija sakustējušies un steidzās viens pie otra dalīties priekā.

„Vai dzirdējāt? Mūsējie!” sacīja mūsu pagalmā ienākams vectēva brālis Jezups.

Bija jau satumsis, kad arī mūsu mājās ienāca pirmie septiņi latviešu kaņavīri. Pieci ienāca istabā. Divi palika ārā.

Viņi atslēja šautenes pret krāsni un runājās ar vectēvu un māti. Drīz arī es viņiem stāstīju par tēvu, krusttēvu un tēva brāļiem. Viens no viņiem mani paņēma klēpī, un mēs bijām lieli draugi. Es aptaustīju viņa spožās poģas un neredzēto skaisto zīmotni pie cepures.

Māte uzvārija lielu kartupeļu katlu un atnesa no pagraba ziemai krāto biezpienu. Kaņavīri sasadās ap galdu, es savam draugam sēdēju klēpī, un visi ēdām kūpošos kartupeļus ar biezpienu, un tas viss ļoti garšoja. Tad māte deva baltā āboliņa tēju, bet viņi cienāja mūs ar savu cukuru. Vēlāk ienāca vakariņot arī tie divi, kas bija stāvējuši sardzē.

„Es jau pirmiņ dzirdēju, kā jūs tur aiz meža dziedājat. Es jau zināju, ka tie esat jūs ...” es palielījos visiem.

Jau ilgi nebiju redzējis visus savus mājiniekus tik priecīgus kā tovakar. Es sēdēju latviešu kaņavīra klēpī, un sirdī man bija svētki. —

Pavasaris togad likās ātrāk atnācis kā citiem gadiem. Tas bija kādā lietainā rītā. No āra iesteigusies, tēva māsa un mana krustmāte Ante sauca un rādīja pa logu uz tīrumu: „Jāņuk! Skrien preti — redzi, tēvs atnāk!”

Es papriekšu un visi citi man pakaļ metāmies ārā. Caur lietus pelēkumu varēja redzēt kādu nākam pār tīrumu uz mūsu pusi. Tēvs? Skreju preti. Nācējs pasteidzināja soļus, māja ar roku un sauca mani. Biju jau tuvāk, un viņu varēju labi saredzēt. Juceklīģas domas sitās pa galvu. Vai tas varēja būt mans tēvs — milzīgs, pelēks, siksnās jozies vīrs, tādu nedzirdētu balsi? Citu bērnu tēvi, ko pazīnu kaimiņos, neviens nebija tāds — viņi bija apjuzušies jostām, māla krāsas aitādu kažokos, viņiem bija ūsas un tie nebija tik lieli. Šis svešais, lielais esot mans tēvs? Krustmāte būs mani piejokojusi. Mani pēkšņi bija satvērušās bailes un piejokota cilvēka kauns un es, svešo nācēju nepielaidis par tuvū, raudādams un klupdams metos atpakaļ uz istabu.

Kad šis „svešinieks” tomēr nāca istabā un es redzēju, ka visi viņu apskauj un apmiļo, tad arī es iedrošinājos nākt klāt un dot viņam roku un sāku domāt, ka laikam gan viņš

ir tas tēvs. Bez kaŗavīra mēteļa un ādas jostām viņš man nelikās vairs tik liels un svešs, un es jau labprāt sēdēju viņam klēpī un drīz jau paberzu savu seju pie viņa zoda, lai arī man augtu bārda.

Bija jāpaiet vēl dažām dienām, kamēr es īsti iepazīnos un sadraudzējos ar savu tēvu.

„Aiziedams atstāju šūpulī tādu kunkuli ... un skatos tagad ...” apmēram tā sacīja un nepabeidza tēvs, un viņam bija priecīgas un valgas acis.

„Tagad! Jau cepļa stūri jauc ...” smējās vectēvs.

Drusku sabijies, es paskatījos vectēvā, ka tik viņš nesāktu stāstīt par daudz. Arī pirms tēva pārnākšanas mana fantazija nedarbu izgudrošanā bija jau darbojusies bez vainas. Tas bija arī tik ļoti patīkami-pašam savā brīvībā arvien kautko jaunu izgudrot un izdarīt. Tikai tā nelaime, ka par daudz bieži mani darbi nepatika vectēvam, tēvam un mātei.

Drīz vien manu brīvību sāka ierobežot tādi piespiedu darbi kā lasīt un rakstīt mācīšanās. Nekā nevarēju saprast, kāpēc pasaulē izgudrots tāds mocību veids kā — tie raksti! Ārā līdz pašai debesu malai mirdz balts, saulains sniegs, bet man jāraksta bez gala tik nelāgi burti kā g, r, č, š un ž. Nezinu kāpēc, bet tie man briesmīgi nepatika. Par rakstīt iemācīšanos bija apsoluti jauni zābakī, bet par noteiktu rindu lasīt iemācīšanos saņēmu dažas stundas brīvības paāru. Bet drīz vien bija jāpieredz, ka tā lasīt iemācīšanās man bija nākusi par istu postu, i ārā es varēju tikt tikai tad, kad biju iemācījies pilnīgi no galvas veselu dziesmu par Svēto Antonu, Jāni vai Jēzupu vai kādu Litaniju. Dziesmu grāmatā tādu gabalu bija daudz, un šī grāmata bija bieza ... Nedaudz vēlāk, kad sāku jau skolā iet un manās rokās nāca arī citas grāmatas, man par apmierinājumu atklājās, ka tā lasīšana tomēr ir arī laba lieta, jo tanīs grāmatās varēju izlasīt tādas brīnumu lietas, ka brīžiem likās, ka es skrienu kā ripele tik tālāk un tālāk pa pasauli. Tie bija pirmie mani lielie ceļojumi.

Pēc dažiem gadiem manas rūpes un nebrīvība arvien vairāk pieauga. Man tad jau bija divi mazi brāļi. Savā ziņā ir labi, ka tu, cilvēks, pasaulē neesi viens, bet tev ir brāļi — tā es reizēm nodomāju. Par piemēru Rejnietu Aloizam

pārmeta krustu, čukstēja lūgšanas vārdus un svētīja jaunos kociņus. Tāpat gan darīja arī tēvs, izgājis ar sētuvi tīrumā.

Mūsu Livžas ciems tāpat kā daudzi citi Sakstgala pagasta ciemi bija izgājuši viensētās jau pirms manas nākšanas pasaulē. Ciemā es vairs netiku dzīvojis. Kaimiņu Kantenieku ciems gan vēl dzīvoja pa vecam. Es bieži tur gāju. Kantenieki man likās kā pilsēta ar salmu jumtiem, un brīžiem es apskaudu tos puikas, kas varēja dzīvot tik lielā un priecīgā barā. Viņiem bija labi, tie varēja darīt ko grib, un tur grūti bija atrast vainīgo. Ja es izdarīju kaut ko tādu ievērojamāku, tad vienmēr pašam par visu bija jāatbild. Brāļi bija par maziem, lai par to galvām es varētu kādu gabaliņu savas nelaimes novelt. Ja man iegribējās kaut ko svarīgu un gudru ar draugiem aprunāties, tad vajadzēja labu gabalu iet, lai satiktu Pēteri, Lacku, Aloizu vai Aļuku. Bet nu, kad sanācām kopā, tad strādājām tā, ka tēviem un mātēm bija nedēļām ilgi ko risināt, kas tos labos darbus pastrādājis.

Bija daži labi prieki, ko es varēju sasniegt arī bez draugu palīdzības. Mazos nav ko pieminēt. Tie lielākie bija ar zirgiem. Kad tiku zirgam mugurā, tad drāzu tā, ka tīrumu un mežu zaļums vien gar acīm stiepās. Gribējās ātrāk, ātrāk! Nu, tos kritienus un sadauzīšanos nav ko rēķināt. Reiz, ar visu pajūgu pagalmā drāzdamies, ar ilksīm izbraucu istabas logu.

„Ja tas būtu čigāna bērns, tad dienās viņš būtu zirgu mijējs, bet kas viss no šitā iznāks — Dievs to zina...“ tā reiz sacīja mans mīlais vectēvs.

„Ne čigāns, ne mijējs!“ es atcirtu. „Bet es taisīšu visādas mašīnas!“ es lielijos.

Vectēvs pasmējās.

Ar mašīnu būvēšanu nekas daudz neiznāca. Uz strauta gan ierīkoju ūdenskritumu un tur iebūvēju no dēļiem sanaglotu ūdens ratu. Ar siksnu to savienoju ar tecilas asi un tecila pašam par brīnumu griezās. Varēja uzasināt nažus un lāpstas.

„Nu, vectēv?“

„Varbūt no tevis iznāks inženieris“, viņš sacīja, ūsu galus pacilādams.

„Nu, tad tā arī būtu runājis”, es iespiedu abas rokas sānos.

Patiesībā šī zirgu skriešana un sapņi par mašīnām bija tikai tādi pēkšņas iedomas prieki, kad cilvēka bērna nemiers gribēja taisīt mazu lēcienu.

Tās bija pavisam citas lietas, kas man sevišķi patika, un tās bija piecas: suņi, upe, saulesriets, negaisa nakts zibeņi un grāmatas. Man bija kādi trīspadsmit gadi, kad pēkšņi radās sestā patikšana: meitenes! Mūsu ceturtnā klasē bija tik jaukas meitenes, kuŗu dēļ puikas bija ar mieru nopelnīt pa diviniekam vai pastāvēt kaktā. Protams, sevišķi skaista jau bija tā manējā: viņai bija gaiši mati, bedrītes abos vaigos un viņas smiekli skanēja kā dziesma. Es bieži meklēju izdevību paskatīties viņā. Viņa skatījās preti lielām acīm un smaidīja. Ja tevī tā skatās lielām acīm, tad tas nevar būt bez milestības, skaidrs! Kas tad cits vairs atlika ko darīt kā — iemilēties! Protams, es jau biju ne vienu vien reizi lasījis grāmatās par iemilēšanos, par milētājiem un par to, kā ir, kad cilvēks ir iemilējies. Ar mani notika viss kā pēc grāmatas — sāpēja sirds, gribējās tā kā smilkstēt, tā kā dziedāt, ritos uz skola ejot pat ēst negribējās. Visas pazīmes man pašam rādīja, ka esmu iemilējies un viss ir kā vajag. Citi puikas „savējām” rakstīja vēstules. Arī es nedrīkstēju būt tas dumjais piena puika. Rakstīju vēstuli, garu, labu vēstuli. Savai sestajai patikšanai vēstulē pamatīgi izstāstīju un izprieņājos par tām pirmajām piecām: par suņiem, upi, saulesrietu, zibeņiem un grāmatām.

Caur draugu rokām nosūtījis vēstuli, jau tūlīt sāku gaidīt atbildi. Galvā šalca kā pavasara pali: ko viņa rakstīs, ko viņa sacīs?

Otrā dienā manējās draudzenes atnesa vēstuli, kas bija salocīta kā zāļu pulveris aptiekā. Uz aploksnes bija smalka adrese: Jānim Klīdzējam, Aleksandra dēlam, Livzās ciemā, Sakstgala pagastā, Rēzeknes apriņķī, Latvijā. Nē, patiesi — tāda vēstule nekur nevarēja nomaldīties, tā bija pilnīgi droša. Drebošām rokām vēru vaļā to dārgo vēstuli un, aiz tāfeles noslēpies, sāku lasīt. Lasīju un pēkšņi jutos kā pa ausi dabūjis. Viņa mani bāra: Tu vēl neproti, bet jau gribi rakstīt vēstules. Tu man raksti par saulesrietu, zibeņiem, upi, grāmatām un suņiem. Kur tu vēl nesadomāji rakstīt

par kaķiem, seskiem un rupučiem, ausainis tāds! Ja tu mani mīli, tad tev jāraksta tikai par mani. Skaties, ka nākošā vēstule būtu kā vajag. Citādi mums nekas neiznāks. Gaidīšu atbildi.

Es stāvēju kā piemienuklis. Gribējās raudāt, nudien! Jā, jā, milēt nebija tik viegli un vienkārši.

Divas dienas un divas naktis iecerēju nākošo vēstuli. Tad rakstīju arī. Tā bija salda un karsta no īstas mīlestības. Trešā dienā vēstuli nodevu parastajam klases pastam un atkal gaidīju atbildi.

Bet nu bija noticis kaut kas briesmīgs — to tikai viens Dievs zina, to es pats arī vēl šodien nezinu — vēstule bija rokā skolotājam, un viņa to lasīja visas klases priekšā!

Klases grīda līgojās zem manām kājām, sienas taisījās apgāzties, ausis man rūca nepārtraukts pērkons, sviedrī tecēja pār pieri un muguru, un es pats jau atrados viņā pasaulē. Neatceros, kāda bija tā vēl pāri palikušā dzīvība, kas toreiz mani aizvilka uz mājām.

Bija jāatzīst, ka milēt dzīvu, skaistu meiteni nebija tik viegli un vienkārši, kā par to bija rakstīts grāmatās, kur es ne mazumu par mīlestību biju lasījis.

Es beidzu pamatskolu, vairs neiedrošinājies iemīlēties.

Par pamatskolas laikiem aizdomājot, man gribas pieminēt divas skolotājas, kuŗas atstāja manā puikas dvēselē neaizmirstamas ceļa zīmes nākošajai dzīvei. Bronislava Ikaunika kundze vienkāršiem līdzekļiem, kā īsta māte savus bērnus audzinādama, atvēra skolēnu jūtoņu un saprašanu par to, ka tas vienkāršais, nabadzīgais un neievērojamais cilvēks ir tik pat svarīgs dzīves celtnes nesējs un būvētājs kā tie, kas ir sabiedrības virsotnē. Ikaunika kundze bija dzimusi un augusi turpat Sakstgala pagastā.

Alīda Zepa kundze savien audzēkņiem atvēra pirmo loģu uz skaisto, apbrīnojamo gara pasauli, atmodināja un deva pirmo dziļāko saprašanu par literāturu un mākslu. Jau pamatskolas pēdējā klasē mēs zinājām nevien par saviem latviešu rakstniekiem, bet jau izprātojam, cik nu mēs to spējam, par Ibsenu, Materlinku, Lagerlefu, Senkeviču un citiem pasaules rakstniekiem. Neaizmirstamas ir arī viņas audzināšanas stundas (pēdējos divus gadus viņa bija mūsu klases audzinātāja), kur sevišķu vērību viņa

veltīja gribas spēka izkopšanai un cilvēku savstarpējām attiecībām. Vēlākos gados šīs audzināšanas stundas bija izturīgas tilta margas, kur pieturēties, kad man dažreiz sāka noreibt galva no visa tā, kas viņojās un šalca apkārt.

Pamatskolu beidzu 1929. gada pavasarī.

Tā man bija skolotāji ieteikuši, arī pats tā biju nodomājis — iestāties ģimnazijā Rēzeknē. Iestāšanās eksāmeni bija paredzēti jūnijā. Mazs negadījums šo nodomu izjauca — ar izkapti sagriezu kāju un kādu laiku nevarēju tikt ne no vietas.

Rudenī bija iestāšanās eksāmeni Rēzeknes valsts komercskolā un, šo iespēju izmantodams, es iestājos tur.

Tāpat kā visās Latvijas vidusskolās tanī laikā, arī Rēzeknes komercskolā valdīja sajūsmīgs dzimtenes jaunatcelšanas un dzimtenes kalpošanas gars. Starp skolotājiem bija daži Atbrīvošanas cīņu dalībnieki, un, viņos klausoties, mēs, puikas, domājām, ka esam par vēlu piedzimuši.

Vēl 1930. gadā skolai nebija pašai sava nama. Klases bija izmētātas pa vairākām mājām Atbrīvošanas alejā. Jaunais komercskolas nams tika celts, un jau nākošā gadā mēs viņā varējām ieiet. Tā bija piecstāvu pils istā vārda nozīmē — ar lielu mākslinieciski veidotu zāli, ķīmijas un fizikas kabinetiem un plašām klašu telpām. Tagad, šo skolas namu pieminot, gribas teikt, ka tas reizē bija arī simbols jaunās Latvijas gara gaismai, skaistumam un pieaugošai bagātībai.

Direktors Aleksandrs Silovs, šīs skolas dibinātājs un šī jaunā nama cēlējs, bija, jāsaka, fanatisks cīnītājs par to, lai Latgale izglītības ziņā jo drīzāk sasniegtu to pašu līmeni, kāds bija pārējos novados. Viņš dibināja tautas augstskolas, vakara skolas, kooperātoru kursus un sauca izglītības kongresus — viņš bija īsts kalnracis uz gaismu. Brīžiem Rīgas sabiedrība viņu pārprata viņa ietiepīgās nostājas dēļ par latgaliešu izloksni.

Tanī laikā diezgan bieži avīžu rakstos dienas kārtībā bija izcīnīšanās par un pret latgaliešu izloksni. Rīgas laikraksti karoja ar Latgales laikrakstiem. Rēzeknes vidējo skolu jaunatne šīs cīņas vēroja ar izbrīnu, reizēm par tām smējās. Par ko īsti tās cienījamās, sirmās galvas gan no

vienas gan otras puses tā sirdīgi cīnās? Tā vairāk gan ir politikas taisītāju apšaudīšanās, jo tak ļoti vajadzīgs ir tas troksnis, ar ko Rīgas vai Rēzeknes aizstāvjiem vajag noturēt savus citiem neredzamos „ierakumus”. — Apmēram tā toreiz par šīm lietām prātoja jaunatne Rēzeknē. Kad mums būs sirmas galvas — mēs domājām — tad šīs lietas jau sen būs kārtībā bez visādiem asu un neglītu vārdu kariem. Šie „čangaļu” un „čyūļu” „separatistu” un „šo-
vinistu” kari jaunatnē nebija populāri. Viens mums bija skaidrs — literārai valodai valstī jābūt vienai, bet ja blakus literārai valodai iznāk kāda avīze vai žurnāls latgaliešu izloksnē, tas, pēc mūsu domām, nevienu nevarētu traucēt. Mēs labprāt palasījām arī tos.

Skolas gadi Rēzeknē loģu uz dzīvi pavēra arvien plašāku. Pašā skolas un pilsētas bibliotēkās, likās, varēja atrast visu pasauli. Mācību programmā komercskolā bija plaša, un vajadzēja krietni pie tās strādāt, jo darba disciplīna pie mums bija stingra kā reti kur, bet, neskatoties uz visu to, pietika laika arī citām lietām — pat skolas aizliegtu filmu noskatīšanai.

Savā skolas žurnālā Mūsu centieni iespiedām pašu autoru stāstus, dzejoļus (jāpalielās — rakstijām pat arī angļiski un vāciski) un rakstus par valsts, sabiedriskām un kooperācijas lietām. Žurnāls iznāca 200 eks., un to vadīja atbildīgais redaktors ar veseliem septiņiem palīgiem.

Tanī laikā manus dzejoļus un stāstus reizēm nodrukāja arī vietējie Rēzeknes izdevumi Latgolas Vārds un Saulīte. Bet šo laiku nekādā gadījumā nevar saukt par rakstnieka darba sākumu, jo — gandrīz nav atrodams tāds latvietis, kurš vidusskolas laikā nebūtu sacerējis dzejoļus vai stāstus, vismaz tanī laikā, kad tas domā, ka ir iemilējies. Mūsu skolā tad gandrīz katrs otrais bija „rakstnieks”. Skolotāji smiedamies bažījās: Nezin, kas no mūsu audzēkņiem iznāks? Mēs viņus taisām par tirgotājiem un grāmatvežiem, bet šie raksta dzejoļus par mēnesi un rožu sapņiem. Tā arī bija. Pakārtojās trigonometrijas, likumu zinību, saimnieciskās ģeografijas, ķīmijas un grāmatvedības kredita un debita uzdevumus, tanī pašā vakarā vēselu burtņīcu pierakstīju ar stāstu Kalpa lāpsta. Es toreiz nezināju, kāpēc rakstu. Nekāda īsta mērķa tam visam nebija. Vienkārši — visap-

kārt bija tik daudz kā skaista, priecīga un bedīga, ka gribējis par visu to uzrakstīt.

Skolas gadi Rēzeknē nāk atmiņā kā vairs neatgriežams skaistums, reizē arī kā nospiedošs bēdīgums. Bēdīgums tāpēc, ka tanīs gados manam tēvam diezgan grūti klājās. Māte un tēvs bija vienīgie visa lielā darba veicēji mājās, kurās viss bija būvēšanas sākumā un daudz kā trūka. Tēva brāļi un māsas bija jau tūlīt pēc kara beigām aizgājuši saimniekot otrajās mūsu dzimtas mājās. Arī mani mazie brāļi jau gāja pamatskolā. Tēvs un māte strādāja un strādāja kā vilcēji zirgi. Redzot viņus vienmēr nostrādājušos un norūpējušos, reizēm man sametās tā, ka jāatstāj skola un jāiet viņiem palīgā. Šo domu reiz es arī pateicu tēvam. Viņš strauji pacēla galvu un sacīja: „Nē, tu, dēls, iesi skolā, un tas ir viss!” Paklusējis brīdī, viņš vēl piebilda: „Tur neko nevar darīt, ka taviem sīkiem izdevumiem es tev varu iedot tikai 2 lati mēnesī. Kā tu samaksā par burtnīcām un zīmuliem, tā tev neiznāk par ko cukuru nopirkt. Es zinu, puis, tev nav viegli. Bet kad tu mācies, no tā man ir viegli.”

Pirmā mirklī viņa sacīto es nesapratu. Bet kad, tēvu pavadījis uz māju pusi, to sapratu, es iegriezoz Rēzeknes pilsdrupās un raudāju.

Es zināju, cik grūti viņam gāja. Plūdu vasara, tad neraža, tad zaudēts zirgs. Viņš tikai strādāja, strādāja, strādāja.

Reizē ar tēvu man atnāk atmiņā mani tā laika skolotāji: Pauls Burdais, Jānis Freimanis, Aleksandrs Vecozols un Jānis Ziemelis. Pauls Burdais bija inženieris, Jānis Freimanis — tautsaimnieks, Aleksandrs Vecozols — angļu valodas skolotājs un Jānis Ziemelis — matemātiķis. Četru skolas gadu laikā šie četri skolotāji dažādu pārmaiņu dēļ bija bijuši mūsu klases audzinātāji. Varbūt tā ir laimīga sagādīšanās, ka mēs nezinājām, kurš no šiem četriem mums labāk patika, bet arī šodien, par šiem skolotājiem aizdomājot, gribas atzīt, ka zēnu audzinātājiem būtu jābūt taisni tādiem, kā viņi mums bija. Taisniņš soda lēmējs un draugs, skolotājs un tēvs un reizēm zēns zēnu priekos, bet dzīvē un sabiedrībā vīrs, kādu var tik apskaust — tādus mēs redzējām savus skolotājus un audzinātājus. Zēniem gribējas viņus atdarināt, rīkoties tā, kā rīkojās viņi. Gribējas no

viņu visu četru īpašībām paņemt līdzī par kādai sev, lai, ar tām bruņojies, vēlākā dzīvē nebūtu ne mikstčaulis, ne karsta strēbējs, ne arī dadzis cita cilvēka matos, bet lai būtu cilvēks un vīrs dzīves piesaulē un vējputeņos. Tā mēs, vienas klases puikas, prātojam, savus skolotājus apskaudami, un tā nebija liekulība. Protams, mēs izgudrojām arī ne pa gluži saldām anekdotam par viņiem, bet to mūsu skolotāji neņēma ļaunā. Viņi palīdzēja smieties.

Komerckolu es beidzu 1933. gada pavasarī, un man bija 19 gadu. Tad man likās, ka jau milzīgi daudz no šīs skaistās pasaules pieder taisni man.

Vasaras brīvlaikos, strādājot tēva tīrumos un redzot, kā ar dzīvi un tās grūtībām cīnījās mans tēvs un māte, to pašu redzot visā savā un citos pagastos, biju nolēmis kļūt par agronomu. Likās, ka neviens cits nav manai dzimtenei tik vajadzīgs kā tāds vīrs, kas zina tos noslēpumus, kā no tīrumiem dabūt lielākas ražas, šo ļaužu darbu padarot vieglāku, viņu mājas skaistākas un bagātākas.

Tā paša gada rudenī braucu uz Rīgu un iestājos lauksaimniecības fakultātē.

Mūsu skaistā, bagātā, plaukstošā Rīga! Es pats šī spozuma vidū biju trūcīgs Latgales puika, bet es neskumu daudz par to. Man likās, ka no visa tā, kas ir mūsu Rīgā, ļoti daudz pieder arī man personīgi. Tāpat kā visa tā Latvijas laika paaudze — es jutos brīvs visa mūsu jaunā spēka līdzīpašnieks. Kad 18. novembrī Esplanādes laukumā notika svinīgā parāde, savās caurajās korpēs es jutos bagāts diezgan.

Pirmo studiju gadu iztiku ar to, ko man atsūtīja tēvs un tēva brālis. Arī Rīgā es ēdu Sakstagalā cepto maizi. Pirmā gada dzīve Rīgā saistījās ap piecām negrozāmām vietām: istaba Cēsu ielā, Lauksaimniecības fakultātes ēka, studentu virtuve Vērmaņa dārzā, Konservātorijas audzēkņu vakaru apmeklēšana (par 50 santīmiem tur bieži varēja noklausīties brīnišķīgu mūziku un dziesmas) un svētdienā ceļš uz Jēkaba katedrāli.

Pavasara pusē pēc dažu eksāmenu laimīgas nokārtošanas uzrakstīju kādu garāku stāstu Rīgā iznākošam latgaliešu literatūras žurnālam Zidūnis. Stāsts drīzi tika iespiests. Par šo pēdējo un par kādu jau agrāk iespiestu

gabalu es saņēmu savu honorāru-34 lati. Tā man bija liela nauda un-galvenais-paša nopelnīta! Gribas pieminēt, ka par šo naudu es samaksāju mēneša īri par istabu, nopirku kurpes un bikses un vēl 6 lati palika pāri.

Labu laiku atkal es biju tikai agronomijas students, mācījos mērniecības, augsnas un ķīmijas gudrības, un par tādiem niekiem kā daiļu literatūru nelikos ne zinis. Latgales avīzēm uzrakstīju gan pa lauksaimnieciskam rakstam.

Rīgas avīzēs parādījās raksti par Latgali. Tur tika apcerēts, ka Latgale ar savu lielo dzimstību, būdama nevērtīgāks tautas materiāls, apdraud labāko latviešu tautas daļu. Daži citi līdzīgi raksti atkal stāstīja, ka Latgale Latvijas valstij nes tikai saimnieciskus zaudējumus. Gaŗi aprakstītos ziņojumos par pastrādātiem noziegumiem bieži bija apmēram šādas rindas „... latgalielis Agafijs Vorobjovs pēkšņu dusmu uzplūdamā ar cirvi nogalinājis...” Ar šādiem un citādiem rakstiem sevišķi bieži bija pilnas visizplatītākā laikraksta Jaunāko Ziņu slejas. Visā Latvijā šos rakstus lasīja un tiem, kas Latgali nekad vēl nebija redzējuši, jau bija gatavs spriedums par to.

Tas viss smagi sāpēja. Gribējās kliegt visiem acīs, ka tas nav taisnība! Vai vēl arvien Rīgā nespēja atšķirt latgalieti no krieva? Jā, Agafijs Vorobjovs viņiem bija Latgales latvietis. Vai Latgale nesa valstij zaudējumus, dodama visvairāk jaunu karavīru un desmitiem tūkstošu strādnieku, kas strādāja citu novadu tīrumos? Vai tāpēc tas bija nevērtīgākais tautas materiāls? Bet šiem lielos laikrakstos iespiesti rakstiem pārējo novadu ļaudis ticēja, jo rakstu autoru vārdu priekšā taču stāvēja prof., Dr. med. vai cand. oec.

Mana dzimtene Latgale vēl dzīvoja nepazīta, „kungī” viņu vēl negribēja iepazīt. Tā bija vēl itkā nošķirta, reizēm pat nicināta. Tāpēc gribējās tvert spalvu un stāstīt visiem patiesību. Es arī rakstīju par šīm lietām daudziem laikrakstiem. Ne rinda no šiem rakstiem, protams, neieraudzīja dienas gaismu. Redakcijās taču strādāja nopietni cilvēki. Viņi tak nevarēja ļaut kādam nieka studentelim lekt acīs sabiedrībā pazīstamam cand. oec., nemaz jau nerunājot par augstākiem grādiem.

Otrā studiju gadā biju darbā kādā iestādē, un tad jau bija drusku līdzekļi, kas atļāva redzēt vairāk no tā, ko

spēja rādīt mūsu gara Rīga: opera, teātri, koncerti un mākslas izstādes. Bet audzēkņu vakari Konservātorijā tomēr palika neaizvietojami aizvien. Vēlāk tiem pievienojās Mākslas Akadēmijas audzēkņu izstādes. Tur dzīvoja kopā un auga visu mūsu zemes nomaļu lauku, ezeru, mežu un kalnu skaistums.

Reizēm uzrakstīju pa dzejolīm un stāstam, bet tie visi man likās tādi, kas pasaulei gan vēl nav rādāmi. Rīgā tad jau kopš kāda laika dzīvoja Latgales rakstnieku priekšpostenis Alberts Sprūdžs, kuŗš bija par mani kādus 6 gadus vecāks un jau bija iekaŗojis labu rakstnieka vārdu. Mēs bieži bijām kopā. Viņš reiz savāca visus manus rokkrakstus un izbārās, ka es esot par slinku un neviŗīgu un pateica, ka no manis iznāktu, varbūt, lietas koks, ja es piespiestos labi pastrādāt. Man tad bija piemeties sminēšanas tonis par visu ko, arī pašam par sevi. Hm, kas par brīnumputnu no manis iznāktu — rakstnieks, tu domā? — es teicu. Bet es domāju, ka agronoms ir svarīgāks par tādu tintes brāli, es teicu. Kad man paliek pāri drusku laika, tad es uzrakstu šādas tādas pasakas. Bet saki, kuŗā dzīves stūrī no visa tā paliek labāk, ja tādas pasakas arī kāds palasa?

Sprūdžs toreiz aizgāja sadusmojies, bet manus lidzi paņemtus gabalus drīzi iespieda žurnālā Straume, kuŗā viņš pats bija redaktors.

Kādu gadu vēlāk aiznesu Rīta redakcijā vairākus rakstus par savas dzimtas puses dzīves vaicājumiem. Tie visi drīz parādījās iespiesti, un Rīta redaktors, slavenais rakstnieks Aleksandrs Grīns, man ieteica tās lietas, par kuŗām es biju rakstījis, dot labāk stāsta vai noveles formā, jo tie raksti drīzāk jau bijuŗi stāsti nekā publicistiski gabali.

Paŗrieziņa diena, no kuŗas es sāku uz savu rakstītāja darbu daudz maz nopietni skatīties, bija, laikam, 1936. gada decembrī. Preses biedrība rikoja jauno rakstnieku vakaru Rotas zālē Blaumaņa ielā. Ar drauga Alberta Sprūdža ieteikumu arī es biju uzaicināts nolasīt kādu savu darbu. Pirmo reizi esot starp tik daudziem sirmiņiem un jaunākiem Latvijas rakstniekiem, es jutos kā pirti. Atceros — kā pirms programmas sākuma pie manis apstājies un mani pamatīgi stingrām acīm apurbis, savā lauvas balsī teica Jānis Medenis: „Ā, tas ir tas Klīdzējs? Nekas, augumā

prāvs puika. Šlipse tev arī ir kā vajag. Redzēsim, redzēsim, vai tu rakstos arī kaut ko spēj..."

Laikam gan te būs izgāšanās. Kāpēc es to Sprūdžu paklausiju? Vajadzēja vēl kādu gadu pagaidīt — es nodomāju un pametu skatu uz zāli; domāju, pa kuŗu malu pēc lasīšanas ātrāk varētu nozust.

Kad pienāca mana kāрта, satraukts kāpu katedrā un nedrošu balsi sāku lasīt. Nē, zāle, likās, uzmanīgi klausījās. Mana balss atguva drosmi, un man pašam likās, ka mani dzejojumi Sādžas aiziešana, Tēvs ar sētuvu, Trīs mazi latgalieši un Balts lakatiņš ar saviem jambiēm skanēja ciešami.

Pēc programmas beigām Jānis Medenis spēcīgi uzsisit man uz pleca teica: „Nekas, tu labi zviedzi. Dienās no tevis iznāks zirgs.” Arī Preses biedrības priekšnieks Jūlijs Druva, savu aceņu stikliem laipni mirdzot un mani iedrošinādams, sacija: „Jums, jaunais cilvēks, jau ir sava balss. Strādājiet tālāk. Atnesiet kaut ko Brīvai Zemei.” Blakus Sprūdžam stāvēja kāds korpulents vīrs, augsti paceltu galvu un spītīgas drosmes pilnu seju. Ar spēcīgu un strauju roku viņš satvēra manu elkoni un bez kāda ievada teica: „Dod šur tos papīrus! Drukāsim. Un pats sestdien pēcpusdienā pienāciet Sējēja redakcijā. Mums jāparunājas.” Tas bija redaktors Jānis Lapiņš.

Pēc šī rakstnieku vakara arī Rīgas laikrakstos atsauksmes bija atzinīgas. Tas viss kopā man deva pirmo drosmi, un es sāku vairāk ticēt, ka tam, ko rakstu vai arī rakstišu nākotnē, varbūt, būs arī kāda vērtība un jēga. Līdz tam laikam bija jau iespiesti dažādos izdevumos vairāki mani dzejoļi un stāsti, bet es pats to visu biju uzskatījis kā agronomijas studenta niekošanos ne savā istā laukā.

Jau vairākas reizes biju apmeklējis redaktoru Jāni Lapiņu viņa mēnešraksta redakcijā, un katrreiz no viņa aizgāju savās domās un redzēšanā bagātāks. Man pašam nemanot, viņš bija kļuvis man par neaizstājamu audzinātāju. Viņa spriedumi par rakstniecības lietām bija asi un krasi, un kur viņš uzsita ar savu vārdu āmuriem, tur palika zīmes uz visiem laikiem. Taisni pēc tām reizēm, kad viņš bija pamatīgi un neaizmirstami izbāris par kādu stāstu, kas viņam likās labi uzrakstīts, bet ar negatavumu mulķīgi samaitāts, ar kādu jaunu gabalu pie viņa gribējās ātrāk

atnākt. „Tev ir zelta mēle, bet tā šļupst. Tev vājš runāt tā, lai kurlie dzird! Jau silts pavasaris. Tev meitenes prātā, jā! Dievs pasargi, tā arī ir ļoti jauka lieta. Bet pamēģini vien tu man nestrādāt kārtīgi, tad es tevi nākošreiz saticis sitīšu, nudien! Tie, kas īsti neko nevar, tie sitas kā moži un šā tā sev kaņķotes izgrebj, bet tie, kam Dievs licis mājas celt, tie man nepiespiežas lāga pastrādāt. Es jums visiem velnu parādīšu!”

Tā ne reizi viņš teica saviem audzēkņiem, un mēs sapratām, ka viņš to nesaka vis tikai runāšanas dēļ. Tanī laikā viņš savās pārrunās, bārienos un paslavēšanā vienmēr kopā pieminēja trīs savus audzēkņus: Andreju Eglīti, Jāni Andrupu un mani. Pie vecākiem viņa audzēkņiem skaitījās tad literātu saimē jau pazīstamais Alberts Sprūdžs. Šī viņa audzēkņu saime vēlākos gados saauga ciešā draudzībā.

1937. gadā mēnešrakstā Sējējs parādījās divi mani stāsti — Cilvēki dūmakās un Benedikta armonika. Šo laiku tad man arī gribas pieminēt kā pirmo rakstnieka darba sākumu.

Redaktors un paidagogs Jānis Lapiņš, kas toreiz bija arī Rīgas pirmās ģimnazijas direktors, ir neaizmirstama, dinamiska personība. Viņš bija redzīgs patriots, literāts, jauno rakstnieku audzinātājs (kādi pirms viņa bija varbūt tikai Rūdolfis Blaumanis, Teodors Zeiferts un Jānis Grīns) un drosmīgs savas domas savdabis, kas nebaidījās atklāti pateikt savu pārliecību ne skolniekam, ne savam kolēgam, ne ministram, ne prezidentam. Viņa drosmīgās, nekādu slavu vai stāvokli nesaudzējošās runas rakstnieku dienās vai Preses biedrības sanākmēs ir neaizmirstamas. Viņa domām bija spārni, balss un ticība.

Ar viņu kopā vadītās dienas viņa literāriem audzēkņiem būs neaizmirstamas visu mūžu. Viņš stāstīja, salīdzināja, veidoja. Viņa piemēri bija pēkšņi, gleznaini, kā ar cirvja tēsienu radīti. Kad viņš savā darba istabā savus „dēlus” bāra, reizēm bija jāsvīst, bet tos atklātībā atkal lielija tā, ka arī bija jāsarkst. Jā, viņam bija sava metode.

Okupāciju laikā iebrucēju varas vajāts viņš klīda un slēpās pa visiem Latvijas stūriem.

Pēdējo reizi viņu redzēju 1941. gada novembra sākumā slimības gultā.

„Jaunie cilvēki, jaunie latvieši, es jums saku: nepiemirstiet, nepiemirstiet garu!”

Tā viņš pats izskatījās kā no savas zemes izdzīts un aizliegts latviešu gars.

11. novembrī, Latvijas Lāčplēša dienā, viņš aizvēra acis, un Latvijas neatkarības svētku dienas priekšvakarā 17. novembrī Rīgas Meža kapos viņu apbērām smiltīm.

Andrejs Eglītis bija uzrakstījis piemiņas rakstu par šo lielo latvieti, bet okupācijas cenzūra to neļāva iespiest. —

Ap 1937. gada beigām biju jau ieguvis „vārdu”. Visi laikraksti labprāt mani iespieda. Gribējās daudz rakstīt. Protams, to es arī darīju. Tanī laikā modē nāca pastāsti. Pāris gadu laikā es biju uzrakstījis ne mazāk kā 40 tādus pastāstus. Atskatoties atpakaļ, jāsaka, tiem, atskaitot varbūt dažus, nav nekādas literāras vērtības. Neviens, atskaitot pašu autoru, tos vairs neatcerēsies. Tie bija lielās steigas darbi, avižu stāsti. Vienīgi lielākie, mēnesrakstos iespiestie darbi tika rūpīgāk izstrādāti, un tos varētu palasīt arī vēl šodien.

Šie labākie stāsti 1938., 1939. un 1940. gadā saņēma Kultūras Fonda godalgas. —

Laba daļa no uzrakstītiem stāstiem, kas man pašam likās spoži gabali, nekad neredzēja rotācijas mašīnu vienkārši tā iemesla dēļ, ka redaktors man par lielu rūgtumu isi pateica: „Ne velnam neder. Ņemiet un paturiet tos papīrus pats savā labā piemiņā.”

Protams, tādas runas nokāva dzīves prieku uz dažām dienām, un likās, ka saule būtu pagriezusi savus plankumus taisni uz to ielu, kur todien dzīvoja tāds jauns, pēkšņi nelaimīgs rakstnieks.

Tie redaktori, tie redaktori! Todien likās, ka tie pasaulē ir tikai tāpēc, lai tevi pilnīgi nobeigtu visskaistākā pavasaļa laikā un vēl taisni tādā dienā, kad tev norunāta satikšanās ar to brīnišķīgāko meiteni visā Rīgā.

Labās rakstīšanas noslēpumu meklējot, toreiz es daudz lasīju.

Dabīgi, ka mani skolotāji bija visi latviešu rakstnieki, kas tik bija par mani vecāki. Domām bagātie, bet citādi

aukstie darbi mani nepievilka, kaut arī tie bija paši latviešu rakstnieku un tika ļoti atzīti un cildināti. Tādus darbus lasot, es jutos līdzīgi kā kādas ķīmijas vai fizikas grāmatas augstās gudrībās.

No citu tautu rakstniekiem mani visvairāk saistīja trīs: krievs Čehovs, norvēģis Hamsuns un amerikānis Džeks London. Viņos es jutu lielo elpu, spēku un dzīvību.

Tie, kas man pavēra ceļu uz latviešu jaunās paaudzes rakstnieku saimi, bija trīs Latgales ciemu dēli, kas toreiz jau bija pazīstami visai latviešu lasītāju saimei: Alberts Sprūdžs, Konstantīns Raudīve un Aleksandrs Ancāns. Raudīve tad jau studēja ārzemēs un retumis parādījās Rīgā, bet Sprūdžs un Ancāns nemitīgi strādāja, lai Latgales latviešu balss kļūtu arvien dzirdamāka visiem novadiem.

Dažus gadus atpakaļ es biju pārtraucis savas lauksaimniecības studijas un, fakultātei pārceļoties uz Jelgavu, biju jau attālinājies no intereses par tiro agronomiju.

Ar kāpinātu enerģiju gribējās strādāt, lai literāros tēlos arvien vairāk varētu parādīt Latgales dzīves un ļaužu patieso seju. Atskaitot mūsu vecmeistaru Kārļa Skalbes, Antona Austriņa, Jāņa Jaunsudrabiņa un Ādolfā Ersa sirsnīgos un patiesos Latgales ļaužu tēlojumus un vēlākos gados Andreja Egliša darbus, pārējie citu novadu autori savos darbos izlieto latgaliešus vai vienīgi tad, kad vajadzējās kāda karikējama tipa, ar ko lasītāju pasmēdināt vai sabaidīt. Stāstā vai skatuves darbā, ja tur parādījās latgalietis, tas katrā ziņā bija bezgala dumjš, neaptēsts un jocīgs kalpa puisis ar savu tikpat nožēlojamo brūti. Ja vajadzēja rādīt kādu kauslīgu tipu, kas apdraud godīgu un izglītotu ļaužu sabiedrību, tad tas bija vai nu latgalietis Donāts vai latgalietis Staņislavs. Ar vārdu sakot — latgalietim literātūrā tika ierādīta ļoti standartizēta vieta. No šī „standarta” latviešu sabiedrībā auga standartizēts uzskats par Latgali vispār.

Kad mēs, no Latgales nākušie rakstnieki, aizrādījām, kā gan citiem patiktu, ja mēs līdzīgi sāktu „standartizēt” un vienmēr šiem standartizētiem tipiem priekšā rakstītu zemgalietis Ansis un zemgalietis Oskars, tad atbildēja: „Jūs esat bezgala jūtīgi. Tie tak ir literāri tēli. Humora dēļ. Tāpēc nevajag uzreiz domāt par atspēlēšanos.”

Neko nevarēja darīt. Rīgas smalki audzinātiem koleģām tā domāšana dažkārt bija un paliku ļoti divaina. Ja tas, ko viņi bija iedomājušies kā labi atrastu literāru saldumu, citiem likās pagalam rūgts, tad taš viņus aizvainoja. Bet kad ar līdzīgas kvalitātes „saldumu” arī citi gribēja pacienāt šos, tad viņi bija aizvainojušies, jo viņi iedomājās esam tiesīgi noteikt to labo toni un recepti.

Par šiem „standartizētiem literāriem tēliem” tika daudz šķēpu lauzts, tika pārrunāts un atzīts, ka tā nav pareizi, ka tas neveicina ne labu mākslu, ne tautas audzināšanu, ne saaugšanu vienprātībā.

Bet ne pēc ilga laika, kā tik kādam ievajadzējās tipu, par kādu Blaumanim kalpoja židiņš, kādu dzērāju un loģu daudzītāju, atkal tas nebija neviens cits kā latgalietis Donāts un latgalietis Staņislavs, vēl labāk latgalietis Griģorijs.

Sava laika kūdišanas pilnie Jaunāko Ziņu raksti bija sējuši neiznīcināmu sēklu. Tas ar nopūtām bija jāatzīst. Jau bija nosvinēti 20 Latvijas neatkarības gadu svētki un — tomēr...

Latgales rakstnieki tad atmēta ar roku šai šķietami nedziedējamai lietai un centās rādīt visiem latviešu lasītājiem Latgali tādu, kāda viņa bija patiesībā.

Šī „standartizēšana” ir parādījusies pat vēl mūsu trimdas darbos.

Trijos 1939. gada vasaras mēnešos uzrakstīju romānu Jaunieši. Šis darbs tika veikts pa vasaras naktīm, jo diena bija aizņemta, tā sakot, maizes darbā. Jauno romānu tanī pašā rudenī iespieda Daugavpili iznākošais laikraksts Daugavas Vēstnesis. Iecerētā un iesāktā Jauniešu 2. daļa, ienākot okupantiem, palika nepabeigta.

Pēdējos gados pirms okupācijas visā Latvijas dzīvē bija visiem redzama augšana lielos vēzienos. Savas valsts un savas tautas gara saplaukumam sevišķi alkatīgi līdzī dzīvoja jaunākā rakstnieku paaudze. Bieži vien bija tā, ka nevarēja aptvert, kas no visa šī redzējuma ir pasakāms visupirms. Kā visur pasaulē un dzīvē, tā arī Latvijā — ne jau spožums un laimīgie vien bija. Daudz bija arī trūkumu, bija nelaimīgi un nabadzīgi ļaudis. Jaunajai paaudzei gribējās tā visu mūsu pastāvošās dzīves ratu pagriezt, lai ne-

vienā stūrī, lai nevienā mūsu tautas daļā nebūtu nabadzības.

Par šīm lietām bieži vien iznāca pacīnīties ar galvas pilsētas patriciešu pārstāvjiem, kas domāja un runāja, ka viss jau nu visur ir nokārtots un ir vislabākā kārtībā.

Neredzamajam ikdienas cilvēkam, smagā un pavisam vienkāršā darba veicējam Latvijas laukos un pilsētās vajadzēja tapt par līdzīgu Latvijas plaukuma badītāju, jo viņš bija šī plaukuma īstenotājs ar savu roku darbu.

Rakstnieka redzīgums būtu tikai vienas acs redzīgums, ja viņš apskatītu tikai spožumu, svētkus, milētājus un tos brīžus, par kuriem jāklie dz „urā!” Jāiebrien arī tur, kur nav spožuma un svētku, kur „varoņi” nav ne augsti mācīti, ne slīpēti vīri, ne mākslinieki, ne akadēmiķi, ne zelta jaunatne, bet gan vienkāršu cilvēku rūpes un darbs. Tikai ar tādu redzēšanu varēs radīt augošās latviešu tautas vienību un Latvijas gara plaukumu.

Par šīm lietām jaunās rakstnieku paaudzes sanāksmēs tad tika daudz nikni un sirsnīgi debatēts. Brīvās, jaunās gara Latvijas augšana tad bija vēl tikai savā skaistajā sākumā.

Neaizmirstams ir jautrais, draudzīgais pulks, kurā tad bija Leonīds Breikšs, Alfons Francis, Alberts Sprūdžs, Vilis Veldre, Ēriks Raisters, Jānis Andrupis, Pēteris Atspulgs, Andrejs Eglītis, Vilis Cedriņš, Velta Toma, Aleksnads Ancāns, Augusts Smagars, Jānis Kalns, Augusts Brocis un citi jaunie nemiernieki.

Te bija kopā jaunā un visjaunākā rakstnieku paaudze, te bija visu Latvijas novadu jaunais gara parlaments. Te tika izcīnīts daudz asu strīdu, daudz jaunu domu atrasts, daudz un aizrautīgi strādāts un daudz jauku jaunības prieku izkļiedzienu Rīgas skaistajās naktīs kopā piedzīvots.

Ar dažu no šī pulka pēdējo reizi redzējāmie pēdējos brīvās Latvijas dziesmu svētkos Daugavpilī 1940. gada 16. jūnijā. Saulaina diena mirdzēja pār Latvijas zemi un debesīm. Kā tumsa apsedza 100.000svētkos pulcējušos latviešu sejas ziņa, ka Lietuvu jau okupē sarkanā armija. Tad paziņoja, ka Valsts Prezidents neparedzētu lietu kavēts svētkos neieradīsies. Klausoties Prezidenta runu un trīsreiz pēc kārtas dziedot Dievs, svētī Latviju, svētku lau-

kumā pulcējusies tauta raudāja. Vēl šodien man stāv acīs aina un es to redzu — netālu stāv divi sirmie-vecāis Misiņš un Ligoņņu Jēkabs un raud; mazliet tālāk slauka asaras Leonīds Breikss un Alberts Sprūdžs aiz viņa.

17. jūnijā arī Rīgā jau dārdēja iebrucēju tanki.

Te šis stāstījums arī varētu beigties, jo tas, kas nāca pēc tam, nebija vairs dzīve, bet pelēka pusdzīve, kuŗā visapkārt, ļoti tuvu un tālāk bija tikai bailes, izmisums, nāve.

Vai te lai stāstu ko vairāk par tēvuzemes nakti un postu? Bet kuŗš gan latvietis šo nelaimi ir mazāk izjutis? Vai par okupāciju laikā zaudētiem abiem brāļiem un neskaitāmiem miļiem draugiem? Bet taču starp dzīvi palikušajiem nav latvieša, kas šinis gados nebūtu stāvējis pie tuvinieku kāpa vai raudājis par tiem, viņu kapu vietu nevar zinādams. Visi esam līdzīgi.

Varbūt par rakstnieka darbu šinī laikā?

Nav nozīmes to te pieminēt. Kad es šodien te savu jauneklā gadu darbu salīdzinu ar to lielo, baigo nelaimes un vaidienu kalnu, kas audzis šinis gados pār Latviju, tad viss mans līdzšinējais darbs ir tikai mazs čukstiens, un liekas, ka šodien es esmu vēl tikai iesācējs, kas tikai šodien ir sācis mācīties, redzēt un mazliet pazīt to, par ko īsti rakstniekam būtu jārunā.

Pēc šīs nākts, ja rēizi pasaulē taps diena, šķiet, nāks arī jauna rakstniecība — ar jaunām domām, ar jauniem vārdiem, ar jaunu drosmi. Rakstniecības darbi, ja tie būs radīti ar vecajām domām un vecajiem vārdiem vien, nespēs palīdzēt postītai tautai atgūt jaunu spēku. Kas būs šīs jaunās domas, šie jaunie vārdi? Šis vēl nepateiktais, bet Dieva gribā un ļaužu zemapziņā jau nobriedušais guļ gaisā pār un ap mums, bet tas vēl nav mūsu rīcībā. Jālūdz Dievs, lai mēs spētu to atrast.

Ko no mums iespējamā, redzamā, mūsu rīcībā esošā rakstnieki šodien drīkst gribēt? Visupirms — vienalga, vai mēs savas nākošās dienas vadām brīvā tēvu zemē vai arī svešuma pusdzīvē — jādara viss iespējamais, lai pasaule vairāk sadzirdētu mazās Baltijas krastu tautas balsi un lai zina, ka šī tauta gribēja un grib dzīvot tāpat kā tie, kam pieder 100.000 astondesmittonņīgo tanku.

Tālāk domājot, jāsaka, ka nepietiek, ja mēs tikai prasām — brīvību, dodiet brīvību! Ar to mēs prasām kautko tikai no citiem, bet mums jāprasa arī no sevis. Arī mūsu tauta nav vairs nekāda neapšaubāmā pilnvērtība šodien. Brīžiem liekas, ka jāsaka — Dievs sargā mūs no mums pašiem! Jauns gaismas ceļš jāsāk meklēt arī mūsu pašu dzīvē.

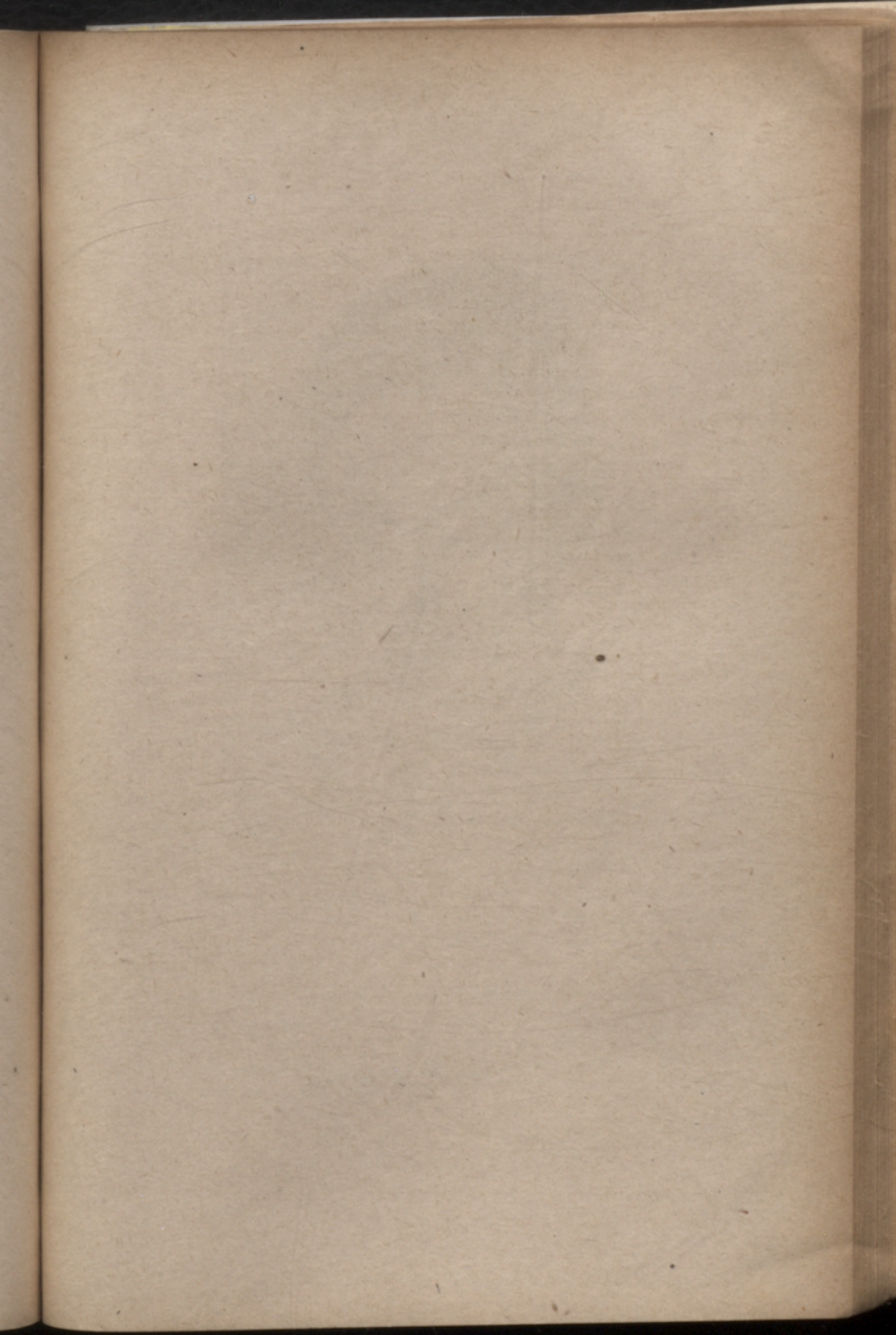
Nepietiek, ja mēs savās domās un vārdos sakām — tēvzeme, latvietība, brīvība — un uz to vien balstāmies. „Brīvība” ir baiga šodien, ja to tautas un cilvēki ar ne-saistītu gribu iztulko un izlieto tikai pēc savas brīža iedomas. Pasaules domas ir zaudējušas stabilos balstus un meklē tos pa purvu dūnām.

Kur mēs lai atbalstāmies? Tiem, kas vēl pārgudrībā nevīpsnā par visu, vēl ir viens balsts un pamats. Tas ir kristiānisms, kristiešu iestādījumi un idejas. Vienīgi vēl kristiānisms pasaules chaosā un nežēlibā ir saucis un sauc ar drosmīgu balsi, un Svētā Tēva balss, kas nāk no visas pasaules cerību valsts Vatikāna, nekad nav noliekusies, glaimojusi un līgumus slēgusi ar necilvēcībām, kā to ir darijušas visas citas varas un ideoloģijas.

Kur te latviešu rakstnieks var meklēt pamatus savam darbam, lai tam būtu jauna gara zīmes? Brīvā cilvēka daba un jaunais spēks jāapvieno ar pasaulei sen pazīstamo gaismu. Var radīt un savos darbos veidot stipro, drošo, dzīvo un asiņu pilno cilvēku, garā apvienotu ar kristiešu pasaules skatījumu. Ar to nebūs pāri nodarīts dzīvā, brīvā cilvēka tēlam, kas nepieciešams mākslas darbā, un reizē būs rasts cilvēka gara pamats, kas nenogrimst mainošos zemes varu cīņu dubļos. Ir pierādījies, ka tomēr nepietiek tā vien, ja cilvēks raksta ar lielo burtu savu Es un ja saka Es esmu no visa brīvs. Ar pozējošām un māksliģi konstruētām domu sistēmām Es ir gribējis atrāties no lielā visu Likumu Likuma, bet ir kļuvis bezgala izpostīts un nelaimīgs.

Rakstniecības tēlos jārada jauns, skaists, drosmīgs, dzīvu asiņu pilnais cilvēks ar visām viņa kaislībām un niķiem, bet tomēr tāds, kas arī vislielākā mulsumā apzinās, ka visai dabai un tās skaistunam ir viens un tas pats Radītājs un Likumdevējs, kuram cilvēks ir atbildīgs par visu, ko pats domā un dara, par visu, ko nīst un mīl.

Svešumā 12. 3. 1947.

Alexander Shippe

ALEKSANDRS LIEPA

VAI CILVĒKS VIENMĒR DARA TIKAI TO, KO DARĪT IR GUDRI?

Toreiz, kad biju avīzes visjaunākais reportieris, vecākais izsūtāmais teica: „Neskumsti. Rakstīt nav pārāk liela māksla. Māksla ir tikai redzēt lietas pareizi — no pietiekama attāluma. Tāpēc daži saka, ka visgrūtāk ir aprakstīt lietas, kas pārāk labi pazīstamas. Tādu lietu aprakstītājs jūtas kā cilvēks, kas ieslēgts mājā un neatceras, kāda izskatās ēkas ārpusē. Viņš var gan mēģināt izliekties pa logu, bet arī tā nekā liela nevar saskatīt, un — ja lieksies par daudz tālu — var izkrist un nosisties.”

Tas bija ļoti vecs izsūtāmais ar sirmu bārdu līdz jostas vietai. Bārdas dēļ man toreiz bija pret viņu zināma cienība.

Pamazām man radusies pret viņu liela cienība — tamdēļ, ka viņš runāja patiesību. Nav nekā grūtāka kā rakstīt par lietām, kuŗās pats esi līdz kaklam iekšā. Nav nekā grūtākā kā rakstīt pašam par sevi.

Varētu iesākt ar to, ka esmu piedzimis 1914. g. oktobrī. Tas notika Kopenhāgenā, un dažādās aptaujās mēdzu rakstīt to lieliem burtiem — kas zin, vai neteiks, lai braucu uz Ameriku, atsaukdamies uz skandinavu kvotu? Līdz šim neviens nav teicis.

Ja vien nemaldos, toreiz jutos apmēram tāpat kā pēdējos gados, kopš esmu DP — gribējās brēkt un atrasties kur citur. Mēdz apgalvot, ka tā esot tā sajūta, kāda rodas, ja cilvēku izmet no laivas. Tas nav tiesa. Esmu vairākreiz bijis izmests no laivas, jo bija laiks, kad vairāk braucu lai-

vās nekā staigāju kājām. Tā izmešana nemaz nav tik nepatīkama — it sevišķi vasarā nē.

Ja nemaldos, toreiz Kopenhāgenā tāpat kā tagad trimdā apkārt stāvēja vecāki cilvēki, cēla pret mani brīdinātājus rādītājus pirkstus un nopietni teica: „Nav brīv.”

Tālāk būtu jāraksta par svarīgiem notikumiem.

Viens svarīgs notikums bija tas, ka pavasarī izlūzu cauri ledum vislabākajā vietā pasaulē. Tā vieta ir Rīgas pilsētas kanāla ieteka Andrejostā. Toreiz tur bija pusē nodedzis vecs tilts, uz kuŗa katru pēcpusdienu spēlējām Lips Tulians un citas labas drāmas septiņās seriļās. Man vienmēr bija jāspēlē sievietē, jo biju vismazākais un visviegļākais. Mani visviegļāk varēja nest pāri tilta balstiem. Ledus mani tomēr neturēja. Mājās ar slapjām biksēm nevarēja rādīties, tāpēc uzzināju, cik liela ir Zaķu sala, ja, bikses žāvējot, iet tai apkārt gar pašu maliņu. Pa ceļam izdomāju, ka staigāt pa plānu ledu laikam nav vis gudri.

Bet vai cilvēks dara tikai to, ko darīt ir gudri? Pa plānu ledu staigāt tomēr ir patīkami, un man liekas, ka pa plānu ledu staigāšu līdz mūža galam. Tikai vairs ne Andreja ostā.

Esmu piedzīvojis arī citus svarīgus notikumus. Esmu atradis uz ielas piecdesmit santīmu un par tiem nopircis no vecākiem draugiem lietotu hokeja koku. Esmu dažas reizes iemetis tukšu bumbu caurā grozā. Esmu sācis studēt tieslietas un izkritis cauri latviešu valodas pārbaudījumā tāpēc, ka nezināju, kādus stāstus sacerējis Krišjānis Baroņs. Esmu stāvējis viena kunga priekšā, ko sauca par Aleksandru Grīnu un dzirdējis, ka viņš, cigāra pelnus pats sev uz elkoņa uzbirdinādams, teicis: „Nu, lai viņš pamēģina!” Esmu drīz pēc tam sarunājies ar redakcijas vecāko izsūtāmo. Esmu apprecējis. Esmu 1940. g. 15. jūnijā dzirdējis, ka viens amerikāņu žurnālists piezvana man no Berlīnes un saka: „Hallo, kolēģa! Ko jūs sakāt par visjaunāko joku — jūsu zemi okupēs boļševiki!”

Pēc tam vairs tik svarīgi notikumi nav gadījušies. Tikai ledus, pa kuŗu staigājam, kļuvis itin kā arvien plānāks un plānāks. Varbūt, ka tas ir viens no iemesliem, kamdēļ žurnālistam uznākusi nieze rakstīt arī ko citu nekā prie-

cīgus avižu rakstus vien. Patiesībā zinu gan, ka tā nav gudri, jo esmu starplajkā ilgi tirgojies ar lietotām grāmatām un redzējis, cik maza vērtība ir papīram, kas pel antikvāriātu kaktos un pieputējušos plauktos.

Bet vai cilvēks vienmēr dara tikai to, ko darīt ir gudri?

T. Zeltens

TEODORS ZELTIŅŠ

DAŽAS BIOGRAFISKAS PIEZĪMES

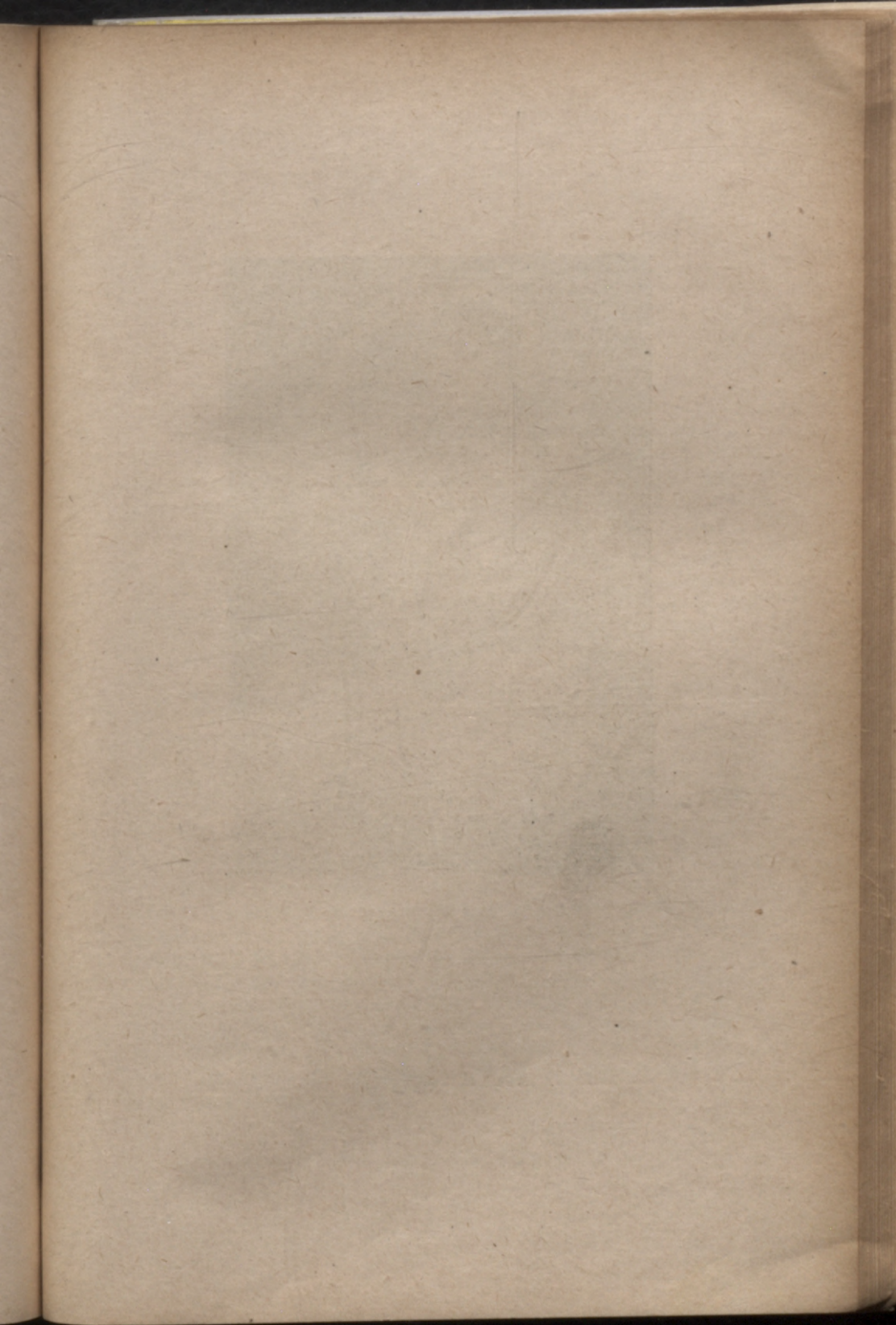
Esmu dzimis 1914. gada 27. oktobrī Rīgā, un mana agrā bērnība nebija sevišķi saulaina, lai arī māte, sevi netaupīdama, tecēja rūpju pilnu soli par mums abiem. Tēvs kā jūrnieks bija mobilizēts krievu kara flotē un cīnijās uz admirāļa Kolčaka kuģa, kas pēdējais palika uzticīgs savam karogam. Kad es tēvu pirmo reizi ieraudzīju, biju jau tāni vecumā, kad jāmacās lasīt. Un viņš pēc veciem labiem paraugiem nodrāza man irbuli.

Es sāku savas skolnieka gaitas ne izcili centīgs, ne arī izcili laisks. 1933. gadā beidzu Rīgas pils. 1. ģimnāziju, paņemdams līdzī daudz labu atmiņu par šīs krietnās skolas garu, dzejnieku un skolotāju Vili Plūdoni un vēlāko klases audzinātāju Kārli Rinkužu. Skolas laikā literātūrā par visu vairāk iemīlēju Jānis Poruku, un šīs lielās mīlestības ierosināts, kas manī nav zudusi vēl tagad, gribēju sākt studēt filozofiju, bet mātes praktiskā prāta apsvērumi mudināja izšķirties par filoloģiju. Sāktās baltu filoloģijas studijas gan pagaidām palikušas nepabeigtas, toties prof. Kārļa Kārķliņa lekcijās par romantismu klausoties, mani pašu tā savalģoja personīgā romantika, ka 1939. gadā apprecējos ar kommlitoni Veltu Lindi.

Nepieciešamais maizes darbs 1936. gadā lika iesaistīties laikraksta Jaunākās Ziņas redakcijā par virskorكتورu, lai labotu visus iespiežamos rakstus saskaņā ar valodnieku atzinumiem. Varbūt pārāk pēkšņā pārvērtība laikraksta pareizrakstībā radīja asu polemiku citos laikrakstos, bet līdz ar uzbrukumiem, kuŗus kādā intervijā Brīvajā Zemē man bija tēmējis pat sabiedrisko lietu ministrs, par valodas jautājumiem bija radīta interese arī

plašākā sabiedrībā. Vēlami vai nevēlami — šī polemika nav vēl mitējusies pat trimdā — bet apgādos pamazām arvien vairāk par korrektoiem sāka strādāt valodnieki. Protams, arī es nedomāju, ka visi šādā darbā iesaistītie korrektori būtu bez vainas. Nākot tiešākā saskarē ar rakstniekiem un nopietnāk iedziļinoties katra stilā, prakse ģuvu iespēju pārlicināties, ka ne vienmēr kādas pareizākas formas labā nonivelējamas rakstnieku stila īpatnības. Korrektoram bez iekaltajām gramatikas zināšanām nepieciešama arī laba valodas un stila izjūta.

Pirmos dzejoļus sāku publicēt periodikā, iedams ģimnazijā. Bet darbs avižniecībā un studijas neļāva nopietnāk pašam pievērsties daiļrakstiem. 1939. gadā gan iznāca grāmatā pāris nedēļu laikā sarakstītais romāns Rīgas ģimnazisti. Taču, varbūt pelnīti, palika nepamanīts. Nopietnāk un pastāvīgāk literārajam darbam esmu varējis nodoties tikai trimdā, kaut arī te daļu laika paņēmis atkal darbs redakcijās: literārās daļas redaktora pienākumi mēnešrakstā Sauksme un laikrakstā Jaunās Ziņas. Nedomāju, ka kritika mani vienmēr būtu sapratusi, it īpaši balādēs. Vismaz nav saskatīts tas, ko esmu gribējis pateikt, jo man liekas, ka vārdam nebūt nav pienākums sacensties tikai ar mūziku vai kalpot kā krāsai glezniecībā. Savus uzdevumus daudz labāk spēs veikt abas pieminētās mākslas pašas.

Rita Lepa

RITA LIEPA

Pašlaik dzīvoju zemē, kur neesmu dzimusi un negribu mirt. Ir tā, it kā sēdētu ārsta uzgaidāmā istabā — cilvēki šķirsta novecojušus žurnālus un izliekas, it kā nesāpētu. Drīz kāds sauks: „Lūdzu, nākošais!” Bet ārsta durvis neveras. Cilvēki gaida un gaidot kļūst tik vienādi.

Gaida visā pasaulē. Vāciete, no kuŗas irēju istabu, gaida, kad varēs pirkt visu, ko grib, citādi dzīvei neesot nozīmes. Es gaidu, kad par īstenību kļūs viss tas, kam māciņos ticēt bērniībā, jeb-kad šī ticība kļūs par neticību un nebūs vairs jāgaida.

Biju bērns pirmā pasaules kara laikā. Māte spēlēja kādā krievu ciema kino klavieres, lai nopelnītu man pudelī piena. Toreiz man šķita, ka tā ir briesmīgi liela pudele. Droši vien arī bēgļu bērniem, kas tagad dzīvo nometnēs Vācijā, piena pudeles izliekas dikti lielas. Bet man bija tikai četri gadi, kad varējām atgriezties Latvijā, un man vēl bija laiks uzaugt pārliecībā, ka visiem cilvēkiem ir mājas, darbs, draugi un Ziemsvētki, ja vien viņi paši ir labi.

Esmu dzimusi Rīgā 1914. g. 22. novembra naktī un šo apstākli labprāt daru atbildīgu par to, ka man patik lielas pilsētas, tumsa un lietus. Pirmo reizi ciemojos laukos trīspadsmit gadu veca. Toreiz vēl nebiju dzirdējusi, ka pilsētnieki mazvērtīgāki par lauciniekiem. Rīga bija mans brīnums, un tas augs arvien lielāks. Sākumā Rīga bija Elizabetes iela līdz Vērmanes dārzam, kur driksteju pastaigāties. Vēlāk man par skaistāko Rīgas daļu kļuva vecpilsēta, kur sliju viena un aizsapņojusies, reizēm prātodama, ko gan domā Doma baznīca?

Taču pati galvenā lietā Rīgā bija Nacionālā opera, ko pazinu kā savu kabatu, ja kāds pazīst savu kabatu. Mana māte Paula Licīte, pēc īsas operdziedātājas karjēras atstājusi skatuvi un mācīdamās konservātorijā kompozīciju, toreiz bija operā par drāmaturģi.

Opera bija it kā dzīva pasaku grāmata. Kaut gan redzēju Karmenu aiz skatuves ēdam sviestmaizes un Loengrīnu kasam pakausi, bet Oņegins mani raustīja aiz biželēm, šie tēli man rampas gaismā apbūra acis platas. Aizmirsu, ka Toskaš Skarpija ir mans krusttēvs un Oņegina Tatjana mana krustmāte. Operas bija visskaistākā lieta pasaulē, tāpat kā katra krāsa bija visskaistākā krāsa un katrs cilvēks vislabākais cilvēks.

Dzīvoju pastāvīgā aizrautībā. Inscenēju visas redzētās operas un arī gluži jaunas. Būdama barga režisore, didīju mājas bērnus, kam drīz apnika ākstīties. Ciemiņiem allaž uzmācos ar priekšnesumiem. Bieži starp šiem nelaimīgajiem bija Mariss Vētra, jauns un skaists, Jānis Kalniņš, kas prata dejot Mirstošo gulbi, un Lūcija Garuta ar tumšblondu bizi uz muguras.

Likās, biju laimīga, kaut gan nekad man nav bijis ilgstošas ģimenes dzīves — tēvs un māte kopā. Tēvs, Ādolfs Skrastiņš, bija virsnieks 1. Liepājas kājnieku pulkā. Man nebija arī vecmāmiņas un vectētiņa, kuŗu dažiem bērniem bija divi pāri. Nelabprāt piedalījos bērnu rotaļās — tad biju bailīga, neizdarīga un pikstulīga. Labāk paliku viena dzīvoklī un, bailēs no klusuma un grīdas knakstēšanas, spēlēju nerakstītu mūziku uz klavierēm.

Kad māte spēlēja, tupēju zem flīģeļa un biju vienkārši laimīga. Tagad man liekas, ka viņa spēlēja vienīgi Šopēnu un Rachmāņinovu, bet tā droši vien nebija. Īpaši vēl prātā palikusi Rozinas ārija no Seviljas Bārdzīņa, ko mēdzu pikstēt ļoti nopietnu seju spoguļa priekšā.

Man bail sākt domāt par mūziku. Nevaru sacerēt neviena tik skaista teikuma, kas spētu izskaidrot mūzikas nozīmi. Dzīvokļa saimniece kādreiz saka, ka redzot sargenģeli pie manām durvīm. Ja man ir kāds sargenģelis, tad mūzika, jo tā mani reizēm pasargā no manis pašas.

Bērnībā biju ļoti čakla. Tad pietika laika dzīvot. Dziedāju, spēlēju, dejoju, zīmēju princeses gaŗām bizēm un

pētīju konverzācijas vārdnīcu, uz kuŗas sējumiem varēja arī labi sēdēt. Lasīt iemācījos piecu gadu vecumā, bet lāga rēķināt neprotu vēl šodien. Dažkārt raustīju kaķi aiz astes.

Biju gadu divpadsmit, kad vecāki izšķīrās un man bija kāŗta dzīvot pie tēva. Līdz tam laikam tēvs bija bijis liela auguma kungs uniformā un ļoti zilām acīm. Atbraucis ciemā, viņš mani ņēma līdzī uz futbola sacīkstēm un deva konfektes arī tad, kad māte neļāva. Vabstos esmu tēvam līdzīga, bet īsti nekad viņu neiepazīnu. Tēvs bija ļoti laipns pret visiem cilvēkiem, bet viņam patīka tīncināt tos, ko viņš mīlēja.

Tais gados, kad biju „kapteiņa meitiņa” Liepājas Kaŗaostā, izlasīju visu bibliotēku un sarakstīju divus romānus. Liktenīgais valsis stāstīja par slavenu ungāru (!) deļotāju, ko Venēcījā (!) nonāvē viņas partneris, lai tā nekad vairs nedeļotu ar citu. Otrs romāns sākās un beidzās Amerikā, jo tad es „mīlēju” kino aktieri Tomu Miksu.

Šos sacerējumus lasīju priekšā savam sunim, ko saucu par Romeo un Dzuljetu. Viņš klausījās, jo mēs viens otru mīlējām, tāpēc ka abi bijām vīentūļī.

Un tad es tiku pie mātes Rīgā. Pēķšņī man piederēja tik daudz: saule un koki un debesī un Pēterbaznīcas tornis un visas pasaules mūzika un katra cilvēka smaids. Bet tad man kāda dāma teica, ka es neesot smuka, un kopš tā laika sāku gribēt smukuma vairāk par visu. Skolā rakstīju glītām meitenēm domrakstus, bet tas mani neapmierināja. Jo bija meitenes, kas izskatījās skaistas un prata arī rakstīt domrakstus.

Apmeklēju pilsētas 28. pamatskolu, kur māte strādāja par dziedāšanas skolotāju. Kādu dienu viņa no skolotāju sapulces pārnesa manas klases audzinātājas spriedumu par manu raksturu. Tas mani pavada vienmēr, un reizēm, kad nogurstu dzīvot, noder par bēdīgu balstu un attaisnojumu. Jo spriedums bija šāds: no meitenes nekā liela nebūs. Viņa ir tik apdāvināta, ka dara tikai to, kas viegli padodas, un tā kā padodas diezģan daudz, tad, tiklīdz darbs prasis pūles, viņa atmetīs pat savu ģodkārību.

Taču toreiz man šis spriedums bijis, nebijis. Iegaumēju tikai to, ka esmu ļoti apdāvināta un ar lielu pašapziņu īestājos 2. pilsētas ģimnazijā. Bija diezģan nepatīkami, ka

pirmā gadā dabūju liecībā trīs ar minusu latīņu valodā. Tomēr latīņu valoda ir viens no tiem argumentiem, ar kuŗu cīnījos pret savas skolotājas spriedumu. Ģimnaziju beidzu kā vienīgā savā klasē ar piecinieku latīņu valodā.

Skola mani maz interesēja, izņemot vēstures stundas. Vēsture bija it kā lieliska režisora inscenēta brīnišķīga izrāde, kur sablivēti lieli notikumi un vareni raksturi. Vēsture bija skaistums, vēsture bija ironija, vēsture bija drāma. Direktors E. Nagobads visu šo krāšņumu mums pasniedza vēl savā īpašā mākslinieciskā izveidojumā: varoņi nokāpa pie mums un bija cilvēki ar vājībām, necili statisti reizēm iekļuva spilgtā starmēšu gaismā. Bet toreiz vēsture bija interesanta grāmata, ko varēja aizvērt. Nekad nedomāju, ka mēs varētum tikt ierauti vēstures vistumsākajās lappusēs, — šis taču bija brīnišķīgais civilizācijas gadu simtenis!

Ģimnazistes gados tāpat paliku uzticīga operai, teātrim un zīmēšanai. Taču staigāju vēl īpašus slepenus ceļus, — pie Jāņa Grīna Daugavas redakcijā. Grīnam bija liela pacietība lasīt rakstītgrībētāju manuskriptus. Viņš aprādīja kļūdas, teica: „Strādājiet!” un aicināja nākt atkal.

Lūk, te jau sāka piepildīties manas skolotājas pareģojums: rakstīšana padevās viegli, bet arī rezultāts neko nesvēra, trūka darba tiesas.

1933. g. beidzu ģimnaziju un vasaru gatavojos eksāmeniem universitātē. Protama lieta, ka man bija jāstudē filoloģija un filozofija. Tā bija skaista vasara Kaugurciemā pie Slokas. Iedomājot dzimteni, man nāk prātā Rīga un jūra. Par Rīgu izvairo domāt; — tur palika māte. Bet reizēm jādomā. Lasot trimdas laikrakstu pārmetumus pasaulei, kas tik kūtri palīdz DP Vācijā, jādomā: vai tie tur mājās ir trīsreiz dienā paēduši? Ja mēs šeit sūdzamies, ka nespējam dzīvot, bet tikai eksistējam, jādomā — vai tie tur austrumos vēl eksistē?

Nē, labāk domāšu par zvejnieku ciemiem, kur aizvadīju pulka vasaru. Tur vēl ir balta smilts liedagā un kakao krāsas smilts mežā, jūra vakarā viz kā opāls, sievietēm brunčos ir raibi ielāpi un no visiem dārzeļiem māj bērni un saulespuķes. Bet vai tur dzied tās dziesmas, ko dziedāja manā astoņpadsmitajā vasarā?

Augstskolā iekļuvu viegli — jā, ar to pašu nelaimīgo vieglumu. Bet tad atklājās kaut kas nelāgs — jutu, ka neesmu īstajā vietā. Zinātnieces dotību man nebija nekādu. Mani lielākie panākumi, diemžēl, bija tie, ka dziedāju vispirms Universitātes, tad Dziesmuvaras korī un pēcāk rediģēju satirisku žurnālu korporācijas Daugaviete svētku reizēs. No visām šīm organizācijām izstājos, būdama aplam nīgra pretiniece tradīcijām, ko citi ņēma ļoti nopietni. Nevienā man nebija izturības, tātad vaina meklējama manā raksturā.

Toreiz Rīgā iznāca žurnāls Pasaules Pasts amerikāņu magazinu stilā. Joka pēc iesūtīju stāstu, un tas neiekrita papīrkuŗvī, kā būtu pieklājies. Saņēmu aicinājumu ierasties redakcijā. Tā bija maza istabiņa, un redaktors Māra Ozoliņa tai bija gandrīz par lielu. Bet drīz arī es tur sēdēju un rakstīju visu, kas nāca prātā — feļetonus, intervijas, recenzijas par visu ko. Rakstīju ar 18 gadu veca rakstītāja naīvo autoritāti, kam ir tikai viens attaisnojums — aizrautīga pārliecība.

Drīz mani Olģerts Liepiņš aizvīlināja uz Pēdējo Brīdi. Gan Rīgā to dēvēja par bulvāŗa lapu, taču tā bija liela avīze, un tai bija daži labi žurnālisti, no kuŗiem varēja ko mācīties.

1934. gada rudenī sāka iznākt jauna avīze Arvīda Klāvsona vadībā, kam piemita liela prasme atrast jaunus žurnālistus un no pastāvošām redakcijām nomedit Rītam noderīgos.

Bet bija Rītam kāds cilvēks, kas pirmais nāca un pēdējais gāja un no kuŗa sarkanā tintē iemēŗktās spalvas nepaglābās neviens manuskripts. Viņš ieies vēsturē kā redaktors par excellence, kā redakcijas sirdsapziņa un pēc tam tik kā dzejnieks Kārlis Rabācs. Rabācs, gribētos teikt, ir mans kritiķis. Tā — ja kādreiz uzrakstīšu literāru darbu, par kuŗu Rabācs teiks — labs, tad tas būs labs. Pagaidām tāda vēl nav.

Rabācs kritizē, acīm bargi zibsnīdams. Taču viņa bardzībai piemīt kaut kas fascinējošs un auglīgs. Viņa kritika ir kā pelnīts pēŗiens, no kuŗa atžirdzis, tu esi kaut ko mācījies un mēģini darīt labāk, ja vari. Rabācs arī atgādina cenotāju lombardā, kas strupi noraida tavu atnesto mantu

kaudzi, bet, kad taisies prom, sauc atpakaļ un atzist, ka par vienu un otru mantu tomēr kādu grasi varot dot. Tā Rabācs dažus rakstītājus krietni nobaidījis, bet tas tiem nācis par labu.

Rītā strādāju līdz 1939. g., rakstot feļetonus, intervijas, tā saukto „sieviešu lappusi” un tulkojot romānus. Tai laikā apprecējos ar Aleksandru Liepu, žurnālistu un redaktoru, un kopā nobraucām daudz kilometru pa Eiropu. Toreiz bieži mājās bijām dzirdējuši, ka pilsētnieki neesot diezgan labi. Tāpēc bija patīkami redzēt, ka daudzās citās valstīs pilsētnieki bija labi diezgan.

Tai pašā laikā strādāju arī nedēļas avīzē Tēvijas Sargs, kuŗu vadīja eiropejiska vēriena redaktors — A. Podnieks.

1940. g. man piedzima dēls Ēriks, bet drīz pēc tam zaudēju tēvu, kas aizgāja nezināmos ceļos. Vācu okupācijas laikā strādāju grāmatu antikvariātā, kur bijām par pušelniekiem. Vēlāk rakstīju stāstus Daugavas Vanagiem, Manai Mājai, Laikmetam. 1944. g. J. Rozes apgāds izdeva manu noveļu krājumu Don Huana svētdiena, bet A. Šteinberga apgāds miniatūras Pegazs un kaza un tulkojumus — Štorma Sirmja jājējs un Bindinga Upurgājiens.

1944. g. rudenī ierodoties Vācijā, laiciņu strādāju par mašīnrakstītāju, bet tad ar viltotu darba komandējumu izdevās tikt uz Heidelbergu, no kurienes daudzi taisījās prom, tāpēc ka tuvumā bija amerikāņu karaspēks. Heidelbergā bija joprojām uzticīga savai slavai — ārzemnieku pilsēta. Taču šie bija savādi studenti un savādi tūristi. Ja klaiņoja apkārt, tad meklēja naktsmājas, ja kaut ko studēja, tad angļu valodu.

Pēc amerikāņu ienākšanas mēnesi strādāju par viesu apkalpotāju amerikāņu ēdnīcā kopā ar septiņām ārzemniecēm, kas visas bija „kaut kas cits” un šo darbu uzskatīja par joku. Es šai reizē drusku spītēju savai pamatskolas skolotājai. Darbs nebija viegls. Pirmo reizi nesot paplāti ar zupas šķīvjiem, drebēja ir rokas, ir kājas, bet pēc nedēļas saņēmu uzslavu un būtu bijusi ar mieru piedalīties pasaules viesu apkalpotāju sacensībā. Taču man bija jāizmēģina arī kasieres un pārdevējas amats, un pēc pusgada nokļuva kareivju bibliotēkā, kur 2000 amerikāņu grāmatu un jaunāko žurnālu kaudzes bija manā valdišanā. Un tad notika

brīnums — mani aicināja par reportieri amerikāņu laikrakstā „The Heidelberg Post”, kur vēlāk tiku pie liela rakstāmgalda un feļetona redaktores tituļa.

Liekas, ka tas viss bijis viegli. Bet laikam nebija. Tikai — viss grūtais un nelabais aiziet un pazūd kā gaisā palaists pūķis.

Man iet labāk nekā daudziem šajā zemē. Man ir sava istaba, diezgan ko ēst, un es strādāju savā arodā, rakstot arī laikrakstam Latvija, ko izdod Rīgas kolēģu grupa Bavārijā.

Bet liekas, ka kāds posms ir noslēdzies un jāiet kaut kur tālāk.

Būs jāmācās kaut kas jauns.

Ofelija Sprögere

OFELIJA SPROĢERE

Esmu dzimusi 1915. g. 2. aprīli Maskavā. 1919. g. atgriezos Latvijā, kur beidzu III Rīgas pils. ģimnāziju un 1937. g. Latvijas Universitātes filol. un filos. fak. romāņu val. nodaļu. Pēc studiju beigām īsu laiku strādāju par latīņu val. skolotāju provincē, bet no 1939. g. līdz 1944. g. Rīgas pilsētas bibliotēkā par manuskriptu un inkunābulu nod. vadītāju un pēc tās nodegšanas Valsts bibliotēkā par Rīgas pils. bibliotēkas fonda pārzini.

Rakstīt sāku jau studiju laikā (1934. g.) studentu Vienību izdevumā Studentā par franču literātūru, bet par savas literārās darbības īsto sākumu uzskatu Ed. Virzas vadītājā Brīvās Zemes literārajā pielikumā 1938. g. iespiesto recenziju par Laimas Akurateres Petrarkas Sonetu tulkojumu. Kopš tā laika visvairāk tiku rakstījusi šai literārajā pielikumā. Daži raksti iespiesti arī Daugavā, Tēvijas Sargā, Izgl. Min. Mēnešrakstā un Rakstos un Mākslā. Pēc krievu okupācijas gada atsāku literāro darbību, rakstot Latvju Mēnešrakstā un K. Strauta rediģētajā Rakstniecības almanachā. No Vācijā uzrakstītā varētu pieminēt tikai apcerējumu par V. Strēlertes dzeju Laikā un atmiņas par Ed. Virzu rotētajā izdevumā Tāli taki.

Visvairāk esmu interesējusies un rakstījusi par latviešu moderno rakstniecību, īpaši dzeju, un jaunākajām parādībām franču un italiešu literātūrā, kā arī par zinātnisku dzejas analīzi. Par savu lielāko darbu uzskatu Virzas dzeju redakciju paredzētajam Zelta Ābeles kritiski zinātniskajam Virzas kopoto rakstu izdevumam. Šis darbs līdzīgi visam pārējam, ko kādreiz esmu uzrakstījusi, palicis Latvijā — tātad gājis bojā.

Francis Curran

FRANCIS MURĀNS

PRET KALNU

Latgales vidienā, kur Malta guldzēdama veļas uz Lubāna klāniem, vēl tagad vijas balts lielceļš no Rēzeknes uz Viļāniem. Toreiz, kad es, ganīdams trīs govīs un pāris aitas, sēdēju šī ceļa malā un skatījos, kā cilvēki gan braukšus, gan kājām ar groziņiem rokās steidzās uz tirgu, man likās, ka aiz meža, kuŗam pāri pacēlās divi balti baznīcas tornī, ritēja istā dzīve un ka man bija jāpaliek kā aiz kalna. Ai, kā gribējās ātri izaugt lielam un pārkāpt pāri!

Gadi aizsteidzās. Arī kalns, kas mani šķīra no iedomātās dzīves, samazinājās. Tā kā biju pats vecākais bērns ģimenē, drīz vien jau sāku turēt arkla balstu un ar izkapti pār pleciem iet uz līci Maltas krastā.

Visbrīnišķīgākais laiks bija rudens, kad dabūju jaunus zābakus un gatavojos iet uz skolu. Katrs jaunā mācības gada sākums bija īsti svētki un spožie zābaki tāds dārgums, ka vai ik pēc kilometra no tiem slaucīju putekļus ar mēteļa stērbeli vai cepurī . . . Bet vēl lielāks satraukums radās, kad sāku apmeklēt ģimnaziju un ar ceļa somu padusē devos uz staciju, lai vilciens aizvizinātu uz Rēzekni un no turienes uz Ludzu. Šī sajūta arī tagad vēl nav zudusi, jo kad rudenīgajās dienās eju kaut kur gar pelēkas noras malu, liekas, ka man ir jauni zābaki kājās un ka tuvojas 8. septembris, kad sākās skola.

Ģimnazijas laiks bija skaists arī tanī ziņā, ka tur sāka piepildīties tie sapņi, kuŗus biju lolojis uz pamatskolas sola — skolnieku žurnāls Vita nostra sāka iespiest manus dzejoļus un vēlāk pat trīscēlienu drāmu Brāļa meita. Žurnāla redaktors bija priekšpēdējās klases audzēknis St. Ladusāns, kas tagad strādā Brazīlijā, San Paulo universitātē kā

profesors. Viņš visādi atbalstīja un veicināja manu literārisko darbību. Tanī laikā uzņemu sakarus ar Rīgā iznākušo žurnālu Tāle, kas katram līdzstrādniekiem uzlika par pienākumu izplatīt zināmu skaitu žurnāla eksemplāru, bet tā kā man uz šādu tirgošanos nekad nav bijis ne patikas, ne spēju, tad visi sakari drīz vien ar to pārtrūka.

Kad 1934. gadā iestājos Latvijas Universitātē un pārcēlos uz dzīvi Rīgā, likās, ka būtu uzkāpis kalna galotnē. Bet tad acis bija kļuvušas daudz skaidrākas un cauri sapņu plīvurim es redzēju, ka no kalna galotnes esmu tikpat tālu kā tad, kad ganīju govīs ceļmalā. Rīgā bija vajadzīga nauda, bet man tās nebija, un tāpēc pirms izdošanas katru latu vajadzēja septiņas reizes apgriezt pirkstos. Bet es slāpu dzīves. Un tā ar prieku iestājos studentu korporācijā un ar visu sirdi nodevos sabiedriskajai dzīvei. Tanī pašā laikā, cik nu līdzekļi, kuŗus pašam vajadzēja nopelnīt, atļāva, sāku cītīgi apmeklēt teātrus, koncertus, operu un arī kino teātrus. Arī svarīgākās sporta sacīkstes netika aizmirstas.

Darbs, aktīvā sabiedriskā dzīve un vispārējais toreiz studentos valdošais uzskats, ka ar augstskolas beigšanu nav pārāk jāsteidzas, atstāja iespaidu uz studijām, un pirmie gadi cija mazsekmīgi. Pie tā vainīgs bija arī intereses trūkums uz tautsaimniecību, kuŗu biju iesācis studēt.

Laikam 1935. gadā, kad vēl nebiju ne 20 gadus vecs, Alberta Sprūdža sakārtojumā iznāca antoloģija Latgales dziesminieki, kuŗā biju uzņemts arī es. Līdz ar autora eksemplāru no Sprūdža saņēmu arī pirmo honorāru. Tanī pašā laikā par mani ieinteresējās Sējeja redaktors Jānis Lapiņš un ar Sprūdža vidūtājību uzaicināja, lai es sūtu savus darbus Sējejam, bet kad es apmeklēju viņu pašu mājās, uz nākošo darbu rēķina viņš man piedāvājo honorāra avansu, ko es gan nepieņēmu. Tas bija tāds pagodinājums un sirsnības parādījums, ka divdesmit gadus vecais Latgales zēns jutās kā septītās debesīs! Bet vēl lielāku pagodinājumu piedzīvoju tanī pašā gadā, kad Zaļā Vārna uz J. Lapiņa priekšlikumu mani uzņēma bez kandidēšanas par biedru.

Bet drīz vien vajadzēja atstāt Rīgu, jo 1937. gada rudenī mani iesauca obligatoriskā kara dienestā uz 1. jātnieku pulku Daugavpili, kur paliku līdz 1939. gada pavasarim.

Arī šai laikā rakstiju Latvijas Kareivim un Daugavas Vēstnesim. Dzejoli Aiz sava standarta komponēja Feils un to atskaņoja pulka 20 gada svētkos.

Kad pārnācu no kara dienesta, līdzī bija stingra apņemšanās — beigt studijas. Sāku strādāt un sekmes neizpalika — 1940. gada pavasarī biju tik tālu, ka rudenī bija paredzēts likt valsts eksāmenus, bet . . . Nepagāja vairāk kā nedēļa no 11. jūnija, kad izbraucu uz Tukuma apriņķi studentiem obligātoriskajos lauku darbos, kad austrumu iebrucējs sagāza Latvijas robežu stabus un dzimto zemi pārplūdināja iebrucēju masas. Pārtrūka darba prieks, izgaisa sapņi un sirdi piepildīja tukšums. Ko vēl par tiem gadiem teikt, kas turpinās vēl līdz šai dienai? Tos mēs visi esam izjutuši uz savas ādas, un tie mums visiem briesmīgi sāp.

Es atkal skatos uz kalnu un atkal redzu, ka tas ir tikpat augsts kā toreiz, kad govīs ganīju. Moka tikai doma — kas tagad gana govīs ceļmalā, vai tēvs brauc vēl uz smēdi, vai brālis iet uz pļavu ar izkapti pār pleciem un vai mātes un māsu baltie lakatiņi pavīd dārzā. Bet tas laiks, kas toreiz likās grūts, tagad šķiet skaistākais dzīvē. Kaut varētu pašķirt pagātnes plivuri un atkal redzēt to, kas zudis!

Un kas tagad? Ar daudziem cilvēkiem esmu vienā istabā, kur miers uz pirkstu galiem ienāk tikai nakts vidū. Domas, kas paceļas spārnos, kņadā un troksnī sabrūk un nespēcīgas nokrīt. Kā lai tās paceļ, kā lai tām iedvēš dzīvību, kad nav neviena brīža, kad varētu būt viens? Un tai pašā laikā ilgu neredzami pavedieni velk uz Maltes krasiem, kur palika dzīve.

Vēl skumjāk paliek, kad šai sēru laikā redz cilvēkus, kas grib piepildīt savu godkāribu, kas kāro pēc amatiem un tituliem, kas tagad dala to visdārgāko zemes stūrīti, kas jau septiņus gadus cieš visbriesmīgākās mokus. Kur paliek vienprātība, kur tautas kopība, kur patētiskie zvērestī mātei Latvijai? Kad izzudis plaisa starp latgalieti un pārējiem latviešiem, kad beigsim viens otru saukt par „čiuli“ vai „čangali“?

Liels kalns vēl mums ir priekšā, līdz tiksīm vismiļākajā zemē pasaulē, bet tam mēs tiksīm pāri, ja tik iesīm roku rokā kā zemgālis un latgālis, tā sēlis un kūrs!
Neuöttingā 1947. gada 7. oktobrī

Veda Snider

VELTA SNIĶERE

ES ESMU

Es esmu nomirušas bēdas,
Es esmu nepiedzimis prieks
Un atnākšu kā zilu rožu sniegs.
Bet ja es būtu — kā jūs mani sauktu?

Es esmu netecētas pēdas,
Viesulis un izputējis nieks,
Es esmu vējavas un vētījuma sieks.
Bet ja es būtu — kā tu mani sauktu?

Pats klusums es, pats čūsku stabulnieks,
Es esmu netveramas vēdas
Un klintenieks.

Pats sapnis es, pats dzelmainākais miegs;
Tu sauktu mani,
Lai es būtu?

Mirdza Timma

MIRDZA TIMMA

Mani šai saulē neviens negaidīja. Māte bija pilnīgi pārliecināta, ka viņai piedzims dēls. Tādēļ miļām rokām darinātais pūriņš bija greznots gaiši zilām lentītēm un izlocīts ziliem diedziņiem. Divi daiļskanīgi zēna vārdi bija izvēlēti. Nu tā diena varēja nākt!

Diena atnāca un pagāja. To nomainīja nakts. Ārā trakoja negaiss, tāds, kāds rodas diviem pārķoņa debešiem sastopoties. Viens pār otru šķīlās zibeņi, un pārkons grāva nemitīgi.

Sirmais ārsts rādīja neapmierinātu seju, bija iestājušās neparedzētas komplikācijas. Tomēr es ierados šai pasaulē. Skaļš brēciens izlauzās cauri visai mājai. Tas aizsniedza arī manu tēvu darba istabā, kur viņš klusu spēlēja klavierēs. Tai brīdī viņš satvēra zilo zīmuli un atzīmēja uz Lohengrina partitūras, kuŗu viņš mīlēja tāpat kā vecmāmiņa bibeli, — bez ceturkšņa divpadsmitos.

Starojošu seju iesteidzās māsa: „Kundzei klājas labi. Apsveicu ar jauno meitu.”

Varbūt mans tēvs bija pārsteigts, bet viņš to neizrādīja. Un kamēr viņam vēl lika gaidīt, šoreiz ar melnu zīmuli blakus pirmai atzīmei radās otra: Laimdota.

Māte bija nākusi pie samaņas.

„Ko jūs gaidījāt?”, apvaicājās ārsts.

„Dēlu”, māte atbildēja tik lepna un pārliecināta, ka ārsts mazliet apjuka pēc tik noteiktas atbildes.

„To nākošreiz. Šoreiz ir meitiņa.”

Māsa vaicājusi:

„Kā mazo sauksiet?”

Māte brīdī klusēja, jo meitai nebija izvēlēts vārds. Tai brīdī nošķīlies spožs zibens gar logu.

„Mirdza” atbildēja māte.

Māsa viņai atnesusi jauno meitu un nolikusi uz brīdi blakus. Māte aplūkojusi siko radījumu, kas sparīgi ķepurojies. Viņu ļoti pārsteigušas mazās rociņas ar sikajiem pirkstiniem. Māte tās apmiļojusi un pēkšņi pamanījusi kautko savādu. Uz rociņām bijusi balta āda.

„Laimas cimdiņi!” māsa smējusies „bet tie drīz noies”. Tad māte pamanījusi vēl kautko — labās rokas ikšķi cieši piekļautu plaukstai. „Nenormāls pirksts!” viņai iesāvies prātā, un māte ar spēku mēģinājusi to atlikt. Tas nepadevies. Uztraukumā māte noģībusi.

Kad viņa atmodusies, pirmais, ko viņa redzējusi, esot bijusi es mātai uz rokām, turot gaisā visus desmit pirkstus un veikli kustinot ikšķi, ko viņa nevarēja atlikt no plaukstas.

Vēl tagad man to bieži atgādina.

Negaisis pārgāja, mitējās arī tie satraukumi, ko es ienesu. Es gulēju zem zilās segas, rotaļajos ar zilu grabuli un plucināju zilās lentītes, ja vien tiku tām klāt. Man arī bija divi vārdi: Mirdza Laimdota — jo tēvs bij gaidījis dēlu un tā uzskatīja mani par Laimas balvu. Māte nemēdz griezīt, ko reiz teikusi, un tā mans pirmais vārds palika negaisa nakts atmiņai.

Kas zin, varbūt es tādēļ tā milēju nakti, negaisu un rudens aukas. Ne man bija bail tumsas, ne pārkoņa, ne vēju.

Vasaras mēs vadījām jūrmalā. Jūra bija tas lielais brinums, kas neatturami pievilka manus soļus, kad es vēl rāpoju uz visām četrām. Lai mani sēdināja kur sēdinādami, es atkal rāpus devos uz ūdeni. Kad no četrkājainā kļuvu par divkājaino, ieguvu atļauju rotaļāties liedagās smiltīs. Pie pašas jūras smiltis ir šķidra un, listot caur pirkstiem, veido augstus, neredzētiem rakstiem greznotus torņus. Tur es sēdēju, kamēr mani nešus nesa augšā kāpās, un tad vēl ilgodamies raudzījos atpakaļ, jo man neapnika viens un tas pats darbs vai rotaļa.

Bet es necietu parastās rotaļlietas, kā smilšu kūciņu veidolus, lāpstīņas un spainišus. Savām trim krustmātēm par bēdām, es nepeldināju dāvātoš gumijas krokadiļus un nevilku saitē koka piles, suņus un kaķus. Mana rotaļlieta istabā bija lielais pastkaršu albums. Nezinu, kurš man to

pirmais parādīja, bet tikko to atklāju, vairs negribēju izlaist no rokām. Tur atradās daudz krāsainu ceļojuma, vārda dienu un mākslas darbu pastkaršu. Tās es stundām esot uzmanīgi aplūkojusi, bet man neesot nekad ienācis prātā kādu no tām apdraudēt.

Otra mana iemīļotā rotallietā sacēla šausmas vecmāmiņā un audzinātājā. Tas bija galvas kauss, ko māte lietāja studijām un kas vēl arvien atradās uz viņas rakstāmgalda. Man ļoti patika atvērt galvas kausu, izvilkēt pēc rindas tos zobus, kas padevās manu pirkstu spēkam, un tad tos atkal salikt vietās. Katru reizi, kad man galvas kausu atņēma, es to ļoti noteikti atguvu brīdī, kad lielie to bij piemirsuši. Vajadzēja tikai nemanītai iekļūt mātes istabā. Rakstāmgalds pārsniedza manu augumu, bet tēvs man bij iemācījis izlidzēties ar soliņu, kad es nevarēju aizsniegt viņa mēteļa kabatu, kur katru dienu mani gaidīja kas gardš. Kādēļ lai tādā pašā veidā nesasniegtu rakstāmgaldus? Un es to sasniedzu. Ieskāvu abās rokās apaļo dārgumu, piespiedu pie sirds un klusu nozudu vienā no tiem stūrīšiem, kur bez manis varēja ielīst vēl tikai mūsu melnais runcis.

Arī tēvs man dāvāja rotallietas. Bet tā kā mēs jau no pirmām dienām kļuvām draugi, tad viņš mani pazina labāk kā krustmātes un vilnas kaķu un koka suņu vietā dāvāja man — dzīvus. Mūsu mājā bija melns suns un melns runcis. Kastēs un stiepuļu namiņā dzīvoja jūras cūciņas un baltās pelītes. Akvārijā peldēja dažādas zaļas, pelēkas un zelta zivtiņas. Bet pie loģa svilpoja kanārijas putniņš. Tēvs man par prieku taisījās iegādāties vēl bruņu rupuci un papagaili, bet tad māte iemaisījās un atgādināja, ka visam esot savas robežas, arī tēva tieksmei izpildīt meitas vēlēšanās. Tā man bij jāsamierinās bez bruņu rupuča un papa gaiļa.

Augu dienu es rotaļājos vai vēroju savus dzīvnieciņus. Es nebaidījos no baltām pelītēm, kas man līda aiz piedurknēm un staigāja pa rokām, un viņas nebaidījās no manis. Bet es iemācījos arī saprast mazo dzīvnieciņu pasauli, viņu dzīves likumus, tos pareizi kopt un tiem nedarīt pāri.

Vēlāk es savu mīlestību veltīju lēlēm un grāmatām. Es vēl nepratu lasīt, bet krustmāte, audzinātāja un tēvs mani šai ziņā saprata, un lasīja man tik ilgi priekšā, līdz paši piekusa, ir tad es vēl lūdzos:

„Tik šo lapas pusi tālāk!”, jo mana grāmatu kāre šķitās nepiepildāma.

Tēvs to veikli izlietāja, lai es piesavinātos svešas valodas. Viņš man lasīja priekšā pasakas vācu un franču valodās. Sākumā tulkodams un paskaidrodams vārdus, bet drīz tas vairs nebija vajadzīgs.

Beidzot es pati pratu lasīt! To es iemācījos tās pašas ziņkāres tirdīta tad, kad neviens vēl mani netaisijās mācīt.

Tēvs lasīja skaļi lomas un lūkojās grāmatā. Es uzmanīgi pētīju kopā ar viņu lapas pusi un, ieraugot kādu lielāku burtu, apprasījos, kā to sauc. Tēvs mani nekad neraidīja prom, nekad nekļuva nepacietīgs un neatstāja nevienu manu vaicājumu bez atbildes. Tā es iepazinos nevien ar visām lietām un parādībām ap sevi, bet arī ar burtiem. Sev par lielu prieku, staigājot ar audzinātāju, es sastapu savus jaunus paziņas lielus un varenus uz izkārtņem un māju sienām. Drīz es iemācījos tos izlasīt.

Kādu dienu es lepmi paziņoju mātei:

„Es protu lasīt!” Māte smējās, bet es paņēmu grāmatu, pašķīru uz labu laimi un lasīju. Tas bija vienā no tām stundām, ko drikstēju pavadīt mātes istabā. Tādu dienā nebija daudz, jo mana māte bija nevalīga un es nedrīkstēju viņu traucēt. Es ļoti milēju māti, ne tik tādēļ vien, ka viņa bija ļoti jautra, prata jauki rotaļāties un smieties, bet arī tādēļ, ka viņa bija ļoti skaista un to apņēma jauka smarža. Sevišķi skaista viņa man likās tad, kad devās vakarā uz viesībām vai teātri un ienāca vēl uz brīdi bērnistabā mani noskūpstīt atvadoties.

Bez pūlēm iepratos arī rakstīt. Labprāt norakstīju lieliem greiziem burtiem no grāmatām. Te kādā dienā man ienāca prātā: kādēļ norakstīt? Vai es nevarētu kautko uzrakstīt? Piemēram, kādu no tām pasakām, ko es stāstīju sev vai citiem? Bet vairāk kā pasakas man patika lūgas, un tā es sēdos un rakstīju savu pirmo lugu — Ziepjū gabala ceļojums. Tā bij pareizi sadalīta skatos un cēlienos, ar kustību, apģērbu un skatuves aprakstiem gluži kā tais bērnu lūgās, ko biju redzējusi un lasījusi, un kā tais, kur mans tēvs spēlēja.

Mans pirmais mēģinājums sacēla uztraukumu līdzīgu tam, kā toreiz, kad zēna vietā piedzima meitene. Mani ilgī

pratināja, vai tik es ludziņu neesot kur norakstījusi? Beidzot atzina faktu, ka es rakstu. Burtnīciņa gāja no rokas rokā — radi man glaudīja galvu un brīnījās. Bet es nesapratu, kādēļ lielie sacēļ tik daudz trokšņa ap gluži pašsaprotamām lietām!

Tā es sāku rakstīt un tā es turpināju gan dzejot, gan rakstīt pasakas un ludziņas.

Tad nāca liels notikums manā dzīvē. Es drīkstēju braukt vecākiem līdz uz ārzemēm. Parasti mani katru gadu atstāja uz vairākām nedēļām vienu. Kaut gan šķiršanās rādījās neizbēgama, es katru reizi, kad viņi brauca prom, sirdīgi brēcu, un manas bēdas nemazināja ne jauna lelle, ne citi līdzīgi nomierināšanas līdzekļi.

Mēs ceļojām pa Vāciju, Itāliju, Šveici un Franciju.

Vācijā mēs iebraucām guļamvagonā — es drīkstēju gulēt augšējā gultā un man tur tik ļoti patika, ka es sirsniņi vēlējos — kaut tā varētu arī mājās gulēt! Mana toreizējā vēlēšanās tagad piepildījies: jau divus gadus guļu divstāvu gultas augšējā plauktā!

Vācijā man vislabāk patika automāti un rotaļu veikali, kas aizņēma veselu mājas stāvu. Francijā es sajūsminājos par pelēku peli viesnīcas dārzā, kas bija kļuvusi tik droša, ka pat dienas laikā tecēja starp viesu galdiņiem. Tur man arī patika gulēt uz klints un barot zivtiņas, caurspīdīgi zaļas kā Vidusjūras ūdens. Itālijā pats jaukākais bija saldējums, ko brūni zēni piedāvāja stacijās, skrejot gar vilcieni, un gultas ar baltiem gaisīgiem aizkariem, kas tās pilnīgi pārklāja. Venēcijā es drīkstēju skatīties, kā no ugunīgas masas izveido pērli, uzliek tai sīkus akmentiņus un tad saspiež to dzīrklēš līdzīgās riekstu knaiblēm.

Šveicē man garšoja šokolāde un patikās kalnu dzelzceļš. Sevišķi braukšana cauri tuneļiem.

Mēs atgriezāmies mājās, un es citīgi apmeklēju skolu. Ja sākumā es biju īpats bērns, kas bieži pārsteidza mājiņiekus ar negaidītu izturēšanos, gaumi vai runu, tad nu ar katru gadu kļuva līdzīgāka savām skolas biedrenēm. Bērniņas mantojumā palika tieksme rakstīt. Bet skolā arī tā ieguva praktisku nokrāsu: rakstīju, ja klasei vajadzēja kāda priekšnesuma.

Līdz skolas laikam mans vienīgais rotaļu biedrs bija brālēns. Mēs sapratāmies labi, jo abiem mums patika treniņa tērpi un āra rotaļas, skriešana, lekšana, kāpšana kokos, ko es veikli savienāju ar izdomātu pasaku.

Kad es sāku iet skolā un iepazīnos ar sava vecuma meitenēm, man radās draudzenes. Draudzenes rotaļājās ar lellēm — man drīz apnika parastās šadzīves rotaļas ar leļļu sūtišanu skolā, ģērbšanu u. t. t. Es tās pārvērtu pasakās, un nevilšus leļļu vietā mēs pašas sākām tēlot lomas. Tā radās rotaļa, ko mēs saucām par pārgērbšanos. Sākumā es iztaisīju pasaku, tad sadalījām lomas. Katra mēģināja pieskaņot savu izskatu lomai, lietājot tos apģērba gabalus un galvas segas, kas bija mūsu rīcībā. Tad mēs sākām spēlēt. Tas bij sava veida teātris bez skatītājiem.

Daudz vēlāk es rakstīju arī īsas ludziņas tieši šādam mājas teātrim. Tās mēs vasarā mēģinājām, pašas gatavojām sev kostīmus un tad kādā vārda vai dzimšanas dienā iepriecinājām ar savu „galma teātri” salūgtos viesus.

Pirmos gadus skolā rakstīju visvairāk dzejas, pie tam stundu laikā, jo mācības man nesagādāja nekādas raizes. Bet ja es nerakstīju pasakas, tad es tās stāstīju. Tēvs arī skolas laikā palika mans uzticamais draugs, kas savu meitu vienmēr pārstāja, pat tad, ja raksturā straujā māte taisījās mani nosodīt. Tēvs arī kļuva mans pacietīgais klausītājs. Katru rītu viņš meta likumu, lai ietu ar mani kopā uz skolu, un katru rītu es viņam stāstīju pasaku. Viņš bij mans pirmais kritiķis un skolotājs dzejas mākslā, uzmanīgi aizrādīdams un labodams greiziem burtiem rakstītās slejas.

Skolā mani interesēja visas stundas, sākot ar vingrošanu un beidzot ar matemātiku. Tomēr literatūra un dabas zinības arvien vairāk izvirzījās pirmā vietā, jo man modās noteikta vēlēšanās šīs lietas sevišķi pētīt. Arī vēsturē es neapmierinājos tik ar skolas grāmatas gudrībām, bet pārrunāju klasē dzirdēto ar tēvu un priecājos, ka arī tur viņš varēja man daudz interesanta stāstīt. Ģeografijā es skolā dzirdēju maz jauna, jo ar tēvu vakaros bieži devāmies ceļojumos pa karti. Par zemēm, kur viņš nebija bijis, viņš bij daudz lasījis. Šie braucieni mums abiēm ļoti patika.

Pārejot no pamatskolas uz ģimnaziju, daudz nekas nemainījās. Tāpat kā pirmos gadus varēju sev atļauties stun-

dās brīžam aizmirsties un rakstīt dzejas. Bet neviena no tām mani ilgi neapmierināja, un es tās saplēsu. Šai laikā par manu galveno nodarbošanos kļuva lugu rakstīšana. Tās veidojās pasaku pasaulē, visas saistītā valodā. To varoņi guva manu toreizējo ideālu sejas: to meiteņu, ko es apbrīnoju. Līdztekus rakstīju pasakas.

Literatūra kļuva pasaule, kur es aizrāvos ar visu sirdi. Ielasījusies latviešu rakstnieku darbos, es spēru soli tālāk un uzmeklēju sveštautu rakstniekus. Pirmā, ar ko iepazīnos, bija Zelma Lagerlöfa, kuŗas darbus nebeidzu lasīt. Tai sekoja Hamsuns un Zigrīda Undset. Šo rakstnieku darbus lasot, es brīžam tā iedzīvojos grāmatas pasaulē, ka staigāju kā sapnī, pilnīgi iegrimusi lasītā.

Iepazīnos arī ar vācu literatūras klasiķiem. Šillers mani nesaistīja, bet Ģētes Fausts kļuva par grāmatu, ko atkal un atkal cilāju.

Lasīšana aizņēma gandrīz visu manu brīvo laiku un bieži arī daļu no miegam veltītām stundām.

16 gadu vecumā uzrakstīju pirmo romānu: Rožainos mākoņos. Vēlāk to pārļasot, pavīpsnāju un nospriedu, ka virsraksts izdevies raksturīgs, jo šai romānā daudz dzīves tiešamības nebija!

Ģimnazijas laikā rakstīju daudz, sevišķi naktīs, bet ne reti arī periodiem: pat nedēļu no vietas katrā brīvākā brīdī, skolā, zobārsta uzgaidāmā telpā, mājās. Āgri no rīta, dienā, vakarā un naktī. Tādās reizēs mani bija jāsauc vairākas reizes, pirms es atbildēju, un ja nerakstīju, staigāju klusēdama.

Bet man nenāca prātā kautko iesūtīt drukāšanai. Es rakstīju pati sev un lasīju uzrakstīto izredzētām draudzenēm un mātei priekšā. Tēvs mēdza lasīt pats, jo mans rok-raksts tam nesagādāja grūtības. Mātei lasīju visu, draudzenēm atsevišķus darbiņus. Jo māte bija mana labākā draudzene. Jau toreiz es viņu apbrīnoju, kad abas rotaļājāmie kopā ar lellēm, bet augu es un auga arī mana apbrīna. Es viņā atklāju nevien skaistu ārieni, bet lielu un dziļu dvēseli, personību, kas atstāj savu spiedogu katrā apkārtņē, kur tā mīt, un velta labu vārdu katram, kam ar to darišanas. Māte bija tā, kas mani vislabāk saprata kā lielās tā mazās lietās, kā ikdienā, tā manos darbos.

Ģimnazijā mūsu klasē izvirzījās doma: mēs piederam Latvijai, mēs mīlam Latviju un gribam tai kalpot visiem spēkiem. Un tādēļ mēs teicām rakstnieka vārdiem: „Ir katram roka jāpieliek, lai lielais darbs uz priekšu tiek“. Katra no mums gribēja atrast savu darbu. Mana draudzene sapņoja: „Ja es tikšu vēstures fakultātē, tad studēšu un uzrakstīšu tādu grāmatu, lai vēstures viela pati paliktu atmiņā“.

Es atcerējos, ka bērnībā jutu sev grāmatu trūkumu, un es nolēmu: ja varēšu rakstīt, tad mēģināšu šo robu aizpildīt. Tās bija apņemšanās, ko neteica skaļi, bet kas iegula dzīvē neizravējami un nepārskanami, kaut arī pāri gāja krievu un vācu laiks.

Pēdējā gadā, ko pavadīju Latvijā, man radās doma laist klajā pirmo pasaku krājumu, kuŗa pasakas radušās dažādos laika sprīžos, piem., Anniņas kurpīti es uzrakstīju 15 gadu vecumā.

Pirmo grāmatu kritika uzņēma labvēlīgi. Rudenī vaja-dzēja parādīties otrai — plašākam pasaku krājumam Pasaku turza. Nezinu, vai tas paguva iznākt, kaut gan bija jau drukātavā, kad es devos pāri jūrai.

Mājās tā paša 1944. g. vasarā man radās doma par Pienenīti. Kādēļ tieši pienenīte? Man tā ir pirmā bērnības puķe, ko es pazinu, gavilējot plūcu, pinu vaiņagā un glāstīju. Nevaru iedomāties vasaras sākumu Latvijā bez zeltainām pienenītēm zaļā zālē.

Izvēlējos pasaku viju, kur bij iespējas vienā pasakā iespraust daudzas citas. Tā radās pienenītes gaitas uz zemes.

Vasaras karstajās dienās es gulēju „savā karaļvalstī“ uz segas un skatījos, kā vējš klana puķes ap mani. „Mana karaļvalsts“ bij puduris koku un krūmu sliksņainas pļavas vidū, kuŗu vajadzēja prast pāriet sausām kājām. Tā kā pļavā zem katra zāļu ciņa murdēja brūns ūdens, tad pakalniņu ar nedaudzajiem krūmiem un kokiem neviens bez manis neuzmeklēja. Tur puķes un zāles auga kā tām patikās, koku un krūmu zari savijās visapkārt necaurejamā biežoknī un putniņi lēkāja turpat netālu no manis pa stumbru. Tur bija jauki, sevišķi saulainās dienās, kad smaržoja vaivariņi un mežrozītes, vai pavasarī, kad starp krūmiem

uzplauka pirmie ziedi. Bet savu nosaukumu pakalniņš guva ziemā, kad iesnidzis un apsārmojis tas izskatījās pēc pasaku pils augstiem torņiem balti ziedoša dārza vidū. Ziemu es to apciemoju ar slēpēm, bet vasaru laipoju pāri ciņiem un sauļojos uz līdzņemtās segas. Es gulēju uz viena elkoņa un ar brīvo roku rakstīju Pienenītes pirmās lapas puses. Bet tās palika mājās.

Pagāja drūms gads Vācijā. Nebij ne laika, ne spēka, ne enerģijas rakstīt. Vajadzēja panest, kas panesams, un kaut kā tikt pāri grūtajam laikam, kur diena pagāja darbā un domas griezās tik ap ēstām un ēdamām lietām.

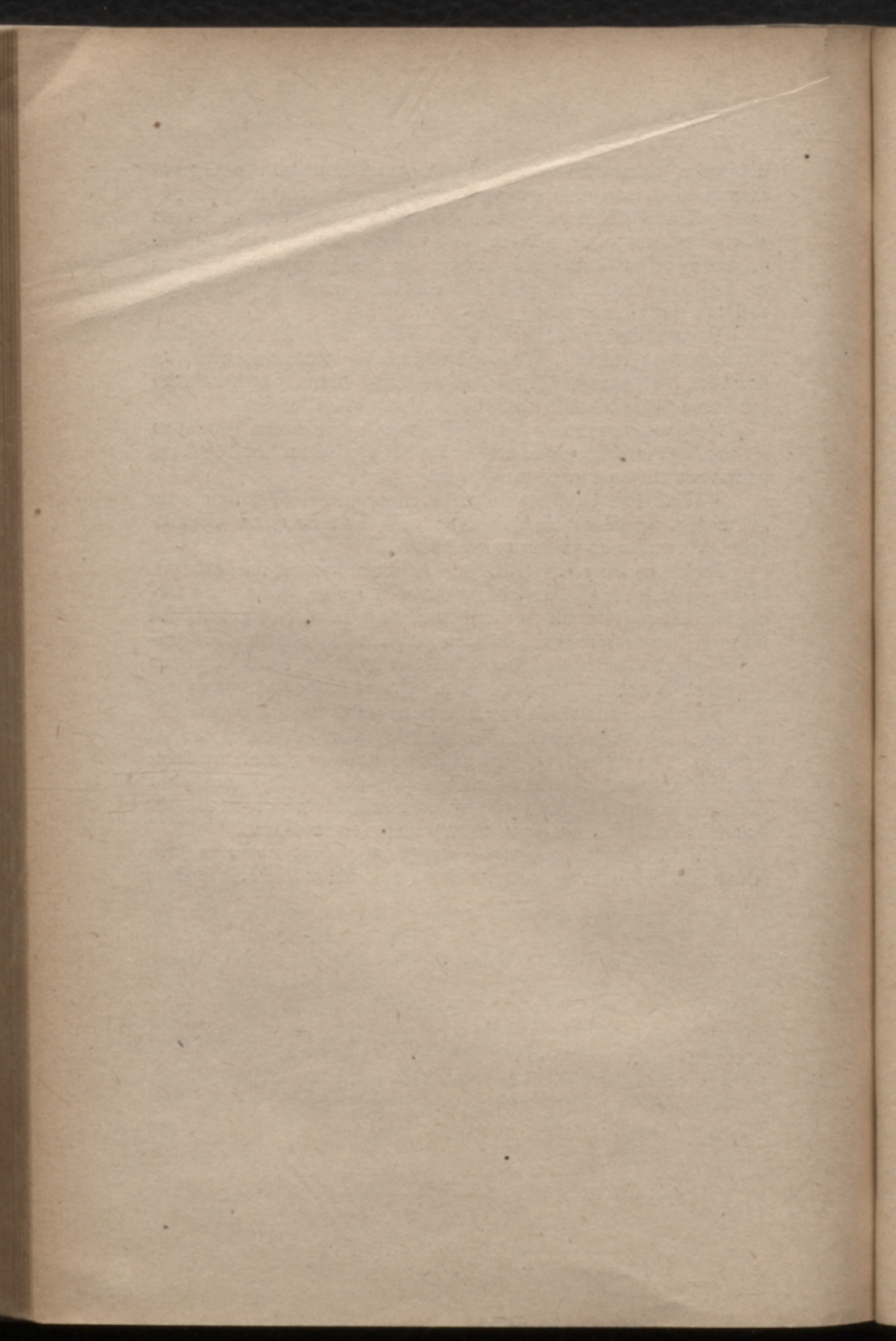
Beidzot nometnes istabiņā, kas ir tik šaura un maza kā cepliša lizdiņa, atkal uzziedēja Pienenīte un kopš 1946. g. pavasara tā jau staigā pa Vāciju.

Vēl arvien gluži kā bērniņā man patik vējš, nakts un grāmatas. Ipaši šis Augsburgas vējš, kas kauc un ap stūriem gāž rudenos ļautiņus no kājām.

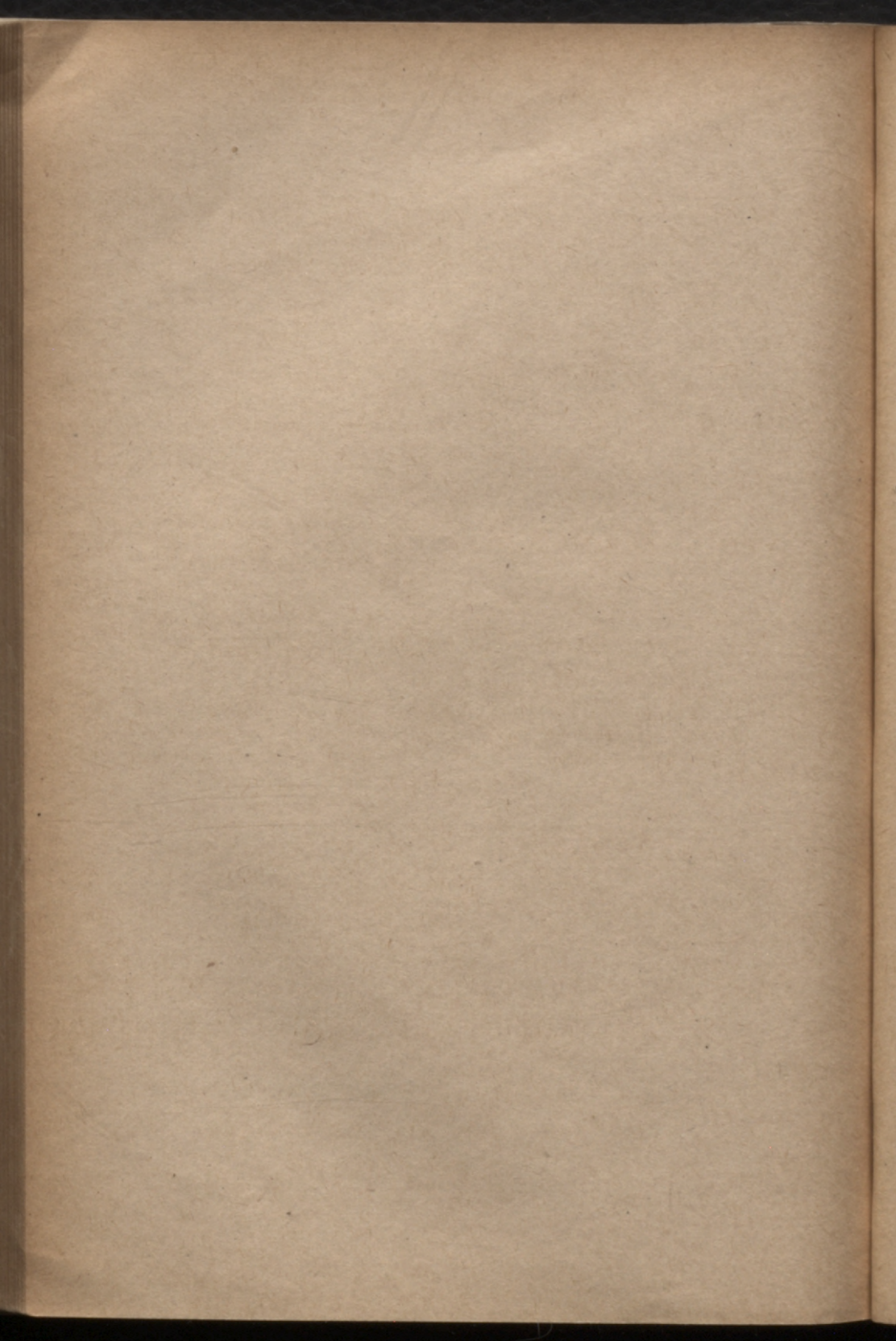
Naktī es labprāt strādāju. Grāmatās aizrit mana brīvā laika lielākā daļa. Tur es aizmirstu skumjas, bet tur es aizmirstu arī prieku un nevien ļaudis ap sevi, bet arī to, ka laiks rit un man būtu jābūt jau pavisam kur citur. Ja grāmata ir laba, es tur pārceļos kā tas ķīnietis, kurš vispirms uzgleznojis alu un tad pats iekāpis gleznā un pazudis savā alā.

Skolas gados es devos uz operu un teātri kā uz templi, jo tur es atradu skaistuma dziļāko piepildījumu, tur es dzīvoju. Arī tagad, ja sirds kļūst smaga, es klausos labu mūziku un man paliek vieglāk, it kā skaņu viļņi smagumu aizskalotu prom un tā vietā atnestu kautko maigu un vieglu, kas tikai mūzikā apslēpts un no turienes smeļams.

Un kā skolas gados — es gribu palikt uzticīga tam klusajam solījumam, ko reiz devu sev un mātei Latvijai.

BIBLIOGRAFIJA

FRICIS DZIESMA

Darbi

Pirmais dzejolis — Celties! — iesp. Ventspils laikr. 1919. 9. XII.

Līrika. — Pavasaļa vārtos — 1933 XI (400 eks.) [Rec. P. Ērmanis — Dg 1934; P. Atspulgs — JRž 1934; H. Dorbe — Ventas Balss; A Čaks — DL; V. Cedriņš (?)]; Līvzeme — 1935 XI [Rec. H. Dorbe — Dg u. Ventas Balss; Līgotnis — JZ; K. Rabācs — R; K. Eliāss — LKar]; Svētītie gadi — 1938 XII [Rec. P. Ērmanis — Sēj 1939; K. Egle — ZemgB; Ed. Virza — BrZ; A. Daģda — Dg; J. Grīns — TS]; Poēm pa kulšēn (tāmnieku dial. ar pseud. Alant Vils) — 1939 X (R. Sutas oriģinālit.) [Rec. V. Rūķe — RM 1940, I; K. Rabācs], 1948 Latvijas apg. Gūnzburgā (R. Birzgaļa zīmējumi; 5000 eks.); Dzīvības lokā — 1942. III [Rec. A. Johansons — Tvj; J. Rudzītis — LM 1942, VI; V. Eglītis — DgV]; Līvzeme (pabeigtais izd.; A. Rogas priekšvārdi) — 1943. V E. Kreišmanis (J. Liepiņa sepijas ilustr.) [Rec. J. Andrupis — LM 1943, X; A. Johansons — Tvj; A. Linde — KurzV]; Zvejnieku svētais vakarēdiens (Balāde) — 1944 XI (73 eks.; visi pārvesti uz Zviedriju) [Rec. A. Johansons — Dg 1945, III un C 1946, VII/VIII]; Dzīvšēn ceper kuldams (tāmnieku dial. ar pseud. Alant Vils) — 1946 XI (N. Strunkes otas zīmējumi) [Rec. A. Johansons — LatvZ 1947, 4; J. Grīns — LatvZ 1946, 93]; Dzīvei draugos — 1947 Ceļš Würzburgā [Rec. J. Rudzītis — NA 1947, 59; K. Rabācs — Latv 1947, 74; O. Liepiņš — C 1947, XI, 507—509; J. Grīns — LatvZ 1947; J. Kadilis — LatvZ 1948, 8; A. Tamuža — C 1948, IV/VI; O. Sproģere — S 1948, V/VIII]. Dzejoļi periodikā — Dg, Tvj, TS, LatvZ, C u. c.

Visi tāmnieku dialektā sacerētie darbi parakstīti ar pseud. Alant Vils, arī fejetoni periodikā: Džungļistāsts — TS 1938, 37; Priecīgs puik — BrZ 1939 (?); Plederšēn a bumbam — Tvj 1941, 16. IX; u. c.

Tulkojumi. — R. M. Rilkes Vēstījums par karodznieka Kristapa Rilkes milu un nāvi — 1939. XII (J. Plēpja kokgriezumi) un 1947 Vācija; Dzejas — 1942. IV un Vēstules kādam jaunam dzeiniekam — 1942. IX; E. T. A. Hofmaņa Dodžs un dogaresa — 1939 (L. Liberta krās. oriģinālit.); G. Foka Hanss Hinniks u. c. nov. — 1942 (Junkera kokgriez.); E. Geibeļa Balādes par pažu un ķēniņmeitu — 1943 I (K. Sūniņa ilustr.); R. M. Rilkes Duīno elegijas un dzejojums Baltā firstiene, rom. Maltes Lauride Brīges uzzīmējumi — palikuši Rīgā. Periodikā, r. kr. u. c.: Puškina 100 g. nāves d. piem. kr. (1937

GrDr) dzejoļi un poēma Bachčisaraja strūklaka; V. Metjusa un Anšl. Eglīša Angļu lir. antoloģijā daudz tulk. Meisfilda, Jitsa, Eliota, Hardija u. c. dzejoļu; Ļermontova — Nāves eņģelis, Hadži Abreks, Auls Bastundži, Maskarādes 5-ais cēl. (iesp. ar R. Egles vārdu un red., jo viņš tulkojis 4 iepr. cēl.) — Ļermontova kop. r. II; Angelus Silesius (ap 200 divrindu; manusk. palicis Rīgā); G. Foka Jādodas uz jūru (rom.); H. Karosas dzejoļi — Dg 1947; H. Hesses Veneciešu gondolsarunas — Dg 1947, I; zviēdrū autoru dzejoļi — Dg, LatvjV, Latvj Z; F. Hebbela Māte un bērns (poēma; vēl nepabeigta); u. c.

Apceres. — Cilvēks un dzejnieks R. M. Rilke (15 g. nāves d. piem.) — Tvj 1941, 29. XII; recenzijas par Jelgavas teātri 1938/39 sez. — ZemgB, Ceļojošo t. 1940/41 sez. — Br. Zemniekā, Tautas t. 1941/42 sez. — Tvj; u. c.

Raksti par Fr. Dz.

J. Veselis — Mūsu atjaunotā dzeja — 1936; E. Grāvite — Plukše — LLV VI; K. Rabācs — (iss apsk. par Fr. Dz.; J. Sternberga zīm. ģim.) — Tvj 1942; A. Francis — piezīmes par autoriem antoloģ. Darba dziesmas.

Biografiski dati

Fr. Dz. (Fricis Forstmanis) dz. 1906. 11. I Rīgā; pamatskolu (1923) un v-sk. (1927) beidzis Ventspilī. 1927—38 strādājis kā techn. zīmētājs (Ventsp.), darbodamies arī avižniecībā — Ventas Balsi (Ventsp.), no 1938 vas. ZemgB (Jelgavā; sāk. redakc. sekr., vēlāk atb. red.) un Tukuma Balsi (atb. red.); no 1939 rud. BrZ, strādādams arī ZĀB gr. apģ.; vēlāk — Tvj. No 1944 — Zviedrijā, kur nodarbojas ka grāmatsejējs.

OLĢERTS LIEPIŅŠ

Darbi

Pirmais iesp. darbs — satirisks dzejojums — Lapsēnē 1922 rudenī.

Proza. — Četras mīlestības (stāsts) — 1926 Letas Mazā Bibl. Nr. 155/157 (pirmiesp. — Latvis 1926) [Rec. K. Z(ariņš) — Ilz; Z. Unāms — LS]; Rožainais smaids (stāsti) — 1944 E. Kreišmanis (O. Ābelites kokgreb. ilustr. un O. Saldava vāks) [Rec. A. Stīga — Lid 1944, 20. IV; Ād. Pods — ZemgB 1944, 22. IV; E. Raisters — DgVan 1944, 5. V; A. Johansons — Tvj 1944, 13. V; J. Grīns — LM 1944, V; V. Strēlerte — Mana māja — 1944] Dzejnieki un valdnieki (vēst. noveles) — 1946 Gēstachtā [Rec. E. Raisters — NA 1946, 6 un C 1947, II; B. Kīselis — LatvZ 1946, 16. XI; J. Veselis — Var 1946, VI; Z. L(iepa) — VircbV 1946, 14. XII; R. Sināte — Lks 1946, IX; E. Blese — Tēvz 1947, 4; V. Kārkliņš — LatvZ 1947, 11; V. Kalve — Latv 1947, 25]; Jodu gadi (stāsti u. nov.) — 1947 Māra Börnsenā [Rec. V. Kalve — S 1947, VII/VIII, 61—62; Anšl. Eglītis — Lks 1947, XX, 107—110; O. Sproģere — NA 1947, 56; K. Rabācs — Latv 1947, 31. X; E. Raisters —

C 1947, XII; E. Blese — Tēvz 1948, 4]; Pieminekļis (stāsts) — 1947 A. Sē|zemnieks Vācijā [Rec. Ē. Raisters — C 1947, XII; J. Rudzītis — Latv 1948]; Dēklas ratiņš (stāsti) — 1948 A. Sē|zemnieks Vācijā [Rec. L. Pēr|upe — C 1946, IV/VI]; periodikā — Var, NA, Tēvz, C, Latv. u. c.

Tulkojumi. — Ž. Kesela un H. Izvo|skas Ar akliību sistie (rom., no franču v.) — 1925 A. Lācis; B. Kellermana Brāļi Sellenbergi (rom.) — 1927—28 A. Raņķis un GrDr; Ž. Verna Kapteiņa Granta bērni — 1927; D. Defo Robinsons Krūziņš — 1937; O. Grosberga Mežvalde (rom.), Rotkaļi (st.) — BrZ; lūgas (visas manu|skriptā): A. Strindberga Līgava ar kroni, Sapņu spēle; G. Hauptmana — Doroteja Angermane; Mišejeva Princese Kofetna un nabagais; u. c.

Apceres. — Olivers Kromvels [Monografija] — 1934 A. Gulbis [Rec. A. Tentelis — IMM; A. Grīns — BrZ]; Sigismunds Vidbergs [Monografija] 1942 K. Rasiņš (latv. u. vācu val.) [Rec. O. Saldavs Tvj 1942, 7. XI; Edv. Mednis — DgV 1943, 3. I un Zemg 1943, 20. II; A. Baumanis — Latviešu kalend. lit. apsk. — 1943]; Pirmās Latvijas kokgrebumu izstādes katalogs — 1944 E. Kreišmanis; Olģerta Ābelītes kokgrebumi (ievads) — 1944 E. Kreišmanis [Rec. Anšl. Eglītis — Tvj 1944, 106; A. V(i)lūmainis] — Lid 1944, 11; I. Erlachs — DgV 1944, 27. VI; O. Saldavs — Mana Māja 1944, X]; Zem svešas debess (J. Soikāna temperas gleznojumu cikla ievads) — 1947 (?) J. Alksnis Altgarge.

Periodikā: Jēkabsonu Kārlis — Latvī 1923, 645; Andreja Upišaloma — Latvī 1923, 685; Jēkabs Janševskis un Dzimtene — Latvī 1925; Lejas-Krūmiņa 35 g. darba jubileja — Latvī 1925; Dažas linijas Poruka darbos — Latvī 1926, 1413; Garu izsau|cēji latviešu literātūrā — Latvī 1926; Haralda Eldgasta piemiņai — Latvī 1926; Jauno dzejnieku likteņi — PBr 1929; Rakstnieki brīdina — PBr 1932; Dailes bruņinieks (Pāvils Rozītis) — PBr 1935; Aleksis Mierlauks — PBr 1935; Veronika Strēlerte un Jānis Veselis — Tēvz 1946; Pieci piemēri tautas garam — NA 1946; Ievērojama dzejnieka piemiņai (Ē. Adamsons) — Tēvz; Trīs izcilus rakstniekus pieminot — Tēvz 1947 janv.; Par atošošanu (polemika ar J. Rudzīti un Kn. Lesiņu) — Latv 1947, 29. IV; Ilustrētā dai|literātūra — NA 1947; Vilis Cedriņš miris — Tēvz 1947 un C 1947, IV; Latviešu prozas rakstniecība — Tēvz 1947; Par kritiku un kritiķiem — C 1947, VII/VIII, 340—344 (polemika ar J. Bičoli — C 1947, X un XII); Jānis Ezeriņš — C 1947, X, 430—439; Nenיעināsim sevi — Latv 1947, 7. XI; Edvarts Virza — C 1948, I; u. c.

Recenzējis K. Ābeles, Fr. Dziesmas, Anšl. Eglīša, M. Eglīša, P. Ērmana, P. Gruznas, J. Jaunsudrabiņa, N. Kalniņa, P. Klāna, A. Krodera, Kn. Lesiņa, V. Mežezera, J. Pētersona, J. Sudrabkalna, A. Švābes, J. Vesēļa, Ed. Virzas u. c. darbus — Latvī, PBr, NA (arī par teātra izr. Libekā), C, Var, Tēvz u. c.

O. L. redakcijā: Latvis un PBr (sk. biografiju); Negaisos (dz. antoloģija ar O. L. priekšvārdu) — Libekā (rotēts).

Raksti par O. L.

J. Akmens — LLV VI; Ē. Raisters — O. L. siluets — Apsk 1946, 28; L. Vīks — O. L. — Tēvz 1946, 26; L. Pērļupe — LDm 1946, 16; Ē. Raisters — Rakstnieks ar īpatnējiem nodomiem — NA 1946, 7; Ē. Raisters — Rakstniecības laureāti — Tēvz 1947, 19. IV.

KONSTANCE MIKELSONE

Darbi

Proza. — Nelgasciņa (novele) — 1943 T. O. Steinbergs [Rec. L. Pērļupe — LM 1943, XI]; Nelgu svīta (nov. kr.) — 1948 (?) P. Mantnieks un K. Ķiploks [Rec. O. Liepiņš — Tēvz 1948; O. Sprogere — Latv 1948; E. Blese — C 1948, II/III; J. Rudzītis — Lks 1948, XXVII]; periodikā: Nopirktā ēna — JaunāsZ 1946; Vēstule dēlam — LDm 1946, 5; Godatiesa — Lks 1946, II; Puķu Andrejs — NA 1947; Divcilvēki — Lks 1947, XI—XII; Bikts — Lks 1947, XX; Nojautas — Lks 1947, XXI; Elizabetes ziedēšana — Lks 1948, XXVIII; u. c.

Drāma. — Uguns kristības — 1932 Mākslas aģent.; Pasaules ceļotāji (bērnu l.) — 1932 Mākslas aģent.; Pauks un Šmauks (bērnu l.) — 1933 J. Roze; Dzeguzes bērni (drāma) — 1934 J. Roze; Jāju dienu (komēd.) — 1936 J. Roze; Slinkā sieva (drāma) — 1938 A. Gulbis.

Apceres: Mārtiņš Zīverts — Lks 1946, V; recenzējusi M. Zīverta (Vara) u. c. darbus.

Raksti par K. M.

K. Dziļleja — K. M. — LDm 1946, 28; Ē. Raisters — NA 1946.

ĢIRTS SALNAIS

Darbi

Proza. — Okers (rom.) — 1943 A. Gulbis [Rec. A. Dagda — Latv. Grāmatnieks; J. Rudzītis — LM; J. Veselis — Tvj 1943]; Nolādētais līcis (stāsti) — 1946 L. Rumaks Mercfeldā [Rec. A. Gailite — Tēvz 1947, 3. V; J. Rudzītis — NA 1947, 11. IV un Latv 1947, 25. III; I. Skrodere — S 1947, V/VII]; periodikā: Elefants (rom.) — JaunāsZ 1946; Parūka (st.) — Tēvz 1947; Rotaļa — VircbV 1947; Taifūns — LDm 1947/48; Velns — VircbV 1948; Aiznagloti vārti — S 1948, V/VII; u. c.

Drāma. — Gubernatora sekretārs (dr. 3 cēl.) — izdota 1930-os gados; Meitene ar raksturu (drāma; nav iespiesta)

[Rec. (sak. ar izrādēm) P. Ermanis — Tēvz 1946; K. Kārklis — Fišbachas Latv. Vēstis 1946].

Apceres. — Latviešu teātris — Latv. apg. g-gr. 1947; Teātru repertuārs trimdā — Tēvz 1947, 51—52; Latviešu trimdas teātri — Latv. apg. g-gr. 1948; u. c.

Raksti par Ģ. S.

T. Z (elstiņš) - Mūsu romāna autors — Jaunās Z 1946, 29. IV; J. Kadilis — Ģ. S. 40 gadi — Tēvz, 4. X; * * * Kas ir Ģ. S. — VircbV 1948.

ANTONS RUPAINIS

Darbi

Lirika: Suseklis (sat.-hum.dz.kr.); Dziesmas Latgalei (gr. nav iznākušas). Romāni: Baltietēvi — Atp 1936/37; Tumšais plīvurs (1938); Gaiļi pusnaktī (1939); Veci un jauni; u. c. — neviens gr. nav iznācis. Drāma: Laikmetu maiņa (5 c.) — 1930 (pirmiesp. Zidūni); Birznieka-Upiša Vasara Ličos dramatisējums (3 c.; 1928); izrādītas Latgales teātros, bet gr. nav iznākušas: Meža karaliene (1929); Dzimtā zeme (komēd. 3 c., 1930); Liels cilvēks, savs pats latgālietis (komēd. 3 c., 1930); Uz slidena ceļa (drāma 4 c.) — Latgolas Vārds; Kad pirmie gaiļi dziedāja; No elles pie cilvēkiem (komēd. 3 c., 1934); Teātris bez teātra (komēd. 2 c.); Audžu dēls (1934); Jaunā audze (3 c., 1938); Kāzas Ezerniekos (drāma 4 c., 1939). Apceres par lit. u. sabiedriskiem jautājumiem izkaisītas Latgales periodikā; trimdā — Vārds rakstniekiem — LatvZ 1947, 57 (Z. Kalvas atbilde — LatvZ 1947, 60), sīkāk raksti — Latgolā.

Raksti par A. R.

J. Klīdzējs — A. R. 40 g. — Latgola 1946, 2.

ANŠLAVS EGLĪTIS

Darbi

Pirmais iesp. darbs — dzejolis Lords — BrZ 1926.

Lirika. — Vientulis un dzirotājs — 1938 VuR [Rec. Ed. Virza — BrZ 1939]; Mijkrēsli (kopā ar A. Johansonu) — 1942 ZĀb [Rec. O. Sprogere — LM 1942, III; Aida Niedra — Tvj 1942].

Proza. — Maestro (Stāsti) — 1936 VuR [Rec. V. Strēlerte — BrZ 1937]; Līgavumednieki (Rom.) — 1940 GrZieds (ar V. Janeliņas ilustr. un S. Vidberga vāku; pirmiesp. Atp 1939) [Rec. O. Sprogere — RM 1940, V; P. Ermanis — Atp 1940; J. Grins — TS, 1940; St. Belkovskis — Dg 1940, VII]; Nestundas (Noveles) — 1940 ZĀb (autora ilustr. u. vāks) [Rec. J. Rudzītis — Atp 1940]; Ģimētnie (Stāsti) — 1943 ZĀb (V. Janeliņas ilustr.; pirmiesp. LM 1942, II—IV) [Rec.

M. Pilāga — DgV 1944]; Uguns pilsēta (Noveles) — 1946 ZĀB Stokholmā [Rec. B. Z. — Tēvz 1947, 57; J. Rudzītis — Lks 1947, XX; P. Ērmanis — C 1947, X; J. Grīns — Latvz 1947]; Kazanovas mētelis (Noveles) — 1946 Baltijas apgāds Stutgartē (V. Janelsiņas ilustr.) [Rec. V. Baltiņa — Latvz 1946 un C 1946, IX; A. Dārziņa — Tēvz 1946, 7. XII; A. B. — LDm 1946, 32; V. Kārklis — Lks 1946, VII]; Teoduls Supersakso (Noveles) — 1947 GrDr Eslingenā [Rec. O. Liepiņš — Tēvz 1947, 61; J. Rudzītis — Lks 1947, XX; P. Ērmanis — C 1947, X; V. Kalve — S 1948, III/IV]; Homonovus (Rom.) — 1947 GrDr Eslingenā (V. Janelsiņas ilustr.; pirmiesp. — saīsināts — Tvj 1943) [Rec. P. Ērmanis — C 1948, II/III; V. Kalve — S 1948, I/II; J. Rudzītis — Lks 1948, XXII]; Čingishana gals (St.) — 1948 GrDr Eslingenā (pirmiesp. Lks 1948, XXV—XXVI). Periodikā: Gājiens lietū — JZ 1940; Brauciens uz Gotlandi — Tvj 1941; Heincs Diter Faigle — LatviešuV 1946; Vecāgada vakars — LatviešuV 1946; Kora — Lks 1947 XIV—XV; Viesnīca Jungfraujochā — Tēvz 1947 un Dg 1947, II; Ziemassvētku dāvana — Lks 1947, XXI; Kāpēc Tīncis nepakārās (pasaka) — C 1948, II/III; bez tam — BrZ, Burtn, LKar, Dg (stāsti — Maestro, Jaunā Fiume), LM, LatvB, IIv, LatvZ u. c.

Drāma. — Kosma konfirmācija (komēd.) — 1944 ZĀB [Rec. A. Dalbe — 1944, VI; P. Jēger-Freimane — LM]; Par purnatiesu (komēd.) — 1944 ZĀB [Rec. P. Jēger-Freimane — Tvj 1944; J. Veselis — Līd 1944; J. Grīns — Tvj 1944]; Labāki cilvēki (komēd., nav iesp.) [Rec. (sak. ar izrādi) Kn. Lesiņš — LDm 1946, 33]; Kazanovas mētelis (komēd.) — Lks 1947, XIV—XVIII (Laika godalga 1948) [Rec. (sak. ar izr.) K. Džilleja — Latvz 1947, 28. VI; P. Aigars — NA 1947, 39; J. Rudzītis — Lks 1947, XIX]; Galma gleznotājs (komēd.; nav iespiesta).

Tulkojumi. — Ed. P. O. Nolaišanās Volstrēmā — 1937 ZĀB (ar A. E. ilustr.); Angļu lirikas antoloģija (kopā ar V. Metjūsu) — 1939 VuR (1/3 teksta A. E. tulk.) [Rec. H. Lindbergs — RM 1940, V; A. Dārziņa — TS 1940].

Apceres. — Voldemārs Tone (Monografija) — 1944 LGr; periodikā, r. kr. u. c.: par A. Čaku, E. Ādamsonu — LLV VI; Kādas vēstures lappuses noslēgums — JZ 1939; Aleksandrs Čaks Annas Brigaderes otrais laureāts — JZ 1940, 7; Spāru varenības gleznotājs Augusts Annus — Atp 798; Dzejnieks Vilis Plūdons līdzgaitnieku atmiņās — JZ 1940, 14; Grafīke Marija Induse-Muceniece — DgV 1940, 22; apskati — Vispārējā mākslas vēsturē; Mūsu glezniecība — LatvB 1945, 5; Latvjubalets — LatvB 1945, 7; Dažas piezīmes par franču mākslu — Lks 1946, II; Piezīmes par franču moderno romānu — Lks 1946, V; Eriku Ādamsonu pieminot — Lks 1946, VI; Latviešu glezniecība trimdā — Latv. apg. g-gr. 1947; Mūsu glezniecība patsstāvības laikā — Latvz 1947, 25. I; Kārļa Neiļa 40 gadi — Latvz 1947, 12. IV; Pēdējais dekadents (par P. Gruznu) — Lks 1948, XXIII, 64—68; Piezīmes par latvju

glezniecību pagājuša gadā — Latv. apg. g-gr. 1948; u. c. recenzējis O. Abelītes. I. Leimanes, Kn. Lesiņa, O. Liepiņa, K. Strāla, I. Viksnes u. c. darbus LKar, Dg, LM, Tvj, Lks u. c.

Raksti par A. E.

J. Kadilis — LLV VI; *** LDm 1945, 8 un 1946, 4; V. Dārziņš — A. E. 40 gadnieks — LatvZ 1946, 26. X; Ē. Raisters — Rakstniecības laureāti — Tēvz 1947, 19. IV; J. Veselis — Latv. rakstn. vēst. 1947; J. Krēsliņš — Piezīmes par trimdas K. F. laureātu A. E. — Lks 1947, XIX; J. Grīns — Par A. E. — Dg 1947, IV.

VALDEMĀRS KĀRKLINŠ

Darbi

Proza. — Karaliene Kristīne (Biogr. studija) — 1936 GrDr; Mopasana dzīve (Biogr. rom.) — 1937 GrDr; Koka kaņote (Noveles) — 1946 GrDr Eslingenā (pirmesp. Latv Vēstn, IIV, Latv u. c.) [Rec. — eo — (E. Raisters) — NA 1947, 16. V; V. Kalve — Latv 1947, 30. V; B. Zemzare — Tēvz 1947, 31. V; J. Veselis — Var 1947, VI; A. Plaudis — Lks 1947, XV; V. Mežezers — C 1947, V/VII]; Trīs padsmītā stunda (nov. kr.) — sagatavošanā; periodikā: Saulgriežu nakts (rom. fragm.) — Lks 1946, I—IV; Maza mīlestība Dzintaros — Lks 1946, VII; Cimdi — LatvZ 1947; Satikšanās — LatvZ 1947; Nobela prēmija — Lks 1947, X; Kāzu gulta — Lks 1947, XVI; Sastapšanās tumsā — Lks 1947, XXI; Divi stāsti par zirgiem — Latv. apg. g-gr. 1948; Pēdas smiltis — Lks 1948, XXVIII—XXIX; u. c.

Drāma. — Sarkanvīns (komēd.;izr. Virsburgā; gr. nav iznākusi) [Rec. P. Ermanis — Tēvz 1947, 17. V; J. Rudzītis — Lks 1947, XIX].

Tulkojumi. — GrDr apg. iznākuši 1926—1943: R. Rollāna Antuanete (rom.), Māte un dēls (rom.); A. Moruā Bairoņs (biogr.); Ž. Grīna Leviātāns (rom.); Ž. Diamela Havras notārs (rom.); Dž. Goltzvērdija Forsaitu teika (rom.); Dž. Pristlija Eņģeļu iela (rom.); A. Kronina Citadele (rom.), Zvaigznes raugās lejup (rom.); M. Mičelas Vējiem līdzī (rom.); P. Bakas Dēli (rom.); J. f. Amers-Killers Kornfeltu sievas (rom.); Dž. Papīni Dante (biogr.); B. Kellermana Idiots (rom.), 9. novembris (rom.); V. f. Malo Sillera dzīve (rom.); Fr. Verfeļa Verdi (biogr. rom.); Fallada Mazais cilvēks, ko nu? (rom.); H. Zudermana Reiz bija (rom.), Trakais profesors (rom.); St. Cveiga Romēns Rollāns (biogr.); E. Remarka Trīs draugi (rom.); J. Rozeģera Kristus dzīve (rom.); H. Johsta Aušīgā mīlestība (rom.); E. Linķletēra Žuans Amerikā (rom.; tulk. kopā ar Al. Plūci); R. Brunngrabera Kubas cukurs.

ZĀb apg. iznākuši 1936—1943: A. Kuprina Sulamīte (nov.); E. T. A. Hoīmaņa Kavaliērs Gluks (nov.), Mūzikāles noveles; J. Poruka Martin Giese (nov.; vācu v.); S. v. Hedīna Gobi tukšneša noslēpums.

Apceres. — 1945. g. franču literatūra — Lks 1946, II; Literārā Francija — LatviešuV 1946; Ziemeļnieku literatūra kara gados — Lks 1946, IV; Jauni meklējumi franču teātros — LatvZ 1947, 18. I; Plašāks apvārsnis — LatvZ 1947, 11; Šveices grāmatas — Latv 1947, 1. III; Piezīmes par franču gara dzīvi — NA 1947, 23. V; Zans Pols Satrs un eksistenciālisms — Lks 1947, XII; u. c.; recenzējis Anšl. Egliša, Kn. Lesiņa, Z. Mauriņas u. c. darbus LatvZ, Lks u. c.

Raksti par V. K.

V. Veldre — Daudzu grāmatu tulkotājs — Jaunā Daina 1934;
B. Ķiselis — Mūsu stāsta autors — LatvZ 1947, 18. I.

Biografiski dati

V. K. dz. 1906. 17. X Iecavā; māc. Iecavas p-skolā, J. Kļaviņas ģimn. Bauskā, Valsts tehnikumā Rīgā, apm. arī Mākslas akadēmijā. No 1926 tulkotājs GrDr, no 1936 arī ZAb. Apceļojis Somiju, Zviedriju, Vāciju, Poliju, Austriju, Ungāriju. Boļš. laikā korektors VAPP'ā. 1942 grūti saslimis un 2 g. ārstējies Krimuldas sanatorijā. Pēc 1944 g. apmeties Sudetijā, Austrijā; tagad dzīvo Vācijā.

HENRIJS MOORS

Darbi

Rauls (rom.) — 1932 Skolot. koop. [Rec. J. Grīns — Dg 1933];
Negaisis nāk (rom.) — 1944 J. Alksnis; periodikā: Ātrvilciens uz dzīvi — Tēvz 1947; Atnāca miers — IIV 1947, XVI; Pieviltais — Latv 1947, 9. IX; Dārgakmeņi — Lks 1948, XXIV; u. c. [Par H.M. darbiem rakstījuši P. Ērmanis — VircbV 1947, 28; I. Skrodere — Jaunās Z 1946, 36; O. Liepiņš — Tēvz 1947, 12].

ARNOLDS RASA

Darbi

Pirmais iesp. darbs — Kāpēc studenti maz piedalās presē? — Stud 1926 feb.; pirmais stāsts — Vecais dzirnavnieks — BrZ 1930, 31. XII (ar parakstu Arno Rasa). St. krāj. Cilvēki un zeme — 1943 [Rec. J. Grīns — Tvj 1943; A. Dagda — 1943; V. Strēlerte — Mana Māja — 1943]. Periodikā — Manā Mājā, BrZ, Tvj, Mazpulkā u. c. — izkaisīts ap 50 stāstu, noveļu, tēlojumu, no kuriem pastāsts Baltā galva 1939 sacensībā godalgots, bet par stāstu Sējis 1940 Kult. f. god.; Trimdā: Mikus laiva (nov.) — LDm 1946 un Latvj V 1947 jūl.-aug.; Briljanti (st.) — LDm 1947, IV; Tukšais krasts (nov.) — LDm 1947, VI/VII. Apceres par lit., teātri un jaunatnes audzināšanu — BrZ, Stud, Tvj, Latvieti u. c. 1944 pazaudējis visus manuskriptus — 2 romānus, vairākus st. un noveles.

Biografiski dati

A. R. (Skujiņš) dz. 1907. 14. IV Veļķu pag. 1918—19 māc. Smitčena-L. Bērziņa reālgimnazijā Limbažos, 1925 beidzis turpat valsts vidussk. Līdz 1931 stud. LU inž. zinātņu fak., šai laikā sākdamš strādāt arī žurnālistikā (BrZ, Tvj u. c.). Tagad dzīvo Vācijā.

ALFRĒDS DZIŅUMS

Darbi

Pirmais iesp. darbs — stāsts — mežu darbin. žurn. Meža Dzīve 1925.
Proza. — Raženā audze (jaunatnei) — 1938 VuR (JSK god.); Viršu druvas (rom.) — 1939 VuR [Rec. V. Kalve — RM 1940, V], 1943 J. Alksnis; Gaišie logi (jaunatnei) — 1940 VuR; Saplēstā krūze (rom.) — 1942 (pirmiesp. Atp.) [Rec. K. Kārklis — LM 1942, XI]; Pelni (noveles) — 1946 Māra Börnsenā [Rec. A. Dārziņa — NA; P. Ermanis — Jaunās Z 1946, 7. VIII; O. Sproģere — JV 1946, II]; V. Kalve — Latv 1947, 10. VI; J. Kadilis — LatvZ 1947, 52]; Sarkana is velns (pasaka) — 1947 J. Alksnis Altgargē [Rec. Fr. Jansons — C 1947, IV; J. Kadilis — LatvZ 1947, 52; E. Raisters — NA 1947, 26. IX; I. Grebзде — S 1947, V/VI]; Meži deg (st.) — 1947 J. Alksnis Altgargē [Rec. O. Sproģere — S 1947, VII/VIII; J. Rudzītis — Latv 1947, 64; E. Raisters NA 1947, 26. IX; V. Mežezers — C 1947, IX]; Meža pils (st.) — 1947 J. Alksnis Altgargē [Rec. Fr. Jansons — Tēvz 1947, 97/98/99; M. Bebrupe — Latv 1947, 86]; Celmenieki I (rom.) — 1948 J. Alksnis Altgargē [Rec. E. Raisters — C 1948, IV/VI]; Dieva dārzs (pasakas) — sagatav. Ceļš Virsburgā.
Periodikā: Sila kaktis — Pies 1935; Aizbērtā aka — Dg 1938; Jēkuļu Jukums (Kult. f.god.) — Dg 1938; Diamanta kvieši — Dg 1940; Izlietais ūdens — TS; Karstās pēdas — TS; Atvasara — LM 1943, XI; Rožainais pulkstenis — Lks 1946, VII; Sirds uguntiņa — Latv. apģ. g-gr. 1947; Melnais krekls — NA 1947; Dūņu laiva — Lks 1947, XI; Zilais Žanis — Lks 1947, XIII; Meža Andrievs — C 1947, VII—VIII; Smiltis — LatvZ 1947; Asaras — Latv. apģ. g-gr. 1948; u. c.
Drāma. — Smagās vārpas (3 c.) — 1939; Mājas atslēga — 1939.

Raksti par A. Dz.

A. Čaks — Rakstnieks ar cietām rokām — Atp 1939; J. Kadilis — A. Dz. — LatvZ 1947, 52.

RŪTA SKUJIŅA

Darbi

Pirmais iesp. dzejolis — Uz mājām — Dm 1926.
Līrika. — Kuģi — 1935 A. Gulbis [Rec. P. Ermanis — Dg 1936; R. Andersons — SievPas 1936]; Putni — 1947 Latvija Gincburgā

[Rec. J. Rudzītis — Latv 1947, 53 un Dg 1947, III; P. Aigars — NA 1947, 58; E. Raisters — C 1947, IX; O. Sproģere — S 1947, VII/VIII]; periodikā: Pies, Dg, JZ u. trimdas presē.

Proza (jaunatnei). — Mani bērības draugi — 1936 [Rec. P. Ērmanis — Dg 1937], 1947 J. Alksnis Altgargē; Palaidnīgie zaķēni (bilžu gr. teksts) — 1936; Bērības zemē — 1937; Zvaigžņu bērni (rom.) — 1937 A. Gulbis; Mārīte — 1938; Saulainie gadi — 1939 (?) VuR; Vasariņa — 1939; Strupausiņa talcinieki — 1940; Lāču bērni — 1943; periodikā: Māmiņa — Latv 1948.

Apceres. — Trejispoguļi (par J. Akurateru) — NA 1947, 47; Vārdi, kas liek dzīvot (par J. Jaunsudrabiņu) — Fišbachas Latviešu Vēstis 1947; Bāru bērnu Ziemsvētki — NA 1947; u. c.

Raksti par R. S.

A. Dāle — LLV VI; Maza atcere (autobiogrāfija) — J. Ķelpes Sieviete latv. rakstn. 1936; K. Rs (Rabācs) — Darbs un gadi — Latv 1947, 23. V; P. Aigars — Dzejnieces 40 gadi — NA 1947, 30. V.

TEODORS TOMSONS

Darbi

Pirmie publ. dzejoļi — BrZ un TS 1939.

Dzejoļu krājumi: Kaŗa zābakos (Jautras kaŗavīru dziesmas) — 1943 J. Roze [Rec. E. Raisters — DgVan 1943]; Salta elpa — 1947 Dzintarzeme Eslingenā [Rec. J. Kadilis — LatvZ 1947, 7. VI; E. R. — NA 1947, 13. VI; J. Rudzītis — Latv 1947, 58 un Dg 1947, III; A. Cīrule — Lks 1947, XVII; O. Sproģere — S 1947, V/VI]. — Periodikā: DgVan, DzB, LatvZ, Tēvz, Lks u. c.

Biogrāfiski dati

T. T. dz. 1909. 9. II Valmierā. 1933—38 māc. Latv. Konservatorijā dziedāšanu. Darbojies grāmatlīdzniecībā, operas kori u. c. 1945—1948 dzīvojis Vācijā, tad izceļojis uz Austrāliju.

JĀNIS RUDZĪTIS

Darbi

Apceres. — Pašisavāvalstī — 1938 [Rec. J. Bičolis — Stud. 1939, XIII]; Spīdola Nāves Salā (Meditācija par Raiņa temu) — 1948 J. Šins Libekā (pirmiesp. — Lks 1947, XXI) — Periodikā, r. kr. u. c.: LLV V — par E. Arni, P. Gruznu, J. Vainovski, J. Kļaviņu, J. Vecozolu, Fr. Jansonu, VI — par P. Ērmani, V. Grēviņu, J. Grotu, H. Dorbi, J. Sudrabkalnu, J. Medeni; Latviešu jaunākās

dzejas metrika — Dg 1936; Vizuālais elements dzejā — Dg 1937; isākas apceres par P. Ērmani, A. Grīnu, K. Krūzu, Z. Lazdu, J. Medeni, J. Sudrabkalnu u. c. — radiofona progr. žurn. Latvijas Vilnis 1938—40; Publicista pārdomas tautas sēru dienā — Tvj 1942; Vārdu poētiskā vērtība — LM 1943, V; Literatūra vērtībkonfliktos — LM 1943, X; Dzimtene Kārļa Skalbes pasakās — LM 1943, XI; Pilsēta latviešu literatūrā — Zemg 1944; Kārļa Krūzas dzeja — Zemg 1944; Mūsu Rainis — Tvj 1944; Dzejnieks ar mīlo smaidu (K. Skalbe) — LatviešuV 1946; Dzejnieks aizsaules vārtos — ievads K. Skalbes pēd. darbu izl. Zelta lāpa 1946; Poro — Lks 1946, VIII un Brūklenāju vainaga ievadā — 1946 Māra Börnsenā; Jaunlaiku pasaka latv. literatūrā — JV 1946, II; Jaunsudrabiņa mākslas laboratorijā — JV 1947, I; Latviešu lirika Vācijā — Dg 1947, II—III; Piezīmes par Kalpa zēna vasaru un tās autoru — NA 1947, 43; Latviešu jaunākā drāma — Lks 1947, XIX; Kopīgais un atšķirīgais Zviedrijas un Vācijas latviešu dzejā — Lks 1948, XXV; Jāzepa Vitola tuvumā — Lks 1948, XXVII; u. c.

Recenzējis Aspazijas, K. Ābeles, K. Dāles, A. Dravnieka, Fr. Dziesmas, K. Dziļleja, A. Dziļuma, Andr. Egliša, Ansl. Egliša, M. Egliša, V. Egliša, P. Ērmaņa, I. Grebzdēs, Fr. Gulbja, J. Jaunsudrabiņa, K. Jēkabsona, N. Kalniņa, M. Kārklīpas, J. Klidzēja, H. Kraujas, Z. Lazdas, I. Leimanes, Z. Mauriņas, V. Mežezera, K. Miķelsones, J. Raiņa, G. Salnā, K. Skalbes, V. Strēlertes, A. Švābes, V. Tomas, T. Tomsona, J. Veseļa, Ed. Virzas, Kl. Zāles, T. Zeltiņa, M. Ziverta u. c. darbus — Dg, JZ, Sēj, TS, LM, Tvj, NA, JV, Lks, Latv, C, S u. c.

J. R. redakcijā. — Latvju Mēnešraksts 1942—43; Kara dainas — 1943 ZĀb; K. Skalbes Zelta lāpa (Pēdējo darbu izlase) — 1946 Māra Börnsenā [Rec. B. Senkeviča — Tēvz 1946; J. Kadīlis — C 1946, VI].

Raksti par J. R.

A. Dravnieks — LLV VI.

KNUTS LESIŅS

Darbi

Pirmais iesp. darbs — nov. Atzišanās — Dg 1929.

Proza. — Zīmestumsā (noveles) — 1938 VuR [Rec. J. Veselis — JZ; K. Zariņš — BrZ; K. Rabācs — R; Ansl. Eglītis — Dg; P. Ērmanis — Sēj 1938]; Mīlestības zīmogs (rom.) — 1943 E. Kreismanis (pirmiesp. Tvj 1942) [Rec. J. Veselis — Tvj; V. Kalve — LM 1944, IV], 1948 J. Kadīlis Eslingenā [Rec. E. Raisters — C 1948, VII/IX];

Atstari (noveles) — 1946 V. Stāls Kemptenē (pirmiesp. LM, LatvB, Lks, S u. c.) [Rec. J. Kadilis — LatvZ 1947, 15. II; V. Kalve — Latv 1947, 3. III; A. Dārziņa — C 1947, II; V. Kārklis — Lks 1947, XI]; Lietas, kas kārtojas pašas (noveles) — 1948 Latvija Gincburgā (pirmiesp. — Latv, Lks, Tēvz, Im Ausland u. c.); Mūžības vīns (noveles) — sagatavošanā.

Periodikā: Meistardarbs — Tvj 1943 un S 1947; Nerēdzamie vaibsti — LM 1943, VIII un Tēvz 1947 (ar virsr. Liktenīgais vieplis); Zariņa kungs! — Jaunās Z 1946; Jāņuguns — Jaunās Z 1946; Laimests — A. Baumaņa red. kalend. 1946; Pēdīgā taisnība — Latv 1946; Vārda vaina — A. Baumaņa red. kalend. 1947; Mūžības vīns — Latv 1947; Taisnības gars — Latv 1947; Miķeļa putra — NA 1947; Slejātaure — Lks 1947, XXI; Ziemsvētki tēva mājās — Latv 1947—48 (Latvijas godalga 1948); Neteikta rūna — Latv. apg. g-gr. 1948; Bimbaks — Latv 1948, 27. IV; Dūja — C 1948, VII/IX; bez tam — PBr, R, Pies, BrZ u. c.; periodikā atrodami arī dzejoļi.

Tulkojis vairāku operu libretus u. c.

Apceres. — Sejas un problēmas latviešu mūzikā — 1939 A. Gulbis [Rec. J. Sudrabkalns — TS]. Periodikā u. c.: Ideju un stila paralēles latviešu mūzikā un dzejā — LLV IV; Par operas libretiem — RM 1940, III; Reitera koņa 20 dziesmotie gadi — RM 1940, V; Rīgas gadi — LDm 1945, 4; Kārlis Zariņš — LDm (J) 1946, 4; Latviešu mūziķu darbs trimdā — LDm 1946, 15; Krīze franču mūzikas dzīvē — Lks 1946, VIII; Pēteris Rožlapa — Jaunās Z 1946; Volfgangs Dārziņš 40 gadnieks — LDm 1946, 37; Pandoras šķirstiņš — Latv 1947, 4. IV (polemika ar J. Rudzīti, O. Liepiņu — Latv 1947, 11. IV, 15. IV, 29. IV); Latviešu mūzika trimdā — Latv. apg. g-gr. 1947; Pa Pērļu Zvejnieka pēdām — Tēvz 1947, 12. IV; Latviešu komponistu darbs trimdā — Latv 1947, 11. IV; Vārdi un tēli — Lks 1947, XIV, 52—62; Daži viedokļi — Latv 1947, 54; Laicīgais un pār-laicīgais daiļliterātūrā — NA 1947, 52; Reālisms latviešu stāstniecībā — Tēvz 1947, 79; Nobela prēmijas laureāts Andrē Žids — Latv 1947, 28. XI; Tagadnes mūzikas meistari un apvāršņi — Lks 1947, XVI—XVII; Skatīens latviešu stāstniecības apvāršņos — Kn. L. sak. latv. jaunās prozas izlasē Apvāršņi — 1947 GrDr; Latviešu rakstniecības problēmas un uzdevumi trimdā — Lks 1948, XXII, 51—68; Mūžības klusumā iegājis Gaismas pils autors — Latv 1948 27. IV; Literātūras brutalizēšana — Lks 1948, XXVII, Jāzepa Vītola mūzikas vērtības — C 1948, VII/IX; u. c.; recenzijas par koncertiem, baletu un operu izrādēm, kā arī par P. Klāna, V. Strēlertes u. c. grāmatām — LM, Tvj, LDm, Latv u. c.

Kn. L. redakcijā. — LDm (1945—46). II V (1946), Apvāršņi (Latviešu jaunās prozas izlase) — 1947 GrDr.

Raksti par Kn. L.

E. Grāvīte-Plukše — LLV VI; *** LDm 1946, 5; V. Dārziņš — Konturas Kn. L. portretam — LatvZ 1947, 31. III; E. Raiters — Rakstniecības laureāti — Tēvz 1947, 19. IV; I. Brauere — 30 minūtes ar Kn. L. — Lāpa 1947.

KONSTANTINS RAUDIVE

Darbi

Pirmais iesp. darbs — Par ciešanām — Zidūnī 1928.

Proza. — Silvestra Pērķona memuāri — rom. 10 gr., 3 daļās: I Meklētājs (1.—3. gr.), II Gaisma (4.—6. gr.) un III Mūžīgais ceļinieks (7.—10. gr.) — I d. 1. gr. — 1944 K. Rasiņš, I d. — 1946 A. Dravnieks Zviedrijā (rotaprinta teknikā) [Rec. H. Tichovskis — Labieti 1947 un DzB 1947; P. E. Wahlund — Uppsala Nya Tidning 1946, 21. XII], t. p. sagatavošanā arī II un III d.: vācu v. Z. Mauriņas tulkojumā — Die Memoiren des Sylvester Perkon (I Der Suchende, II Licht, III Der ewige Pilger) — 1947—48 Dietrich Verlag [sakarā ar to atsevišķa brošūra: Dr. Maximilian Dietrich — Konstantin Raudive — Dietrich Verlag 1946; rec. Detmar Henrik Sarnetzki — Welt u. Wort 1948, II; Dr. Margit Abenins — Bonniers Litterära Magasin 1948, apr.; Per Eric Wahlund — Uppsala Nya Tidning 1948, apr.; prof. Dr. G. Suits — Eesti Teataja 1948, 11. II, Stockh.; Dr. Stephan — Köln. Rundschau 1948, XI; Seele 1948, I; H. H. — Schwaben — Echo 1948, 3. II; Dr. Franz Michael Sievert — Schleswig 1948, apr.; K. R. — Im Ausland 1948, apr.]; angļu v. tulk. Charles P. Finlayson — sagatav. Edinburgā; spaņu v. tulk. Dr. Aurelio Fuente — sagatav. Madridē; Nolādētās dvēseles (rom. 2 daļās) — 1948 K. Znotiņš Libekā, vācu val. Z. Mauriņas tulk. — Verdammte Seelen — 1948 Dietrich Verlag un Rascher & Cie Verlag Šveicē.

Tulkojumi. — No spaņu v.: Migela de Unamuno Migla (rom.) — 1935 Lētais Grāmatu Tirgus, Dzīves traģiskās jūtas (esejas) — 1935 un 1938 (pārlabots izd. ar tulk. ievadu) VuR; Valle de Inklaņa Pavasara sonāta (stāsts) — 1935 VuR; Hosē Ortega i Gassē Milestība un gudriba (meditācijas) — 1939 [Rec. V. Kalve — TS 1939] un 1940 (ar tulk. ievadu) VuR; Migela de Servantesa Don Kichots (ar prof. A. Spekkes ievadu) I — 1937, II — 1938 Zemndm (Rec. Arn. Grava un L. Būcēna — LM 1944, III), Parauga noveles — 1943 K. Rasiņš (ar E. Abelites ilustr. un tulk. ievadu) [Rec. Arn. Grava — LM 1943, X; polemika tulk. u. rec. starpā — LM 1943, XI]; no angļu v.: Ričarda Oldingtona Varoņa nāve (rom.) — 1940 (?).

Apceres. — Don Kichots un mūsdienu cilvēks (Tēli un domas) — 1938 Zemndm [Rec. J. Zanders TS; A. Frejjs — Ceļi; Z. Mauriņa — Dg 1938]; Dzīves kultūrai (Mūsdienu cilvēka problēmas) — 1940 VuR [Rec. Svabadnieks (A. Švābe — ?) — Sēj 1940, VIII], 1942 K. Rasiņš [Rec. Dr. H. Biezais — DgV 1942; Dr. E. Smits —

Tvj 1942]; Personīgais un pārpersonīgais (Atziņas un ieskati) — 1942, 1943 K. Rasiņš [Rec. Dr. E. Šmits — Tvj; prof. P. Dāle — LM 1943, XI; Dr. H. Biezais — DgV]; Mazās esejas (1939—1944) — manuskriptā; periodikā u. c.: LLV VI par Z. Mauriņu, J. Zanderu, A. Dravnieku, J. Bunduli; Par literātūru — DzB 1946; Jānis Ziemeļnieks — Lks 1946, V un Kalve 1946; u. c.

K. R. redakcijā. — Gētes raksti I — 1943 K. Rasiņš [Rec. J. Rudzītis — Tvj 1943 (?), J. Bičolis — LM 1944, I, 65—70; M. Bebrupe — IM 1944].

Raksti par K. R.

Dr. Maximilian Dietrich — K. R. — 1946 Dietrich Verlag.

VALDIS MEZERS

Darbi

Gaišā gaita (Kulta dziesmas) — 1946 Ceļš Vircburgā [Rec. P. Ērmanis — C 1946, V; V. Baltiņa — Lks 1946, VII; J. Rudzītis — Dg 1947, II]; Trimdas grāmata — 1946 Ceļš Vircburgā (J. Kalmitē ilustr.) [Rec. L. Bērziņš — Latv 1947, 25. II; J. Rudzītis — NA 1947, Dg 1947, II un Latv. apg. g.-gr. 1948; P. Ērmanis un O. Liepiņš — C 1947, XI]; Eža un zaķa skricšanās (bērnu luga) — 1947 Ceļš Vircburgā; dzejoļi periodikā u. c.: ZemgB (1926—35), BrZ (1937—39), Zemg (1941—44), DgV (1941—44), Tvj (1942—45), Darbs un Zeme (1942—44), Mana Māja (1943), C (1945—48), Trimda (1945—46), Lks (1946), VircbV (1946—47), kā arī baznīcas dziesmu krājumos.

Recenzējis E. Aistara, K. Dzīlleja, A. Dziluma, P. Ērmana, V. Kārklīņa, J. Širmaņa darbus — C. Rediģējis C (1945—48).

ARTURS KAUGARS

Darbi

Pirmie dzejoļi iesp. Jaunā Līrā ap 1927; nākamie — LM ar 1942. Dz. kr. Mūžīgš ritums — 1946 V. Štāls Kemptenē [Rec. E. Raisters — Latv 1947; J. Rudzītis — NA 1947, Dg 1947, II un Latv. apg. g.-gr. 1948; P. Ērmanis — C 1947, I; O. Sproģere — S 1947, III/IV]; pārējie dzej. izkaisīti trimdas presē. Apcere — Par intelektuālo dzeju — C 1947, XI, 504—506.

Biogrāfiski dati

A. K. dz. 1910. 29. I Smiltēnē. 1917—20 bēgļu gaitās Krievijā. Māc. Nižnij-Novgorodas krievu sk., Baltijas latv. kolonijas sk. Ufas gub., no 1920 — Smiltēnē; tur 1928 beidzis ģimn. un 1929 Jelgavā skolot. institūtu. Līdz 1944 strādājis kā skolotājs un skolas pārzinis Dikļu, Mazsalačas, Dauguļu un Ķieģeļu pag. Tagad dzīvo Vācijā.

IRMA LIEPSALA

Darbi

Pirmie iesp. darbi — nov. Pārsteigums, Jaunās asinis, Smails — PBr 1931—32 ar pseud. Alise Sēja.

St. u. nov. kr. Burvestība — 1943 J. Kadilis [Rec. K. Kārklīš — Tvj 1943; O. Sproģere LM 1943, V; A. Plaudis — KurzV 1943]; periodikā: Klāva nāve — Dg 1937; Vilks — Tvj 1944; Sieviete mēnesī (rom. fragm.) — Dzintarzeme 1945; Dzeltenais zidauts — LatvZ 1946; Tiktak — C 1946, V; Svētlaimīgo sala — C 1946, VII/VIII; Peļu balle — LatvZ 1947; Kāds pavasaris — Lks 1947, XVII; Ministra kundzes gredzens (rom. fragm.) — Lks 1948, XXIII; Sapnotāja atgriešanās — Latv. apg. g-gr. 1948. Recenzijas par Ēslingenas latv. teātra izrādēm — Lks; Avižu rakti, starp tiem arī dažā rakstnieku intervija — LatvZ ar parakstu I. Gr. (Irmgarde Grandberga).

ELZA ĶEZBERE

Darbi

Lirika: Profils stiklā — 1937 Zelta Grauds; Vēstules Peram Gintam — 1938 ZĀb, 1946 Landsbergā; Dziedošais gliemežvāks — 1938 A. Gulbis [Rec. J. Rudzītis — TS 1939]; Jāpaspnieg — 1943 E. Kreišmanis [Rec. J. Grīns — Tvj 1943; K. Kārklīš — LM 1944, II]; Dziesma par dzērvi — 1944 E. Kreišmanis; Spoguļa variācijas — 1944 rudenī ZĀb (palikusi neiebrošēta Rīgā); Koncerts — manuskriptā.

Daudz dzejoļu periodikā — Latvijā un trimdas presē.

Biografiski dati

E. Ķ. dz. 1911. 5. V Tirzas pag. Pēc ģimn. beigšanas stud. LU, darbojusies kā lit. redaktrise. Tagad dzīvo Vācijā.

MINTAUTS EGLĪTIS

Darbi

Pirmie publ. darbi: dzejolis Mūzika — Latvis 1928 un stāsts Koncerts — TS 1940, 3. V.

Proza: Paziņas (stāsti) — 1943 GrDr (ar K. Sūnina ilustr.) [Rec. J. Veselis — Tvj 1944; J. Rudzītis — LM 1944, III; A. Plaudis — KurzV 1944, 57; E. Raisters — DgVan 1944, 3; *** Mana Māja 1944, IV; A. Mētra — DgV 1944, 5. III]; Pasta stāsti — 1947 Gauja Vācijā (pirmiesp. Saules g-gr. 1946, Latviešu V 1946, Lks 1947) [Rec. E. Raisters — NA 1947, 60 un C 1947, XII; O. Liepiņš — Tēvz 1947, 89]; P a a u d ž u p i l s — 1947 A. Sēļzemnieks Vācijā [Rec. L. Pērļupe — C 1948, VII/IX];

Meistara Celma kapella — 1948 Gauja Vācijā (pirmiesp. Mana Māja 1942, 10. XI un 1943, 10. II, DgV 1943, 6.—8. X, Var 1946) [Rec. L. Pērļupe — C 1948, VII/IX]; periodikā: Pirmā diena (tēloj.) — DgVan 1942, 30. X; Neistais — Latv 1948; u. c.

Apceres: Rakstnieka 25 darba gadi (E. Skujenieks) — Var 1947, VI; Jānis Veselis — Var 1946, II; u. c.

NIKOLAJS KALNIŅŠ

Darbi

Bajāra dziesmas (dz. kr.) — 1946 Dzintarzeme Eslingenā [Rec. E. Raisters — NA; Gr. Smelters — Tēzv 1946, 9. XI; A. B. — LDm 1946, 36; O. Liepiņš — C 1947, X; J. Rudzītis — Dg 1947, II]; bērnu grāmatas: Rūķu telefons (ludziņa) — 1935 (vai 36) [Rec. J. Skalbe — Sēj], Kūleņu metēji (stāsti) — 1936 (vai 37) A. Gulbis (ser. Jaun. Apc.) [Rec. E. Raisters — Sēj], Skolas bērni — 1937 (vai 38) A. Gulbis (ser. Jaun. Apc.) [Rec. J. Andrupis — TS], Bērniestrādā — 1946 Dzintarzeme Eslingenā [Rec. Fr. Jansons — C 1947, I]; raidlugas bērniem radiofonā (1936—40 un 1941—44) [par tām Radiofona progr. žurn. rakstijis J. Rudzītis]; dzejoļi un stāsti periodikā: Tvj, KurzV, Tēzv, C u. c.

Sastādījis (kopā ar J. A. Jansonu) t. dz. izlasi Sidraba vītols — 1942 K. Rasiņš un (kopā ar L. Bērziņu) las. gr. p-skolām — Tēvu valoda — 1941 LGr.

Apceres: Vilis Veldre — S 1945 un LDm 1946, 18—19; Ludis Bērziņš Rīgas skolotāju institūtā — LDm 1946 29; Jāņa Jaunsudrabiņa 50 gadu rakstniecības atcerei — Tēzv 1947, 3; Rakstniekam Edgaram Ardensam 60 gadu — Latv 1947, 21. XI; u. c.

JĀNIS ZANDERS

Darbi

Pirmais iesp. darbs — Ticība garam — Skola un Dzīve 1932.

Proza periodikā: Florences novele — Dg g-gr 1938; Vecā Zutiņa uzvara (st.) — Dg; Mežinieku nakts — Darbs un Zeme 1941. Bērnu luga — Lidotājs pavasaris (kopā ar Z. Mauriņu — 1935. Tulkojumi: Č. Morgana Avots (rom.) — 1939 Gr Dr; H. Karosas — Bērniņa un Jaunības pārvērtības — 1943 GrDr; Vilh. Mūberga Vira sieva (rom. fragm.) — Dg 1946; Jūnsona Priecīgās dienas (nov.) — Dg 1947, II.

Apceres: Rabindrants Tagore — 1935 A. Raņķis [Rec. K. Egle, R. Rudzītis]; Fr. Niče — 1936 A. Raņķis [Rec. P. Dāle]; periodikā u. c.: LLV VI par R. Rudzīti; Mūžīgais smaids (par K. Skalbi) — Dg g-gr 1939; Z. Mauriņas eseju stils un

forma — Z. M. Kop. r. I — 1939; Ģēte — pilncilvēks — DgV 1942; Hanss Karosa (ievads H. K. biografijas tulkojumam) — 1943 GrDr; Aksels Munte — Dg 1945, I; Daži momenti jaunākā angļu grāmatu pasaulē — Dg II—III; Vilhelms Müberg — Dg 1946, IV, V. Recenzējis A. Grīna, Z. Mauriņas, K. Raudives u. c. darbus — TS, Dg u. c., Stokh. Dg rakstijis par C. Morgana, E. Jūnsona u. c. jaunākajām grāmatām.

Raksti par J. Z.

K. Raudive — LLV VI.

KLĀRA ZĀLE

Darbi

Pirmie publ. dzejoļi — Dg g-gr 1939.

Lirika: Zirņa zieds — 1943 K. Rasiņš [Rec. J. Grīns — LM 1943, IX; Z. Mauriņa — DgV 1943, 10. X; E. Raisters — DgVan 1943, 15. X; A. Johansons — Tvj 1943; A. Dagda — LGr 1943, 15. XI; V. Kalve — IM 1944, I]; Pārdeģšana — 1947 GrDr Eslingenā [Rec. V. Baltiņa — LatvZ 1947, 21. VI; O. Sproģere — NA 1947, 50; L. Puže — Tēvz 1947, 69; J. Rudzītis — Latv 1947, 57, Dg 1947, III un Latv apg. g-gr. 1948; A. Tamuža — C 1947, IX]; Proza: Pasakukumelā (st.) — Lks 1946, IX; Aizsilumāte — S 1948, V/VII. Apceres: Brīdis Kārļa Skalbes pasaulē — Lks 1946, II; Cilvēks Zenta Mauriņa — Lks 1948, XXII.

Biogrāfiski dati

Kl. Z. dz. 1911. 11. XII Vidzemē. Tagad dzīvo Vācijā.

VELTA TOMA

Darbi

Pirmie publ. dzejoļi ar pseud. Velta Pavasaņa: Jūlija vakars — JZ 1936, 15. VII un Saruna — BrZ 1936 rud.; tiem seko skices, pastāsti, tēlojumi — TS, BrZ, il. p., MMV, dzejoļi — Universitas.

Lirika: Minējums — 1943 E. Kreišmanis (2000 eks.; V. Janeliņas vāks un autorens ģimetne) [Rec. J. Bičolis — Jēkabpils Vēstn. 1943, 33; J. Grīns — LM 1943, XII; A. Johansons — Tvj 1943; V. Kalve — IM 1943; R. Andersone — Rēzeknes Ziņas 1943; E. Raisters — DgVan 1943]; Latvieša sieva — 1946 Gaismas Pils Hanavā [Rec. R. Sināte — Lks 1946, VIII; I. Skrodere — S 1946 XXVIII/XXXI; J. Rudzītis — Latv 1946, 21. XII un Dg 1947, II; P. Ērmanis — C 1947, I; A. Dārziņa — Tēvz 1947, 22. II; V. Baltiņa — LatvZ 1947; — eo — NA]. Manuspriekts prozas gr. Ābolu istaba gājis bojā.

PĀVILS KLĀNS

Darbi

Proza: Pusnakts viesis (nov. kr.) — 1940 [Rec. J. Grīns — BrZ 1940; P. Ērmanis — Dg 1940 VII] un 1942 GrDr [Rec. K. Raudive — DgV 1942 (vai 43); Kn. Lesiņš — Tvj; Nik. Denfer — Deutsche Ztg. i. Ostland; A. Daġda — LM 1943, VI; A. Plaudis — KurzV 1943]; Sikums (nov. kr.) — 1944 ZĀb [Rec. A. Johansons — Tvj]; Dzimtenes ainavas (miniatūras) — 1945 Vācijā (rotēts) [Rec. A. Plaudis — S 1945, XIX un Lks 1946, IX]; Sāts (novele) — 1946 Vācijā (rotēts) [Rec. A. Plaudis — Lks 1946, IX]; Burvība (novele) — 1946 Selga Kempenē (pirmiesp. ZĀb g-gr. 1943) [Rec. V. Mežezers — C 1947, I; B. S. — Tēvz 1947, 1. III; — eo — NA 1947, 30. V]; Salgales madonna (nov. kr.) — 1947 V. Štāls Kempenē (pirmiesp. Tvj, C) [Rec. V. Kalve — Latv 1947, 4. VII; O. Liepiņš — C 1947 VII/VIII; A. Tamuža — S 1948, I/II]; sagatavošanā — miniatūru krājums; periodikā: Nomods pirms ausmas — LDm 1946; Dūda — C 1946; Plūdi — C 1947; Burenieks — Tēvz 1947; Ārkārtīgs notikums — Latv 1947; miniatūras — Lks 1946—48; Tvj u. c.

IRMA GREBZDE

Darbi

Proza: Pūra zirgs 1944 ZĀb; Nometnes pasakas — 1946 Vircburgā (rot.) [Rec. L. Ozoliņš — S 1946, XXVIII/XXXI]; Pazemīgā (stāsti un noveles) — 1947 Selga Kempenē (pirmiesp. Tēvz, JaunāsZ, Lks) [Rec. V. Baltiņa — LatvZ 1947; O. Sproģere — S 1947, III/IV; J. Rudzītis — NA 1947, 39; B. Z. — Tēvz 1947, 51; P. Ērmanis — Lks 1947, XVI; A. Plaudis — C 1947, VII/VIII; V. Kalve — Latv apg. g-gr. 1948]; Sērmūkšļu pagasta laudis — 1947 Alksnis Altgargē (pirmiesp. LatvZ, IIV u. c.) [Rec. J. Rudzītis — Latv 1948, 9. IV; Ang. Gailite — Tēvz 1948; J. Bičolis — C 1948, IV—VI; V. Kalve — Lks 1948, XXVI; periodikā: Ugunspuke — LatvZ; Māsas — S 1947, III/IV; Damburu veča mīlestība — Lks 1947, XVIII; Ziemeļu vējš — Lks 1947, XXI; Atriebējs — Latv. apg. g-gr. 1948; Meitene ar zirgu — Tēvz 1948, 3.—24. IV; TS, Sēj, Mana Māja, DgV, KurzV u. c. Apceres: Pēteris Ērmanis Vircburgas drupās — JaunāsZ 1946; Ko jūs domājat par rakstniekiem un rakstīšanu? — VircbV 1947 (ar pseud. Kraukļu Annele); u. c.

Biografiski dati

I. Gr. dz. 1912. 25. V Reņģe. Beigusi Vecauceš p-sk., Rīgas pils. 2. ģimn. un LU Lauksaimn. fak. Strādājusi kā ierēdne, redaktrise. skolotāja. 1944—48 g. dzīvojusi Vācijā, tad emigrējusi uz Kanādu.

VERONIKA STRĒLERTE

Darbi

Lirika. — Vienkārši vārdi — 1937 (Kult. f. god.) [Rec. J. Grīns — Dg 1937, XII; J. Sudrabkalns — JZ 1937; Edv. Virza — BrZ 1938]; Lietus lāse — 1940 [Rec. J. A. Jansons — Latv. Vilnis 1940]; Mēness upe — 1945 ZĀb Stokholmā (Kult. f. god. 1946) [Rec. J. Kadilis — C 1946, I; A. Dagda — Dg 1946, V; Kn. Lesiņš — LDM 1946, 20; O. Sproģere — Jv 1946, I; K. Kārklīns — S 1946, XXVIII/XXXI]; periodikā — SuM, Dg, Tvj, C u. c.

Proza: Svētķu viesis — LatvV 1945, 22. XII un LatviešuV 1946; Iešūpotāji — LatviešuV 1946; Istaba — Dg 1947, I.

Tulkojumi. — Benvenuto Čellini Dzīve I, II — 1941 VAPP un ZĀb [Rec. A. Dārziņa — LM 1942, I, II]; T. A. Hoīmaņa Runča Mura dzīves uzskati — 1942 ZĀb; Š. Bodlera dzejoļi — Dg 1947, III; u. c.

Apceres. — Tagadnes stila pētišanas iespējas — TS 1938; Dzeja un valoda — BrZ 1939, 246; Mākslas darba mūžs — Dg 1939, IIpg; Epiteta nozīme dzejā — Tvj 1941; Dzeja un personība — Tvj 1942; Stefans George — LM 1942, XI; Akmens un zeme — LM 1943, XI; Dzeja avīzē — Dg 1946, IV; Ciešanu mērs — LatvV 1947; Latviešu kultūras problēmas — LatvV 1947; u. c.

Recenzējusi Aspazijas, Ē. Ādamsona, A. Baumaņa, M. Bendrupes, A. Dāles, Andr. Egliša, Anšl. Egliša, I. Leimanes, O. Liepiņa, E. Stērstes u. c. darbus — BrZ, Dg, IM, Mana Māja, Tvj u. c.

V. S. redakcijā: Likteņi (latv. jaunākās dzejas antoloģ.) — 1942 LGr [Rec. J. Rudzītis LM 1942, II]; Poruka dzejas — 1942 ZĀb [Rec. J. Rudzītis — LM 1943, IX]; Māras laiva (t. dz. izl.) — 1946 Dg apģ. Stokholmā [Rec. J. Rudzītis — Latv 1947, 21. I.; O. Sproģere — Jv 1947, I; N. Kalniņš — C 1948, IV/VII]; Mana Māja; Daugava Stokholmā (kopā ar J. Grīnu) sākot ar VII n-ru; u. c.

Raksti par V. S.

A. Dāle — LLV VI; LKV XX (1939—40); J. Andrupis — LM 1944; O. Sproģere — Skats V. S. dzejā — Lks 1946, VI, 97—104; I. Karule — Diena ar S. — LDM 1946, 16; O. Liepiņš — V. S. un Jānis Veselis — Tēvz 1946; J. Veselis — Latv. rakstn. vēst. — 1947.

Biografiski dati

V. S. dz. 1912. 10. X Dobeļē. Māc. (1919—30)* Jelgavas 4 p-sk., Jelgavas valsts 2. un Rīgas pils. 2. ģimn.; no 1932 stud. LU romāņu filol. Mana Māja, Dg (Stokh.) redaktrise. Tagad dzīvo Zviedrijā.

ANDREJS EGLĪTIS

Darbi

Lirika. — Kristus un mila — 1934; Zelta vālodze — 1939 A. Gulbis [Rec. J. Lapiņš — Sej 1939; Ed. Virza — BrZ 1939]; Varavīksna — 1939 A. Gulbis [Rec. J. Rudzītis (?), O. Sproģere (?)]; Nīcība — 1942 A. Gulbis (Kult. f. god.) [Rec. V. Strēlerte — LM 1942, VIII; Ē. Raisters — Laikm 1942]; Putni aizlido (J. Andrupa sakārtota izlase ar viņa ievadu un S. Vidberga ilustrācijām) — 1943 K. Rasiņš [Rec. J. Rudzītis — LM 1943, IX; J. Grīns — Tvj (?)]; Uz vairoga — 1946 Draugs Stokholmā (Kult. f. god.) [Rec. (?) Labietis; P. Ērmanis — C 1946, XI; O. Sproģere — S 1946, XXVIII/XXXI; A. Dagda — Dg 1947, I, 35—39] un 1947 Jaunais Vārds Vācijā [Rec. E. Raisters — C 1947, IV/VI; V. Kalve — Latv 1947; J. Rudzītis — NA 1947]; Dievs, Tava zeme deg! — ZĀb Stokholmā (I un II) ar N. Strunkes ilustr. un 1948 I. Reitmanis Dānijā ar J. Soikāna ilustr. (1. godalga Ev-lut. baznīcas kantāšu sac.; L. Garūtas mūzika; pirmatskaņojums 1944. martā Vecā Gertrūdes bazn. Rīgā, piedaloties T. Reitera korim, A. Brechmanei-Štengelei, Ā. Kaktiņam un M. Vētram); zviedru val. V. Freija tulk. — Herre i Höjden — Jordan brenner [Rec. zviedru laikrakstos]; angļu val. V. Sniķeres tulk. un V. Metjūsa red. — God, Thy Earth is Atlame — 1947 O. Sakārnis Lundā (N. Strunkes ilustr.) [Rec. Edg. Andersons — S 1947, IX/X]; dāņu val. — izd. 1947 Kirkens Front. Dz. izlasi sakārtojis V. Kalve Vācijā.

Proza. — Dvēseļu cietoksnis (kaŗalaika ievadraksti avīzēs) — 1945 Dzintarzeme Zviedrijā (rotēts; M. Induses-Mucenieces ilustr. un autora ģimetne).

A. E. redakcijā: dz. antol. Cerību zeme (kopā ar J. Andrupu) — 1945 ZĀb Stokholmā [Rec. J. Grīns — Dg 1946; R. Sināte — LatvZ 1946; J. Rudzītis — Jv 1946, I; O. Sala — Tēzv 1946].

Raksti par A. E.

J. Andrupa — Klusuma mūzika — Putni aizlido ievadā 1943; A. Dravnieks — A. E. — C 1946, IX; Ē. Raisters — Rakstniecības laureāti — Tēzv 1947, 19. IV.

Biogrāfiski dati

A. E. dz. 1912. 21. X Ļaudonas pag. Siliešos; bijis redaktors (Radiofona programmas žurn., Laikmets u. c.). 1945. 8. V atstājis Kurzemi un dzīvo Zviedrijā.

VITAUTS KALVE

Darbi

Apceres: Svēts ir darbs! — RM 1940, II; Saruna par dzeju — Zemg 1942, 164 un DgV 1942, 164; Juŗa Kantimīna domas par rakstniecību — Rēzeknes Ziņas 1942, 58, 60, 62; Novadu loma latvieŗu rakstniecībā. — IM 1942, XI—XII;

Tauta radītāja — Rēzeknes Ziņas 1943, 3; Par grāmatu — Rēzeknes Ziņas 1943, 17, 19, 21; Jaunajiem rakstniekiem — Rēzeknes Ziņas 1943, 79—82; Otrā vēstule jaunajiem rakstniekiem — Rēzeknes Ziņas 1943, 96—99; Trešā vēstule jaunajiem rakstniekiem — Rēzeknes Ziņas 1944, 28, 30; Viļa Veldres Nemirušais Poruks — LM 1944, IV; Alberta Sprūdža stāstu māksla — LM 1944, V; Vēsturiskais stāsts I—V Latv 1947, 23, 25, 36—38; Cīņa par stāstniecību I—IV — Latv 1947, 39—40, 42, 48; Pasaules rakstniecība un mēs — Latv 1947, 4. IV; Kritika un tās uzdevums — NA 1947, 38—39; Klusēšana — S 1947, V/VI; Preti apšukumam — NA 1947, 43, 44; Grāmatu lasīšana un grāmatu kultūra — LDm 1947, III, 65—69; Latviešu trimdas stāstniecība — Latv. apg. g-gr. 1948; Kādas grāmatas priekšvārdi — Tēvz 1948, 3—24. IV; Mūsudzejas uzdevumi — S 1948, III/IV, V/VII; u. c.

Recenzējis A. Baumaņa, Fr. Bārdas, A. Čaka, A. Dziļuma, A. Grīna, I. Grebdes, V. Kārklīņa, P. Klāna, J. Klidzēja, J. Lapiņa, Kn. Lesiņa, V. Lesiņa, O. Liepiņa, Z. Mauriņas, J. Miesnieka, K. Raudīves, J. Sarmas, Br. Sauliņa, K. Skalbes, V. Tomas, J. Vecozola, V. Veldres, I. Viksnes, Kl. Zāles, T. Zeltiņa u. c. darbus [Rec. A. Kalniņš — Lks 1948, XXVII] — TS, BrZ, RM, Rēzeknes Ziņas, IM, Latv, LDm, S u. c.

Biogrāfiski dati

V. K. (agrāk parakstījies arī-Vitolds Kalve) dz. 1913. 2. V. Studējis LU valodniecību, literatūru, filozofiju un vēsturi. Tagad dzīvo Vācijā.

JĀNIS KLIDZĒJS

Darbi

Pirmie publ. darbi — stāsti Cilvēki dūmakās un Benedikta armonika — Sēj 1937.

Proza: Jaunieši (rom.) — 1942 E. Kreišmanis (pirmiesp. DgV 1939) [Rec. J. Grīns — LM 1942, XI; A. Plaudis — KurzV; Z. Mauriņa — DgV]; Upe plyust — 1945 Neuöttingā; Miletāji un nīdēji (stāsti un nov.) — 1946 L. Rumaks Mercfeldā (Kult. f. god. 1947) [Rec. K. Rabācs — Latv 1946, 10. XII; J. Kadilis — LatvZ 1947, 5; L. P. — Tēvz 1947, 11. I.; O. Sproģere — S 1947, I/II; A. Dārziņa un I. Skrodere — C 1947, III; A. Plaudis — Lks 1947, XIII; V. Kalve — LDm 1947, IV]; Cilvēki uz tilta (Stāsti un nov.) — 1948 Latvija Gincburgā; Pajumte (Stāsti un nov.) — 1948 Ceļš Vircburgā [Rec. J. Rudzītis — Latv 1948, 85; E. Blese — C 1948, VII/IX; O. Gulbis — C 1948, VII/IX]; periodikā: Sēj, BrZ, Latgolas Vārds, Zidūnis, Straume, R, DgV, Latv, Tēvz, C, Lks u. c.

Raksti par J. K.

A. Sprūdžs — LLV VI; Ē. Raisters — Rakstniecības laureāti — Tēvz 1947, 19. IV.

JĀNIS ANDRUPS

Darbi

Apceres: Vilis Olavs — 1939 A. Gulbis (ser. Jaunības Apc.); periodikā: Par rakstniecības uzdevumiem — Sēj 1939; Jaunākā latviešu epika — LM 1943, VII; Kļusuma mūzika — ievads Andr. Egliša dzeju izl. Putni aizlido 1943; Laikmeta noskaņas lirikā LM 1943, XI; Saskaņas un pretstatudzeja — LM 1944, I; Kārļa Krūzas dzeja — LM 1944, IV; Laikmets un dzeja — LM 1944, VI; u. c. Recenzējis Fr. Dziesmas, Andr. Egliša, Anšl. Egliša, V. Egliša, P. Ērmaņa, K. Ieviņa, N. Kalniņa, Andr. Niedras, V. Veldres, H. Vikas u. c. darbus Dg (Rīgā), RM, TS (tur arī kāds paša prozas darbs), LM, Rēzeknes Ziņas u. c.

J. A. redakcijā: Andr. Egliša dzeju izlase Putni aizlido (ar sakārtotāja ievadu) — 1943 K. Rasiņš [Rec. J. Rudzītis — LM 1943, IX]; dz. antoloģija Cerību zeme (kopā ar Andr. Egliti) — 1945 ZĀB Stockholmā [Rec. R. Sināte — Latv 1946; J. Rudzītis — JV 1946, I; O. Sala — Tēvz 1946 (?); LM (1943—44); Latv j V (1945) u. c.

Biogrāfiskie dati

J. A. (Andriņš) dz. 1914. 17. V Bolderājā; 1935 beidzis Rīgas skolotāju institūtu, studējis baltu filoloģiju; darbojies kā skolotājs, tautskolu inspektors, redaktors. Tagad dzīvo Anglijā.

ALEKSANDRS LIEPA

Darbi

Pirmie stāsti (ar dažādiem pseud.) — DgV, Jundā u. c. Rīgas detektīvi (kriminālgroteska, fragm.) — IIV 1947; Jāņa Briesmīgā soma — Latv 1947; Cilvēks grib brēkt — Latv 1948; Kristapa Kalnapaura bēres — Latv 1948; Ugunsgrēks — Latv 1948. Dancis apzārku (nov. krāj.) — saģatavošanā.

Biogrāfiskie dati

A. L. dz. 1914. 17. X Kopenhāgenā. Beidzis Rīgas pils. 4. ģimn., stud. tieslietas LU, darbojies žurnālistikā — R, Darbs, Latv u. c. Tagad dzīvo Vācijā.

TEODORS ZELTIŅŠ

Darbi

Rīgas ģimnazisti (rom.) — 1939 [Nav recenzēts]; Vētras vanags (rom.) — 1943 O. Pelle [Rec. K. Raudīve — IM 1943]; Balādes — 1947 Vircburgā [Rec. E. Blese — Tēvz 1947; 21. VI;

J. Rudzītis — NA 1947, 40; V. Kalve — Latv 1947, 56; K. Osis — S 1947, V/VI; Z. Lazda — C 1948, IV/VI]; Zelta gailis (Bēglu bērnu pasaka) — 1946 GrDr Eslingenā (ar Birzgaļa ilustr.) [Rec. V. Sieksta — S 1947, III/IV]; stāsti periodikā: Cik maksā cilvēks. — S 1947; Spoks — Latv 1947; Miroņa smaids — Latv 1947; Modeļa atreibība — Latv 1947, 2. XII; Lāsts — Latv 1948; Likteņa rotaļa — VircbV 1948; bez tam (arī dzejoļi, balādes) — JZ, Atp, BrZ, Universitas, Jaun Cir, JaunāsZ, NA u. c. Luga Vilks Rīgā izrādīta Vircburgas Latviešu teātri (nav iespiesta).

Apceres: Mūžīgā Majestāte — C 1945, III; Trimdas Kultūras fonda laureāti — JaunāsZ 1946, 31. VII; Pētera Ermaņa 35 darba gadi — Latv 1946, 7. XII; 35 gadus pa savu ceļu (par P. Ērmani) — S 1946, XXVIII/XXXI; Dzeja un modernais cilvēks — LatvZ 1947, 31. III; Jaunatnes draugs Fr. Jansons — VircbV 1947, 88; Baltās gaismas meistars (par J. Jaunsudrabiņu) — S 1947, I/II; u. c.

RITA LIEPA

Darbi

Proza: Don-Huana svētdiena (nov. kr.) — 1944 J. Roze (ar A. Dārziņas ilustr.) [Rec. J. Grins — LM; J. Andrupis — Tvi; V. Strēlerte — Mana Māja; L. Pērļupe — Laikm; E. Raisters — DgVan]; Pegazs un kaza (miniat. kr.) — 1944 T. O. Steinbergs, 1946 Māra Börnsenā [Rec. A. Gailīte — Tēvz 1946, 30. XI]; Bērniela — 1945 (rotēts); periodikā: Pasaules Pasts, BrZ, R, TS, DgVan, Mana Māja, The Heidelberg Post, Latv u. c., kur bez stāstiem, miniatūrām arī intervijas, feļetoni, recenzijas u. c.

Tulkojumi: T. Štorma Sirmja jājējs — 1944 T. O. Steinbergs; Bindinga Ugungājiens — 1944 T. O. Steinbergs; D. Parkeres Tu tiešām bijī lielisks — 1946 Māra Börnsenā; u. c.

OFĒLIJA SPROĢERE

Darbi

Apceres: Par autoritāro ideju itāliešu modernajā rakstniecībā — Dg 1938; Ed. Virzas prozas ritms — Dg 1939; Piezīmes par dzeju — DzB 1946; Skats Veronikas Strēlertes dzejā — Lks 1946, VI; Daugava Zviedrijā — Lks 1948, XXIV; bez tam BrZ lit. p. (1938—40), TS (1939—40), IMM (1937; par dzejas analīzi), RM (par A. Čaku), LM (par Rīgas pils. bibliotēku), K. Strauta red. Rakstniecības almanachā (par latv. kritiku) u. c. Recenzējusi P. Aigara, K. Ābeles, M. Bendrupes, A. Čaka, A. Dziļuma, Andr. Egliša, Anšl. Egliša, A. Gailīša, I. Grebdes, A. Johansona, A. Kaugara, J. Klīdzēja, Z. Lazdas, I. Leimanes, O. Liepiņa, I. Liepsalas, Z. Mauriņas, Aidas Niedras, R. Skujiņas, V. Strēlertes, T. Tomsona, J. Valdmaņa u. c. darbus RM, LM, NA, Latv, Lks, JV, S u. c.

Tulkojumi: K. F. Meijera Andžela Bordža — 1943 ZĀb [Rec. A. Dārziņa — LM 1943, XII]; Ž. Diamela Mana dārza teiksmas — Dg 1939; V. Sardū Toska (Nac. t-im); Moljēra Iedomu slimnieks (Nac. t-im); atsevišķi darbi italiešu prozas antoloģijā u. c.

FRANCIS MURĀNS

Darbi

Pirmais iesp. dzejolis laikr Jaunais Vārds 1934, 10. V; Ilgu zeme (dz. kr.) — 1946 VI. Lōcis Neuöttingā [Rec. N. Neikšānītis — Latgola 1946, 11]; Dzimtenes skoti (Fr. M. dzejoļu un Latvijas ainavu apvienots izdevums) — 1946 VI. Lōcis Neuöttingā; periodikā (ari proza): Straume, Magazīna, Sēj, Jaunais Vārds, LKar, DgV, Latgolas Bolss, Tēvz, DzB, Latgola u. c.

Biografiski dati

Fr. M. dz. 1915. 17. X Krievijā. Tagad dzīvo Vācijā.

ZENTA LIEPA

Darbi

Pirmie dzejoļi iesp. Jēkabpils Vēstnesi; turpmākie — DgVan, NA, VircbV u. c.

Biografiski dati

Z. L. dz. 1916. 10. IV Neretas ūdensdzirnavās. Beigusi Jēkabpils ģimn. No 1944 dzīvo Vācijā.

RASMA GALENIECE

Darbi

Pirmais iesp. dzejolis — apsveikums Kārlim Krūzam 50 dzimš. d. — JZ 1934; turpmākie — Zemg, Mana Māja, LDm, C, Š, Lks, LatvZ, VircbV u. c.

Biografiski dati

R. G. dz. 1917. 6. V. Beigusi Rīgas pils. 2. ģimn. un žēls. māsu skolu. Strādājusi kā žēls. māsa. 1944—48 dzīvojusi Vācijā, tagad emigrējusi uz Beļģiju.

INGRIDA VIKSNE

Darbi

Pirmais publ. darbs — nov. Puķu pods — TS 1938 (vai 1939) ziēmā; tai seko nov. Meitene, kas smējās. Rūgtais prieks (dz. kr.) — 1943 E. Kreišmanis (pirmiesp. Tvj, LM un dažādos provinces

laikrakstos) [Rec. J. Grins — LM 1943, III; Anšl. Eglītis — Tvj]; turpmākie dzej. BrZ lit. p., Dg (Rīgā u. Stokh.), Tvj u. c. Noveles: Sastapšanās — S 1945; Viesis — LatviešuV 1946 un Dg IV. Apceres: Par visjaunāko liriku paaudzi — Dg 1945, I; Tiem, kurus neaizmirst — LatvjZ 1946; u. c.

Biogrāfiski dati

I. V. dz. 1920. 10. III Rīgā. Māc. V. Zāliša p-sk. Rīgā, 1938 beigusi Rīgas pils. 2. ģimn., stud. LŪ baltu valodas. Strādājusi kā ieredne, redaktre ZĀb apg. u. c. No 1945. 8. III dzīvo Zviedrijā.

VELTA SNIĶERE

Darbi

Dzejoļi publicēti, sākot ar 1940, periodikā — Tvj, LM, Mana Māja, ZemgB, Dg (Stokh.), LatvjV, Londonas Avīze u. c.; 1943—44 tie lasīti arī Rīgas radiofonā.

Tulkojusi Andr. Eglīša Dievs, Tava zeme deg! angļu val. [Rec. Edg. Andersons — S 1947, IX/X].

Biogrāfiski dati

V. S. dz. 1920. 25. XII. Pēc 1944 apmetusies Austrijā, tagad dzīvo Londonā.

MIRDZA TIMMA

Darbi

Stāsti un pasakas bērniem: Mirdzas pasakas — 1944 (?) A. Ūdris [Rec. A. Johansons — Tvj]; Pasakaturza — 1944 A. Ūdris; Pienenīte I — 1946 [Rec. P. Ermanis — JaunāsZ 1946, 7. VIII un C 1946, VII/VIII; A. B. — LDm 1946, 36] un II — 1947 A. Ozoliņš Augsburgā [Rec. Fr. Jansons — Tēvz 1947, 90]; periodikā — Ldm, II V u. c.

Biogrāfiski dati

M. T. dz. 1925. 19. VIII. Tagad dzīvo Vācijā.

Labojumi

V. Dambergs Latviju atstājis 1944, ne 1942, kā kļūdaini atzīmēts I d. 272. lpp. 10. rindā no augšas.

J. Grīns Daugavu rediģējis līdz 1937 (no 1928), nevis līdz 1939, kā kļūdaini iespiests II d. 276. lpp. 11. rindā no apakšas.

K. Dziļlejas apcerēs — II d. 279. lpp. 12. rindā no apakšas — uzrādītais darbs Andrejs Kurcijs grāmatā nav iznācis.

P. Ērmaņa dz. kr. Es visur dzīvību redzu Latv 1926 nav recenzējis A. Bērziņš, kā tas kļūdaini iesp. II d. 283. lpp. 16. rindā no augšas, bet gan A. Baumanis.

Saisinājumi

Aizs	—	Aizsargs
Apsk	—	Apskats
Atp	—	Atpūta
Atz	—	Atziņas (K. Egles red. — 1924)
Austr	—	Austrums
B	—	Balss
BavLV	—	Bavārijas Latviešu Vēstnesis
BrZ	—	Brīvā Zeme
BrZemn	—	Brīvais Zemnieks
Burtn	—	Burtnieks
BV	—	Baltijas Vēstnesis
C	—	Ceļš
Cir	—	Cīrulītis
Dg	—	Daugava
DgVan	—	Daugavas Vanagi
DgV	—	Daugavas Vēstnesis
Dg g-gr	—	Daugavas gadagrāmata
DL	—	Dienas Lapa
Dm	—	Domas
Drv	—	Druva
DzB	—	Dzimtenes Balss
Dzl	—	Dzelme
DzV	—	Dzimtenes Vēstnesis
FBR	—	Filologu B-bas Raksti
GrDr	—	Grāmatu Draugs
IV	—	Ilustrētais Vārds
IIZ	—	Ilustrēts Žurnāls
IM	—	Izglītības Mēnešraksts
IMM	—	Izglītības Ministrijas Mēnešraksts
Izgl	—	Izglītība
JaunāsZ	—	Jaunās Ziņas
JCir	—	Jaunais Cīrulītis
JDL	—	Jaunā DL
JLatv	—	Jaunā Latvija
JLAv	—	Jaunās Latviešu Avizes
JRŽ	—	Jaunā Raža
JSK	—	Jaunatnes Sarkanais Krusts
JTk	—	Jaunības Tekas
JV	—	Jaunais Vārds
JZ	—	Jaunākās Ziņas
KultV	—	Kultūras Vēstnesis
KurzB	—	Kurzemes Balss
KurzV	—	Kurzemes Vārds
KurzVēstn	—	Kurzemes Vēstnesis
Kv	—	Kāvi

Laikm	—	Laikmets
Latv	—	Latvija
LatvB	—	Latviešu Balss (Berlinē 1944/5)
LatviešuV	—	Latviešu Vēstnesis
LatvjV	—	Latvju Vārds (Stokh.)
LatvjZ	—	Latvju Ziņas (Stokh.)
LatvR	—	Latvijas Rīts
LatvZ	—	Latviešu Ziņas
LAv	—	Latviešu Avizes
LDm	—	Latvju Domas
LDm(J)	—	Latvju Domu piel. Jaunatnei
LGr	—	Latvju Grāmata
LiepAtb	—	Liepājas Atbalss
Lid	—	Līdums
LKar	—	Latvijas Kareivis
LkDm	—	Laika Domas
Lks	—	Laiks
LKV	—	Latviešu Konversācijas Vārdnīca
LLV	—	Latviešu Literatūras Vēsture (Prof. L. Bērziņa red. — 1935—37)
LM	—	Latvju Mēnešraksts
LRPortr	—	Latvju Rakstniecība Portrejās (A. Prandes red. — 1926)
LS	—	Latvijas Sargs
LU	—	Latvijas Universitāte
LV	—	Latvijas Vēstnesis
LVIZ	—	Latvijas Vēstures Inst. Žurnāls
MJTk	—	Mazās Jaunības Tekas
MMV	—	Mūsu Mājas Viesis
MNāk	—	Mūsu Nākotne
MDm	—	Mūsu Domas
MV	—	Mājas Viesis
MVM	—	Mājas Viesa Mēnešraksts
NA	—	Nedēļas Apskats
NākSp	—	Nākotnes Spēks
PBr	—	Pēdējā Brīdi
PētAv	—	Pēterburgas Avīzes
Pies	—	Piesaule
Pirmd	—	Pirmdiena
PrS	—	Pret Sauli
R	—	Rīts
RgAv	—	Rīgas Avīze
RgZ	—	Rīgas Ziņas
Rit	—	Ritums
RM	—	Raksti un Māksla

S	—	Sauksme
Sēj	—	Sējējs
SievPas	—	Sievietas Pasaule
Socd	—	Sociāldemokrāts
St	—	Stari
Stud	—	Students
SuM	—	Senatne un Māksla
Tēvz	—	Tēvzeme
TS	—	Tēvijas Sargs
Tvj	—	Tēvija
Var	—	Varavīksne
Vēr	—	Vērotājs
VircbV	—	Vircburgas Latviešu Vēstnesis
Vņg	—	Vaināgs
VuR	—	Valters un Rapa
ZĀb	—	Zelta Ābele
Zelt	—	Zeltene
Zemg	—	Zemgale
ZemgB	—	Zemgales Balss
ZemDm	—	Zemnieku Doma
Zlk	—	Zalktis
ZV	—	Zaļā Vārna

Autobiogrāfiju un bibliogrāfisko
piezīmju alfabētisks

RĀDITĀJS

I—III

Aigars Pēteris	II	301
Aistars Ernests	II	191, 294
Andrups Jānis	III	320
Ardenss Edgars	I	141, 274
Ābele Kārlis	II	161, 289
Balode Paula	I	280
Baumanis Arturs	II	304
Bērziņš Arturs	I	267
Bērziņš Ludis	I	17, 253
Bičolis Jānis	II	215, 302
Burtnieks Jānis Andrejs	II	111, 287

Dambergs Valdemārs	I 123, 270
Dāle Karōla	II 257, 305
Dravnieks Arvids	II 303
Dzelzītis Kārlis	II 25, 282
Dziesma Fricis	III 7, 299
Dzīlleja Kārlis	II 11, 279
Dziļums Alfrēds	III 111, 307
Eglītis Andrejs	III 235, 318
Eglītis Anšlavs	III 83, 303
Eglītis Mintauts	III 179, 313
Ermanis Pēteris	II 63, 283
Gailīte Angelika	I 115, 268
Galeniece Rasma	III 322
Grebzde Irma	III 229, 316
Grīns Jānis	II 7, 275
Gruzna Pāvils	I 95, 266
Ieviņš Kārlis	I 275
Iksens Andrejs	I 143, 274
Jansons Fricis	I 39, 260
Jaunsudrabiņš Jānis	I 91, 261
Jēger-Freimane Paula	I 131, 272
Kadilis Jānis	II 298
Kalniņš Nikolajs	III 183, 314
Kalve Vitauts	III 318
Kaugars Arturs	III 169, 312
Kārkliņš Jānis	II 278
Kārkliņš Kārlis	I 155, 276
Kārkliņš Valdemārs	III 99, 305
Klāns Pāvils	III 223, 316
Klidzējs Jānis	III 237, 319
Kociņa Elvira	II 297
Kvālis Alfrēds	(I 13), 253
Kezberē Elza	III 313
Lazda Zinaīda	II 199, 296
Leimane Ilona	II 261, 305
Lesiņš Knuts	III 131, 309
Lesiņš Vilis	II 207, 300
Liepa Aleksandrs	III 263, 320
Liepa Mārtiņš	I 259
Liepa Rita	III 271, 321
Liepa Zenta	III 322
Liepiņš Olgerts	III 9, 300
Liepsala Irma	III 173, 313
Mauriņa Zenta	II 183, 291
Mednis Edvins	II 175, 291
Mežezers Valdis	III 163, 312
Miesnieks Jonāss	II 163, 290

Mīkelsone Konstance	III 35, 302
Moors Henrijs	III 107, 305
Mōra Valda	II 195, 296
Murāns Francis	III 281, 322
Niedra Aida	II 189, 293
Pērļupe Lidiņa	II 300
Plensners Aleksandrs	II 282
Plostenieks Frīdrihs	I 23, 258
Plukšs Kārlis	(I 12), 252
Rabācs Kārlis	II 295
Raisters Ēriks	II 251, 304
Rasa Arnolds	III 306
Raudive Konstantīns	III 157, 311
Roze Jūlijs	II 281
Rudzītis Jānis	III 125, 308
Rupainis Antons	III 49, 303
Salnais Ģirts	III 41, 302
Sarma Jānis	I 99, 268
Skalbe Kārlis	(I 9), 244
Skalbe Lizete	I 269
Skujenieks Emīls	II 203, 299
Skujīņa Rūta	III 115, 307
Smilga Arvēds	(I 8), 243
Sņikere Velta	III 285, 323
Sproģere Ofēlija	III 279, 321
Straubergs Kārlis	II 277
Strēlerte Veronika	III 317
Širmanis Jānis	II 209, 300
Svābe Arvēds	I 163, 278
Timma Mirdza	III 287, 323
Toma Velta	III 205, 315
Tomsons Teodors	III 123, 308
Tūters Edvarts	II 107, 286
Valters Mīkēlis	I 25, 258
Vecozols Jūlijs	(I 10), 249
Veselis Jānis	II 115, 288
Vīksne Ingrīda	III 322
Zanders Jānis	III 185, 314
Zāle Klāra	III 201, 315
Zeltiņš Teodors	III 267, 320
Zicāns Eduards	(I 11), 250
Ziverts Mārtiņš	II 297

PĒCVARDS

Šis krājums, kuŗā kopā savāktas 69 autobiografijas un bibliografiskās piezīmes par 100 autoriem, sagatavots 2 gados — no 1946. līdz 1948. g. rudenim; I daļa iznākusi 1948. g. aprīlī, II — jūnijā, bet III — 1949. g. februārī.

Bibliografijai izmantotā galvenā literātūra: LKV, Atz, LLV, LRPortr; no periodikas: LM un RM komplekti, kā arī trimdas prese. Bibliografija uzrādīta arī tiem, kas uz aicinājumu krājumā piedalīties neatsaucās, bet tajos retajos gadījumos, kur par attiecīgo personu vajadzīgos datus mums pieejamā literātūrā neatradām, tā ir palikusi neatzīmēta. Kur dati likās apšaubāmi, tā arī atzīmēts (?), un tas bieži tā gadījās arī ar trimdas laika izdevumiem, kur izdevēji, vairīdamies stingro Vācijas pārvaldes rīkojumu, grāmatām atzīmējuši nepareizus (vecākus) iznākšanas gadaskaitļus (tā tas noticis arī ar šo pašu krājumu); ne vienmēr tos mums izdevās noskaidrot.

Piezīmējam, ka šais sējums tomēr būs sastopams dažs ne tikai tehniskas dabas šķēršļu dēļ vien radies robs. Tādi, diemžēl, bija jāatstāj arī viena otra apsvēruma pēc, kādēļ, piemēram, mēs arī neuzdrošinājāmies pārkāpt rietumu trimdas robežas.

Papildinot Id. ievadā minēto rakstniecības pārskatu sarakstu, norādām uz šādiem rakstiem: P. Ērmaņa — Pagājušais gads trimdas rakstniecībā — S 1948, I/II, 44—48; J. Rudziša-Latviešu lirika Vācijā — Latv. apg. g-gr. 1948 un Dg 1947, II—III; J. Rudziša — Latviešu jaunākā drāma — Lks 1947, XIX; V. Kalves — Latviešu trimdas stāstniecība — Latv. apg. g-gr. 1948.

Šai autobiografiju krājumā esam mūsu līdzstrādniekiem ļāvuši pilnīgu domu brīvību politisku, literāru u. c. parādību vērtēšanā. Atbildību par to un viesiem faktiem, kas zīmējas uz autobiografijās pieminētām personām, iestādēm, noti-

kumiem etc., atstājam šo biografiju autoriem. Labojuši esam tikai tīri bibliografiska rakstura nepareizības, piem., grāmatu vai rakstu nosaukumos, iznākšanas gados u. tml., tā atstādami šim krājumam tā dokumentāro raksturu, kaut arī ne vienmēr ar autoru izteiktajām domām varējām solidarizēties.

Redakcija.

Satura rādītājs

Fricis Dziesma	7. lpp.
Olģerts Liepiņš	9. "
Konstance Miķelsone	35. "
Ģirts Salnais	41. "
Antons Rupainis	49. "
Anšlavs Eglītis	83. "
Valdemārs Kārklis	99. "
Henrijs Moors	107. "
Allrēds Dziļums	111. "
Rūta Skujiņa	115. "
Teodors Tomsons	123. "
Jānis Rudzītis	125. "
Knuts Lesiņš	131. "
Konstantīns Raudive	157. "
Valdis Mežezers	163. "
Arturs Kauģars	169. "
Irma Liepsala	173. "
Mintauts Eglītis	179. "
Nikolajs Kalniņš	183. "
Jānis Zanders	185. "
Klāra Zāle	201. "
Velta Toma	205. "
Pāvils Klāns	223. "
Irma Grebзде	229. "
Andrejs Eglītis	235. "
Jānis Klīdzējs	237. "
Aleksandrs Liepa	263. "
Teodors Zeltiņš	267. "
Rīta Liepa	271. "
Ofēlija Sprogere	279. "
Francis Murāns	281. "
Velta Sniķere	285. "
Mirdza Timma	287. "
Bibliografija	297. "
Labojumi	324. "
Saīsinājumi	325. "
Alfabētiskais rādītājs	327. "
Pēcvārds	330. "

Ģimenes darinājuši:

Fr. Dziesmas	—	E. Dzenis
A. Dziļuma	—	F. Milts
J. Rudziša	—	A. Grunde
M. Egliša	—	J. Zvirbulis
J. Zandera	—	A. Ģinters
Andr. Egliša	—	M. Induse-Muceniece
A. Liepas	—	J. Zvirbulis

Vāku zīmējis J. Zvirbulis

3.00 Ls

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0302032176

